Žemės atmintis

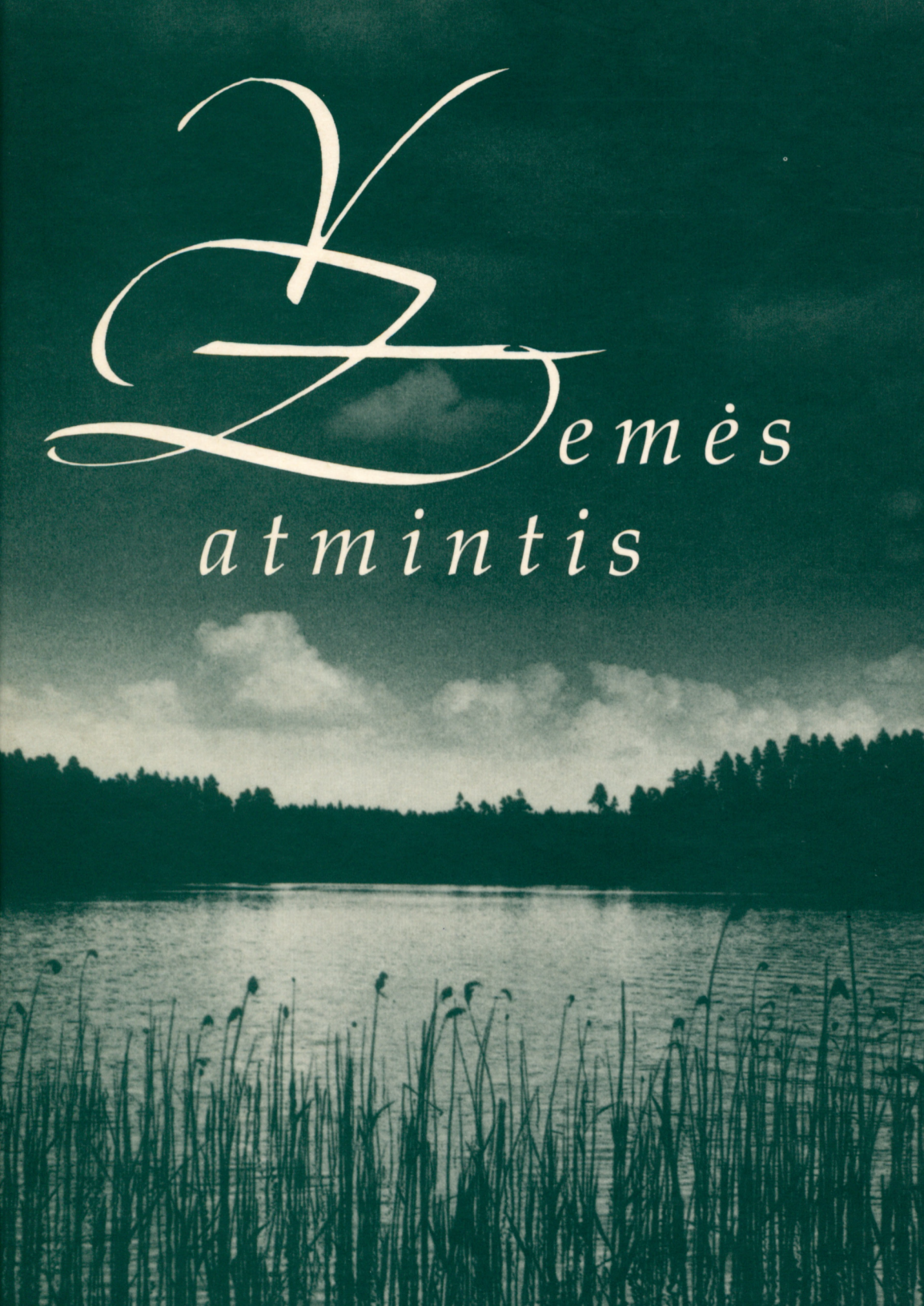

parengė
Bronislava Kerbelytė

iliustracijas parengė
Vykintas Vaitkevičius

Žemės atmintis

LIETUVIŲ LIAUDIES PADAVIMAI

Lietuvių
literatūros ir
tautosakos
institutas

Vilnius 1999

Knygos leidimą parėmė
LR kultūros ministerija

© Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999
© Bronislava Kerbelytė, 1999

ISBN 9986-513-65-0

T U R I N Y S

Pratarmė ... 7

Vilniaus kaimynystėje ... 10
Kauno apylinkės ... 26
Paparčiai – Trakai – Kernavė ... 38
Žemaičių žemė ... 52
Vidurio Lietuva ... 98
Rytų Lietuva ... 116
Nuo Raigardo iki Simno ... 162
Panemunė ... 176
Lietuvininkų kraštas ... 188
Sūduva ... 202
Iš visos Lietuvos ... 212

Paaiškinimai ... 216
Santrumpų sąrašas ... 252

PRATARMĖ

Žmonės visada stengiasi įsiminti ir perduoti jaunesnėms kartoms žinias apie reikšmingus įvykius – įvairias permainas ar katastrofas, sutelktą visuomenės veiklą ar lemtingus jos narių nesutarimus. Savitos įvykių aplinkybės ilgainiui pasimiršta, lieka tik tipiškos; užmarštin nuėjusius veikėjus pakeičia nauji, turintys analogiškų požymių. Taip kolektyvinės atminties saugomas praeities vaizdas tolydžio pritaikomas prie naujo gamtos reiškinių ir istorijos supratimo. Žemės atmintis gerokai pastovesnė: ilgus amžius ji saugo dar ledynų atvilktus didžiulius akmenis, poledynmečiu susiformavusius ežerus, upes ir daubas, prieš šimtmečius žmonių sukurtus bei apsigynimui pritaikytus piliakalnius, laidojimo paminklus. Tačiau žemės veide regimos tik įvykių pasekmės, o apie tai, kas vyko praeityje, kam naudoti paminklai, spręsti gana sunku.

Iš aplinkos išsiskiriantys gamtos ir istorijos paminklai traukė žmonių dėmesį, skatino aiškinti jų atsiradimo priežastis. Tylioji žemės atmintis palaikė domėjimąsi ir tomis žiniomis, kurios buvo paveldėtos iš protėvių. Žemės reljefo stebėjimų ir panašių į tiesą ar perdėm fantastinių pasakojimų apie praeitį sąveikos rezultatas – liaudies padavimai, netikroviški, bet gebantys įtikinti savo tikrumu, beveik neturintys stilistinių puošmenų, bet vis dėlto poetiški kūriniai.

Dabar sunku pasakyti, kas pirmesnis ir svarbesnis šioje žemės ir žmonių atminties sąjungoje. Aišku viena – liaudies padavimai taip pat kito, prisitaikydami prie permainingo pasaulio ir jo suvokimo. Aplinkos požymius galima aiškinti įvairiai, todėl su tuo pačiu paminklu siejami skirtingi ar net prieštaringi kūriniai. Labai panašių gamtos ir istorijos paminklų esama daugelyje Lietuvos vietovių ar net kitose šalyse. Todėl labai panašiai aiškinama ir daugelio ežerų, kalvų ar

piliakalnių kilmė. Šimtus metų vykę atrankos, tobulinimo, dėsningo keitimo ir užmiršimo procesai suformavo nacionalinius ir tarptautinius, nemažuose regionuose išplitusius siužetus. Jie didesnėmis ar mažesnėmis grupėmis pritampa prie konkrečių paminklų, susisieja su savitomis jų išvaizdos detalėmis ir vardais.

Padavimais stengiamasi ne tik įsiklausyti į žemės tylą, bet ir apsaugoti jos veidą nuo žalojimo. Pasakojama apie gyvus ar stiprių būtybių atneštus akmenis ir kartu įtikinėjama jų neskaldyti. Kalbama apie galinčius keliauti bei žmogaus bruožų turinčius ežerus, apie kadaise lenktyniavusias upes ir primenama, kad vandenys galingi, kad negalima jų savavališkai tvarkyti ar versti tarnauti. Teigiama, jog piliakalnių viduje esama turtingų dvarų, bažnyčių, lobių, bet įspėjama, kad šių kalnų negalima kasinėti ar net arti.

Dvejopa padavimų paskirtis – aiškinti paminklų kilmę ir juos saugoti – ypač išryškėja, kai sukaupiama daugiau su ta pačia vietove susijusių kūrinių. Pateikėjai dažnai vieni kitus papildo, tačiau kaimynų pasakojimuose neretai pastebimi detalių skirtumai, požiūrių nevienodumai. Pateikėjų nuomonė apie padavimų tikroviškumą taip pat prieštaringa.

Šia knyga norima supažindinti skaitytojus su lietuvių padavimais, kiek galima parodyti daugelio veiksnių nulemtą jų gyvavimą tradicijoje. Todėl tekstai sugrupuoti ne pagal siužetus, o pagal tai, su kokiu paminklu jie susiję. Taip norima atkreipti dėmesį į mūsų ežerų, ypatingų akmenų, piliakalnių grožį ir paslaptingumą, kviesti bendrauti su jais kaip su gyvomis būtybėmis ir rūpintis jų apsauga. Gal tada pavyks išgirsti balsus – varpų skambėjimą ežero gelmėje ar žirgų prunkštimą kalno viduje, suvokti dabarties ryšį su žemės kaita ir protėvių veikla.

Skaitytojai pastebės, kad po vieno kalno ar ežero pavadinimu pateikiamas ištisas padavimų ciklas, o po kito – vienintelis tekstas. Tai priklauso nuo turimų užrašymų: vienur tautosakos rinkėjai apklausė daugelį apylinkės gyventojų, o kitur pasitenkino tik vieno žmogaus pasakojimu. Skelbiami tekstai atrinkti iš gana gausios medžiagos: pasinaudota Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogo kartoteka (sudarytoja B.Kerbelytė), kurioje susisteminta apie keturi tūkstančiai variantų. Pagrindinis

tekstų šaltinis – Instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas. Iš spausdintų šaltinių paimti unikalūs tekstai arba tie padavimai, kurių rankraštiniai variantai jiems neprilygsta darnumu. Knygoje neskelbiami liaudies etimologija pagrįsti miestų, miestelių ar kaimų vardų aiškinimai: šie trumpi teiginiai sudaro savitą su žemės atmintimi bemaž nesusijusią grupę.

Toli gražu ne visi spausdintuose ir rankraštiniuose šaltiniuose esantys padavimai tobuli: gana daug miglotai prisimintų, užrašytojų sąmoningai „pagražintų" ar šiaip netiksliai užfiksuotų kūrinių. Stengtasi atrinkti autentiškus, pakankamai aiškiai papasakotus tekstus. Vis dėlto, norint paskelbti įdomių kūrinių, kurių nėra tikslių užrašymų, neapsieita be tautosakos rinkėjų savais žodžiais atpasakotų autentiškų siužetų variantų.

Padavimų tekstai transkribuoti: dėsningą tarmių fonetiką atspindinčios formos keičiamos bendrinės kalbos atitikmenimis, lietuviškais žodžiais pakeisti kai kurie svetimžodžiai. Tarmių leksika, morfologinės ir nedėsningos fonetinės ypatybės, šnekamajai kalbai būdinga sintaksė nepakeista. Transkribuojant norėta, kad knyga būtų lengvai suprantama ne tik tautosakos specialistams, bet ir dideliam skaitytojų būriui – Lietuvos gamtovaizdžio ir istorijos paminklų pažinimo entuziastams, ypač jaunimui.

Laimingai išlikusių paminklų nuotraukos turėtų padėti geriau suprasti padavimus, susirasti pačius supoetintus kalnus, akmenis ar ežerus. Jau žuvusių paminklų atvaizdai primins praradimus ir paskatins labiau saugoti tai, ką dar tebeturime.

V i l n i a u s
k a i m y n y s t ė j e

V I L N I U S

1. <...> Milžinas Jokūbas Vilnių statė, o į Kauną pietauti eidavo. Nueidavo, papietaudavo ir vėl laiku grįždavo. Matai, milžinų žingsnis ir už traukinį greitesnis.

2. Kalba, kad tik kepurėmis prinešė tų žemių Vilniuje – Gedimino kalną supylė. [Kas taip sakė?] – Na, pasakojo žmonės seni. Ar tikrai buvę, ar ne, bet pasakojo taip.

3. Vilniuje, ant Gedimino kalno, girdisi, kad gilumoje kažkas alsuoja. Sako, kad ten žmonės ir arkliai užkeikti.

4. Senovėje buvo atkasę Gedimino kalną. Rado duris. Tos durys atsidarė ir ėmė važiuoti vežimai. Daugybė važiavo, o paskutinis išvažiavo senis, pasikinkęs baisią kumelę. Senis paklausė:

– Ar nematėt daugiau važiuojant?

Žmonės išsigando, sako:

– Velniai čia žino!

Kai tik taip pasakė, senis apsisuko ir – atgal į kalną. Paskui jį ir kiti vežimai suvažiavo, kalnas užsidarė.

Ir iki šiol to kalno niekas neatkasa.

5. Vilniuje pro Pilies kalną ėjo žmogus. Kada tas buvo, nežinau, bet dar prie karalienės. Na, eina žmogus pro kalną ir mato: kalne atidaryti vartai, ten vaikšto kokie kareiviai. Išėjo pro vartus koks kareivis ir šaukia, moja į save. Anas priėjo prie to kareivio. Kareivis jį prašo, kad jis nupirktų jiems avižų. Duoda arklį atvežimui ir duoda pinigų. Žmogus pirma nenorėjo, bet paskui sutiko. Paėmė pinigus ir arklį ir nuvažia-

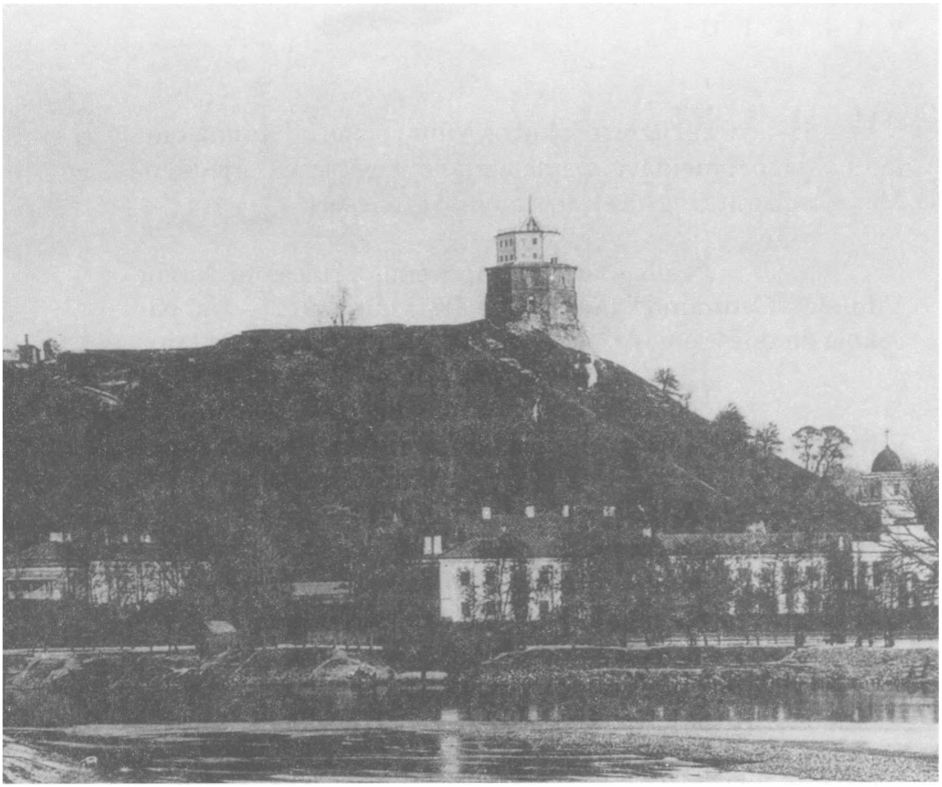

Gedimino kalnas / 1870 /. *Nuotr. J. Čechavičiaus*
(pagal: *Vilniaus pilis senose fotografijose*. – V., 1995, p. 9).

vo pas žydą avižų. Na, pripila jam maišus avižų, tai jis duoda žydui pinigus. Žydas neima, nes nepažįsta jo pinigų. Tai jau nėra ką daryti. Palikęs avižas žydui, važiuoja vėl pilin. Privažiuoja prie pilies – nieko nėra: nei tų vartų, nei nieko. Tai taip ir liko jam tie pinigai, kurių niekas neima, ir arklys.

6. Vilniuje pro švento Kazimiero kalną (jį dar vadina Pilies kalnu; ten yra pilis ir patranka, kuri šauna dvyliktą [valandą]; tas kalnas nuo vieškelio kaip nutašytas) važiavo vienas žmogelis iš turgaus su neparduotom avižom. Prie to kalno jį patinka koks senelis ir klausia:

– Ką tu čia veži?

– Avižas, – atsakė jam žmogelis, – nepardaviau ir vežuos.

– Na, tai parduok man.

– Gerai, galiu.

Seniukas liepė vežti avižas paskui jį. Privažiavo prie kalno, atidarė kalne duris geležines, kurių pirma suvis nebuvo matyti, ir liepė nešt vidun ir pilt arkliams loviuosna. Žmogelis pradėjo nešt ir pilt, kur liepta. O raitelių, sako, o raitelių! Arkliai lygiai sustatyti, o ant jų sėdi kareiviai ir miega. Visiems arkliams padėti loviai ir anys iš jų ėda avižas. Taigi ir neša žmogelis avižas. Tik jį senelis pamokė, kad neužkliudytų kareivių. Vis tik nešdamas avižas žmogelis iš netyčių bakstelėjo kojon su maišu.

– Kas – švento Kazimiero diena? Švento Kazimiero diena! – sušuko užkliudytasai kareivis, bet, negavęs jokio atsakymo, vėl užmigo.

Sunešus avižas, senelis užmokėjo pinigus ir, prisakęs, kad kas atsitiko, ką matė, to niekam nepasakotų, liepė važiuoti savo keliu. Žmogeliui išvažiavus, ir vėl užsidarė kalne durys, kaip niekur nieko.

Žmonės kalbėdavo, kad ten miega švento Kazimiero kariuomenė ir laukia, kada ateis ta švento Kazimiero diena, kada jai reikės kelti kariauti už Lietuvą. Kiti sako, kad ta kariuomenė kelsis prieš teismo dieną ir nukariaus visus netikinčius karalius.

7. Vienas žmogus nuvežė į Vilnių parduoti šieną. Atsistojo turguje, ir, priėjęs prie jo, šieną suderėjo koks žmogus; ir paprašė nuvežti. Nuvežė šieną už miesto ir pri-

vežė prie tokio kalno. Kalne vartus atidarė kareivis, įvažiavo vidun. Tai ten žirgų pristatyta! Ant žirgų žmonės – kareiviai – sėdi, tiktai miega. Žmogui užmokėjo pinigus.

– Tiktai tu, – sako, – šitų pinigų nerodyk niekam, nes tave areštuos.

Tiktai jam pasakė, kur nunešt, kokion vieton, tai ten jo neareštuos, bet išmainys.

Pasirodė, kad jam užmokėta tais pinigais, kurie ėjo švento Kazimiero laikais.

Ir kai bus Lietuvai rimtas pavojus, tai šventas Kazimieras su savo kariuomene atsikels.

8. Vienas žmogus nuvežė į Vilnių parduoti vežimą šieno (jam netoli buvo Vilnius). Tas buvo seniai seniai, dar valdė pirmieji maskolių karaliai. Na, atsistojo žmogus turguje su šienu, kiek palaukus atėjo kitas žmogus ir suderėjo su juo šieną. Bet sako:

– Man reikės nuvežt šieną už miesto.

– Tai nieko, – sako žmogus, – nuvešiu.

Eina anys abu, o arklys veža šieną. Nuvažiavo už miesto, privažiavo kalną. Kaip prie kalno privažiavo, tai kalnas atsidarė ir anys įvažiavo vidun. Tame kalne viduj daug daug arklių. Arkliai visi klūpi, o ant arklių (ant kiekvieno arklio) vis aukštielninki vyrai guli.

Kai anas kalnan įėjo, tai visi vyrai pradėjo keltis, bet šitas vyras, kuris pirko šieną, ranka pamojo ir sako:

– Gulėkit gulėkit, dar ne laikas, dar ne laikas!

Visi vyrai sugulė. Šieną iškrovė, jam užmokėjo pinigus. Pinigai buvo ne to meto, bet daug senesni.

– Nebijok dėl šitų pinigų, nors tave už tuos pinigus nuves net pas maskolių karalių. Bet tu nebijok – tau nieko blogo nebus. Pasakyk karaliui, kaip tau atsitiko, ir pasakyk, kad šventas Kazimieras tau davė šituos pinigus. Aš atsikelsiu su savo kariuomene, kai bus reikalas.

9. Vilniaus katedron kiekvieną naktį susirinkdavo kokie žmonės melstis. Būdavo, atsiranda ugnis bažnyčioje, vargonuoja, gieda... Tai girdėdami, žmonės pasaugojo ir pamatė išeinant didelę kariuomenę. Jie pripažino, kad tai buvo švento Kazimiero kariuomenė, nes ji nuėjo prie

kalno, kuris yra netoli katedros bažnyčios. [Kariams] priėjus, atsidarė kalno durys, ir jie visi ten suėjo.

Po to žmonės padarė susirinkimą ir nutarė ištirti, kas tame kalne yra. Surado urvą ir, pririšę prie virvės žmogų, leido jį kalno urvan. Jam įdėjo vyno, kad galėtų pasisotint. Leidžia leidžia – girdi žmogelis, kad urvo šonais darda, važiuoja. Toliau urvu beeidamas, žmogelis pamatė seną žmogų. Tas senis priėjo prie žmogelio ir sako:

– Tu neik toliau, nes tau eiti nevalia.

Kai tas taip pasakė, tai žmogelis sukrutino virvę, kad trauktų atgalio; ir ištraukė.

Taip ir liko neištirta švento Kazimiero kariuomenė.

10. Seniau Vilniuje ant Gedimino kalno turgaus dieną išeidavo karalaitė su skrynute aukso. Visus žmones, kurie važiuodavo į turgų, ji prašė, kad paimtų pinigų ir paaukotų švenčiausiai panelei Marijai. Visi bijojo ir nenorėjo imti, bet atsirado vienas žmogus, kuris paėmė gerą saują pinigų. Nuvažiavęs į turgų, jis pinigus pragėrė.

Kitą turgaus dieną vėl išėjo ta karalaitė. Tas žmogus važiuodamas pro šalį pastebėjo karalaitę ir vėl prašė, kad duotų pinigų paaukoti švenčiausiai panelei Marijai. Bet karalaitė pasakė:

– Eik pats pasiimk.

Nieko blogo nemanydamas, žmogus nuėjo pasiimti. Karalaitė tik atvožė [skrynią], tas griebė – karalaitė paleido skrynios viršų ir nukirto jam galvą. Ir daugiau jokia karalaitė nebesirodė ant kalno.

11. Vilniuje, Antakalnyje, prie rusų stovėdavo patranka, o prie jos sargyboje – kareivis. Vieną kartą jam stovint nakčia, jis išgirdo ką čiukšint ir pamatė atlekiantį su medaliais ir gražiai aptaisytą šuniuką. Paskui pamatė ateinant kokią gražią ponią. Priėjus ponia sako kareiviui:

– Nupirk man škaplierius ir, kada vėl stovėsi, aš ateisiu pasiimti.

Bet kareivis sako:

– Neturiu pinigų.

Tada ponia sako:

– Aš tau atnešiu.

Ponia tuojau sugrįžo ir atnešė jam nematyto audeklo rietimą. Kareivis šitą audeklą nunešė į miestą ir pardavęs paėmė tris rublius ar ką. Paėmęs pinigus, nenupirko škaplierių, bet pragėrė. Paskui, kai reikia kitą kartą stovėti sargyboje, jis nuėjo, bet apie škaplierius tai ir negalvojo. Nakčia stovint, vėl girdi ką ateinant. Kai priėjo arčiau, jis pamatė, kad toji pati ponia. Tada anas atminė, kad nenupirko škaplierių, bet dabar apie škaplierius [galvoti] ne laikas. Pinigų gal dar ir turėjo, bet buvo užmiršęs. Ponia, priėjus prie jo arti, klausia:

– Ar nupirkai škaplierius?

Kareivis sako:

– Ne.

Tada ponia sako:

– Aš buvau užkeikta šimtui metų. Ir dabar, jei tu būtum nupirkęs man škaplierius, aš būčiau išsigelbėjusi. Bet kai tu man nenupirkai, tai aš ir vėl šimtui metų užkeikta. O jei būčiau išsigelbėjusi, tai mano turtų būtų užtekę man ir tau.

Ponia, šitaip pasakiusi, su baisiu triukšmu nuėjo skradžiai žemę.

Toje vietoje ir dabar, sako, yra skylė kaip žmogui įlįsti.

12. Vilniaus miestas pastatytas ant gėlių. Pastatė pamatus, padirbo taip aukštai, surėmė akmenis, na, ir paskelbė, kas nori turėti [pamatus]. Ir atsirado per būrį mergina jauna, kuri turėjo gėlių. Po akmeniu ir atsistojo ta mergina. Akmuo kaip krito – išmušė iš rankos gėlę, bet jos nekliudė.

Ana manė, kad ana pasiaukojusi būtų, kad palaidota būtų. Paskui ji didelius pinigus gavo už tai.

Vilniaus miestas tik ant gėlių pastatytas. Kaip iškasta buvo, paskelbdavo, kas jau pasiaukos, ir atsirasdavo.

VILKPĖDĖ

13. Keliu žemyn nusileidžiant, ant vidurio kalno yra didokas akmuo, turintis ožkų ir vilkų pėdų įspaudimus. Nuo kalno jau nusileidus, yra kaimas, Vilko Pėda

vadinamas. Kad aš užklausiau apie to taip dyvino vardo priežastį, tai vienas iš vietinių šeimininkų, Pranciškus Lekavičia, nurodydamas man ant savo žemės minėtą akmenį, paaiškino, kad čia ir daugiau tokių akmenų buvo, bet tapo jie suskaldyti ir statyboms sunaudoti.

ŠNIPIŠKIŲ AKMENYS

14. Kartą Šnipiškėse jaunieji nepakvietė į vestuves labai piktos moteriškės. Ji pasakė:

– Kai jie važiuos lauku, kad pavirstų akmenimis.

Taip ir atsitiko. Jaunieji pavirto labai dideliu akmeniu, o svečiai – mažais akmenėliais. Jei kas sušerdavo tiems vestuvininkams, sako, iš akmenų kraujas bėgdavo.

TEREŠIŠKIŲ AKMUO

15. Senosiose Terešiškėse yra palei kelią netoli senų kapinių akmuo, apie kurį pas mus pasakoja, kad jis yra tokiu būdu atsiradęs. Nuotaka, važiuodama į jungtuves, nenusilenkė savo tėvui. Tėvas pykdamas sukeikė:

– Kad tu akmeniu stotum!

Taip ir atsitiko: nuotaka su visais savo palydovais pavirto akmeniu.

ŽIŽMA IR GAUJA

16. Žižma ir Gauja išplaukia iš po akmens. Plaukė anos abidvi, plaukė ir pailso. Užėjo naktis ir anos ažumigo. Miegojo miegojo, Žižma viena atsikėlė tykiai ir lobais, lobais ir nuplaukė, o Gaują paliko. Atsibunda Gauja, paiso

– jau Žižmos nėra! Tada ana per kalnus, per laukus tiesiai leidosi vytis Žižmos. Vijosi vijosi ir pavijo. Pavijo, dar ir pralenkė.

Todėl vanduo Gaujoje sparčiau teka negu Žižmoje.

KANIAVĖLĖ

17. Čia per mišką ir per laukus bėga nedidelė upelytė, vadinama Kaniavėlė, nuo Kaniavos kaimo; Kaniavos kaime ji prasideda.

Ir ant tos upelytės norėjo pastatyti malūną kažkoks tenai žmogelis. Padarė pylimą ir užtvarą. Ir po kiekvienos nakties sugriauna tą pylimą vanduo. Ir vieną kartą, ir kitą, ir trečią. Ir jam prisisapnavo, kad sako:

– Kaniavėlė panelė tau nemals!

Ir jis nuo to metė jau taisyti malūną, tiktai kad tas pylimas ir dabartės žymus.

18. Kaniavėlės upelę norėjo koks žmogus užlaikyti. Norėjo padaryti malūną. Ir kasė duobes ir pylė ten akmenis, vertė, ir smėlį pylė. Pila, per dieną pila, o rytą ateina – jau vis tiek nieko nėra, vėl išversta! Nesulaikė niekaip vandenio. Ten jam prisisapnavo, sako:

– Ar tu užversdyk, ar neužversdyk, vis tiek,– sako, – malūno nepadarysi tenai, neužturėsi vandenio!

DŪBA

19. Dūba ežeras buvo. Labai jis buvo didelis. Ten Gribaščios kaimas, Margių kaimas. Upė. Ir kai mišką plukdė, tai įsirėžė gilesnė vaga, ir visas tas ežeras išėjo. Ir dabar tik liko šitos pievos, pelkės ir pievos dabar, šienauja – ir viskas.

Mūsų pačių tenai buvo pievos, mes nusipirkę ten pievas ir, šito, kaip tiktai pradėjome šienauti, tai be lentų negalima bu-

vo nešioti. Labai buvo klampios pievos. Bet labai žėlė. O jau dabar daug stipresnės pievos, dabar jau kitokie laikai, viską.

20. Strėžiūnų ežeras buvo vardu Kiaulė. Ežeras iš Strėžiūnų išėjo Dubičiuosna ir apie Dubičius vietą rado. Būtų užliejęs visą miestą, bet sena moteris vardą atspėjo. Pasakė:

– Eik, Kiaule, daiktan!

21. [Pelesos] ežeras apsivertė jaučiu – jautis baltas ėjo, vanduo ėjo, ežeras ėjo kaip jautis. [Pelesoje] upis liko – uodega liko.

Vienas čia [Pelesoje] stovėjo stovėjo – neatminė jo vardo, [tada] nuėjo Dubičiuosna ir susiturėjo. Žmonės atmindė atmindė [vardą], ir vienas atminė, sako:

– Pelesos ežeras!

Ir anas ten pasiliejo, pasiliko.

22. Prie Pavalakės kaimo dabar yra balos. Tai ten buvo ežeras senų senovėj. Susikelia ir eina ežeras į kitą vietą. Mūsų ežeras sustojo Dubičiuose – jam Dubičiai vardą davė. Kad Pavalakėj žmonės būtų Pavalakės ežeru pavadinę, nebūtų išėjęs. Bet vadino tik ežeru, ir tiek.

Seniau taip žmonės pasakojo.

MERGOS AKMUO

23. Prie Valkininkų yra akmuo – kaip mergina atrodo. Iš po jo vanduo bėga, stebuklingas vanduo. 1923 metais aš ten buvau. Pasakoja: kai važiavo duktė į jungtuves, motina pasakė, kad ji pavirstų akmeniu. Ji ir pavirto.

24. Važiavo [mergina] į jungtuves, o jos motina neleido už to vyro eit, tekėt. Ir ji labai verkė, ir sako:

– Oi, kad aš pavirsčiau sieru akmenėliu!

Na, ji ir pavirto. Kaip privažiavo bažnyčią, ir pavirto.

Ir dabar tas akmuo yra, tokis didelis. Ir kaip ji buvo pasirėdžiusi baltais [drabužiais], vyšniniu kasnyku susijuosusi,

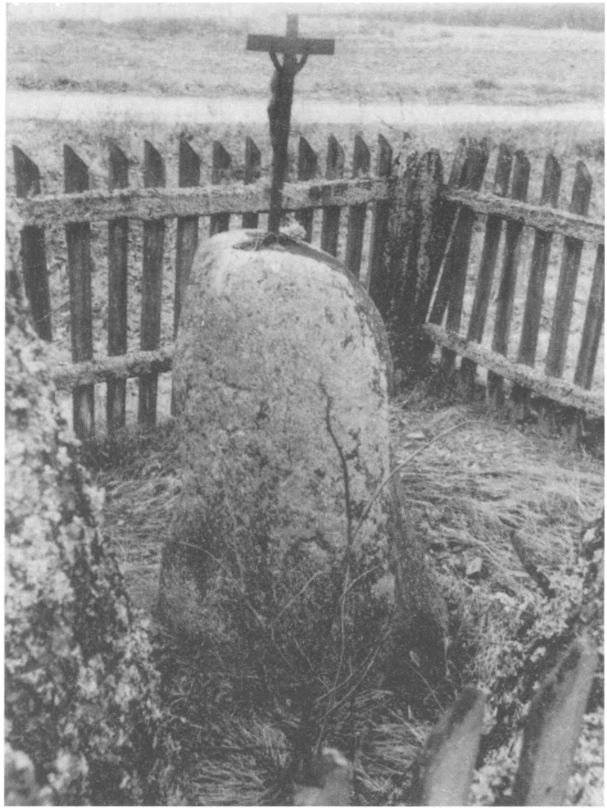

Akmens kaimo Mergos akmuo / 1993 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

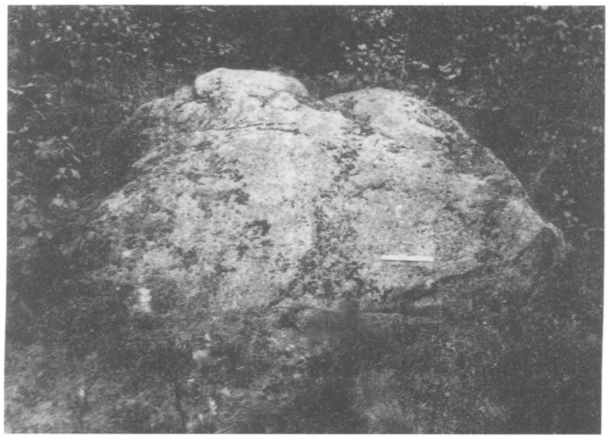

Žižmų Svodbos akmuo / 1995 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

tai ir kasnykas žymu, ir viskas. Aptvertas tas akmuo. Ir tę kaip nueinam bažnyčion, tai tę klaupi apie akmenį eina. Tas akmuo kaip paminklas. Gal tėvai paminklą pastatė? Klaupi vaikai apeidavo apie tą [akmenį] tris kartus.

25. Norėjo kelią vesti ten, kur akmuo; norėjo iškasti akmenį. Juo giliau kasė, juo akmuo platyn ėjo. Ir neiškasė. Ir paliko – pravedė kelią toliau.

GLĖBAS

26. Buvo šitame šone Varėnos tokie kloniai ir ten laukai. Tai tas ežeras vieną gražią dieną susijudino ir eina, eina per Merkio upę. Šone žmogus ganė jaučius. Ir vienas jo jautis vadinosi Glėbas. Ir tas žmogus tam savo jaučiui:

– Kur tu, Glėbai, eini?!

Ir tas ežeras toje vietoje apsistojo. Ir šiandien stovi, ir vadinasi Glėbu.

MERKYS

27. Merky ties mumis [Pamerkių kaimu] turi prigerti [žmogus] kas treti metai. Kas treti: du suėjo, ir trečiais turi [prigerti]. [Taip sakydavo?] – Ir sakydavo. Ne sakydavo, o būdavo! Tik dabar jau kaip persitraukė.

PERLOJA

28. Kadaise buvo didelis miestas, kuris tęsėsi dvidešimt penkis kilometrus – nuo Kasčiūnų ligi Draspūnų. Ir buvo daug bažnyčių. Dabar dar šonais atranda vėjų išpustytų kaulų ir geležėlių.

29. Vienas žmogus nuėjo meškeriot prie ežero ir žiūri – siūlas iš ežero ir pririštas į žolę. Jis paėmė už galo ir vynioja kamuolaitin. Jau sunkiau, sunkiau. Jau girdi, kad gieda ežere. Jau jam sunkiau, sunkiau. Jau paskiau kryželiai pasirodė, jau jis nepatraukia.

Tai jis padėjo kamuolėlį ant krašto ir nubėgo atsivest daugiau žmonių. Kad jis būtų pririšęs tą siūlą, o jis tik taip padėjo. Atsivedė daugiau žmonių. Nei ten to kamuolaičio, nei tų kryželių! Kad būt daugiau buvę, gal būtų ir ištraukę.

ŽIŽMŲ AKMUO

30. Dieveniškėse kadaise važiavo vestuvės ir nustūmė griovin senelį vilkaloką nuo kelio. Šis ir pavertė visus akmenimis.

Ir šiandien dar tie akmenys stovi – kaip žmonės, vežimai ir arkliai.

31. Žižmų sodžiaus lauke yra vienas labai didelis akmuo. Sako: tai buvo duktė, kuri važiavo į jungtuves su bernu. Motina ją prakeikė, tai ir pavirto visos vestuvės akmenimis. Dar neseniai akmenyje buvo žymu akys, nosis, krūtys, arkliai ir t. t.

KAULALIŠKIŲ AKMUO

32. Sako, kaip ženijasi sūnus ar duktė teka, išvažiuoja į jungtuves tėvui nenusilenkusi, tai sako:

– Kad tu, vaikeli, akmeniu užvirstai!

Ir, sako, užvirsta.

Čia į Kaulališkes, tai čia nuo Stalgonių, yra akmuo toks didelis. Visi kalbėjo, kad čia yra vestuvės užverstos [akmeniu].

DRUCMINŲ EŽERAS

33. Viena moteriškė nuėjo baltinių skalbti. Kad jau įsikabins kas į baltinius ir traukia į dugną!

– Atstok! – sako.

Neklauso. Kad suriks:

– Kad tu skradžiai žemę!

Tai kad ėmė dugne skambinti! Juo toliau, juo tyliau. Ir nutilo.

Gal ji miestą prakeikė?

GRIKIS

34. Grikučių ežere yra sala – vidury ežero – apaugusi dideliais medžiais. Sako, ten gyveno du broliai žvejai, kasdien riejosi kaip šunes ir niekaip negalėjo ežeru pasidalyti. Ir vieną rytą žiūri – išdygusi sala! Ir padalijo ežerą pusiau kaip nukirpta. Sala su medžiais tankiausiais, kad broliai nei pamatyti negalėtų vienas kito.

GERVĖČIŲ AKMENYS

35. Čia, kaip Astravan važiuoji – toks kelias ir tokių akmenų daugel. Seniau buvo du akmenai, tokie didžiuliai gulėjo. Didžiuliai didžiuliai! Tai, sako, jau seniau apvertė jaunuosius. Jaunieji tuokėsi. Ar anie susitiko su kokiu tuo pulku, bet ėmė ir apvertė juos akmenais.

Tai ant vieno akmens jaunosios kasnykai raudoni buvo matyti. Ant kito tai nieko nebuvo.

Tai seniau, kaip važiavo turgun, vis pirmadieniais – vis porijo. Tai, sako: „Jaunieji stovi štai [akmenimis] apversti".

VELNIO TILTAS

36. Upėn Aluošion primėtyta akmenų. Velnias nešė akmenį kur. Kaip vidurnaktis, gaidys sugiedojo – pametė tą akmenį nenunešęs.

Susirišęs diržu nešė tą akmenį. Dar mes buvom nedideli, regėjom tą akmenį. Kaip į vienkiemius kėlėsi, gal išvežė kur [akmenį].

Ir dabar vadina tą vietą Velnio Tiltu.

37. Čia yra Velnio Tiltas. Ir dabar akmenai guli. O kaip jis nešė, kada tai buvo, aš negaliu pasakyti. Turbūt tiltą kokį statė iš tų akmenų. Negirdėjau nieko pasakojant. Tiktai kaip nueinam prie Aluošios, tai sako: „Čia Velnio Tiltas".

MOKO LOBAS

38. Mokas – tai buvo valdovas, užmuštas ir palaidotas, o toje vietoje pastatytas akmuo. Ir praminta ta vieta – Moko lobas (klonis toksai).

Ir dabar guli akmuo ten duobėje. Kažkas norėjo rasti lobį, nakčia kasė.

39. Mokas – lobas, dirvonas. Ten gulėjo Mokas. Vienas, atskirai nuo kitų [akmenų]. Prancūzas. Koks vardas! Ten akmuo buvo – žvyras, smėlėta.

MYGNABALIS

40. Buvo čia ežeras didelis Mygnabalis. Ir, sako, Pelegrindoje buvo ragana, tokia boba sena. (Iš to Mygnabalio vanduo mygosi.) Ir upė tokia didelė buvo. Ir jai

[raganai] reikėjo eiti į kitą pusę Mygnabalio. Tai ta kuodelį verpė. Tai su tuo kuodeliu užkimšo tą upę, ir tas vanduo nustojo tekėjęs, ir tik tokiu grioviu tekėjo. Ir vanduo nebesimygo. Ir pasiliko tas Mygnabalis tada.

41. Čia buvo labai [didelės] pelkės. Niekas negalėjo pereiti. Upė tokia tekėjo didelė, kaip toji Aluošia, katra per Gervėčius eina.

Vieną kartą buvo karšta diena. Raganos duktė išėjo maudytis ir ana paskendo šitoje upėje. O ragana, šita burtininkė, kaip tik verpė namuose. Išgirdo, kad jos duktė nuskendo, tai jinai metė verpt, nubėgo upėn ir užspaudė kuodeliu. Upė persiskyrė, tai čia atsiliko pelkė.

42. Ant to akmenio buvo taip <...> kaip pėdas, sliedas (kaip pas mus vadina). A–a. Ir tai sakė – ragana įspaudė į jį, kai spaudė, kai akmenį užvertė ant kuodelio. Kaip spaudė, ir žymę paliko.

K a u n o
a p y l i n k ė s

NEMUNAS IR VYSLA

43. Vieną kartą (upės, kaip seniau dar, esą jos šnekėjosi viena su antra) Vysla ir Nemunas ėjo kartu. Na, ir sako jos:

– Kuri iš mūsų greičiau pratekėsim ir kuri kurią mes pavysim?

Na, ką daro jos? Vijosi! Bėgo viena nuo antros, bėgo. Na, niekaip negali pabėgt, vis būk tai lygiai bėga ir lygiai. O betgi Nemunas bėgo bėgo ir, jis kai nuvargo, paskui sustojo ir šiek tiek užmigo. O Vysla šita – ji bėgo bėgo ir vis ieškojo sau kur gražiausios, lygiausios, žemiausios vietos. Ir nubėgo daug pirmiau.

Paskui prabunda Nemunas – žiūri, kad Vysla toli. Tai jis kaip šoko per kalnus, per miškus – kur tiktai jam tiesiau, nežiūri! Ir dabar šitais laikais Nemunas teka kalnais ir miškais, visokiais daiktais, kokie tiktai nepasitinka, o Vysla visas savo vietas išsirinko ko gražiausias. Ir iki šiai dienai taip yra.

AKMUO PRIE NEMUNO

44. Jau labai seniai vienas velnias keliavo į Kauną, į vestuves. Jis paėmė labai didelį maišą, pilną akmenų, ir norėjo su tais ties Kaunu Nemuną užpilti, manydamas tokiu darbu visiems vestuvininkams didelę garbę parodysiąs. Bet dar šaunų galą pirm Įsručio maišas praplyšo, ir akmenys, jam nežinant, pagavo birt, kol, prie Kauno nukakus, paskutinis iškrito. Bet tas buvo didžiausias – kaip kokia troba.

Tas akmuo dar tebeguli ant Nemuno kranto. Gerai galima pažint, kaip jis velniui ant nugaros gulėjęs, nes visa nugara ir pečiai įsispaudę buvo.

Ta visa šalis nuo anapus Įsručio iki Kauno dar iki šiai dienai daugybę akmenų turi.

VELNIO TILTAS

45. Velnio Tiltas, vis sakydavo. Ties Rumšiškėmis tiltą dėjo velniai pervesti karalaitei, panytei. Ten netoli buvo dvarelis, tai panelę norėjo velniai pervesti. O ji buvo maldinga, tai ir prašė padaryti tiltą. O ji meldėsi, kad tik nepadarytų, kolei gaidžiai pradės giedoti.

Mat negimusią pažadėjo ją tėvas velniui. Jis, tėvas tos panytės, paklydo miške, girioje. Sutiko žmogų, tas sako:

– Pažadėk, ko namie nepalikai, parodysiu kelią.

Pažadėjo, pasirašė iš pirštelio krauju. Nuo Jiezno, kai važiuodavome į Kauną, matydavos tas nebaigtas tiltas.

Taip velniams bedirbant tiltą, gaidžiai užgiedojo. Jie išlakstė, o karalaitė paliko. Bet ir tiltas vis buvo nebaigtas. Ten buvo dvaras.

46. Vieną šeštadienio vakarą, vakarojant merginai, atėjo pas ją koks ponaitis ir sako:

– Ženykimės!

Mergina suprato, kad tas ponaitis yra velnias, ir ėmė jam uždavinėti darbus. Pirmiausia sako:

– Nupink raištes iš miežpelių!

Tuoj velnias atnešė nupintas iš miežpelių raištes. Ir vėl sako:

– Ženykimės!

Tada mergina sako:

– Išrink iš žemės gorčių aguonų!

Velnias tuoj išrinko aguonas ir atnešė merginai. Ir vėl vadina ženytis.

Tada ji sako:

– Padaryk per Nemuną tiltą!

Tuoj velnias ėmė statyti tiltą. Subėgo daug velnių, ėmė nešioti akmenis, versti į Nemuną. Jau tiltas buvo pastatytas, tereikėjo vieno akmens. Tik gaidys:

– Kakarykūūū!

Velnias pabėgo, viską palikęs.

Per ilgą laiką vanduo išardė Velnio Tiltą, bet ir dabar žymu, kur jis buvo pastatytas.

KAUNO PILIS

47. <...> Vienam žmogui prisisapnuoja karalaitė, sakydama:

– Daug jau amžių esu prakeikta ir visas miestas prakeiktas. Išgelbėk tu mane ir miestą, nes jau praėjo prakeikimo laikas, jau man reikia pasirodyti viršuje, bet turi kas man padėti, o kitaip negaliu iškilti į viršų. Nueik į katedrą, paimk švęsto vandens, šlakstytuvą, vieną žvakę nuo altoriaus, smaigą, kur žvakes gesina ir kur uždega žvakes. Tada ateisi už miesto prie pilies, atrakinsi duris (raktą rasi viršuje iškilusį). Paskui nusileisk virve žemyn. Tada rasi pas duris stovinčius du levus, o durų spyną numuši su žvakių gesintuvu. Tada aš tau atsilyginsiu, ir Kauną išgelbėsi. Nuo katedros iki pilies nutiesk taką žalia gelumbe.

Rytojaus dieną žmogus, išreikalavęs iš valdžios leidimą, rengėsi eiti Kauną gelbėti. Prisipirko žalios gelumbės, nutiesė iki pilies. Pasiėmė švęsto vandenio, žvakę nuo altoriaus, smaigus, ką žvakes dega, o ką gesina užmiršo pasiimti. Nuėjęs prie pilies, rado raktą viršuje – virš durų. Tada jis atsirakino duris, nusileido žemyn. Nusileidęs užsidegė žvakę. Pamatė, kad jis stovi gatvėje. Gatvės didelės, mūrai keturiais penkiais gyvenimais, auksinėmis raidėmis užrašyta. Prakeiktas Kaunas daug gražesnis negu mūsų. Miestas tuščias, vėjas labai didelis pūtė, net jam žvakę gesino. Paėjęs toliau, rado geležines duris. Prie durų stovėjo du levai. Durys buvo užrakintos dideliausia spyna. Bet tuokart už durų karalaitė pasakė:

– Kad tu būtum neužmiršęs smaigą paimt, ką žvakes gesina, tai būtum mane išgelbėjęs. O be jo negali manęs išgel-

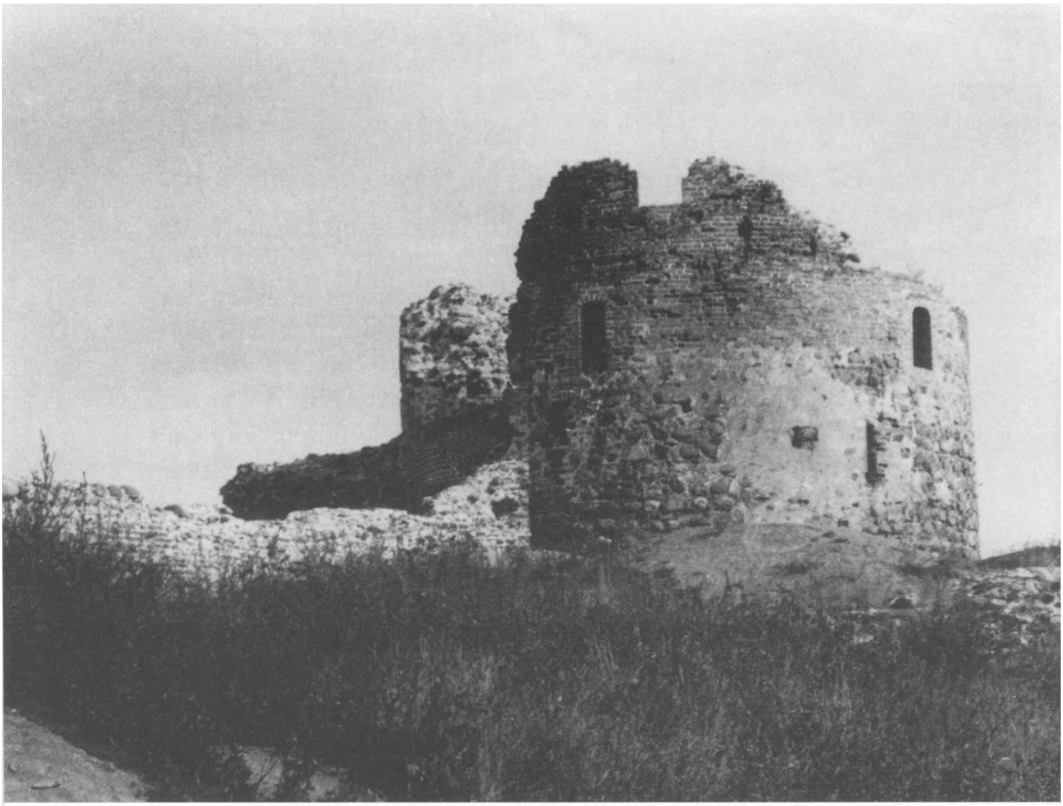

Kauno pilis / 1955 /. *Nuotr. P. Kulikausko.* LII ng. 4304.

bėti. Nieko nedaryk, nes levai gali tave sudraskyti. Dabar grįžk atgal ir prašyk valdžios leidimo, kad leistų tau vėl čia ateiti. Tada galėsi mane išgelbėti.

Kaip tik žmogus išlipo iš prakeikto Kauno, durys tuoj pačios užsidarė ir užsirakino, raktas prapuolė. Žmogus nuėjo pas komendantą leidimo. Komendantas atsakė, bijodamas, kad anas Kaunas, bekildamas į viršų, šito [Kauno] nenugriautų.

Žmogus kaip buvo aname Kaune, tai iš viršaus buvo girdėt ūžimas. Jis nežinojo, ar jis buvo paėjęs po šito Kauno gatve, ar po Vilija.

Palei pilies duris pasidarė skylė. Vaikai į tą skylę kaip mesdavę akmenį, tai negreit nukrisdavo žemyn, atbalsis aiškiai buvo girdimas, kad akmuo atsimušdavo į akmenis. Reiškia, akmuo papuldavo ant gatvės.

Kai žmogus lindo į urvą, tada miestas buvo iškilęs. O kaip jis išlindo į viršų, miestas ir vėl nuskambėjo į skradžias. Užtat akmuo taip ilgai krisdavo.

Valdžia toj vietoj pastatė kareivį, kad žmonės neitų prie skylės, o skylę ir vartus užpylė žemėmis. Ir dabar tie vartai yra, tik giliai užpilti žemėmis.

48. Vienas lietuvis tarnavo rusų kariuomenėje Vilniuje. Jam susisapnavo: „Prašyk savo viršininkų, kad tave paleistų namo. Kai paleis, tai tu nuvažiuok Kaunan. Ties juo rasi, kai važiuosi į jį, po ta ranka (po kuria ranka – užmiršau) pievoj vienoj akmenį. Pakasęs po to akmenio vienu šonu, rasi dureles. Tos durelės atsidarys, įeisi lyg priesieniukan. Tenai rasi palaikę skrynelę. Toj skrynelėj rasi daug popierių ir tris raktelius. Tie popieriai niekam tikę – jų ir nekliudyk. Pasiimk tik tuos raktelius. Tada apsidairysi ir pamatysi sienoje raktui skylelę – ten bus nematomos durys. Tu paimk ir jas atsirakink. Atsirakinęs įeisi ir rasi dar vienas duris. Tų durų tu dabar dar nerakink, bet pirma pasiimk ir atsidaryk tą skrynią. Ten rasi ant viršaus gulinčias tris knygas. Tu tas knygas pasiimk ir grįžk namo. Namie tas knygas gerai paskaityk ir po trijų dienų vėl sugrįžk. Dabar atrakink ir trečias duris. Atrakinęs rasi Lietuvos karalaitę su dideliais lobiais. Tik tu neišsigąsk. Jei šitaip padarysi, išgelbėsi Lietuvą. Taigi dabar prašykis namo".

Taip tam kareiviui sapnavosi net kelias naktis. Tada, matydamas, kad čia vis kas nors yra, nutarė prašytis karišku vir-

šininkų, kad paleistų jį namo. Pasiprašė, bet tas nesutiko jį leisti. Kareivis ir vėl prašosi. Tada viršininkas ir klausia:

– Ką tu darysi namie, kad taip prašaisi?

Kareivis, manydamas, kad jo kitaip neišleis, viską ką sapnavo ir apsakė. Tada vis tiek to kareivio neleido namo, bet paėmė dvylika kareivių ir jį patį ir nuvažiavo ton vieton, kurią apsakė sapne.

Nuvažiavę rado taip, kaip sapnuota: akmuo, jo šone pakasus – durys, skrynioj raktai. Tuos raktus pasiėmę atrakino nurodytas duris ir įėję rado skrynią ir toj skrynioj – tris knygas. Radę pradėjo jas skaityti, bet tik kiek pradėjo skaityti vienas kareivis, tuoj ir tapo nebyliu. Pradėjo skaityti kitas, ir kitas tapo nebyliu, ir trečias... Tada viršininkas su kareiviais išsigando ir, padėję knygas, tuoj grįžo atgalio ir užvertė duris akmeniu.

Taip per kareivio kvailumą ir liko neišgelbėta Lietuvos karalaitė. Paskui jam prisisapnavo, kad dabar dar ilgai karalaitei reiks kentėti, kol atsiras kitas, kuris ją išvaduos.

49. Kartą ėjo į Kauną kalvis iš Salių kaimo. Tik žiūri – priešais jo ateina koksai žmogus, kuris prisiartinęs mostelėjo ranka ir pasakė kalviui:

– Eikš su manim!

Kalvis iš žingeidumo nuėjo. Nepažįstamasis įvedė jį į urvą po kalnu. Ten jis pamatė labai daug kariuomenės, ne rusų, bet nepažįstama uniforma. Tos kariuomenės vadas paprašė kalvį, kad pakaustytų arklius. Kalvis sutiko.

Kada pakaustė visus arklius, vadas jam pasakė:

– Ateis valanda, kada mes iš po žemės išeisime; tada rusų valdžios nebus.

Paskui išvedė kalvį iš po žemės. Sugrįžęs namo, jis sužinojo, jog buvo po žeme trejis metus. Matyt, labai daug arklių kaustė.

KAUNAS

50. Kaune vyrai kasė fabrikui [duobę] ir rado duris užrakintas. Norėjo atrakinti. Naktį prisisapnavo:

– Aš esu tėvo užkeikta karalaitė su visa kariuomene. Nepaleiskite manęs. Aš išeisiu, kai bus pasaulio pabaiga.

VELNIO AKMUO

51. Turžėnuose, prie Turžėnų ant Neries upės, velnias darė tiltą iš akmenų, klodamas iš apačios į viršų. Jau padarė tokį... Užtenka šito kelio jau, tilto. Ir nešė užtvenkt patį vidurį vandens didžiausią akmenį. Ir gaidys užgiedojo. Jam nepasisekė mat iki ryto, nedanešęs. Ir dabar tas akmuo yra. Ir kaip jis nešęs suspaudęs (toks sunkus akmuo), tai dabar ženklai tokie yra. Kaip tokie [pirštai] atmušti akmenyje.

ŠLIENAVOS GIRIA

52. Šlienavos girioje, Aukštosios Panemunės valsčiuje, seniau buvo didelis ežeras. Tas ežeras buvo žodžiu užakdytas. Viena merga ar tai vyras, nežinau, ištarė žodį „juodi", ir ežeras pražuvo.

Kiti taip kalba, kad žmonės ką tai dalijosi ir nepasidaliję pasakė: „A, kad tu užaktumei!" Ir tuoj ežeras užako.

SKUTULĖS RAISTAS

53. Matiešionių kaime prie fermų, netoli Žemaitkiemio, yra raistas Skutulė. Žmogus arė. Pora jaučių Skutulėj suklimpo, o išnešė į Nemuną po Milašausku.

STRĖVA IR VERKNĖ

54. Buvo dvi seserys, pasiilgo tėvo Nemuno. Susiginčijo, kuri greičiau pas jį nubėgs. Viena bėgo tarp kalnų ir pavargusi užmigo Grikapėdžio smėliuose. O antra ėjo per

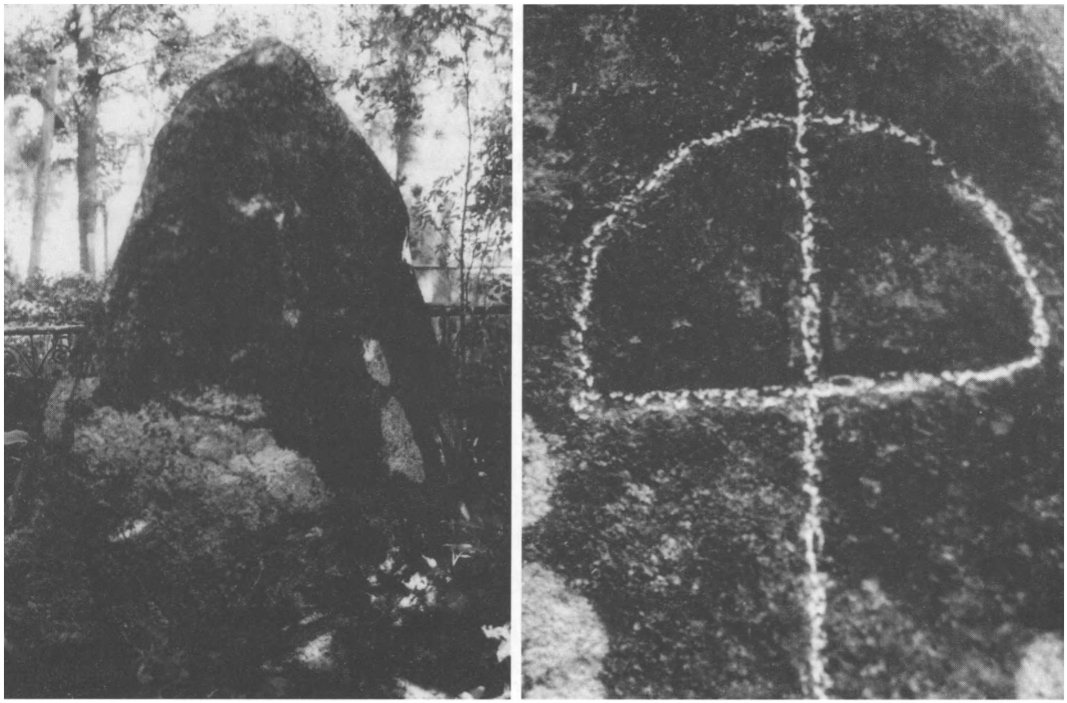

Intuponių Mergos akmuo / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*
Kryžius ant Intuponių Mergos akmens / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Lepelionių Napoleono Kepurė / 1930 /. *Nuotr. B. Buračo.* LVGA ng. P–17166.

lygumas ir įstrielojo tiesiog į Nemuną. Pirmoji pabudo, pamatė, kad sesuo jau nubėgo, ir ėmė verkti.

Viena Verknė, o kita Strėva.

INTUPONIŲ AKMUO

55. Intuponyse yra akmuo – užkeikta mergina. Ji važiavo tuoktis, neatsisveikinusi su motina. Ir motina ją prakeikė.

56. Sako, važiavo į vestuves ir pavirto ta mergaitė akmeniu. Mūsų mama sakydavo, kad, sako, net karoliai žymūs jai buvo. O ką gali žinoti? Seniau gal kaip ir užbūrė.

NAPOLEONO KEPURĖ

57. Čia netoli už Krištapiškio yra piliakalnis. Kada ėjo Napoleono kariuomenė, daug kareivių, tai visi turėjo po kepurę žemės atnešti, ir supylė tą kalną. Todėl ir vadinasi piliakalniu, arba Napoleono kalnu.

Labai gražus kalnas. Viršus lygus. Ten šokius darė prie Smetonos.

58. Ėjo kada Napoleono kariuomenė ir apsistojo. Įsakė visiems kariams nešti žemes kalnui – Napoleono garbei. Tai kariai ir sunešė piliakalnį.

KLEBIŠKIO KALNAS

59. Klebiškyje yra kalnas, kurį prancūzai supylė kepurėmis, kai Napoleonas ėjo ant rusų. Kitas yra kalnas

Klebiškio piliakalnis / 1991 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

į pietus nuo supilto Prancūzkalnio, Klebiškio dvare, kuriame yra urvai.

Sako žmonės, kad tame kalne yra paskandinti palociai. Dievas žino, kas juos ten paskandino. Kiti kalba, kad juos kas užkeikė. Pirmiau, kada dar buvo neužaugę tie urvai, metant į urvą akmenį, ilgai žemėje bildėdavo. Žinoma, kad ten bus užkeiktas dvaras.

SIENAKALNIS

60. Ant Sienakalnio norėjo pastatyti bažnyčią, bet velnias neleidęs: kiek per dieną pastatydavę, tiek velnias per naktį nuritindavęs.

Ant kalno viršaus buvęs ežeras, dabar ta duobė vadinama Velnio [duobe].

KALVIŲ EŽERAS

61. Išėjo sykį moteris su geldele ir žiūri – debesis juodas plaukia. Tai ji ir sako:

– Bet ir juodas kaip kalvis! Matyt, kad lietaus bus.

Na, ir tikrai ežeras su lietumi nusileido. Moterį su geldele tai jis nuskandino.

RAGANOS KĖDĖ

62. Gyveno Noreikiškiuose dvi raganos, ten, kur dabar jų akmenys. Ir sykį susipyko jos. Viena supykusi, atsiskirti, suprask – išeiti norėjusi. Na, ir pasidalino jos, sako, akmenis. Ta supykusi savo akmenis nešė į kitą Juodžio ežero pusę. Bet vieną pernešė, kitas nuskendo. Už to nuskendusio dar ir dabar dažnai tinklai užliūva. O kitas pakrantėje stovi (kurį pernešė). Man taip ir sakydavo – Raganos Kėdė.

Na, o tę liko jų krosnis.

Tas akmuo – kėdė – tai, žinai, akmuo, bet kaip kėdė.

P a p a r č i a i –
T r a k a i –
K e r n a v ė

MITKIŠKIŲ AKMUO

63. Mitkiškių kaime yra akmuo pėduotas. Na, ir ten, ant šito akmenio, yra dvi pėdos. Viena suaugusio žmogaus pėda ir paskiau – vaiko. Tai seni žmonės pasakoja, kad esą kadaise, Marija kaip vaikščiojo žemėj, akmenys buvo minkšti. Na, tai eidama ir paliko Kristaus, mažo vaiko, ir Marijos pėdą.

64. Užunery (Mitkiškių kaime) yra akmuo – toks pėdukas yra akmeny. Sako – ar Jėzaus? Meldžiasi visi, buvo kryžius. O dabar nežinau: daug metų, kai ten nebuvau.

65. Už Neries, ot netoli, yra įdomus akmuo. Žmonės sako, kad ten yra pėda akmeny. Sakydavo, kad Jėzaus Kristaus pėda. Žmonės eidavo melstis prie to akmenio. Dar neseniai meldėsi ir bučiavo tą pėdą.

66. Na, tai tenai buvo akmenas ir kryžius; tas akmenas aptvertas. Ir tenai žmonės ėjo pas tą kryžių melstis. Ir tenai pėdas buvo. Sakydavo, kad švento Jono.

Ir labai žmonės ėjo. Aš nebuvau nei vieno karto tenai už upės, tai nežinau. Kam kojas skauda, tai, sako, kad sugydavo tada.

SKARBAS

67. Pasakojama, kad tą kalną švedai supylė. Sako, kad norėta surasti piliakalnyje paslėptus pinigus. Reikėję piliakalnyje atlaikyti mišias, ir tuomet pasirodytų paslėpti tur-

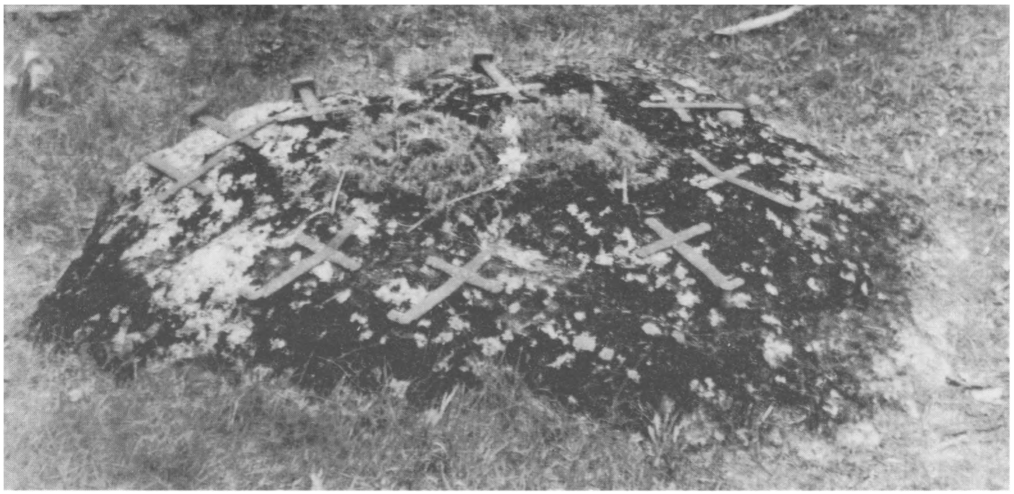

Mitkiškių akmuo su pėdomis, papuoštas vainikais ir devyniais kryželiais Devintinių proga / 1950 /. *Nuotr. A. Tautavičiaus.* LII ng. 1442.

Mitkiškių akmuo su pėdomis / 1995 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

tai. Buvo atlaikytos mišios, bet zakrastijonas pamiršo žvakėms gesintuvą, ir todėl turtai nepasirodę. Būtina sąlyga buvo – kad nieko, reikalingo mišioms laikyti, nebūtų užmiršta.

PAPARČIAI

68. Vienuolynas buvo Paparčiuose. Ir tunelis, sako, buvo nuo Paparčių į Kernavę. Kernavė ten kitoj pusėj [Neries]. Iš to vienuolyno, sakė, tunelis buvo. [Kas juo vaikščiodavo?] – Tai kunigai, sako, vaikščiodavo, ten vienuolynas labai didelis buvo. [Kur išėjimas?] – Kalne. Ten labai didelis kalnas Kernavėj. Ant to kalno ir bažnyčia, tame kalne.

Sakydavo, kad Kernavės kalnuose ten kas užkastas yra. [Kas?] – Na, tai, sako, vis iš tų vienuolių ten kokių, iš vienuolyno, sakydavo.

Čia Paparčiuose ir[gi] buvo susirinkimas, sako. Iš Paparčių iki Kernavės labai didelis susirinkimas buvo. Ir kažkas ten pasilaidojęs Kernavėje.

LIUTONIŲ AKMUO

69. Velniai, sukibę keturiese, nešė tą akmenį Senųjų Trakų bažnyčios durims išlaužti, bet akmuo iškritęs jiems iš rankų ir dabar begulįs toje pačioje vietoje, įsmigęs į žemę.

TRAKAI

70. Mano motina pasakojo, kad kadaise ežerai kėlėsi ir su žuvimis, su vandeniu ėjo. Trakuose būtų visas miestas užlietas, bet Panelė švenčiausia Trakų bažnyčioj atgynė. Ir miestas liko išgelbėtas, tik aplink vanduo.

Trakų pilis Galvės ežero saloje / 1973 /. LVGA ng. 39499.

BALUOSYS

71. <...> Na, ir seniau ten nebuvo ežerų. Buvo tokia lygi pieva.

Seneliai pasakojo taip, kad, girdi, toks ūžimas viršum. Kad ūžia tokia susukta juosta, kaip koks stulpas juodas eina.

Na, ir senelis ganė karves, jaučius ten visų, kaip seniau. Na, ir ant to jaučio sako:

– Stok, Balti, stok, Balti, Baluosi!

Ir paskui tiktai žiūri: tas stulpas pasiliejo ir pasidarė ežeras. Ir dabar pramintas Baluosiu nuo to laiko.

VILKOKŠNIS

72. Irgi ežeras yra Vilkokšnis pas mus. Irgi seneliai man pasakojo, kad ten irgi taip ganydami bėgo, pamatė, kad toks pat jau vanduo užeina iš kur. Bėga, kur tas vanduo ėjo jau iš kalnų. Išnešė tokias griovas visur labai dideles. Ir tas senelis: „Žiūriu, sako, dar ana ir vilkas bėga per tą pievą". Sako:

– Ten vilkas bėga!

– Stok! – ar kaip tenai pasakė, ir pasipylė [vanduo] ten iš kalnų, nubėgo.

Išnešė griovius ir pasiliko ežeras, Vilkokšniu pavadintas dabar.

PIJUOSA´S

73. Pasakojama, kad anksčiau buvę tokie žmonės, kurie galėdavę pervesti ežerą iš vienos vietos į kitą vietą. Toje vietoje, kur dabar tas ežeras, seniau buvęs Varlių kaimas. Vienas žmogus užpykęs ant Varlių kaimo ir tą kaimą užliejęs ežeru, kuris dabar vadinamas Pijuosu. Dar ir dabar ežero dugne žmonės randa rąstų ir žmonių kaulų.

Žuklijų piliakalnis prie Vilkokšnio / 1958 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 13618.

Vilkokšnio ežero Kreivakojo įlanka / 1993 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

BEIŽIONIŲ PILIAKALNIS

74. Ten Aukštadvario pusėn yra Beižionių ir Lepelionių piliakalniai. Tai vieną vyrai karan eidami supylė. O jau vienas iš jų yra mažesnis kiek, nes, skaitos, jau sugrįžę pylė. O, žinai, vyrų mažiau iš karo grįžo, tai mažiau ir kepurių žemių sunešę.

75. Tai matė labai daug kas. O vienas pasakojo, kad jis ėjęs pro Beižionių piliakalnį ir mato, kad joja žmogus kariškais rūbais. Šis jam sako:
– Daugiau čia nevaikščiok!

76. Yra toks Beižionių piliakalnis. Ten netoli jo naktigoniai arklius ganydavo, gulėdavo. Ateina [kažkas] prie jų, nukloja juos ir už kojų traukia. Kas traukia, nemato. Tik girdi:
– Eikit iš čia! Jums čia ne vieta!
Girdi: kariškas orkestras, dūdos groja.

77. Jau kai mes riešutaudavome, tai mus, mergaites, vis gąsdindavo. Būdavo, sako mums:
– Žiūrėk, žiūrėk – kruta! Jau milžinas keliasi!
Atseit iš tų kalniukų keliasi jau.

ŠVENČIUS

78. Tėvelis ir seneliai pasakojo, kad šitas ežeras ėjo ir taip ūžė kaip veršis. Jie peržegnojo ir meldėsi. Tai tas ežeras sustojo mūsų kaime. Šį ežerą pavadino – Švenčius.

AKMUO PRIE ŠVENČIAUS EŽERO

79. Kur jau tas akmuo prie Švenčiaus, tai ten – toj duobutėje, viršuje – žmonės dar ir pinigus dėdavo. Iš tikro – ten lyg lėkštutė kokia.

KRUNCIKŲ AKMUO

80. Kruncikuose buvo akmuo su duobute. Pasakojo, kad velnias batus siuva ant to akmens. Akmenyje buvo duobutė – lyg mažo vaiko pėda. Dabar tas akmuo, atrodo, suskaldytas.

VELNIO DUOBĖ

81. Kadaise susimylėjo vedęs vyras su mergina. Jie nutarė vesti. Suėjo bažnyčion ir jėga privertė kunigą juos surišti. Bet staiga bažnyčia su visais [vestuvininkais] prasmego ir pasidarė Velnio duobė.

Sekmadienį dvyliktą valandą, pridėjus duobėje ausį prie žemės, galima išgirsti varpų skambėjimą.

Dar sako, kad Velnio duobėje paskendę du veršiai (ar vienas) – jie išplaukę netoliese esančiuose Škilietų ežeruose.

82. Velnio duobė vardą turi dėl to, kad ten bažnyčia toje vietoje stovėjo. Ir ten buvo parapijos, kaip seniau, ir kažką kunigas labai nusidėjo ten... Na, ir šita bažnyčia nuėjo skradžiai žemę; ir pasiliko Velnio duobė prakeikta.

GUOSTUS

83. Užuguosty yra ežeras. Ten kada vežė didelį varpą. Jie apvirto ir tas varpas nulėkė į ežerą. Ir niekaip negalėjo ištraukti. Ir dabar nemoka ištraukti, nors ir mokyti žmonės, – neištiria.

Tas varpas kai kada atsiliepia. Žmonės girdi balsą, bet nežino, katroj vietoj. Seni [žmonės] išmirė, o dabartiniai nežino, kur [ieškoti]. Tas varpas vadinosi švento Kazimiero vardu.

Tai mano mama pasakojo, nes ji iš Užuguosčio parapijos.

ČIŽIŪNŲ MILŽINKAPIS

84. Na, apie Milžinkapį tai tokia legenda yra, kad atseit ėjęs labai didelis žmogus, toks milžinas, kuris užkliuvo už Gidanonių kalno, nugriuvo. Jo galva pasiekė net Čižiūnų kaimą. Toji vieta ir vadinama Čižiūnų Milžinkapiu.

VERNIEJUS

85. Mes klausėm poną Adinčių Ciprijoną, dėl ko čia vadinasi Verniejus. Jis mums pasakojo, kad, sako, čia buvo ne ežeras, bet klonis didelis tokis. Labai gilus klonis. Ir kartą kokia boba labai didelė ėjo per tą klonį. Ir tik kažkoks rusas sako:

– Nepereisi taip, vernis! – rusiškai pasakė.

Ir tuom kartu ta boba dingo, o atsirado ežeras. Ir pavadino Verniejumi.

PRANCŪZKAPIAI

86. Žmonės tuos pylimus vadina Prancūzkapiais, nors Adomas Venckevičius pasakojo, kad, jam jaunam esant, žmonės vadindavę švedų kapais. O prancūzų karių čia daugybė sušalo 1812 metais. Jie buvo užkasti prie dabartinės Vievio cerkvės. Tačiau daugumas vis tik yra tos nuomonės, kad čia esama prancūzkapių.

SEMELIŠKĖS

87. Pas mus Semeliškėse toks liūnas yra. Tai ten grybus renka, uogas, samanas iš ten veža. Tai senovės žmonės šneka, kad ten ežeras iškils. Didžiulė ta pieva. Ji ne sausa: ten toks liumpėjimas yra.

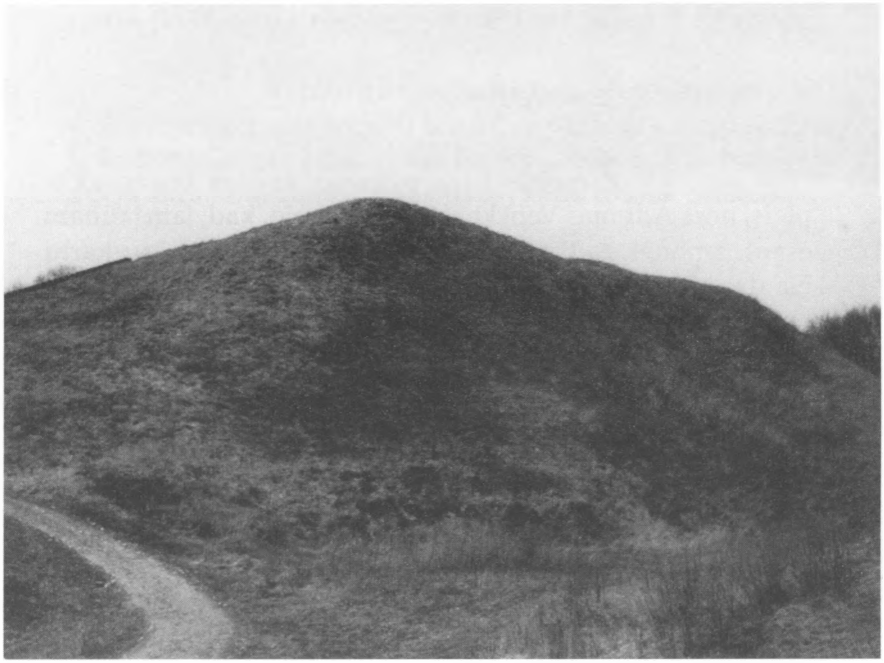

Kernavės piliakalnis, Mindaugo sosto piliakalnis / 1994/. *Nuotr. A. Vaitkevičiaus.*

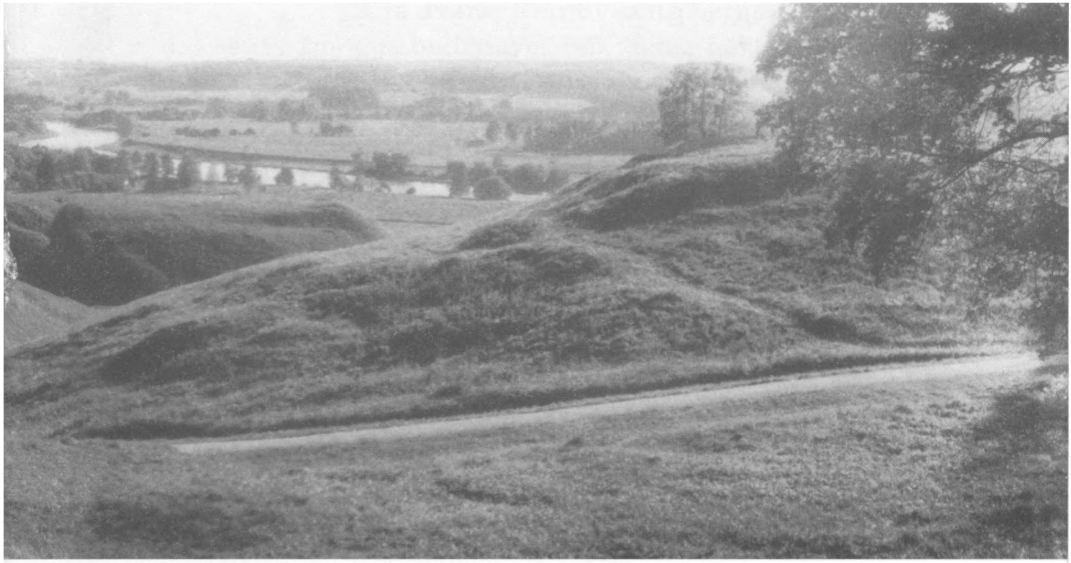

Vaizdas į Pajautos slėnį pro Kernavės piliakalnius / 1998/. *Nuotr. A. Vaitkevičiaus.*

Kernavė. Žvilgsnis į Lizdeikos kalną / 1996/. *Nuotr. A. Vaitkevičienė.*

88. Na, tai kalbėjo, kad čia tokie milžinai gyveno. Žmonės ir kaulų tokių didelių atrasdavo. Ir dar sakė, kad tie milžinai supylė tuos piliakalnius.

89. Pasakojo, kad gyveno milžinai. Vienas buvo Kernavėje, o kitas – už Neries Natokuose. Susipyko abudu, bet negalėjo pereiti per vandenį, tai vienas į kitą akmenis mėtė.

90. Ir Kernavėj, pasakoja, kad kareiviai kepurėmis supylė kalnus. [Dėl ko?] – Tai dėl ženklo, sako.

91. Tuos kalnus tai supylė žmonės labai seniai, galbūt dar buvo vergija. Kas kepurėmis, kas saujomis nešiojo. Ir paskui yra ten požeminis tunelis. Tunelis tęsiasi maždaug, kaip pasakoja, iki Trakų ežero. Ir, kaip numatyta nuo senų žmonių, sako, kad, kada sukaks du tūkstančiai metų, tada iš to tunelio išeis kariuomenė, ir kad jau tada bus pabaiga pasaulio. Kariuomenė jau atsistos – nauja valdžia iš tų kalnų, iš to požemio...

Pasakoja, kad Kernavė buvo labai didelis miestas. Čia buvusi sostinė. Ant pirmojo kalno stovėjo pilis. Sako, pilies grindys buvo aukso smiltimis išbarstytos.

92. Pilies kalne buvęs rūsys. Kai baudžiavos laikais žmonės ant to kalno ganydavo arklius, tai po nakties jie būdavo į kalno rūsį sulindę. Ilgai turėdavo laukti, kol išlįs, o eiti ieškoti žmonės bijodavo. Vėliau tas rūsys užvirto. Bandė atkasti, bet neatkasė.

93. Tame kalne buvo skylė tokia didelė kaip lėkštė. Paimam akmenį, paleisim ten – ausį pridedame ir klausome. Kokią dešimt minučių klausome ir ten – bimmm atsilieps. O vaikams labai įdomu. Ir dar kitas metė...

94. Sako, vidurnaktį girdėdavo įvairius garsus, sklindančius iš Pilies požemių. Saulei leidžiantis, sako, per Pilies kalną perbėgdavęs baltas žirgas.

95. Yra dvaras Kernuvka už Kernavės. Ten vienas senas žmogus budėdavęs per žiemą naktį Kernuvkos dvaro tvartuose. Jis turėjo du šuniukus labai piktus. Jis žiūri: apie dvyliktą valandą nakties ateina dvi mergaitės – jaunos, gražios – nuo kalnų, nuo piliakalnių. Jos paėmė [senelį] ir vedasi. Sako:

– Eik su mumis, mes tave apdovanosim!

Na, o jis bijojo, nusigando, ėmė šuniukus siundyti. Tie šunys – jas pjauti; apiplėšė tas mergaites. Tada mergaitės senelį paleido. Ir taip pasakė:

– Seneli, tu kvailas. Mes duotume tau daug aukso. O kad tu nėjai, mes esame nelaimingos.

BARČIO KALNAS

96. Ant Barčio kalno seniau kunigas, reiškia, norėjo statyti namą. O ką dieną padaro, tą naktį, po nakties [randa] išversta, suversta. Ir vėl ką pastato, tą ir vėl suversta po nakties randa.

Žemaičių žemė

97. Pasakoja, kad esą pasikėlė dideliai didelis toks juodulys ant oro. Na, ir anas juodavo juodavo kiek ten laiko. Na, paskiau visi stebėjo, visi žiūrėjo, kas anas jau toks per vienas yra, kad toks juodas juodulys juoduoja. Ir išėjus viena moteriška. Ta moteriška išėjus ir sakanti, o norėjus pasakyti, kad platus tas ūkulys. Ir kaip ana pasakė, kad „platus", tada tas ežeras nusileidęs nuo to oro. Ir anas ten palikęs Platelių ežeras.

98. Na, atsirado ten, Plateliuose, toks ant oro, ant dangaus didžiausias kaip pastatas – juodas, kaip debesis didžiausias. Ūžė ir ūžė, ūžė ir ūžė! Niekas nežino, nė kas anas yra, iš kur anas yra. Nežinau, kiek ilgai, kiek anas ten ūžė. Žydė buvo šimto metų Plateliuose. Ana sako:

– Ui, mane išveskit, parodykit, kas ten yra – aš veizėsiu.

Išvedė tą žydę, ana sakanti:

– Ui, čia kaip Platelių ežeras!

Tiktai pliumpt ir nukrito, ir užliejo dvarą, dvarus ar du užliejo, kiek ten bažnyčių užliejo, daug daug!

Liūb sakyti, kad tas ežeras esąs pusantros mylios. Na, ir dabar yra, jau seniai tas ežeras yra.

99. Liūb eiti legenda, kad nukritęs esąs [Platelių ežeras]. Apniūkę dideliai buvo, juodi debesys jau kiek dienų – niekas negalėjęs žinoti, kas ten yra. Nelyja, o tas debesis stovi. Na, moteriška sakanti:

– Ojai, koks platus tas debesis!

Ir tada ūžt ir nukritęs. Paliko Platelių ežeras.

100. Buvusi vasara. Žmonės šienavo pievas. Bešienaujant atbėgo vokietukas ir sako:

– Skubinkit šienaut! Greit svečių sulauksite!

Kitą rytą toje vietoje šieną grėbdami pamatė didelį paršą. Jis gulėjo dauboje ir tol voliojosi, kol pasidarė didžiulė dumblina duobė. Tada atslinko debesis, nusileido ant pievos, ir pasidarė Platelių ežeras.

101. Pasakoja, kad vienas žmogus pagavęs žuvį [Kašučių] ežere. Žuvį paženklinęs ir vėl į ežerą paleidęs. Paskui žmonės, žvejodami Platelių ežere, pagavę tą pačią žuvį su tuo pačiu ženklu.

102. Sako, anas parėjo prieš kiek tai metų, anas pasikėlė iš kur <...> ir čia nusileido. <...> Ir anas po kiek metų kelsis. Kuomet tas bus, niekas nežino. Ir anas turi pereiti į kitą vietą. Anas prisiims [skenduolių], kiek anam čia reikia, ir anas kelsis į kitą vietą. Kiekvieną vasarą yra skenduolių. Ne po vieną, bet po du, po kelis.

PLATELIŲ EŽERO PILIES SALA

103. Kita sala Pilies – tai jau pati svarbiausia Platelių ežere. Seniau, kuomet daktarų buvo mažai, senesniais laikais, buvo toks garsus daktaras. Žmogus sirgęs, neturtingas, arklio neturėjęs. Anas iš vakaro išsirengęs eiti į daktarą tą. Na, ir per ežerą liūb žiemos laike – visada bus kelias pro Pilį. Į Platelius liūbam važiuot kaip ir mes – kruopiškiai, čia Mikytai – visi liūb važiuoti pro Pilį. Tiesiai, vadinas, ne kalnai, niekas, per ežerą (mat užšalęs ežeras). Esu ir aš pats važiavęs tuo keliu ne kartą, žmonės liūb ir eiti. Ir žmogus ten nuo Beržoro ar iš kur anas ėjęs, ėjęs prie daktaro. Pro Pilį ten anam reikia eiti žiemos laike. Ir anas eina pro Pilį. Jau buvęs vidurnakties maždaug laikas. Iš Pilies išbėgo poniukas kažin koks ir tą žmogų anas užklausė:

– Kur tu, žmogau, taip eini iš anksti?

Tas žmogus nusiskundęs: einąs prie daktaro, dideliai toli, išėjęs anksti ir, kol nueis, išauš. Na, tas išklausęs išklausęs, tas tatai poniukas:

– Ar tu, – sako, – nė arklio neturi, kad pėsčias eini? Vargšas esi?

– Na, – sako, – vargšas, nieko neturiu, turiu nueiti pėsčias.

– Na, – sako, – eikim eikim į tą pilį, – anas vedas, – eikim, – sako,– aš tau duosiu dovanų.

Įsivedė į pilį ten, į kambarius kokius ten ir pripilstė kažko kišenes tam žmogui. Ir įsakęs, kad:

– Kol nenueisi į vietą, neveizėk, kas čia, ką aš tau įpyliau!

Na, tam žmogui pripylęs kišenes ir išleidęs. Išėjęs tas žmogus, anas kiek ten paėjęs, kilometrą ar daugiau. Ano tos kišenės tokios sunkios! Anas nekantrauja: „Kas čia tose kišenėse man yra?" Anas griebs veizėt tų kišenių – veizi, kad akmeninės anglys, kūlinės! Anas sako: „Ir taip man apkyrės beeinant tiek toli, ir dar man akmeninių anglių pripylė kišenes tas!" Tas anglis išbarstęs, išpylęs. Išpylęs tas anglis, nuėjęs pas tą daktarą, atlikęs, pargrįžęs į namus. Parėjęs namo ir apsigraibęs du auksiniu pinigėliu kišenėje. Ten buvo dvi anglelės palikusios. Nusidžiaugęs dideliai, kad tie du pinigėliu. O ten nežino, iš kur. Tai anam sapne naktį atėjęs tas pats poniukas, kur aną įsivedė į pilį, ir sako:

– Aš tave norėjau ponu padaryt, bet, – sako, – tu neklausei manęs. Neiškentėjai, – sako, – negriebęs, neveizėjęs, ką aš tau įpyliau. Aš tau, – sako, – buvau pilnas kišenes pripylęs aukso. Kad būtum ,– sako, – iškentėjęs: nuėjęs į vietą ir kišenėj griebęs, būtum radęs aukso pilnas kišenes ir būtum ponu buvęs. O kad nenorėjai, tai ir nereikia!

O dabar tik du pinigėliu: tiktai dvi anglelės buvo likusios.

104. [Kas yra Pilies saloje?] – Esą rūsiai kokie ten, niekas neatranda durų. Bet ar ten yra tikra teisybė? Dar tilto į pilį žymės buvo. Iš Platelių buvo tiltas medinis per ežerą.

105. Sakė, kad yra karalienės rūsys, bet niekas į jį nenusigauna. Kai nuvažiuodavom šieno grėbti, nuplaukdavom prie to rūsio. Vyrai kasdavo, daužydavo.

Sakė, karalienė buvo burtininkė, su baltu arkliu virš vandens jodinėjo. Ten ir yra toji [vieta], vadinama Kumelkaktė.

Sako, kareiviai su šventinta kulka nušovę tą karalienę Kumelkaktėje. Bandė ir anksčiau [nušauti], bet ji kulkas pagaudavo.

Platelių ežero Pilies sala ir Šventorkalnis / 1996 /. *Nuotr. D. Vaitkevičienės.*

Kumelkaktė Platelių ežero pakrantėje / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

106. Buvo pilyje švedų karalienė ir ana turėjo tokį arklį – kaip žuvis plaukė. Ir ana nardė po vandenį ir liūb per visą ežerą išjoti raita. Ten po Kumelkakte aną nusaugojo ir nušovė. Ir ten ana pasibaigė. Aną nušovė, sako, su didelės šventybės kulkomis. Ten buvo parsivežę anie ar nuo vyskupo, ar nuo Tėvo šventojo tokias kulkas. Sako, ana liūb kulkas gaudyt, kad aną šaudys. Ana gaudys kulkas ir vėl mes ant žemės. Negalėjo anos nušaut. Potam anie išrado tokias, kad nušovė, su ta šventenybe. Ana nebegalėjo besugrobti. Ir nušovė į kaktą. Ir todėl vadinasi Kumelkaktė.

107. Karalienė Elžbieta buvo apsistojus, kaip Lietuva pradėjus su švedais [kariauti], mušti tuos švedus. Ana ant baltos kumelės plaukusi, iš ežero plaukusi. Ir toks skardis, vadinamas Kumelkakte... Na, lietuviai buvę ten pasislėpę, toje Kumelkaktėje. Ir šaudė su strėlėmis. Pataikė kumelei į kaktą, tai ir skendo ta karalienė. Tą skardį praminė Kumelkakte.

108. Švedų karalienė liūb joti ant baltos kumelės virš vandens. Nė jokia kulka į aną nesmigo. Tik aną nušovė vienas mažas vaikas su kviečio grūdu.

109. Platelių ežero pakrantėje, vadinamoje Juodeglyne, 1944 metų rudenį trys berniukai slapstėsi. Anie naktį šnekėjosi apie ežerą, ir kas yra Pilies salos valdovė. Na, anie prisnūdo truputį, ir jiems pasigirdo balsas:

– Visas Pilies salos paslaptis sužinosite, jei nueisite pėsti per ežerą į Pilies salą, ir ten jums bus visa paslaptis išaiškinta. Bet jūs esat trys ir ateisite į Pilies salą, o iš ten atgal pargrįšite tik du, o vienas pasiliks Pilies saloje.

O anie sako, kad

– Neturime valties, o kaip mes ten nueisim?

– Ot,– sako, – bus padarytas tiltas, ir jūs galėsite lengvai ten nueiti.

Pabudę pasikalbėjo apie tą sapną.

– Na, – sako, – kaip mes eisim? Juk banguoja ežeras! Kaip ten mes nueisim be valties?

Na, nuėję į paežerį – visur iš šalių banguoja, o į Pilies salą yra užšalęs vanduo – yra tiltas nueiti. Bet jie tarėsi ta-

Puokės Alkos kalnas / 1966 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 19249.

Puokės Alkos kalno koplytėlė / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

rėsi ir įsakymo neįvykdė, savo sumanymo neįvykdė, kadangi bijojo, kad vienas ten pasiliks. Ir kas su juo atsitiks, nežinia. Na, ir jie nenuėjo į tą Pilies salą ir neištyrė, nesužinojo jos paslapties.

ŠVENTORKALNIS

110. [Kodėl Šventorkalniu vadinama?] – Ten bažnyčia kitą kartą buvo. Septynios bažnyčios yra buvusios čia. [Plateliuose?] – Na. Oi, koks yra buvęs miestas! Ir dabar gali kuomet susitaisyti, jeigut dar mes gyventume. O jeigu karai užeis, tai nieko [nebus]. Švedijos karaliai turbūt nugriovė ir pasiliko Šventorkalnis.

ALKOS KALNAS

111. Nuėjau į Kalvariją, sutinku moteriškėlę nueinant nuo Alkos kalno. Sako:

– Miegojau pokaičio, – sako, – atsibundu – kad pradėjo būgnus mušti, skambinti! Maniau, Kalvarijoje. Atsibundu – ogi ant Alkos kalno! Na, maniau, apsisapnavau. Išsiblandžiau. Pavalgiau atsisėdusi, vėl galvą pridėjau prie tos žemės, kur gulėjau, – tikrai skamba, žvanga, būgnus muša, taip pat kaip apie bažnyčią einant, taip skamba. Na, nieko, – sako, – sukalbėjau poterius ir išėjau.

Ir nuėjom į Kalvariją, abidvi besirokuodamos. Tiek tik težinau. (Už Sedos tas kalnas.)

RIETAVAS

112. Bobos su skreitais, su geldelėmis supylė Oginskiui piles Rietave, dar ponmečiais.

Oginskių dvaro pastatai Rietave / 1968 /. *Nuotr. A. Garunkščio.* LVGA ng. 1–31621.

113. Mūsų tėvelis pasakojo, kad Rietavo miestas skendo. Sako, kad koks nors žynys ten buvo, girdi, kaip pasakė tas, o vienas žmogus ėjo ir išėjo. Tada, girdi, jau nebeskendo, o tik lingavo. Na, tik, sako, [žmogus] balta kumele liuokt liuokt įjojo į Rietavą – ir susilygino, ir niekas nebelingavo.

GANDINGA

114. Kalną supylė švedai. Sako, kad švedai kariavo su lietuviais ir juos nugalėjo. Paskui švedai, norėdami visai sunaikinti savo priešus, apipylė smėliu karius ir taikius gyventojus. Švedai nešiojo smėlį pirštinėmis, nes jie buvo ne paprasti žmonės, o milžinai.

115. Seniau, ariant piliakalnį ir dirvas prie jo, rasdavo kardų, durtuvų, vario lankų. Tie vario lankai – tai milžinų žiedai. Žmogus juos galėtų ant liemens užsimauti.

116. Kalno viduje buvo skylė, į kurią galėjo įlįsti žmogus. Piemenys įmetė į tą skylę vieną savo draugą. Tas kalne pamatė seną vokietį, gulintį lovoje, o jauną – sėdintį prie stalo. Senis liepė pripilti piemeniui užantin pinigų. Kai draugai piemenį ištraukė, nusileido kitas piemuo, norėdamas gauti pinigų. Bet senis liepė jam išlupti akis.

117. Žmonės pasakoja: šventadieniais lygiai dvyliktą Gandingos piliakalnyje girdėti įvairių garsų – varpais skambinant, giesmes giedant, vargonais grojant.

Sykį moteris eidama matė, kaip ant Gandingos piliakalnio velnias pinigų dėžę vėdinęs.

118. Prie Gandingos piemenims pasirodydavo vokietukas, kuris turėdavo pilną kepurę žemuogių. Paskui jis nežinia kur pranykdavo.

119. Viduje pilies esą didelių trobesių ir urvų. Kada žuvėdams prisėjo kraustytis iš Gandingos, tai jie pini-

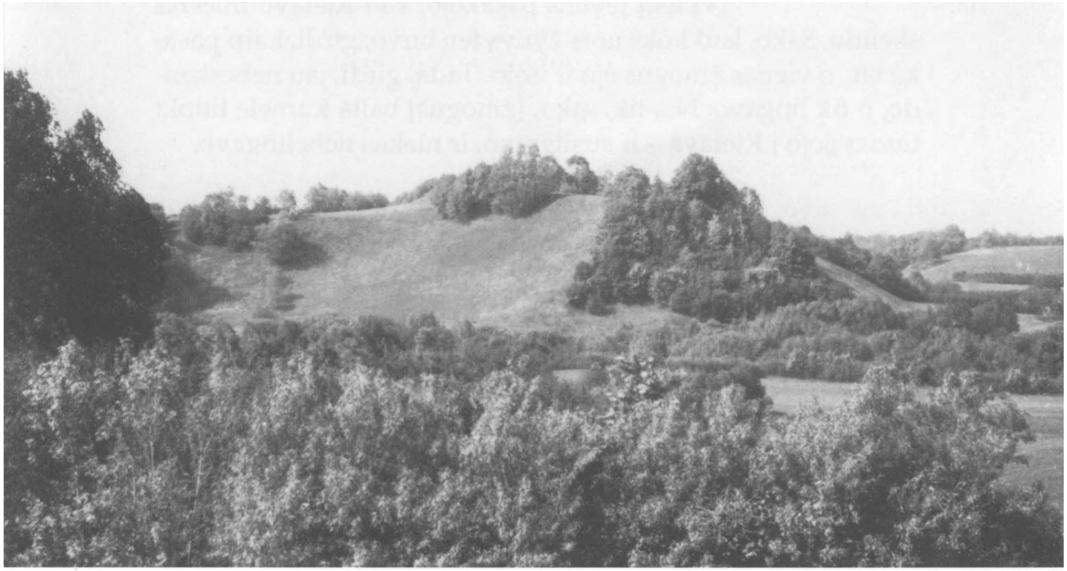

Gandingos piliakalnis / 1964 /. *Nuotr. K. Navicko.* LII ng. 16742.

Negarbos piliakalnis / 1966 /. *Nuotr. A. Merkevičiaus.* LII ng. 19271.

gus, auksą, sidabrą, ginklus ir kitus gerus daiktus sunešę į pilį, uždarę geležinėmis durimis ir užpylę jas žemėmis taip, kad nė žymės nebepaliko. Tačiau pasakoja, kad tos durys esančios pietų šone ir netoli durų iš kalno sunkiasi nedidelis šaltinėlis. Raktus padėję po labai dideliu akmeniu, gulinčiu gilioje Babrungo sietuvoje prie šiaurinio pilies galo. Saugoti visus tuos turtus pavedę velniams, kurių viršininkas esąs pilies ponaitis.

120. Esu girdėjęs, kad tame kalne esanti skrynia aukso paslėpta, Gandingos kalne. Visad norėjo vaikinai tai iškasti. Esą kaip prikasę skrynios galą, pakilęs vėjas, audra pradėjo smėlį versti. Vaikinai pasibaidę ir nubėgę. Kasę antrą šventą dieną. Bet šventą dieną pasikėlė žąsų pulkas ir įėjęs į tą kalną, kur aš dabar pasakoju.

121. Vieną kartą kokie žmonės sutikę pas Kalčikės kalną už Kartenos juodus ponus, bevažiuojančius į Kretingos pusę. Vežimą vežė juodi arkliai. Vežime buvo sudėtos didelės geležinės skrynios. Vienoje vietoje vežimas sustojo, ir arkliai jo negalėjo nei iš vietos pajudinti. Ponai paprašė žmonių, kad padėtų vežimą išjudinti. Vos tik žmonės prisilietė prie vežimo, arkliai šoko, ir kaip viesulas ponai nubildėjo tolyn.

Tai, sako, Gandingos turtus velniai vežė į kitą vietą.

122. Pilies sargai senovėje rodydavosi žmonėms, su jais kalbėdavo ir dažnai juokus krėsdavo. Vidurdieny matydavo ant pilies jodinėjant pulką ginkluotų raitelių arba bandą galvijų ganantis. Nuėję ant kalno, žmonės nieko nerasdavo. Pilies ponaitis ateidavo pas piemenis pypkei ugnies pasiskolinti, mušdavęs su jais tekinį, kiaulę...

STANELIŲ PILAITĖ

123. Smilingiuose gyveno toks Venckus. Joninių dieną jis išėjo pasivaikščioti. Bevaikščiodamas pavargo, atsigulė ir užmigo. Staiga jį pažadino balsas:

– Kelkis ir eik ant kalno!

Venckus pasižiūrėjo ir, nieko nematydamas, vėl užmigo. Tas pats balsas vėl jį pažadino. Venckus atsikėlė, apsidairė, bet, nieko nematydamas, vėl atsigulė. Tas pats balsas ir trečią kartą sako:

– Kelkis greičiau! Lipk ant kalno! Kodėl neklausai? Jei dar neklausysi, kad duosiu į daubą – kaulai subyrės!

Venckus atsikėlė, užlipo ant kalno. Mato: stovi ant kalno atvira skrynia pinigų. Venckus turėjo rožinį. Įmetė jį į skrynią ir žiūri, kas bus toliau. Tik mato: nuo Plungės atbėga medžių viršūnėmis vokietukas. Pribėgęs prie Venckaus, sako:

– Žmogau, aš tik nuėjau, o tu prie mano pinigų! Na, imk, kiek nori, tik tą pantgalį iš skrynios išimk.

Venckus prisisėmė pinigų, paskui išėmė rožinį. Dar griebęs pinigų pasiimti. Kai tik siekė, krito skrynios viršus ir nukirto Venckui tris rankos pirštus. Skrynia nugarmėjo į kalno gilumą. Venckus parėjo namo su pinigais, bet be trijų pirštų.

NEGARBA

124. Ant šito kalno buvęs puikus dvaras. Ponai buvo labai ištvirkę, žmones skriaudė, patys tik puotavo. Kartą, kai buvo sunkus laikas, jie puotavo ir šoko. Jiems bepuotaujant ir bešokant, žemė atsivėrė, ir visas dvaras su ponais nugrimzdo. Atsirado kalnas, o ant jo viršaus – kūdra.

125. Į Negarbos kūdrą, būdavo, pririš akmenį prie siūlų kamuoliuko ir leis, ir leis. Ir galo nematyt. O dabar jau nieko nėra. Tas liūnelis užako. Šokius daro, gegužines.

126. Vaikai, būdavo, mėto akmenukus į tą duobę. Tik kliunkt! Skamba. Vandens buvo duobėj, o dabar prapuolė. Pasakodavo, kad ten buvo dvaras nugrimzdęs.

127. Senuose laikuose ten buvo prakeiktas dvaras paskendęs. Kad išėjo, sako, – vaikinas panegarbėje arė. Ir anam atėjo tokia pana. Sako:

– Tu rytą kelkis ir eik išpažinties. Po išpažinties tu neik nė namo, tiesiai ateik į tą vietą.

Bet ana verkdama prašo, kad „Tu ateik". Jaunas vaikis, na, ir prižadėjo anai. Anas pasisakė kunigui, nueis anas, prižadėjo eit. Išeina ta pana su palmisku – ir trys varlės ant to palmisko dideliai didelės! Pana sako:

– Pūsk!

Jau netelpa – didelės.

– Pūsk pūsk! Į tą palmiską savo dvasią pūsk!

Šis pūtė – [varlės] pasipūtė.

– Pūsk, – sako, – antrą kartą!

Dideliai didelės – neįtelpa. Ana bliaudama, ta pana, vis taip (nusigando anas dideliai):

– Pūsk tretį kartą!

Nebepūtė tretį kartą. Ana ėjo verkdama. O kad tretį kartą būtų pūtęs, tai būtų išnykus ta varlė, būtų iškilęs dvaras. Prakeiktas buvo.

128. Kalnas, didelis yra kalnas. Tuokart senuos laikuos nebuvo nei pušų, nei nieko. Vidurys paskendo – ir dideliausias tvenkinys! Niekas negalėjo nė įbristi. Mums mama liūb pasakot. O aš jau užaugau, už mergą kad prie šeimininko tarnavau, arėm vedu ten, toj panegarbėje. O duktė anų, to šeimininko, sako:

– Tėtel, – sako, – jūs suarsit, o tu leisk eit į tą tvenkinį.

– Na, eikite eikite. Taip aš skubu art.

Ir prisirinko tokių mažų kūliukų į skreitą, akmenukų jau. Ir aš mėtliojau į tą tvenkinį – ar jau subrazdės? Niekas! Pliumpt pliumpt į tą tvenkinį. Nieko nėr. Na, ir legenda turbūt... O dabar jau užaugo, šilai pakraščiuos... O tuokart... Didelis tas kalnas.

129. Šilanskio Antano tėvas ganęs arklius prie Negarbos, ir atsiradę trys kareiviai baltais drabužiais, ir prašė, kad nueitų į jūros pusę, atkastų pakastus auksinius pinigus ir išdalintų visiems žmonėms. Anie apiplėšę žmones, kai kariavę.

130. Na, ir paskiau kiti pasakoja (mano uošvis pasakojo), kad buvo jauni vyrai susitaisę eit kast tą Negar-

bą. Na, ir kasė kasė. Lig pat pusės nakties kasė kasė, kasė lig pirmos valandos. Paskui, žinai, atėjusi tokia kiaulė, didelė kiaulė, ir pakilo tokia audra didelė, ir išnešiojo juos į visas puses. Kitas į trečią dieną teparėjo. Kad ir patys nežino, kur anie buvę. Pasiklausinėdami pasiklausinėdami žmonių ir parėjo.

131. Ant to kalno buvo avietynai ir buvo gražių aviečių uogų. Ir dabar dar yra avietynų, dar nėra išgaišę. Nuėjusi moteris iš Rūdaičių kaimo aviečių pasiuogauti, rinkusi uogas. Ir prisistatęs vokietis, užkalbinęs ją ir pasiūlęs jai auksinių pinigų. Atsiradęs ir antras, ir daugiau, ir atnešę tų pinigų. Kaip žemaitės visada nešioja prijuostes, taip ir ji. Ir pripylė jai pilną skreitą tų auksinių pinigų. Ir sakė jai eiti tiesiai į namus ir, kol pareis į namus, pasakė nepaveizėti. Ir linksma ėjo į namus, sunkiai tempdama tuos auksinius. Ir pavargusi neiškentė ir paveizėjo. Kaip paveizėjo, pamatė pilną skreitą degančių anglių. Išsigando ir paleido skreitą. Ir išbiro auksiniai – nužvangėjo per laukus tiesiai į Negarbą atgal. Paliko nusiminusi be pinigų.

132. Maži vaikai gyvulius ganydavę ant tos Negarbos, bendri laukai buvę. Tai, sako, sekmadieniais ateidavo velniūkščiai. Vaikai žaisdavo, kiaulę varydavo, tekinį mušdavo. Ir tokių pat vaikiukų daug ateidavo ir padėdavo jiems tą tekinį mušti.

Šitie parėję papasakojo tėvams. Sako:

– Ateina tokie vaikai padėt mums tekinį mušti, o paskiau ir pranyksta. Kur jie nueina?

Tėvai pasakė tiems vaikams:

– Jūs sugaukit bent vieną ir paveizėkit, ar jų kiauros nosys, ar jie alsuoja.

Tie vaikai sugavę veizi, kad nekiauros. Parėję papasakojo tėvams:

– Oi,– jie sako, – nekiauromis nosimis! Ką daryt, kad jie tokie yra?

Sako:

– Pasiimkit šermukšnio lazdą ir jiems gerai įperkit.

Ir taip jie padarė. Išsipjovė šermukšnines lazdas. O ir mušė, o ir mušė tuos velniukus! Daugiau ir nebeatėjo.

RŪDAIČIŲ ALKOS KALNAS

133. Rūdaičių Alkos kalnas – šneka taip, kad čia buvus tvirtovė. Kai vokiečiai iš vieno [kalno] išmušė, tai traukėsi į kitą. Va [Rūdaičių] Pilalės kalnas jau sostinė buvo. Kad tą užėmė, tai karą pralaimėjo.

RŪDAIČIŲ PILALĖ

134. Apie Pilalę taip senovėj pasakojo. Čia buvęs toks senis Tamošauskis (jau yra koks keturiasdešimt metų kaip mirė), ir tas senis sakė:

– Kad aš imčiau sklypą, aš kito nieko neimčiau, kaip tą Pilalę, – sako. – Aš aną kasčiau. Oi kas ten brangenybių!

Na, ir spėja žmonės. Vieni sako, kad čia kapai buvę, kiti sako, kad nuo karo laikų buvo pilė kokia supilta.

RŪDAIČIŲ KATMILŽIAI

135. Katmilžių kalne žvyro duobė buvo, smiltis liūb vežt ant Vitkaus ten. Tai ten liūb baidyt. Aš išėjau iš kūtės savo – nebežinau, kur eiti. Pasirodė man keturios bažnyčios. Na, iš kur dabar čia tos bažnyčios? Kretingos, Palangos, Darbėnų ir dar viena. Atsisėdau ant kalnelio ir nebežinau, kur eiti. Valandą pasėdėjau – pareina toks mažas žmogelis ir moteriškėlė su lazdele. Manau sau: „Kokie čia žmogužėliai?“ Manau: „Paveizėsiu tas jų pėdas“. Veiziu – nieko o nieko nėra! Bet paskui taip nuslinko kaip rūkas nuo akių, ir parėjau. Ten jau tikrai mane pabaidė ir paklaidino, kad nebežinojau, kur beeiti.

SUOKELIS

136. Suokelio ežeras yra netoli Darbėnų. Sako, kad seniau ten buvusios kaimo ganyklos. Vieną kartą ganant piemenukui bandą, pasirodė vokietukas. Jis liepė piemenukui pasakyti žmonėms, kad jie greitai iš čia nuvarytų visus gyvulius ir nusivežtų šieną. Piemenukas jo paklausė ir pasakė tai kitiems žmonėms. Neužilgo pakilo didelė audra ir užėjo tamsus dabesis. Tas didžiulis debesis nusileido, žemė įlinko ir atsirado dabartinis Suokelio ežeras.

KAŠUČIŲ EŽERAS

137. Kašučių ežeriukas yra išsikėlęs iš Reivų, kur dabar durpes kasa, ir nusileidęs į Kašučius. Reivuose nebeliko vandens. Atėjusi juoda kiaulė kniso kniso, o žmonės aplinkui šienavo. Iškilęs debesis ir nusileidęs. Paliko ežeras.

KAŠUČIŲ KAPELIAI

138. Kapinėmis aną vadina, kapinėmis. Bet jau liūb dar dideliai daug [žmonių] piningus ten kasti. Na, ten tas dalyvis prie mūsų ir pasakojęs, kaip anie kasė piningus. Kas ten matė, kad jie piningų daug atkasė, ir tą kalno viršų atkasė. Anie atkasė tokį kareivį. Begulįs tas kareivis taip, kaip dabar palaidotas – su puikiais drabužiais, su viskuo. Na, ir ten buvo trobelė. Ir ta moteriška iš tos trobelės išėjusi su savo reikalu ar ko ten į lauką.

– Eikšen, – sako, – mes truputį pasitraukim!

Ir kaip anie pasitraukė, ta žemė užlyginta – nė to griovio, nė to nieko! Ir kiek anie badė, kiek anie ėjo ieškot, ir neberado.

Ir ten liūb dienos laiku moteriškos pareis iš turgaus ten pro pat tuos kapelius, tai ten bus matę – tai ten bus koks vyriškis besėdįs, tenai kokia moteriška bus besėdinti. Na, tai sako, kad ten piningai yra, ten nuo švedų laikų tie piningai. Kai tie žuvėdai čia buvo parėję, užkariavę čia mūsų tą kraštą.

IMBARĖ

139. Sako, kad kitą kartą čia su švedais lietuviai kariavę. Švedai puolė lietuvius. Lietuviai čia sukasė tokį piliakalnį didelį, suvarė žemes. Paskui nešė ant kalno didelius rąstus. O tie švedai iš pakalnės... Lietuviai nuo kalno ritino visus tuos rąstus šiems po kojų. Na, daug, sako, ten žuvo kariuomenės!

140. Dar girdėjau, kad buvo didelis dvaras. Ten toks ponas gyvenęs, didelis turtuolis. Ir jis daug turėjęs baudžiauninkų, labai mušdavęs juos, žudydavęs visokiais būdais. Sako, kad buvo prakeiktas tas dvaras, ir nugrimzdęs visas žemėn, ir palikęs toks aukštas kalnas. Iš to kalno visokios baidyklės kylančios...

Šaltinis yra toks, duobė. Žmonės surišo kelias kartis į krūvą ir gramzdino į dugną – nieko nepadarė, nepasiekė dugno. Tas šaltinis verda ir verda. Tai sako, kad ten tas pats ponas pražudytas.

141. Kitąsyk sapnavo, kad yra raktas upėje. Esanti sietuva, ir dvyliktą nakties reikia nerti į tą sietuvą. Tenai yra akmuo, o po tuo akmeniu – raktas. Jei tą raktą išimtų, pilelę atidarytų.

142. Aš bočeliaus klausiau, kas ten buvo, iš kur tas piliakalnis pasidarė. Jis man pasakodavo, kad švedai supylė. Sako – švedai. Jis parodė, kur švedai vieni buvo ten ant kalno, į Barzdžiūnus, o antri čia. Ir kad anie su kažikokiu priešu mušėsi, kad čia buvo į upės pusę tokia didelė

Imbarės piliakalnis / 1993 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

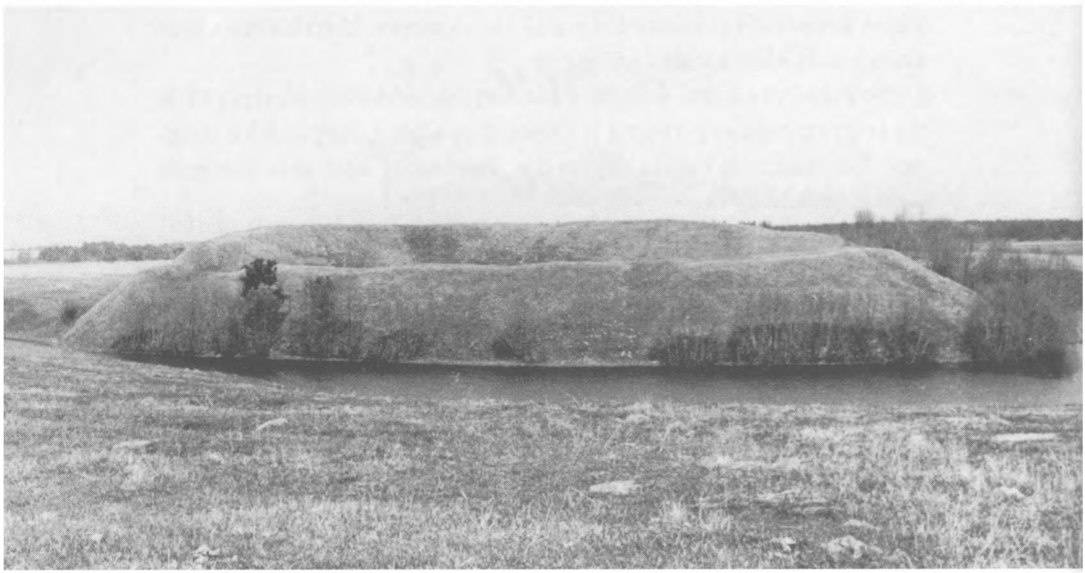

Senosios Įpilties piliakalnis / 1963 /. *Nuotr. A. Merkevičiaus.* LII ng. 13824.

šova išimta, kur šaus akmenine kulka. Tad pas mumis tų akmeninių kulkų daug, bet dabar nebėr jau anų. Na, ir ten buvo ant kalno šulinys, bet jau yra užakęs. (Na, ir knygelėje, kur aš skaitydavau, tas viskas mus atitinka.)

Na, ir paskiau, sako, atrasit duris. Pagal tą, sako, medį atrasit duris. Na, už toms durims, sako, įeisit dar į tas duris po kairės rankos, sako, bus ąžuolų siena, stati, stačių ąžuolų. Tad, sako, pirma ten įėjus išimkit tą ąžuolą. Jau, sako, stipriai bus, bet išimk tą ir atrasi, sako, didelį lobyną. Ir ten yra, sako, Skirmuntės auksinis gręblelis.

143. Kalnalio kunigo piemuo ganydavo kiaules. Ganydavo, na, ir viena kiaulė liūb pabėgt. Taip anas vieną kartą, tas piemuo, bėgęs veizėt, kur ta kiaulė yra. Įbėga [į kalną] – arkliai! Arkliai apie geldą pašerti avižomis ir avižas po gelda pabarstę. (Tai buvo teisybė ar neteisybė – tą esu girdėjusi.) Na, ir ta kiaulė beėdanti po tomis geldomis. Tas kiaulę išsivaręs numie ir parginęs papasakojęs klebonui, kad:

– Taip ir taip, – sako, – klebonėl, ten, – sako, – puikiausi arkliai, – sako, – eržilai. Tokis pravarinis, – sako, – gražiausias ir avižomis užsėtas tas takelis – viena [kiaulė] ten bėga.

Na, tai tas ponas pasakęs:

– Daugiau, vaikeli, – sako, – ten nebeik. Jeigu ana pareis, pareis, o jeigu nepareis, – sako, – lai ana ten ir ėda.

144. Buvo vadinamas Miknius Šaknaplėšis, buvo garsus smuikininkas. Ėjo anas į Kalnalio jomarką, iš jomarko buvo išgėręs, ėjo numie. Pro pilalę [eidamas], sutinka gražų vyriuką. Pakvietė jį tas vyriukas į pilalę pagrajyti. Gražus vyriukas... Anas įėjo – gražiausi rūmai tenai, niekas negali apsakyt kokių gėrimų – stalai apkrauti, lūžta visokiomis gėrybėmis! Na, anas užgrojo vieną, užgrojo kitą. Na, moka ranka, nesuskaito – saujomis! Vis auksiniais, vis auksiniais! Mūsų Miknius dideliai džiaugiasi, kad tokią laimę anas sutiko. Na, nusileido [saulė], ir pradėjo šaukt:

– Parvėdluoja, parvėdluoja marčią!

Na, žiūri, kad visi bėga į lauką ir tokis tenai... kiša pirštą tenai ir patepa akį. Anas mano: „Ką tas reiškia?“ Kaip anie

išbėgo tos marčios sutikt tenai, kur parvėdluoja, tada anas priėjęs ir patepęs vieną akį. Patepęs vieną tą akį, ir veizi, kad anas esąs ant tos piliukės ir velniai tie žmonės! Ir kai parvėdluoja tą marčią, tatai yra (čia buvo Laiviuos pasikorus tokia moteriška), kad tą moterišką tie velniai parvėdluoja. Kad anas veizi su ta antra, su ta netepta akim, tad ana gražiausia gražiausia pana.

Ir, žinotum, anas po to grojimo išėjo. Pastebėjo viską, išėjo – kaip anie ėjo tenai į tas jau jungtuves, kur anie ten... Anas po visų tų... pabaigė ir išėjo numie. Parėjo numie, žiūri su ta pateptąja akimi, kad ano piningai – anglys, o su netepta – auksiniai. Tai anas visus išmetė.

Anas kitą sykį vėl patenka į Kalnalio jomarką. Anas mato Kalnalio jomarke, kad žmonės maino arkliais ir velnias priėjęs iš užpakalio kumši. Anas stumia vieną į kitą. Anas priėjęs sako:

– Kodėl tu, – sako, – stumdai tuos žmones? Aš čia, – sako, – akimi matau.

– Negali būti! O su kokia akimi tu matai?

Sako:

– Su šita, – parodė.

Anam beveizint, Kalnaly ir išdūrė tą akį. Nuo to karto anas visiems pasakojo tą savo atsitikimą. Anas numirė, tą savo atsitikimą bepasakodamas.

Į P I L T I S

145. Kitą kartą mano tėvas sakė, kad pilalėje liūb karai būti, vaina būti, liūb kareiviai su saidukais šaudyti. Kad kitą kartą kasinėjo, tai vartus atrado.

Kitą kartą nebuvo šautuvų, su visokiais bimbiliukais, su saidukais šaudė.

146. Kalnelis supiltas yra, žemai vienoje pusėje tvenkinys yra. Mūsų tėveliai liūb pasakoti, kad kaip buvę švedų kareiviai, čia buvo Švedija įėjus – švedai supylė, su kepurėmis nešė. Kastuvų nebuvo, žinai, tokiais metais.

147. Papūnis liūb pasakot, kad ritėdavo tokia statinė raudona, ugnies pilna. Tai piningai yra. Kas norint paslėpęs tuos pinigus. Anas pareina iš Kretingos – ant kelio stovi! O jam reikia eit tuo keliu. Tokia migla stovi. Sako: „Aš niekad nebuvau pabaidytas, o čia pabaidė!"

148. Pasakoja, kad tenai urvai buvo į tą kalnelį. Sako, įmesi akmenį – nuskambės. Sako, kitą kartą įmesk šunį – tas kaukdamas išbėgs. Perkasus darė – atrado rąstus, šiokius tokius geležiukus, o taip įdomiai nieko nėra.

Į PILTIES ALKOS KALNAS

149. Apie Alkos kalną pasakoja: vienas žmogus važiavo ir, sako, bestovįs su arkliu – to vežimo arklys nepatraukia. Na, anas ims padėt išvežt (į griovį įvažiavo, skrynią vežė didelę). „Kaip padėjau ištraukt, tai nuskambėjo nužvangėjo!"

Pasakoja, kad ten pinigų skrynia pakasta buvo. (Ten bažnytėlė pastatyta ant to kalnelio.)

KARIŲ KALNAS

150. Į Marginius einant, taip vėl – Karių kalnas. Taipgi karas buvęs. Bet kuomet tas karas buvęs, manęs nebuvo, senuose laikuose.

ALKOS KALNAS

151. Girdėt nuo mano tėvelio, kad esąs toks tunelis rytų pusėj. Knygose esąs apsiskaitęs. Nesam atradę, katroj vietoj, kad galėtų atkast. Na, naktį man sapne vieną sykį sapnuojasi, sako:

Girgždūtės kalnas / 1995 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

– Eik rūsį atkask ir rasi visokių dalykų!

Aš nėjau. Po kelių naktų ir vėl sako:

– Kodėl tu neini atkast turtų?

Girdėt nuo senų žmonių, kad aukso statinė padėta tame tunely iš senų laikų.

152. Čia trys statinės aukso yra tame kalne. Rūsys yra į šiaurės rytus. Sako, esą bažnytinių daiktų senoviškų.

153. Na, ir dar tokia viena kaimyno mergė buvo kitą kartą. Ir ana atėjo pas mus ir pamatė tokį kaip dviejų metrų žmogų. Ir ana pamatė ir susirgo iš to išgąsčio.

154. Kartą aš veiziu – tokia senikė ateina nuo kalno, tokia sulinkusi, skarele apsisiautusi. Ateina pas rūsį – ir nebeliko. Šuva pradėjo loti. Vaikiui sakau: „Tu bėk šunį pririšk, nes sudraskys: tokia senikė ateina!“ Tas vaikelis bėga šunį rišti, aš išėjau šunų veizėti – ir nebeliko, jokios moteriškos.

155. Mano brolis stovėjo prie durų. Tik klausosi – ateina šlam šlam šlam. Sako, tą balsą ir girdėjo. Ir paskui ateina toks didelis baltas, ant laiptelio prieangyje koją takš, ir neliko. Iš pirmo tik balsą girdėjo, o paskui toks didelis baltas dėjo koją ant laiptelio, ir neliko.

156. Ten pas tą kūlinę tvorą toks suolelis. Mūsų vaikai veršius ganė, žaidė susėdę. Tas buvo šventą dieną. Tiktai, sako, iš tos pakalnės toks juodas gumulys kaip žaibas, kaip žvėris, kaip nežvėris – žžž! Ir pralėkė, ir pranyko tame krūmely. Liūb bijotis, ant to kalno nebenueidavo niekada – taip bijojosi!

GIRGŽDŪTĖ

157. Tas kalnas yra supiltas švedų. Ir praminė Girgždūte. Anie ten gyveno. Kai supylė, išdirbo tokius kambarius, ir gyveno tuose kambariuose.

158. Visi sako, kad čia, ant [Girgždūtės] kalno, vis barška. Kaip duria – yra durys. Neatsirado tokio, kad eitų žiūrėti. Gal [kalnas] ir užburtas yra.

Tą kalną, sako, milžinai supylė.

Gal kaip kapukai, o ten vis baugina – dvyliktą dienos niekada negali uogauti, ima toks šiurpas, beldžia kažkas.

159. Ant kalno yra tvenkinys užakęs. Sako, kad tenai buvo bažnyčia. Bažnyčia prasmego, liko tas tvenkinys.

Vienas žmogus norėjo iškasti griovį ir nuleisti vandenį. Naktį jis išgirdo balsą, kad tas vanduo užliesiąs Žemaitiją. Kitam prisisapnavo, kad dugne yra skrynia su turtais. Kasė kalną, vanduo ėmė tekėti, bet sapne vėl tą patį išgirdo, kaip ir pirmasis žmogus.

Vieną kartą kažkoks žmogus ieškojo arklio. Ieško ieško, o čia arklys žvengia ant pačios kalno viršūnės. Sušvilpė – arklys vėl atsiliepia. Užlipo žmogus ant kalno, o ant jo vietoj ežero – auksinis krėslas, auksiniai varpai skambina. Tenai ir skrynia su pinigais. Žmogus persižegnojo nusigandęs – viskas pranyko. Sako, kad velnias ten buvo padaręs.

Vienas vietinis žmogus, surišęs trejas vadeles, norėjo išmatuoti tvenkinio gilumą, bet dugno nepasiekė.

160. Žmonės kalba apie geležinę skrynią su turtais, kuri yra Akležerio dugne. Skrynią saugo didžiulis juodas šuo. Šuo guli ant skrynios, tik sekmadieniais nušoka. Tada skrynia atsidaro. Pabuvus vėl užsidaro, o šuo vėl atsigula. Žmonės norėjo nuleisti Akležerį, griovį kasė. Kai baigė griovį kasti, velniai visą darbą sunaikino, naktį užvertė griovį didžiule uola.

161. Kad tėvukas ganė karves, ir, sako, tame kalne buvo ežeriokas dideliausias. Sako: „Prisirišam akmenį ir leidom į dugną – ir nedagaudavom." O dabar tik akis bėra.

Mūsų senelė pasakojo, kad senų senovėj kasė griovį, norėjo išleisti [ežerą]. Ir prisisapnavo, sako:

– Nekaskit: paskandinsit visą Varnių parakviją.

Anie neklausę. Kaip neklausę, rytmety ir rado akmenį užritintą ant to griovio.

Dar aš aną pamenu. Dabar nebėr – įlindo į žemę.

162. Šnekėjo, kad pana važinėjusi ant to ežero su pinigais. Po to susisapnavo, sako:

– Teatvažiuoja klebonas mišias laikyti, aš privažiuosiu – atiduosiu tą auksą.

Klebonas laikė mišias, liepė gesinti žvakes, o zakrastijonas sako:

– Replikių neturiu, su rankomis ar galiu?

Sako:

– Jei replių neturit, ir pinigų nereikia.

Klebonas dar supyko, sukeikė. Ir nugarmėjo ta pana su auksu į dugną. Ir daugiau nebepasirodo.

Taip šnekėjo žmonės.

PAGIRGŽDŪTĖS PILELĖ

163. Pilelė tokia yra Pagirgždūtėje švedų supilta. Iš Užgirio, iš Vaitkaus dvaro [ėmė žemes]. Didžiausia dauba yra iškasta – Jurkdaubė. Iš ten nešė ir pylė. Švedai gyveno tuose urvuose. Vieni Girgždūtėje gyveno, o kiti – Pilelėje.

164. Vietos žmonių pasakojama, kad čia senovėje per karą su švedais tame kalne buvo apsigyvenę švedai. Esą čia keturi urvai. Jeigu viename urve sukursi ugnį, dūmai rūksta pro kitą urvą kitoje kalno pusėje. Kalnas supiltas iš Jurkdaubės.

LABUNAVUKAS

165. Buvo Jurgaitis elgeta, anas pasakojo. Šalia Girgždūtės kalno buvęs ežeras. Ir tas ežeras buvęs Girgždūtis. Tas ežeras pasikėlęs. Tai į tą vietą, kur dabar yra Labunavukas, ir nusileido. Kaži kas sakęs:

– Labas, ežerėli, kad parėjai!

Ir praminė aną Labunavuku.

Girgždūtės kalne senovėje, pasakojo, ragana gyvenusi. Ir ana turėjusi kokius bendravimus, bet aš daugiau nebeatsimenu.

VARNIAI

166. Pakilo ežeras, atėjo iš kažkur ir nukrito ant Varnių.

Prieš kokį orą dar, sako, skamba varpai tame ežere.

Ir dar, sako, Varniai skęs. Ir teišbėgs du raiti, du važiuoti ir du pėsti. O visi kiti skęs.

167. Yra nuo seno pasakojama, kad per Švento Petro atlaidus vieną kartą kuomet nors pakils Lūksto ežeras ir paskandins visą Varnių miestą su visais žmonėmis. Dabar suvažiavę į atlaidus senesni žmonės vis žiūri į ežerą, ar nepamatys jį slenkant miesto link.

LŪKSTAS

168. Per Lūksto ežerą švedų yra padirbtas kelias, iš Raistrų į Burbiškes anas pareina. Ir negilu vandens – ligi kelių. Su lazda kad užduri, tai yra išgrįsta akmenimis.

Mes piemenys būdami eidavom vėžiauti, vaikščiodavom anuo. Anas yra keturių metrų platumo. Esu ir važiuotas pervažiavęs.

169. Seniau Varnių bažnyčia stovėjo ten, kur dabar Lūksto ežeras. Kartą žmonės pamatė šventoriuje kiaulę knisant. Tuo metu kėlėsi debesis. Žmonės nusigando, skubėjo eiti aplink bažnyčią. Debesis krisdamas krito ant bažnyčios, paskendo bažnyčia ir visas miestas. Varnių bažnyčios varpas vardu Martynas. Dabar, kai skambina varpais Varniuose, ir iš ežero girdėti skambant:

– Martyn, brolau, skendau! Martyn, brolau, skendau!

Sako, kad bažnyčia ir miestas iškilsią. Reikia mokėti juos užlaikyti. Jei nemokės, tai ir vėl paskęsią.

Žmonės mato ežere tos bažnyčios bokštą, o kartais – žmones, einančius aplink bažnyčią.

170. Po Lūksto ežeru Varniai yra nuskendę. Tas ežeras ir vėl pradėjo keltis. Mat anas vardo neturėjo. Žmonės šaukia vieną vardą, šaukia kitą – vis tiek anas kyla. Paskui mažutėlis vaikas pradėjo šaukti:

– Lūkstas! Lūkstas!

Ir nebekilo tas ežeras.

171. Tas ežeras yra atėjęs, iš aukšto nukrito ant bažnyčios, ant Varnių miesto. Buvo bažnyčia nuskandinta. Dar gandrai stovėdavo ant bokštų, kalendavo. Būtų vanduo daugiau apėjęs, bet trijų metų vaikas atspėjo to ežero vardą, pradėjo šaukti:

– Lūkstas! Lūkstas!

Tada nebesiplėtė.

172. Buvo Šventas Petras, atlaidai, ir pradėjo, sako, koks ten debesis kilti, taip jau ūžti ten. Tada žmonės [ėmė] jau bėgti lauk, važiuoti, visi spėti tuos vardus. Paskiau bėgdamas vienas kaip ten ir pasakė:

– Tegu bus Lūkstas!

Na, ir paliko Lūkstas vardu tas ežeras.

Lūksto vardą atspėjo kažkoks senis, jojęs ant balto arklio.

ŠATRIJA

173. Ant Luokės kalno arė Pašakarnis iš Kirklių kaimo. Vidurdienį paleido arklį ir atsigulęs užmigo. Sapne jam pasirodė graži mergaitė kaip karalaitė ir sako:

– Ar sutiksi mane pasveikint?

– Kodėl ne?

Karalaitė:

– Tik ne dabar, o nakties dvyliktą.

Naktį jis nujojo ir atsigulė po tuo pačiu lazdynu. Išrėpliojo iš kalno baisiausia rupūžė ir sako:

Šatrijos kalnas / 1964 /. *Nuotr. K. Navicko.* LII ng. 16644.

Šatrijos kalnas / 1964 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 16502.

– Tai pasveikink mane!

Jis persigando ir ėmė bėgti nuo kalno. Kai bėgo, girdėjo, kad ten į kalno vidų kažkas nužvangėjo. Mergaitė pasakė:

– Aš esu nelaiminga: dar šimtą metų turiu būti. Būtum buvęs tu laimingas, ir aš būčiau laiminga.

174. <...> Kartą ėjo siuvėjas ir kelyje pasitiko kitą žmogų, kuris meldė, ar neapsiimtų jiems rūbų pasiūti. Siuvėjas apsiėmė. Paėmęs šisai ir nusivedė siuvėją į [Šatrijos] kalną, kur į vidų likosi įvestas. Ir siuvėjas ten siuvo keletą dienų ir ko reikėjo, to jam pristatyta buvo. Ir ten net keletas ypatų buvo. Ir pasiuvus liko išvestas vėl iš kalno ir apmokėtas, kiek prigulėjo.

175. Dar caro laikais buvo. Pasakojo tėvas, aš dar mergikė buvau. Tėvas nuomojo sodną nuo Bytautienės. Ta pati Bytautienė pasakojo, kad buvo atvažiavę iš Anglijos, norėjo nupirkti tą kalną, bet apsisapnavo tai Bytautienei velionei, kad „Nebandyk parduoti! Nebandyk draskyti – pati ne laiku pabaigsi gyvenimą!"

176. – Neparduok, Butute, Šatrijos kalno: apaksi! – sapne buvęs savininkui apreiškimas.

177. Vienas senis pas Šatrijos kalną sakęs: kitąkart labai ten tos raganos žiburiavusios Švento Jono naktyje ir visaip rėkavę. Paskui kas metą mažiau, mažiau ir ant galo visai nustoję.

Ant to kalno esą pailgi apvaloki akmenėliai kiauri, tuos vadina raganų papeliais. Moterys tuos renkančios ir gydančios priemečius, išgąsčius.

MASTIS

178. Milžinas pasisėmęs Palangoje iš marių į delną vandens, prie Telšių miesto jį ir išpylęs. Iš to pasidarė ežeras Mastis.

Džiugo kalnas / 1964 /. *Nuotr. K. Navicko.* LII ng. 16717.

179. Skrenda Telšių ežeras. Mato visi žmonės ir žydas, išėję laukan. Sako: „Telšių ežeras".

Ir vieni spėja vardą tokį, kitas tokį – niekas neatspėja. Išbėgo žydas:

– Ui, čia, – sako, – čia nedidelis: mastukas taip, mastukas taip!

Ir nukrito tas Mastukas. Ir pavadino Telšių ežerą Masčio ežeru.

DŽIUGO KALNAS

180. Na, ir Džiugo kalnas kur yra, ten supiltas yra tas kalnas. Ir, sako, ten milžinų kalnas yra. Ten milžinai yra tame kalne, ten jie su ginklais, su viskuo, negyvi milžinai. Bet kad bus kokia didelė bėda Lietuvai, tada milžinai kelsis.

Na, kalbama, o ar ten bus taip, ar ne?

MEDVĖGALIS

181. Na, čia Tauravyje vienas [kalnas] buvo, o antrasis – tai Medvėgalis. Tatai ten milžinai supylė. Ir buvo Girgždūtės kalnas. Tai anie [milžinai] susisveikinę – tokie žmonės yra buvę senovėje, tokie aukšti. Tai pasakos – susisveikinę.

Ten pilys ir slėptuvės... Dabar jau išdraskė, išdirbo. Būdavo, ant Medvėgalio ir į Girgždūtę ten žmonės eidavo per šventes, per atlaidus, kokia šventė bus jau. Dabar nesu buvusi, nebežinau – gal visai kitaip yra.

182. Medvėgalį supylė švedai ir milžinai. Galbūt tie milžinai vadinosi švedais.

183. Taip šnekėdavo, kad Medvėgalis švedų supiltas.

Medvėgalis / 1964 /. *Nuotr. K. Navicko.* LII ng. 16665.

184. Žmonės šneka, kad tie kalnai yra supilti iš senų senovės, kad tame Medvėgalio kalne yra užpilti rūmai.

[Kalną] pylę žmonės baudžiauninkai, o ponai privertę. Sako, nešę [žemes] su kepurėmis, su skreitais.

185. Kartą lietuvius užpuolė vokiečiai. Lietuviai užsidarę kalno pilyje. Kai ėmę stigti maisto, vadas pradėjo prašyti, kad kas nueitų į Varnius – Medininkus pagalbos. Dvi moterys sušuko:

– Mudvi galim nueiti!

Taip kalnas gavo Medvėgalio vardą.

186. Buvęs didelis karas. Ant to kalno pasilikusios tik dvi moterys. Anos pasakiusios:

– Mes dvi galim.

Visus išmušo, o anos dvi liko – viršijosi karą.

Ir paliko Medvėgalis.

187. Laukuvoje toks berniokas įėjo ir pasakojo. Anas prie dėdės už Medvėgalio ganęs karves. Ir iš katros ten pusės anie jį kasinėję ir radę geležines duris.

188. Dar ir mano tėvukas yra matęs, kad [Medvėgalio] kalne yra geležinės durys, ir su štanga uždarytos. Geležinės durys buvusios iš šiaurės rytmečių pusės. Ir skylė buvusi. Tai buvę rūsiai, ir lietuviai ten turėję slėptuves.

189. Tame pačiame piliakalnio viršuje užaugę krūmai, o tarp tų krūmų skylė yra.

Vaikai ganė karves. Ir [žmonių] kalbas girdi, kad ten yra piningų. Vaikas našlaitėlis tarnavo, nė tėvų neturėjo, nieko. Paėmė piemenys ano kepurę ir įmetė į tą skylę. Tas vaikas rėkia, šaukia:

– Mane užmuš, jei pareisiu be kepurės!

Sako:

– Įlįsk ir išsiimk.

Tas pasilenkė siekti, tie pastūmė už kojų – ir įkrito tas vaikas. Kad jis ten įkrito, po kiek laiko jį iškėlė iš to urvo. Ir pilną kepurę aukso nešinas! Kai jis išsinešė auksą, tie klausia:

– Ką tu matei?

Sako:

– Yra skrynia, o ant tos skrynios sėdi moteris ir juodas šuo. Tai ta moteris atidarė tą skrynią, prisėmė kepurikę aukso ir iškėlė.

O jis nežino, kas tas yra. Parnešė tam šeimininkui, sako:

– Tėte, tėte, kokių gražių sagučių parnešiau!

Tas šeimininkas tuojau tas „sagutes" išviliojo iš to našlaičio. Ir anas turėjo savo vaiką. Anas nusivedė tą vaiką:

– Parodyk, kur radai.

Paėmė savo vaiko kepurę ir įmetė į tą skylę. Ano vaikas nenori lįsti. Paėmė už kojų ir prieš ano norą įstūmė: ir ano vaikas parneš kepurę aukso. Jis ilgai laukė to vaiko – nesulaukė, niekas neiškėlė. Po kiek laiko pabarkšt ir išmetė kaulų maišą.

MOTERAITIS

190. Tas buvo atsitikimas vėlek Varniškiuose. Varnių rajone yra toks kalnas – Moteraitis, skaitos, didelis kalnas. Ir ėjo žmogus pro tą kalną, ir pamatė, kad šniūru apsuptas tas kalnas ir puikiausių drabužių pridžiaustytas: šilkinių juostų, visko! „Na, sako, kad čia nėra arti nė kokio gyvenimo. Iš kur tie drabužiai?"

Jis priėjo – vieną juostą ir pačiupinėjo šilkinę. Parėjęs žmonai ir sako:

– Einam, – sako, – abudu: ten parsivešma. Kiek ten drabužių yra pridžiaustyta apie tą kalną!

Ta žmona sako:

– Negali būti!

– Gali būti. Einam.

Nuėję visokių drabužių neberado, tik tą juostą, kurią jis pačiupinėjo. Dar kybojo.

Tai žmona sako, kad čia laumių darbas. Taip esą laumės savo drabužius vėdina.

PAJŪRALIS

191. Į Pajūralį važiuojant yra karčema. Tėveliai pasakodavo. Skaitos, kai Velykų metą ėjo apie bažnyčią žmonės, o anie ėjo apie tą karčemą ir skambino stikliukais. Ir, sako, žemė atsivėrė ir prarijo. Ir tada duobė yra ten.

PADIEVAIČIO PILIAKALNIS

192. Padievaitis – čia ant tos pilies aukurą kūreno. Piliakalny yra dideli turtai, tame sklype yra tas turtas pakastas. Tas velnias užgulė tą turtą. Skaitos, kur turtą pakasė į žemę, tai nebe jis ponas, o velnias.

193. Apie piliakalnį ar velnias, ar kas sėdėjo. Sako – pėdos velnio ant akmens.

PARŠEŽERIS

194. Toje vietoje, kur dabar Paršo ežeras yra, buvo dideli plotai pievų. Vieną sykį į jomarką važiuodami žmonės mato, kad tas pievas paršas knisa ir knisa. Nusistebėjo, nusijuokė žmonės, iš kur anas galėjo ten ateiti ir knisti. O paršas knisa vieną dieną, knisa kitą ir trečią. Po trijų dienų žiūri žmonės, kad iš nakties toje vietoje didžiausias ežeras blizga. Dabar anie suprato, kad tą ežerą paršas iškniso. Užtat tas ežeras ir liko pavadintas Paršežeriu.

195. Žmonės grėbė šieną. Iš kažkur atsirado vokietukas ir pradėjo žmones raginti:

– Skubinkit skubinkit, grėbkit šieną!

Po kiek laiko vokietukas pranyko. Paskui pasigirdo didelis ūžimas, žmonės pamatė lyg skriste atskrendantį de-

Burbiškių senovės gyvenvietė Paršežerio krante / 1989 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

besį. Debesis atskrido ant pievos ir ėmė leistis žemyn. Paskui iš debesies iššoko juodas paršas ir ėmė knisti žemę. Kniso kniso vis tolyn, o debesis leidosi žemyn. Pagaliau jis nusileido, ir vanduo apsėmė tiek, kiek paršas užkniso.

Dėl to ir dabar tą ežerą žmonės vadina Paršežeriu.

196. Paršežeris, sako, atėjo nuo Lygumų. Toje vietoje, kur dabar ežeras, buvo graži lanka ir daugybė kūgių šieno. Grėbėjos pavakary matė, kaip didžiulis šernas kniso lanką. Ir niekam neatėjo į galvą jį nubaidyti. Niekas nežinojo, kas tai per šernas, ir iš kur jis. Tuo tarpu pasigirdo iš debesų balsas:

– Eikit, bėkit šalin!

Vakare juodas debesis atslinko nuo Lygumų. Triukšmaudamas į lanką atėjo ežeras su visomis žuvimis. Jis tuojau užliejo lanką su šieno kupetomis. Rytą žmonės, kurie nieko nežinojo, kas atsitiko, atvažiavo į lanką šieno vežti, bet vietoj pažįstamos lankos ir šieno kupetų rado vandenį. Ežere kur ne kur plaukiojo šienas.

Žmonės pasakoja, kad tuo metu, kai ežeras ėjo į naują vietą, iš debesies ant laukų ir daržų krito žuvys.

Išgirsi – labai ūžia vanduo, šniokščia šniokščia! Žmonės šneka, jau tas ežeras eis iš čia, iškils jis – eis, negrįš vis tiek. Na, ir žiūri, kad sausa duobė ir eina tas debesis. Šniokščia ūžia, galvodamas, kur kris. Na, ir ar jam patikdavo, ar kaip tenai, ar žemesnė vieta, ir krisdavo. Ir vėl ežeras naujas atsirasdavo.

BATAKIAI

197. Buvo Batakiuose tokia lanka. Ir prieš Šventą Joną, tą vakarą, atėjo žila kiaulė tokia, pradėjo knisti. Kniso kniso, dar kažkas ir paklausė:

– Ką tu čia darai?

Sako:

– Rytoj apsivalykite: bus svečių!

Niekas nieko ir nedarė. Rytą atsikėlė – atsirado didžiausias tvenkinys! Kur buvo šienas, ten viskas buvo patvinę.

198. Batakiuose ten yra Švento Jono atlaidai visuomet. Ir ten atsirado ežeras. Žmonės taip kalba, kad ten buvo lanka šienaujama. Ir vieną dieną užkilo labai didelė audra ir į šitą vietą pasidarė ežeras. Ir tas šienas, visi kupetėliai plūduriavo. Ir dabar jis tebėra.

AKLOJI PELKĖ

199. Šilinės girininkijoje yra pelkė, vadinama Akloji. Sako, vieną sykį veršis ėjo gerti ir, kaip kitos karvės pakumšėjo, jis į tą Aklają įkrito, palindo po samanomis. Ir tik po kelių dienų negyvas išplaukė į Klaipėdos kraštą, Viešvilės malūno šliūžę.

200. O dar vieną kartą žmogus atvažiavo į tą pačią pelkę kanapių merkti. Ir jis norėjo tos pelkės gilumą sužinoti. Atsivežė siūlų, prie vieno galo pririšo akmenį ir leido į dugną, ir tai dugno nepasiekė. O kaip parvažiavo, namie jam naktį prisisapnavo, ir per sapną sako:

– Jau tau daug nereikėjo, kad būtum dugną pasiekęs. Reikėjo tik pridurti nusijuosus nuo pilvo diržą. O kad būtum dugną pasiekęs, ir pats tada būtum gyvas neišlikęs.

KUPRĖS MIŠKAS

201. Paskiau nuo Oreliškės Kuprės miškas yra, na, už kokių septynių, aštuonių, o gal ir daugiau kilometrų. O tam Kuprės miško viduryje tai yra toks įdubimas. O tame įdubime – kada švedai buvo kariavę, su tais jau su lietuviais kariavo jie, tai jie ten turėjo šitą slaptavietę, kitaip sakant, kariuomenė ten jų buvo paslėpta ir visa karinė medžiaga – aprangos ir tenai ginklai, viskas, vadinasi.

KRAŽIAI

202. Žmonės pasakoja, kad ten yra urvai išvesti ir išvedžiota. Mūrai [jėzuitų kolegijos bendrabutis – bursa] kaip čia yra tokie, tai yra vienas [urvas] išvestas ant Medžiokalnio, antras urvas buvo išvestas ant Slabados [kaimo]. Bet čia ištirta nėra. Nėra žinios, ar anie yra, ar nėra. O kam tie urvai buvo reikalingi, to nėra žinios Kražiuose.

UŽVENČIO BAŽNYČIA

203. Užvenčio bažnyčią pastatė švedai. Jie iš Žiemdagynės miško per upę ant nugarų vilko balkius. Ta vieta, kur per upę švedai nešė balkius, vadinasi Švedbrasčiu. Bažnyčią švedai statė tik su pjūklu ir kirviu; net vinys ir tai medinės.

204. Pasakoja, kad buvo tokie vyrai, kad Užvenčio tos bažnyčios stulpus (stulpai tokie didžiausi) du vyrai nešdavo. Švedai, sako.

BURBAIČIŲ PILAITĖ

205. Sako, kad toje vietoje stovėjo bažnyčia. Ji nugrimzdo skradžiai žemę. Dabar, sako, kartais girdi po žemėmis gaidžius giedant.

Norėjo kalną kasti nuo Kražantės upelio pusės, bet kiekvieną kartą po nakties vėl viskas užgriūdavo. Žmonės išsigando ir nustojo kasę. Taip pat bandė arti kalną. Kai vienas žmogus, apsėjęs piliukę, po kiek laiko nuėjo pasižiūrėti, tai nieko nerado. Jis tik matė vaiko pėdas, daugiau nieko.

Vaizdas į Kėvio pelkių duburį prie Petrikaičių, kur buvo Veselijos akmenys / 1995 /.
Nuotr. V. Vaitkevičiaus.

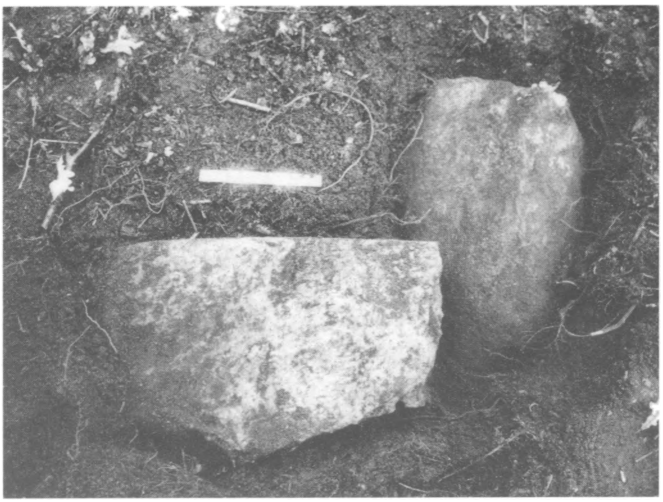

Suskaldytų Petrikaičių Veselijos akmenų „Jaunikio" ir „Jaunosios" skeveldros / 1995 /.
Nuotr. V. Vaitkevičiaus.

PETRIKAIČIŲ AKMENYS

206. Petrikaičių akmenis, sako, velnias suritino. Prie tų akmenų pavakary koks ten vaiduoklis rodydavos, pono Hurčino velnias.

RAMONAI

207. Ramonai Akmenės valsčiuje buvęs prieš šimtą metų miestas labai gražus ir turtingas, gyveno bažnyčios klebonas dievotas. Ir vieną rytą kunigas, eidamas šventų mišių, randa laišką – aukso raidėmis rašytas, – kad tą ir tą dieną ateis iš tolimos jūros srovė vandenio ir užpils tą miestą per pat šventas mišias. Klebonas pranešė parapijiečiams, tie išsikraustė visi iš to miesto, ir turtus išvežė į kitą parapiją. Tik vienas klebonas nesikraustė iš bažnyčios. Procesija pasiliko laukti tos nelaimingos dienos. Atėjo ta diena, susirinko žmonės į bažnyčią nuliūdusiais veidais, tik vienas klebonas nenusiminęs išėjo mišių laikyti, o kiti vyrai saugojo, iš kur pradės kilti vanduo. Kai pradėjo „santos", pamatė iš vakarų atplūstant srovę vandens, pradėjo žmonės su procesija eiti iš bažnyčios, bet kunigas laiko toliau šventas mišias. Tik vyrai sugriebė kunigą ir šventą ostiją, išnešė iš bažnyčios. Ir visi pasileido eiti Akmenės link. O visų apylinkių varpai skambėjo, kol palengva dingo vandenyje Ramonų bažnyčios bokštai. Akmenės bažnyčios procesija nuėjo priešais pasitikti nelaimingųjų Ramonų gyventojų. O tie Ramonai, nors aplinkui yra miškai, kiauros trys akys stovėjo žiemą ir vasarą. Visada jos verda, visada burbuliuoja, niekas negali prie jų prieiti. Niekas jų negali ištirti iki šių dienų.

ALKOS KALNAS

208. Už Ylakių ten yra toks kalnas, vadinamas Alkos kalnas. Ant to kalno, matai, yra koplyčia pastatyta. Ir paskiau sako žmonės, kad ten esanti bažnyčia nuskendusi.

Erkšvos Alkos kalnas / 1966 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 19239.

Lokavos piliakalnis / 1966 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 19194.

209. Sako, [kalnas] esąs nuo senų laikų, nuo tvano laikų. Sako, suplautas jis vandens, tos pelkės vandens. Senovės žmonės sako: užgriautas tas kalnas. Sako, liūbėdavo išeit moteriška. Tik, sako, eina eina ant to kalno, pasilipus ir šaukia „Ciu ciu ciu, ciu ciu ciu!"

Sako, pilelė užgriuvusi yra.

210. Seniau ant to kalno, stačioje pusėje, netoli viršaus, buvę urvai. Iš tų urvų kas vakarą, saulei leidžiantis, išeidavusi mergaitė, milžtuvėlę rankoj turėdama, ir šaukdavusi:

– Tbruka, tbruka, tbruka!

Kai žmonės eidavę artyn, ji pasislėpdavusi.

Piemenys, ten ganydami bandą, vienam kepurę įmetę į tą urvą, o patys nubėgę šalin. Tas, be kepurės pasilikęs, verkė, apie tą urvą vaikščiodamas. Neilgai trukus minėta mergelė išnešusi jam kepurę, aukso pinigų pripiltą. Tas džiaugdamasis parbėgęs namo. Apie tai išgirdę aplinkiniai žmonės susitarė eiti kasti tą urvą. Bet ką jie per dieną kasę, tas po nakties buvo užgriuvę. Taip ilgai besidarbuojant, jiems atsibodo, metė tą darbą. Potam davė ramybę tam darbui. Nuo to laiko ant kalno daugiau nieko nematę.

211. Ten, sako, esanti kokia pilis nugrimzdusi iš senų laikų.

Kokį kartą piemuo ganęs bandą. Išėjusi panelė, ilgi plaukai buvo. Norėjo, kad išgelbėtų. Bet tas neužkalbinęs. Ta sako:

– Tris šimtus metų gulėjau ir dar tiek gulėsiu.

Sako, ana raktus turėjusi. Durys tokios buvusios.

212. Važiuojant su javų vežimais pro tą kalną nakties laiku, paskui važiuojantis žmogus miegojęs, o pabudęs neberado maišų su javais, bet ratuose radęs aukso pinigus, kurių vertė buvusi dviguba kaip tų javų.

213. Nuėjo žmogus ant Lokavos kalno, veizi – žaltys. Tai žaltys sako:

– Imk iš mano nasrų raktus su savo burna!

Nevočių–Krakių Stabo kūlis / 1971 /. *Nuotr. V. Urbanavičiaus.* LII ng. 32559.

Tas žmogus pabijojo, neima. Žaltys sakąs:

– Kvailas buvęs, kvailas ir paliksi! Būtum gavęs dvarą.

Kitąkart sakė, kad buvęs dvaras apneštas smiltimis, ar bažnyčia buvusi...

214. Prisisapnavo kunigui Lemeževičiui per sapną, kas sako:

– Eik Velykų rytą su visais bažnyčios daiktais, eik, – sako, – ant Lokavos kalno – ir tas išsikels iš kalno Lokavos dvaras.

Na, tai taip ir paėmė anas sušaukė bažnyčios komitetą, sutarė: „Reikia eiti: gal ir išvaduosim tą dvarą".

Na, tada anie ėjo. Bebuvo vienas kilometras likęs. Ir atbėgęs vaikelis svetimas nepažįstamas ir pasakęs:

– Veltui einat, nes ne viską paėmėt.

– Kaip ne viską?

– Dar trūksta jums [to], ką žvakes geso (toki šnypščiukai), šitų šnypščiukų nepaėmėt. Ir nieko nelaimėsit, grįžkit atgalio.

Ir neatvadavo to dvaro, kam ne viską turėjo.

215. Kalbėjo, kad ten buvęs ežeras, o ant to kalno buvusi skyliukė. Vaikai žąsis ganys, į tą skyliukę mes – tai tos žąsys išlįs į tą ežerą iš to kalno.

STABO AKMUO

216. Nevočių kaime (apie tris kilometrus nuo Mosėdžio) yra Stabo akmuo. Tėvas taip pasakojo, kad važiavo kariuomenė bažnyčios išmušti. Toje vietoje sustojo ir nebegalėjo pavažiuoti. Viršininkas šoko iš arklio, peršoko per armotą ir pavirto į akmenį.

217. Senovėje ėjusi švedų kariuomenė, kurios vadas norėjo sugriauti Mosėdžio bažnyčią. Žygiuodamas šokęs per griovį ir pavirtęs akmeniu. Tas akmuo ir vadinamas Stabo kūliu.

Dar pasakoja, kad tą kariuomenę ties tuo akmeniu sustabdęs didelis šaltis.

V i d u r i o
L i e t u v a

KALNUJŲ PILIAKALNIS

218. [Kaip jis atsirado?] – Kas jį žino? Ar nuo karų jisai supiltas? Tai buvo pasakyta, kad tai užburtas dvaras.

[Klausytojas]: – Kad tai su kepurėm dvarą užpylė!

Dar mano mama pasakojo, kad ant aukšto to, ant viršaus, ola tokia. Nulėkdavom ir mesdavom akmenuką į tą olą. Na, akmenukas nusirito ir nusirito. Kas ten yra, kas ten žino.

219. Šliburis tas Jonas sakydavo: švedai su kepurėmis supylė. Pasakos!

LAIMĖS PĖDA

220. Ant Kalnujų laukų buvo didelis akmuo, Laimės Pėda vadinamas.

KIRVELIO KALNAS

221. Netoli Raseinių yra labai aukštas kalnas, kurį vadina Kirvelio kalnu, o prie Viduklės yra kitas kalnas, kurio vardas Palipynkalnis. Ant tų kalnų buvo du milžinai. Vienas stovėjo ant Kirvelio kalno, antras – ant Palipynkalnio. Ir taip stovėdami, kiekvienas ant savo kalno, paduodavo vienas kitam kirvį.

Rozalimo kapinių koplyčia ant Zigmantiškių akmens skeveldros / 1991 /.
Nuotr. V. Vaitkevičiaus.

KADARIŠKĖ

222. Toj pačioj apylinkėj (Kauno apyl.) gulėjo prie kelio akmuo ir visi prie jo pervažiuodami keikė jį. Vienąkart akmuo atsidūrė įtrauktas miškely. Vieta Kadariškė vadinasi.

BAISOGALOS AKMUO

223. Baisogalos valsčiuje, prie stoties, miške yra akmuo. Žmonės pasakoja, kad tą akmenį nešė velnias ir norėjo sudaužyti Baisogalos bažnyčią, bet gaidys pragydo, ir akmuo iškrito iš nagų. Ir dabar yra griovys ir sako, kad yra matyti velnio nagas ir grandinės [žymės]. Tas akmuo yra labai didelis ir panašus į stogą. Dabar jis perkūno truputį suskaldytas.

ROZALIMO AKMUO

224. Rozalime ant kapų yra stebuklingas akmuo: ant jo pasirodė ponas Jėzus Nazaranskasis. Bet tas akmuo apmūrytas, ir jo nesimato. Žmonės ten neša aukas: jeigu ranką sopa, tai deda pirštinę, jeigu galvą – kepurę arba skarelę, jei visą kūną – marškinius.

ZIGMANTIŠKIŲ AKMUO

225. Antras akmuo yra Zigmantiškių lauke (Rozalimo parapijoje). Žmonės jį lanko, meldžiasi, eina aplink jį keliais, laužo jį ir parsinešę namo trina skaudamas vietas.

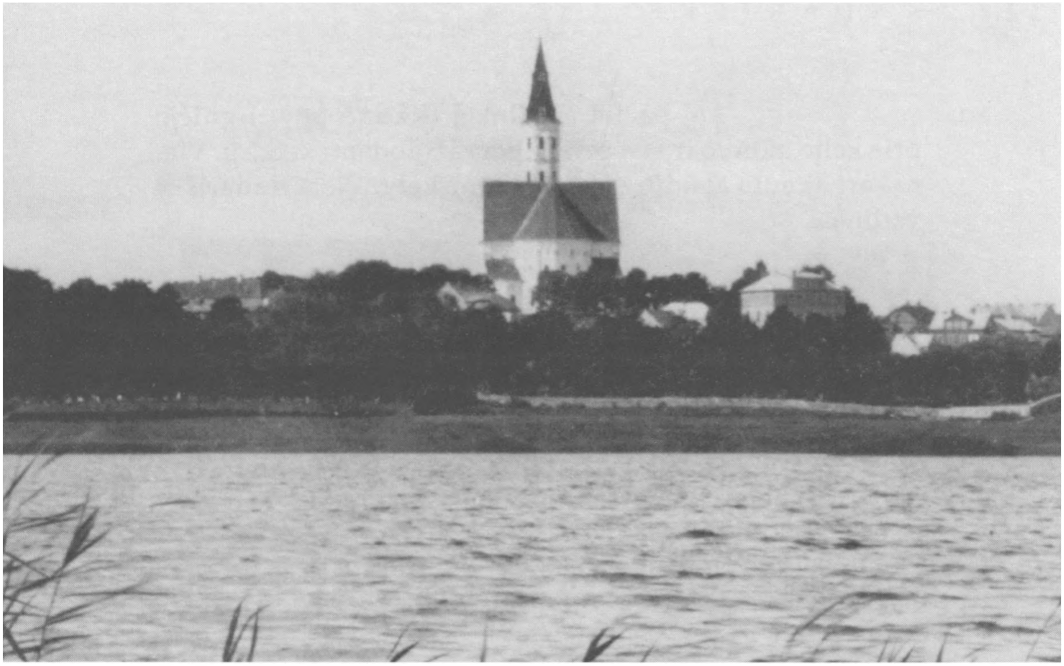

Talkšos ežeras Šiauliuose / 1930 /. *Nuotr. B. Buračo.* LVGA ng. P–16906.

Zigmantiškių akmuo su pėdomis / 1991 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Ant šio akmens pasirodžiusi Motina švenčiausia; matyti net ženklas – pėda Panelės švenčiausios.

226. Apie Rozalimo šventąjį akmenį yra visokių pasakų. Sako, kad vienam seneliui prisisapnavo, kad Zigmantiškių lauke netoli nuo pušyno yra šventas akmuo, ir jeigu jis jį atras, tai jam bus suteikta kokia nors Dievo dovana. Kadangi jis buvo neregys, tai rytą pradėjo prašyti, kad jį vestų į Zigmantiškių lauką ir jis ten ieškosiąs to šventojo akmens. Jam beeinant pro pušyną, ant tako išaugo gražios žemuogės – niekada dar tokių nebuvę. Jis sako:

– Dabar tu gali eiti į namus, nes jau aš ir pats matau ir atrasiu tą akmenį.

Tada jis ir nuėjęs tuo uogų taku iki pat akmens. Tai buvę tokie stebuklai, kuriuos Dievas padaręs.

Dar yra pasakojama, kad viena senutė, taip pat neregė, sėdėjo prie to akmens ir užmigo. Jai tada prisisapnavo – kas ten pasakęs: „Jeigu tu nuravėsi tą akmenį, tai praregėsi, vėl matysi kaip pirma." Ji nubudusi nuravėjo visas samanas nuo to akmens ir vėl tapo sveika kaip pirma.

Kada jis buvo atrastas, tai tada buvo norima, kad jis būtų parvežtas į Rozalimą, bet kadangi jis buvo labai didelis, tai jo ir neįveikė suskaldyti. Kurios dalys buvo nuskeltos, tos sudėtos į koplytėlės pamatą, kuri yra Rozalimo kapinėse. Nazaranskas buvo norimas pastatyti didžiojoj koplyčioj, bet kaip jį vežė, tai ant tos vietos sugriuvo arkliai, ir toliau nebegalėjo pavežti. Tai sakoma, jog jo nebevežė į ten, bet pastatė mažutę [koplytėlę] ant tos pačios vietos, kur arkliai sugriuvo, ir jį įdėjo.

GURSKIO KALNAS

227. Senovėj čia buvusi bažnyčia, kuri nugrimzdusi į kalną. Dar ir dabar per mišparus tebegirdį artimesni žmonės skambinant varpais po žeme. Taipogi balta šmėkla pasirodanti per mišias ties tuo kalnu ore.

ŠIAULĖ

228. Sako, kad tenai, kur dabar piliakalnis, yra buvusi bažnyčia. Senovėje tą bažnyčią užnešė smėliu. Žmonės girdėdavo varpais skambinant.

Vieną kartą buvo atvažiavęs turtingas ponas ir pradėjo su žmonių talka tą piliakalnį kasti. Kasė kasė, bet kiek per dieną iškasdavo, tiek per naktį užgriūdavo. Taip dirbo ilgą laiką, bet nieko negalėjo padaryti.

Toliau nuo Šiaulės piliakalnio yra Varpinės kalnas. Senovėje šioje vietoje buvo bažnyčios varpinė. Vieną kartą ant to kalno žmonės rado tokią juostą. Ėmė už tos juostos traukti. Juosta nutrūko, ir varpas nuskambėjęs nukrito į dugną.

229. Šiaulėnuose gyveno vienas milžinas, o penketas mylių nuo jo – Šiauliuose – kitas. Jie turėjo vieną kirvį. Kai reikėdavo kirvio, tai mesdavo jį vienas kitam penkias mylias.

TALKŠA

230. Vienas senelis girioje ganė bandą. Du jaučiai atsiskyrė nuo kitų ir nuėjo į šalį. Diena buvo negraži: lietus lijo, debesys dideli vaikščiojo ir pūtė vėjas. Senelis, norėdamas privaryti jaučius prie kitų, sušuko į juos:

– Žali! Margi! kur einat?!

Tada debesis krito ant jo ir visa ta vieta paplūdo vandeniu. Kaip šneka žmonės, iš to ir atsirado ežeras. Ar tas senelis šaukdamas jaučius sustabdė ežerą, žmonės nežino <...>, bet yra spėjama, kad ežeras atėjęs iš kitur.

231. Tas ežeras norėjęs pakilti. Kad jis nepakiltų ir neužlietų Šiaulių bažnyčios, reikėję įspėti jo vardą. Vienas žmogus atspėjęs. Jam įpjovę į bevardį pirštą ir, nulašinę tris kraujo lašus, pasakę:

– Telkšok ir nebeik iš vietos iki teismo dienos!

Po to ežeras daugiau nebekilęs. Ir paliko vadinamas Telkšys [Talkša].

232. Šiaulių bažnyčios varpinėje kitą kartą buvę du labai dideli varpai. Jų vardai buvę: vienas Jonas, antras Kundrotas. Švedai kitą kartą norėję vieną išvežti į savo kraštą. Vežę žiemos laike per ežerą ir įlūžę. Daugiau kai imdavę bažnyčioj skambinti kitais varpais, ir tas, ežere būdamas, atsiliepdavęs ir skambėdavęs. Bažnyčios didysis varpas sakydavęs:

– Jonai, Jonai, Jonai!..

Ežere:

– Kundrot, Kundrot, Kundrot!..

Vienąkart susisapnavę kunigui, kad išeitų su visais bažnyčios parėdniais ir gražybėm kokį rytą, tai tas varpas išsikelsiąs ant krašto. Išėję visi kunigai, apsirėdę su bažnytiniais drabužiais, su monstrancija, su kryžiais, su karūnomis, su žvakėmis, laukę išsikeliant. Ir išsikėlęs, pasirodęs, bet ir vėl nuskendęs. Daugiaus žiūrį, kad viskas buvę išnešta, tiktai žvakių gesinamojo neišnešę. Paskui lindęs į vandenį naras pasižiūrėt jo. Atradęs: žaltys ant širdies užsirietęs, ir gana.

233. Esą pasakyta, kad Šiaulių bažnyčia, kai prieisianti pilna žmonių, ir nuskęsianti. Ji ant ežero stovinti. O dar lig šiol pilna neprieinanti, nesanti buvus priėjusi.

KIPŠKALNIS

234. Kalniuką Kipškalnį, sako, velniai supylė. Kad per durpynus nereiktų eiti pas mergas į Urkuvėnus. Pasidirbo per mišką tokį pylimą, kokių keturių kilometrų, prinešė žvyro. Ir jis per pelkes įlindo į mišką netoli Varputėnų. O pats tas Kipškalnis – Saulučių kaimas vadinasi ten – dabar žvyrą ima iš ten, iš to Kipškalnio.

KELIAS Į LAUMAKIUS

235. Kipškalny tai gyveno kipšas, o Laumakiuose gyveno laumė. Na, tai dabar tas jau eidavo kaip pas paną –

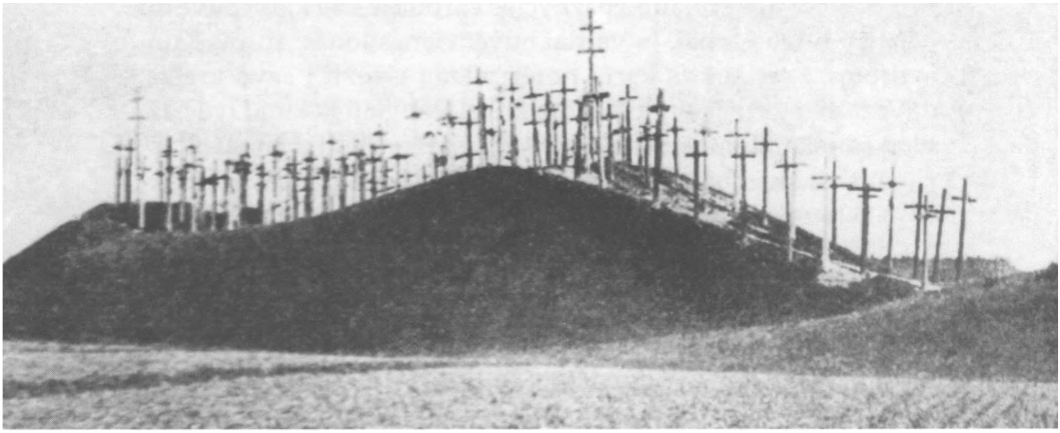

Jurgaičių Kryžių kalnas / XX a. pr. /. *Nuotr. L. Kšivickio*
(pagal: *Жмудские пилкальнисы*. – Известия Императорской археологической комиссии. Санкт Петербург, 1909, вып. 29, с. 86).

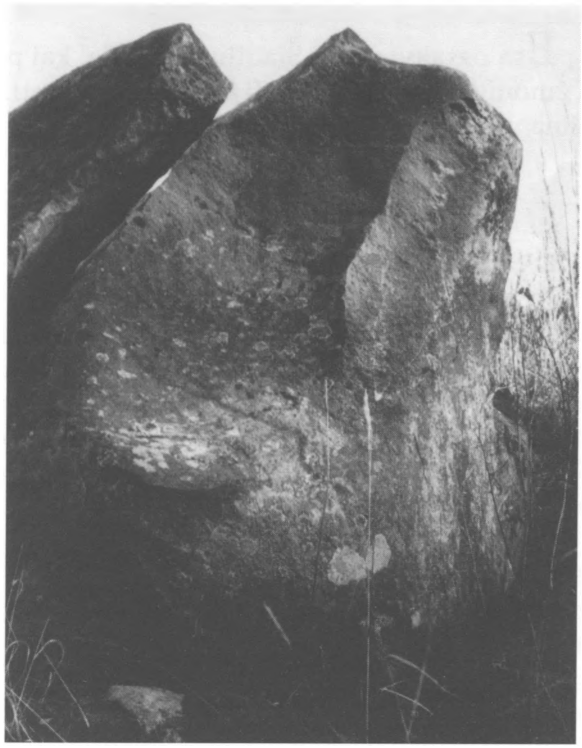

Akmuo Velnio Širdis ant Urkuvėnų–Likučių Velnio Tako / 1994 /.
Nuotr. V. Vaitkevičiaus.

kipšas į Laumakius. O čia buvo, einant į Urkuvėnus, pelkės didelės. Tai tas kipšas ėmė ir supylė kelią tokį, kad galėtų nueiti pas savo paną į Laumakius. <...>

JURGAIČIŲ PILIAKALNIS

236. Nuo Šiaulių ant Meškuičių šalyj kelio Domantų sodžiaus lauke prie pat Jurgaičių sodžiaus lauko yra kalnas, vadinamas Pilės kalnas, arba Jurgaičių kalnas. Tas kalnas jau nuo senų laikų visas apstatytas kryžiais eilių eilėmis – ne tiktai mediniais, bet ir akmeniniais. Jau 1831 metuos mano tėvo nabašninkas sakėsi matęs taip pat, kaip ir dabar, kryžiais apstatytą. Jam tada sakęs koks ten seniukas, [sutiktas] pas tą kalną, [į jį] žiūrėdamas:

– Dabar mat jo viršus su didele loma, o aš atmenu, kad ant jo viršaus galėjo matyti varną vaikščiojančią.

Ant to kalno niekas mirusiųjų nelaidoja, bet tie kryžiai apstatyti vis iš apžadų; ir keturiolikos stacijų paveikslėliai ten prie tų kryžių prikabinėti. Daug iš aplinkui ir iš toliaus ten daro apžadus ligoniai: nueiti aplankyti, pasimelsti, keliais pavaikščioti kryžius nuo kryžiaus.

237. Seniai labai seniai, kur dabar stovi Kryžių kalnas, pasakoja žmonės, kad ten seniau buvusi medinė bažnyčia. Kiekvieną šventadienį iš visų aplinkinių kaimų susirinkdavę žmonės ir melsdavęsi.

Vieną gražų sekmadienį, kada bažnyčia buvo pilna žmonių, per pakylėjimą pasigirdo bildesys. Žmonės baisiai išsigando. Dar nespėjus suvokti, kas atsitiko, bažnyčia ėmė grimzti į žemę. Po kelių minučių bažnyčios besimatė tik bokštų galai, bet ir tie greitai pranyko. Ant kalno, kur stovėjo bažnyčia, buvo lygi vieta. Kiekvienais metais kalno vidurys vis labiau dumba. Kalba žmonės, kad bažnyčia pūvanti ir kalnas dumbąs. Po daugelio metų tas kalnas persiskirsiąs.

238. Ant viršaus to kalno kitą kartą buvusi skylė. Ten vieną kartą motina nuėjusi dviem mažais vaikais ve-

dina; ji pati meldusis, o tie vaikai besiridinėdami – vienas į tą skylę ir įkritęs. Daugiau motina nubėgusi prie žmonių, tie atėję, įleidę virvę, tas vaikelis įsikabinęs, ir ištraukę su kryžium aukso, užkabytu ant krūtinės. Sakęs tas vaikelis, kad ten viduj labai gražu, kaip bažnyčioj, ir žmonių pilna.

239. Kitą kartą piemenys, bandą ganydami, susitarę [ir vienas apsiėmęs] su šniūru į tą skylę įsileisti. Žadėjęs sujudyt šniūrą, tai tada lai traukia kiti laukan. Įlindęs – laukę, kada judys, – niekas nejudina. Ištraukę – vienas stuobrys be galvos.

240. Vieną kartą pas tą kalną artojas aręs ir pusryčio laike pasileidęs pasiganyti jaučius. Pavalgęs pats užsnūdęs. Atsibudęs žiūrįs – tokia žmona jo jaučius bevarinėjanti tolyn nuo to kalno. Šis atsikėlęs einąs artyn, žiūrįs – tame kalne durys atidarytos. Klausiąs tos žmonos:

– Ar aš ten galiu eiti pasižiūrėti?

Sakanti:

– Gali, tiktai išeidamas neatsižiūrėk atgal.

Įeinąs į tą kalną, žiūrįs – kuningas mišias belaikąs, žvakės ant altoriaus žiba, varpeliais skambina, žmonių daugybė meldžiasi. Ir šis, pasibaigus mišioms, ėjęs laukan. Eidamas girdįs, kad paskui jo tausku tauškais visi eina. Šis tarpdury ir atsižiūrėjęs. Tuoj buldu buldais ir užgriuvę, ką tiktai jis pats paspėjęs savo kavalšis išnešti.

241. Vieną kartą važiavęs ponas pro tą kalną į teismą. Jis taip tarė:

– Kad man pasivestų teisme, tai aš ant kalno pastatyčiau kryžių.

Jam pasivedė teisme. Jisai važiuodamas į namus pasamdė stalių, kad padirbtų kryžių ir pastatytų ant to kalno. Stalius padirbo kryžių ir pastatė ant to kalno. (Tai buvo tas pirmas kryžius pastatytas.) Nuo to ir kiti žmonės išgirdę pradėjo statyti kryžius. Dabar, 1918 metais, buvo 245 kryžiai.

Vieną kartą 1813 metais buvo pradėję kasti Pilypas Jurevičius su savo draugais, bet rusų valdžia sužinojusi neleido kasti. Antrą kartą vėl buvo pradėję kasti, bet tuos kasėjus

sutraukė į krūvą. Tada jie liepė tas žemes supilti atgal į duobę. Kaip tik supylė žemes į duobę, taip jie ir išgijo.

Dabar, 1911 metais, buvo skylės. Kad žmonės paimdavo ilgą kartį ir durdavo į tą skylę, tai kartais atsidurdavo į lentas.

M.Lukošytė, piemenė, ganė bandą. Ji užlipo ant to kalno ir rado po kryžiumi padėtas tris kapeikas. Jinai paėmė ir parnešė savo motinai. Naktį jai prisisapnavo, kad eitų ir padėtų tas tris kapeikas. Atsikėlusi pasakė motinai. Motina nusijuokė. Kitą naktį jai vėl taip pat prisisapnavo. Tada jinai su motina nuėjo ir padėjo po tuo kryžiumi tas tris kapeikas. Kitą naktį jai jau niekas nebesisapnavo.

J.Jankauskienė buvo visai akla. Jai pasisapnavo naktį, kad jinai eitų ant to kalno. Jinai prašė savo dukterų, kad ją nuvestų ant Pilies kalno. Dukterys paklausė ir nuvedė. Ji būdama ant kalno pradėjo akimis matyti.

K.Rudis buvo visai sutrauktas į krūvą nuo pat mažumės. Jisai girdėjo, kad ant Pilies kalno žmonės neša kryžius. Jisai prašė, kad padirbtų nedidelį kryžių. Kaip jam padirbo kryžių, jisai nešė. Šalia jo važiavo žmonės, sakė:

– Sėskis, mes pavešime, – bet jis nesėdo.

Kaip tik užlipo ant Pilies kalno ir pastatė kryžių, jisai išgijo ir parėjo sveikas į namus.

Kitais metais Meškuičių kunigui tris kartus prisisapnavo naktį, kad eitų ant Pilies kalno su visais mišioms reikalingais daiktais ir kad nieko nepaliktų bažnyčioje. Kunigas paklausė ir ėjo. Kaip tik nuėjo prie kalno, pamatė, kad iš to kalno iškilo į aukštį tokia pat procesija, su kokia ir jie atėjo. Neilgai trukus ta procesija pranyko. Visi pradėjo manyti, ar ko nepaliko bažnyčioje. Atsiminė, kad paliko bažnyčioje žvakių užgesinimo žnyples. Jie grįžo į bažnyčią ir paėmė žnyples, bet, kaip nuėjo antrą kartą, nieko nebematė.

Kai sugrįžo į namus, naktį vėl tam kunigui prisisapnavo:

– Neišpildei mano prisakymo. Kad būtum išpildęs, tai būtum kartu su savo procesija parsivedęs ir to kalno procesiją į bažnyčią.

Vienais metais Bagdonas Tadaušas labai persigando ir apako. Važinėdavo pas gydytojus, bet gydytojai nesugydė. Jisai pasižadėjo nueiti ant Pilies kalno. Negalėdamas vienas nueiti, jisai prašė kitų, kad jį nuvestų. Kaip tik nuvedė ant kalno, pradėjo akimis matyti. Jisai ten būdamas prižadėjo kas metai

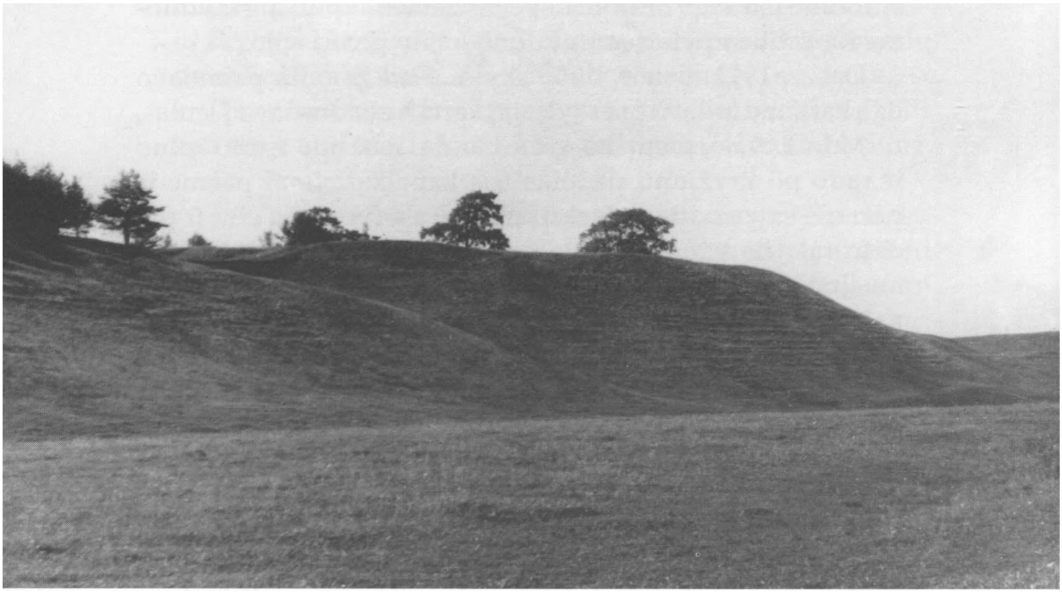

Žagarės Žvelgaičio kalnas / 1968 /. *Nuotr. M. Michelberto.* LII ng. 21907.

Luponių Perkūnkalnis / 1968 /. *Nuotr. M. Michelberto.* LII ng. 21900.

nueiti ant Pilies kalno. Bet vienais metais patingėjo ir nenuėjo, nuo to laiko jis vėl apako. Tada jis vėl prašė, kad jį nuvestų. O kaip tik nuvedė, pradėjo akimis matyti.

P.Čepulis gyveno Kalvarijoje, ir jis buvo skauduliais nuverstas. Naktį jam prisisapnavo, kad jis pasidirbtų kokį pakelės kryžių ir neštų ant Pilies kalno. Kaip tiktai nunešė ir pastatė kryžių, paliko sveikas. Striupeikienei Liucijai augo burnoje vėžys. Gydytojai visi sakė, kad reikia pjauti. Jinai pasižadėjo nueiti ant Pilies kalno. Kaip tiktai nuėjo, ir paliko sveika.

Kazimieraitienė Elena gyveno sodžiuje; jos namuose atsitiko gaisras. Ji persigando, ir jai sutraukė kojas į krūvą. Jinai susigydyti norėjo pas gydytojus, bet gydytojai nesugydė. Kita moteriškė jai pasakė, kad jinai pasižadėtų nueiti ant Pilies kalno, nes sako, kad kas serga, pasižada nueiti, tankiai pasitaiko sugyti. Ji paprašė savo dukterų, dukterys ją nuvedė. Kaip tiktai užlipo ant kalno, ir paliko sveika.

242. Meškuičių valsčiuje yra Pilies kalnas. Jis visas apstatytas kryžiais. Jau seniai kryžių matės ant to kalno.

Manė, kad ten yra pakasti pinigai. Pradėjo kasti kalną. Kiek pakasę, pamatė liktorius ir dar kokius bažnytinius daiktus. Nuo to laiko daugiau niekas nebekasinėja. Kryžių vis daugiau stato. Mano, kad toje vietoje bažnyčia užgriuvusi.

Nuo kasimo viduryje kalno pasidarė loma.

Tas atsitiko 1887 metais.

243. Domantų kaimo vyrai, girdėdami, kad tame kalne yra senovės bažnyčia, sumanė vidurdienį tą kalną pakasinėti. Pradėjo kasti. Staiga vienas iš jų atsigręžęs pamatė, kad beveik visas Domantų kaimas ugnyje ir dūmuose paskendęs. Visi persigando, galvotrūkščiais bėgo namo. Kai jie pribėgo arčiau, visa ugnis pranyko. Tada žmonės suprato, kad kalnas nesiduoda kasti.

244. Suvažiavo viso valsčiaus vyrai ir išrovė kryžius nuo piliakalnio. Medinius sudegino, o akmeninius išvežė į Šiaulius, į fabriką, sumalė. Dabar ant Pilies kalno kryžių nebėra. Kiek laiko buvo sargyba pristatyta, kad nebevežtų kryžių. Bet atveždavo ir padėdavo ant kalno.

Sako, kad [kalne] yra audrų užversta bažnyčia. Atitarnavęs kariuomenėje dvidešimt penkeris metus, ėjo [kareivis] namo, ir jam naktį pasigirdo balsai, lyg eina apie bažnyčią. Pradėjo verstis iš bažnyčios žmonės, didžiausia šviesa pasirodė. Pro zakristiją jis įėjo į vidų. Pana sėdi, galvą šukuoja, o priešais tupi didelis šuva. Persigandęs kareivis išbėgo iš zakristijos, ir kalnas užsidarė.

LUPONIŲ KALNAS

245. Gaspadorius supykęs ant piemenės ir pavaręs nuo kūlimo. Piemenė kaip išėjusi, tai grįžusi tik po trijų dienų. Ji sakėsi buvusi Luponių pilelėj. Sakė: kai gaspadorius ją išvarė, ji verkė. Atėjęs ponaitis, nusivedęs ją į pilelę. Tenai ją pristatė riešutų malt. Ji nepamalė. Pristatė žvirgždų grūsti – nepagrūdo. Tada ją paleido.

Pilelėj ji matė daug žmonių. Vieni grūda, kiti mala.

Luponių kalne žmonės girdėdavo gaidį giedant.

VELNIO AKMUO

246. Buvo taip pasakojama, kad vienas buvo čia velnias, labai anas gundydavęs žmones, kad nusidėtų. Antras Luponių kaime buvo, anas nieko nedaręs. Tai tas kad supykęs, mūsų velnias, kad tas nieko negundęs, su tuo akmeniu kai leidęs, ir pas Luponius nukritęs. Ir dabar tebėra tas akmuo, jau į žemę nugrimzdęs. Velnio akmuo vadinasi.

247. Prie plento būdavę tokie kalniukai, žvyro duobės. Na, ir naktį pasitaikė – važiavo žmogus dvyliktą valandą. Ant kelio toks jaunas vyras, na, ir sako:

– Einam, parodysiu tau dvarą!

Įsivedęs į tą kalną, atsivedęs, duris atidaręs. Daug buvo dėžių pinigų. Prisipylė pinigų kišenes. Parvažiavo na-

mo, žiūri, kad žvyras. Tai jau velnias buvo ten. Manė, kad ten gali būti lobis.

KARPĖNŲ AKMUO

248. Karpėnų miške akmuo buvo prie pat kelio. Dar aš mažutė buvau, [kada] mano dėdė, pro šalį važiuojant, sakydavo:

– Vaikel, tas akmuo nuo kelio šliaužia. Anas ne po daug – šliaužiant nematyt, – bet vis po truputį toliau [nuo kelio] šliaužia. Per kelis metus jau matyt, kad yra toliau.

Toks didelis pilkas akmuo.

PILIONIŲ EŽERIUKAS

249. Arė žmogus ant kalnelio ir aręs atsigulė pailsėti. Girdi jis, kad kas jį budina. Žmogus atsikėlė, apsidairė – nieko nėra, ir vėl atsigulė. Ir vėl jį kelia:

– Kelkis, žmogau, toje vietoje ežeras nusileis!

Tada jis atsikėlė ir nuėjo jaučių parsimainyti. Sugrįžta parsimainęs jaučius, žiūri – toje vietoje ežeras, o jo žuobris plaukia sau ant vandens.

BULĖNŲ EŽERAS

250. Kartą užėjo juodas debesis ir pradėjo labai ūžti. Žmonės iš baimės nežinojo ką daryti. Jie atvedė seną žmogų, turintį apie šimtą metų. Tas senelis ėmė šaukti tą debesį jaučio vardais:

– Šėmi! Margi! Buli!..

Kai tik ištaręs „Buli“, ežeras ir nukritęs.

LINKAIČIŲ KAPMILŽIAI

251. Joniškės parapijoj, Linkaičių sodžiaus lauke, yra treji senkapiai. Iš tų dveji vadinas Kapmilžiai, vieni nuo kitų tolumo per varstą.

Kitąkart tose vietose gyvenę du milžinai. Jiedu, nuo savo namų neidami, vienas kitam pasidalydavę kirvius, kaltus, pjūklus ir grąžtus.

ŽVELGAITIS

252. Dabartinio Žvelgaičio kalno vietoje seniau buvo didelis dvaras, Aukštadvariu vadinamas. To dvaro ponai buvo turtingi, bet labai nedori. Savo tarnus jie mainydavo į gyvulius ar užmušdavo negyvai. Tarnai meldėsi prie Aukščiausiojo kruvinom ašarom ir keikė.

Vieną kartą užėjo didžiausia audra ir dvarą su visais jo gyventojais apnešė smiltimis. Seni žmonės pasakoja, kad dar seniau sekmadienį per pačius pietus aiškiai galima buvę girdėti po žeme šunis lojant ir gaidžius giedant.

253. Ten buvęs dvaras. To dvarponio duktė buvo Barbora, ana palaidota rūsyje.

Tas kalnas prie pat vieškelio, yra du medžiai užaugę ant kalno. Ten, sako, vaidenasi.

Sprendžia, kad [kalnas] esąs iš plūdų laikų. Dvaras apneštas kalne.

RAKTUVĖ

254. Senovėj gyveno labai dideli milžinai. Kartą numirė vienas milžinas. Kiti milžinai sunešė ant jo kapo kalną ir atsirado Raktuvės kapai. Ten žmonės radę labai didelę kaukolę.

255. Pas Šiaulius ar dar toliau yra vienas kalnas, o antras mūsų Raktuvė. Šiame gyveno vienas velnias, o aname – kitas. Susipykę jie ėmė mėtyti baisius akmenis. Raktuvės velnias metė į aną pusę. Tai nukrito netoli ano velnio, – Puntukas tas akmuo. O Šiaulių (ar Zarasų) velnias kai metė, tai akmuo nukrito čia kažkur Gražaičių lauke. Nebetoli jau – vienas kitam būtų sudavę.

256. Esą kur dabar Raktuvės kapai, kaip kitados, labai seniai buvusi čia kariuomenė (vaiskas) didi, jog kožnas kareivis (žolnierius) tik po vieną saują (kiti sako, po kepurę) smilčių pylę – supylę šį Raktuvės kalną, kad armotas galėtų sustatyti. O dar kiti sakydavo, kad tai švedai jį supylę. Raktuvės kalnas esti ant krašto upės (per kiek sieksnių), vadinamos Šviete, prasidedančios iš Šakynos miškų.

MEDGINŲ AKMUO

257. Medginų sodžiaus lauke balose yra akmuo labai didelis. Tai tą velnias nešęs ant Pašvitinio bažnyčios durų užversti, bet kai įėjęs į balas ir nuklimpęs, ir gaidys ėmęs giedoti – nebespėjęs.

Rytų
Lietuva

ČIČINSKO KALNAS

258. Kur dabar Čičinsko kalnas, seniau, kaip ir dabar aplink, buvo bala Vešeta. Ta bala prigulėjo dideliam ponui Čičinskui. Jis buvo labai nedoras ir bedievis, savo žmones labai kankindavo. Jis užsinorėjo pasistatyti rūmus toj baloj, ir liepė savo dvarninkams sunešti po rieškučias (kiti pasakoja – po sterblę, kišenę) žemių. Žmonės sunešė didelį kalną, ant kurio jis pastatė didelius gražius rūmus.

259. Tas Čičinskas liepdavo žmogui įlipti į medį ir kukuoti, o jis jį šaudydavo. Jis turėdavo daugybę šunų. Būdavo, paima iš žindančios moteriškės kūdikį, užkiša už suolo, sutreškia, o šuniuką duoda žindyti. Čičinskas raitas įjodavo į bažnyčią ir nuo žvakės prie altoriaus užsidegdavo papirosą. Be jo žinios kunigas negalėdavo laikyti mišių. Kartą jis atjojo į bažnyčią ir, radęs laikant kunigą mišias be jo leidimo, šovė ir peršovė jam dešinę ranką.

260. Sykį Kalėdų rytą jojo [Čičinskas] į bažnyčią. Prieš išjojant susibarė jis su pačia, tarė pačiai:

– Kad tu nueitum kiaura žeme!

Pati jam atsakė:

– O kad tave perkūnas šiandien užtrenktų!

Jojo jis į bažnyčią, tuo tarpu perkūnas pykšt ir užmušė jį, o dvaras tuo metu ėmė skęsti.

Čičinskas ir skendo per septynerius metus. Girdėdavosi gaidžiai giedant ir jaučiai baubiant. Tame daikte, kur buvo rūmai, dabar stovi dvi kūdros.

Užmušus Čičinską perkūnui, jį palaidojo, bet žemė jo nelaikė, išmetė ant viršaus. Paskui jį buvo užkasę vėl kelis kar-

tus, bet žemė jį vis išmesdavo. Po to jį išbalzamavo ir pastatė spintoje bažnyčioje.

Man esant mažam, – pasakoja Paipulas savo atsiminimus, – jis stovėdavo išbalzamuotas bažnyčioje trikertinėje spintoje, kertėje už durų. Jis sverdavo 12 svarų, buvo didelis, dideliais ūsais, plika kakta, užpakaly plaukai, buvo užvilktas juodu ligi pat kelių švarku.

Per sukilimą norėjo pažiūrėti jo koks ten generolas. Pamatęs jį generolas išsigando, nuvažiavo į Kauną ir po trijų dienų mirė. Po to atėjo popierius iš gubernatoriaus, kad jį užkastų. Kunigas Almanavičius jį užkasė po bažnyčia, rūsyje. Taisant naująją bažnyčią, užkasė ir tą rūsį.

Aš gerai atmenu, kaip berniokai nešiodavo Čičinską po karčemas, po vakaruškas, gąsdindavo mergas. Karčemoje berniokai gerdavo su juo, palikdavo jį pas žydus. Žydai duodavo degtinės, kad jį išneštų.

261. Vienas ponas Čičinskas, gyvenęs netoli Panevėžio, įsakė savo klebonui, kad neišeitų mišių laikyti Kalėdų rytą, kol jis neatvažiuos. Klebonas laukia ir nesulaukęs išeina mišių laikyti. Tas ponas, radęs kleboną mišias belaikantį, įvažiavo į bažnyčią važiuotas ir šovė į kunigą, bet nenušovė. Kai išvažiavo iš bažnyčios, kilo audra ir perkūnas jį nutrenkė. Jo kūno jokiu būdu negalėjo palaidoti, būdavo, tai ranką, tai koją iškiša. Kur jį padėjo, ar į mūrą įmūrijo, nežinau.

262. Prieš sukilimą atsitiko taip. Naujamiesty gyveno du broliai Debeikiai, abudu siuvėjai. Vienas Dominykas, kitas Juozas. Jie visur siūdavo po sodžius. Kartą Dominykas Debeikis siuvo Tarnagalos sodžiuje gegužės mėnesį. Pusdienėly dar su saule ėjo jis į Vilkelius. Eidamas pro kalną susitiko senelį, kuris jo paklausė:

– Ar buvai ant kalno?

Siuvėjas atsakė:

– Mažas būdamas buvau, dabar daugiau ne.

Senelis atsakė:

– Tai eikim dar kartą pažiūrėti!

Siuvėjas su seneliu nuėjo. Siuvėjęs užėjęs matė ant kalno dvi mergaites – Ramanauskytes, zakristijono dukteris, ku-

rios rinko gėles. Senis vedė vedė ir įvedė į tokį urvą, į tokius kambarius. Tuose kambariuose degė smalinės žvakės. Tų kambarių gyventojai visi klausė:

– Iš kur tas svečias?

Grįžtant senelis liepė jam nusikabinti rožinį ir sukti aplink. Jį užpuolė piktosios dvasios. Jis suko rožinį, ir niekas prie jo nepriėjo. Kai jis išėjo iš kalno, buvo visas nuogas, liko tik marškinių apykaklė ir kelnių juosmuo. Sugrįžo pas tą šeimininką, kur siuvo, pas Joną Milinį. Tas jį aprėdė, aptaisė.

Rytą rado tuos jo drabužius sudraskytus į skutus, tartum suskustus, knygą ir knygoje penkis rublius.

Grįžtant iš urvo jam pasakė: „Po septynerių metų dar bus kitas toks pat atsitikimas." Ir iš tikrųjų: per sukilimą iš Vaišvilčių apylinkės pražuvo žmogus, ir niekas jo nesurado.

263. Pilė (Čičinsko kalnas) stovėjo mūsų lauke. Buvo ariamos žemės, o aplink, kaip žinai, buvo bala, pieva. Žinotum, kaip nuvedam arklius vakare ir ten paliekam ant pilės, taip jie prunkščia ir jokiu būdu nebūna. Tuoj, kad ir supančioti, išlekia į lauką. Kaip pagalvoji, argi jiems ne vis tiek – miške ar čia. Bet ne – ir gyvulėlis supranta.

Jeigu ari netoli, tai taip kuo artyn, tuo labiau karpo ausim, prunkščia ir baidosi. Dažnai ariant ir plūgą išmeta iš vagos.

NUSKENDĘS DVARAS

264. Vienas dvaras buvo už Panevėžio. Tenai gyveno turtingas ponas. Atvažiavo kunigas su tarnu. Pataisė jiems vakarienę. Tarnaitė nešė kiaušinius, ir jai vis nusiridena nuo lėkštės. Pavalgydino vakarienės ir sugulė. Dvyliktą valandą kelia kunigą:

– Kelkis ir važiuok!

Jis dar nesikėlė ir nevažiavo. Ir vėl jis užmigo, ir vėl jį šaukia:

– Kelkis kuo greičiau ir važiuok!

Kunigas atsikėlė, kuo greičiau pakėlė tarną, o ponų nekėlė. Išvažiuoja jie – sugiedojo gaidys. Vieną varstą jau buvo nuva-

Biržų pilis / 1989 /. *Nuotr. K. Jurelės, G. Šlėvio*. LVGA ng. 0–105585.

žiavę, kunigas atsiminė, kad paliko mišių knygas. Grįžta atgal – to dvaro nebėr, pasivertęs į ežerą. Nusigando kunigas. Žiūri – stalelis plaukia, ant to stalelio – knyga. Tas stalelis priplaukė prie krašto, kunigas pasiėmė knygą ir nuvažiavo.

ŽIDONIŲ VINKŠNA

265. Sako, esą švedai ant jos viršūnės kardavę žmones. Išbėgdami iš čia, po tos vinkšnos šaknimis jie pakasė labai daug aukso ir tą auksą užkeikė. Po kiek laiko pradėjo vaidentis. Sako, kad naktį važiuojant pro šalį, kažin kas sukerta su šaka per akis. Paskui dar kas ten matęs pinigus degant, bet žmonės bijojo kasti, kad kas nors bloga neatsitiktų. Paskui sumanė prie jos prikalti kryželį, kad nebesivaidentų.

BIRŽŲ PILIS

266. Pasakoja seni žmonės, kad seniau, kai statydavo kokį namą ir norėdavo, kad jis ilgiau išsilaikytų nesugriuvęs, į to namo sieną įmūrydavo gyvą žmogų.

Kai statė Biržų pilį, tai į jos vieną kertę įmūrijo tik išėjusius iš bažnyčios jaunavedžius. Sako, matėsi jaunosios kaspinai ir jaunojo bato galas. <...>

267. Senutė ateidavo kalėdodama, sakydavo pasaką, kad įmūrijo du jaunuosius. Mūrijo mūrijo [Biržų pilį], ir negalėjo išmūryt: imdavo griūti. Tai įmūrijo du žmones.

Kaip ten galėjo žmones įmūryt? Tai dabar kai ardė, tai galėjo atrast tuos kaulelius, ar ne? Jau nuardė toj vietoj. Sakydavo kunigas:

– Negalima vaikščiot vaikams: ten įmūrytas yra žmogus.

Mat sakydavo ir kanauninkas. Būdavo užrašas – tokios raidės.

DRUČMANIŠKIŲ PILIAKALNIS

268. Netoli nuo Kriklinių yra tokia vieta, kur piliakalniu vadina. Sako, ten yra dvi skrynios pinigų užkastos. Žmonės mato, kad tenai dažnai ugnis dega. Tai arkliai ant jo užlekia, tai kas užvažiuoja – tik saugokis ir saugokis! Baigia prikast [pinigus] – ir vėl lėk! Tik pamatė, kad kilpos tiesiai jiems ant galvų užlėkė. Iš tos baimės jie parlėkė namo neatsižiūrėdami.

JUODIS

269. Už Vadoklių yra ežeras, vadinamas Juodis. Viena piemenė ganė galvijus. Debesis užėjo juodas, tris dienas ūžė ūžė, gal jis ten stovėjo. Atsiskyrė jautis nuo galvijų ir eina tolyn. Piemenė sako:

– Juodi, kur tu leki? Kad tu ežeru pavirstum!

Piemenė nuspėjo debesies vardą, tas debesis nukrito ir pavirto ežeru.

STIEPRŲ AKMENYS

270. Miške prie Lėno upės buvo akmuo Stiepruose. Ten didelis akmuo, vadinamas Rapolu. O kitas akmuo Juozapas buvo. Tie akmenys seniau slinko (piktos dvasios slenka) vienas prieš kitą. Žymėjo tos slinkimo vietos – grioviai buvo. Nebetoli jau buvo, gal pusantro, gal du kilometrai. Žmonės pradėjo bijoti, kad nesusidurtų, nes bus pasaulio pabaiga. Tai kvietė kunigą, o tas šventino ir vardus davė: Rapolas ir Juozapas. Tai ir sustojo toje vietoje.

Tas Rapolas pilkas, didžiulis, aplink gal dvidešimt metrų. Kai kelią kasė, upę pylė, tai užpylė. Gal prieš dešimt metų, prie rusų jau. O Juozapas buvo Šimbališkyje Meducio žemėje. Tai Medutis Juozapą pardavė Smetonai, o tas prezidentas pamatus iš Juozapo pasidarė. Dvarui.

PIKTAKALNIS

271. Ant to kalnelio yra du labai dideli akmenys. Pasakoja, kad tie akmenys vienas prie kito ėjo. Žmonės įdėjo jiems vardus: vienam – Jonas, antram – Petras. Tuomet akmenys sustojo ėję. Dar ir dabar žymu, kur tų akmenų eita: per mišką išrausti beveik metro gilumo grioviai.

KURĖNŲ EŽERAS

272. Sako, kad ežeras, panašus į didelį debesį, atėjęs nuo Liduokių ir sustojęs ties ta vieta, kur [dabar] ežeras. Žmonės labai išsigando. Mergina ganiusi gyvulius. Atsiskyrus dviem jaučiams iš bandos, surikusi:

– Kur eini?!

Debesis nukritęs ir atsiradęs ežeras, kurį praminė Kurėnai.

273. Netoli mūsų kaimo yra didelis raistas. Žmonės sako, kad prieš daug metų jo vietoje buvo ežeras. Artimesni žmonės galėdavo iš jo prisigaudyti žuvų. <...> Ežerui, matyt, nepatiko, kad visi drumsčia jo vandenį. Anas sumanė pasitraukti iš tos vietos ir paieškoti geresnių žmonių. Vieną sekmadienį ežeras ir iškeliavo. Eina eina, bet vis neranda sau tinkamos vietos. Daug kelio paėjęs, pamatė piemenis galvijus ganant. Tuoj vienas vyresnis piemuo ir paklausė ežerą:

– Kur eini?

Kaip tik tuos žodžius išgirdo, tuoj ežeras ir sustojo.

BUBINĖ

274. Toje vietoje stovėjęs debesis ir žmogus, užlipęs ant kryžiaus, spėliojęs ežero vardą, bet neįspėjo. De-

Sukinių Mokas ir Mokiukas / 1971 /. *Nuotr. V. Urbanavičiaus.* LII ng. 32816.

Plaštakos Velnio akmuo / 1970 /. *Nuotr. A. Tautavičiaus.* LII ng. 29759.

besis nuslinko į Kurėnų kaimo laukus. Ten žmogus sušukęs jaučiui:

– Juodi, kur eini?!

Kritęs debesis ir toje vietoje atsiradęs Kurėnų ežeras.

SUKINIŲ MOKAS

275. Senovėje, kai dar akmenys vaikščiodavę, tai tas akmuo, vadinamas Mokas, buvęs prie Deltuvos. Velnias supykęs ir norėjęs Pabaisko bažnyčią akmenimis užgriauti. Velniui benešant akmenį, gaidys užgiedojęs, ir šis išmetęs akmenį Kalvelių kaime.

Akmuo turėjęs žmoną, sūnų ir dukterį. Kalvelių kaimo vaikai pradėję ant jų žaisti, daužyti akmenis. Tas Mokui nepatikę, ir jis nutaręs keltis per Šventąją į kitą pusę – ramesnę vietą. Mokas su sūnumi perplaukęs, o jo žmona ir duktė patekusios į srovę ir nuskendusios.

Vienas rusas malūninninkas norėjo tą akmenį sunaudoti girnoms. Prakasę degėsius, radę žalvarinį kaušą, kuriame pamatė tekantį kraują. Nuo to laiko skaldytojai apakę.

KIAUKLIŲ EŽERAS

276. Tai buvo dar baudžiavos laikais. Nebepamenama, kokio Vilniaus vyskupo įsakymu ant ežero kranto stovėjusi bažnyčia buvo perkelta į Šešuolių dvarą. Nukabinant varpus iš varpinės, vienas varpas kritęs žemėn ir nuriedėjęs ežeran. Po to pradėję vaidentis verkiančios mergaitės. Užklaustos, ko verkia, jos atsakiusios norį, kad toje pat vietoje būtų pastatyta bažnyčia. Taip pat pasakojama, kad sekmadieniais dvyliktą valandą tas varpas skambėdavęs.

Petrešiūnų piliakalnis / 1972 /. *Nuotr. A. Merkevičiaus*. LII ng. 30370.

Moškėnų piliakalnis / 1949 /. *Nuotr. S. Ivanausko*. LII ng. 1097.

VELNIO AKMUO

277. Tą akmenį velnias nešęs. Jis norėjęs sudaužyti statomą Balninkų bažnyčią. Bet [akmuo] iškritęs jam iš nagų. Dabar likusi ant jo karvės pėda.

PETREŠIŪNŲ PILIAKALNIS

278. <...> Labai seniai vieną kartą ėjęs pro tą vietą milžinas ir, jam beeinant, prisisėmė vienas batas smilčių. Ir jis tada atsisėdo iškratyti smilčių iš bato. Jam bekratant smiltis ir pasidarė kalnas, arba piliakalnis. <...>

MOŠKĖNŲ PILIAKALNIS

279. Kariuomenė ėjo, kiek tos kariuomenės, tai kepurėm supylė šitą kalną, Moškėnų kalną.

280. Sakydavo, kad buvo karas ir, sako, švedų kareiviai su kepurėm supylė tą piliakalnį. Ar ten tiesa, ar netiesa? Moškėnų piliakalnį.

281. Vieni sako, kad nuo karo, kiti sako, kad potvynis susuko [kalną]. Na, tai gal ir būta? Tai generolas palaidotas, jau tas pulkvedys kur buvo. Mano tėveliukas sakydavo, kad taip buvo – tai didelis karas, galėjo kareiviai su kepurėmis sunešti šitą piliakalnį.

BOBAKALNIS

282. Važiavo pro tą Bobakalnį. Ir kokiam veži-me sėdėjo ir, skaitosi, minė minė visokias mįsles. O paskiau pasakė:

– Bobakalnis!

Ir atsirado tas kalnas. Tai ar ten teisybė buvo, ar ne, negi žinau. Bet jau taip kalbėjo iš senybės.

JARA

283. Jaros ežeras buvęs daug didesnis ir labai rėkęs, kad kas duotų kokį vardą. Kartą moterys velėjusios ežere žlugtą. Bevelėjant viena pamačiusi sparvą ir sakanti:

– Žiūrėk, kokia graži sparva nusileido ant ajero!

Tuoj vanduo nustojęs rėkti, ir žmonės jį ėmę vadinti Jara.

SKERDIMAI

284. Nuo Skerdimų į rytus yra didelė pieva – durpynas. Ten seniau buvęs ežeras, bet neturėjęs vardo. Ežero vanduo Skerdimų vietoje kriokęs, rėkęs, kad duotų kokį vardą. Jeigu kas būtų ežerui vardą davęs, tai būtų pasilikęs iki šios dienos. Ežeras išgraužęs kalnelį ir išbėgęs, o toje vietoje liko durpynas.

TARALDŽIŲ AKMUO

285. Taraldžių lauke buvo akmuo toks didelis. Tai buvo ten, ant to akmenio, kaip tik velnio sėdėta: ir koja yra įdėta.

Sakydavo, kad naktį velnias siūdavo batus. Kai mėnuo šviečia, negali velnias siūti šviesoj, tai ir sako:

– Rabati, siuvi čebati, tamsoj ne šviesoj!

Tas akmuo, kur velnias batus siuvo, buvo mūsų lauke, Taraldžių [kaime].

SAMANINĖ PELKĖ

286. Samaninė pelkė – ežeras staugė tris dienas. Tas ežeras nuėjo prie Anykščių, o čia užaugo.

KUPIŠKIO PILIAKALNIS

287. Seniau, kai buvo milžinai, tokie dideli dideli žmonės, na, tai būdavo čia ir apie Kupiškį. Tai jie susėsdavo pasikalbėti. Vienas atsisėda ant piliakalnio, o kitas ant Paketurių kalno, ir užsidega abudu pypkes, ir kalbasi susėdę. Kojos nuleistos vandenin, Lėvenin čionai, ir pasikalba abudu.

288. Pasakoja, kad Kupiškio piliakalnį supylė švedų kareiviai. Kai jų labai daug mirė maru, tai jie išsigando, krauju pasirašė, kad niekada čia nebeateis. Kai jie taip pasirašė, liepė jiems supilti kalną. Švedų kareiviai savo gyveriais sunešė žemę ir supylė Kupiškio piliakalnį.

Mat senoviški kareiviai nešiojo aukštas kepures su gyveriais. Tai švedų kareiviai po kepurę, po kepurę – prisisėmė smėlio ir supylė kalną.

Kalne yra rūsys. Tenai stovi skrynia, pilna popierių. Skrynią paslėpė, kad niekas nepaimtų. Reiktų ilgai kasti, jeigu norėtų ją atkasti.

KUPIŠKIS

289. Mes gyvenome netoli Kupiškio. Buvo toks nepaprastas rūsys, tokie mūrai. Tai seni žmonės sakydavo, kad Samaritanka per pietus baltom drapanom vaikšto. Ji vadinosi karalaitė. Ją prakeikė – ji prapuolė. O sekmadieniais vaikšto.

Vaikai nueinam, nubėgam (ten tokia nepaprasta vieta) ir šaukiam:

– Samaritanka, kelkis! Samaritanka, kelkis!

Kupiškio piliakalnis / 1920–1940 /. LVGA ng. 4–4589.

Velnio akmuo Akmenytės ganykloje / 1930–1940 / (pagal: E. Dulaitienė-Glemžaitė *Kupiškėnų senovė*. – V., 1958, p. 34).

Kaip niekas nemato, ji vaikšto po sodą. <...> Ji norėjo už vieno tekėti, o tėvai labai nenorėjo. Tėvai prakeikė:

– Kad tu kiaurai žemę prasmegtum!

Ir prapuolė.

ŠEPETA

290. Seniau, kur dabar Šepeta, tai ten buvo kalnas toks, dabar ten bala. Bet kad ir bala, vis tiek nuo tolo kai žiūri, vis tiek kalniukas ta bala Šepeta. O seniau ten buvo, sako, sausa ir stovėjo tenai bažnyčia. Na, ir paskiau tą bažnyčią kažkoks ponas prakeikė. Ko jam tenai nebepatiko bažnyčia ta, ar ten kunigas nusidėjo? Ir pasakė tas ponas, kad ta bažnyčia kiaurai prasmegtų. Na, ir pradėjo darytis bala toj vietoj, minkštyn, minkštyn ta žemė, tokia liūnynė pasidarė, ir ta bažnyčia skendo skendo ir nuskendo.

Na, ir paskiau pasakė, kas tai pasakė (nebežinau, kaip pasakyt), kad ta bažnyčia Velykų rytą išsikeldavo jinai viršun, ir jeigu paspėsi įlėkt ton bažnyčion ir su varpeliu paskambint, tai ta bažnyčia daugiau nebenuskęs, o jeigu nepaskambins, tai ji pabūva kiek išsikėlus ir vėl nuskęsta.

Na, tai atsirado vienas toksai žmogus, kad jis jau laukė, kada ta bažnyčia išsikels. Ir laukė laukė, ir užmigo, ir nepamatė, kada bažnyčia išsikėlė. Taip ir atliko nepaskambinta, ir vėl nuskendo.

291. Nebuvo Šepetos balos, ten buvo bažnyčia. Reikia Velykų rytą nueiti į vidurį balos – pamatysi bažnyčios bokštus. Plūduriuoja ir tokia virvė, pluoštas. Bet niekas nedrįsta patraukti – pradėtų skambinti varpai. Taip senieji, sako, girdėję. Taip ir yra.

DIDŽPRŪDŽIŲ IR ASTRAVO MILŽINAI

292. Sakydavo, kad buvo kadaise toks amžius – buvo labai dideli žmonės milžinai. Mūsų kaimas Didžprū-

džiai nuo Astravo kaimo trys kilometrai tolumo ir skiria nepereinama bala, vadinama Jauniškė. Tai tada, kai buvęs milžinų amžius, milžinai sustoję savo kluonuose, atsirėmę žardų vienas su kitu pasikalbėdavę ir ko reikia pasiduodavę. Ir kai pradėjo žmonės nebeaugti tokie dideli, tai jie bevaikščiodami radę mūsišką žmogų ariant su jaučiais. Milžinas susikrovė pirštinės nykštin artoją, jaučius, plūgą ir botagą. Parsinešęs savo vaikams pažaisti.

Kai mums tėvas ar kiti sakydavo apie milžinus, mes labai jų bijodavom. Sakydavo: malkoms jie atsinešdavę didžiausią medį, išsirovę su šaknimis, susilaužydavo rankomis.

AKMENYTĖ

293. Labai seniai palei Lėvens upę velnias nešęs didelį maišą, akmenų prikrovęs. Maiše tarp mažų akmenų buvo didelis akmuo. Tai tas didysis akmuo nusmuko galan ir pratrynė maišą. Maišas praplyšo, ir tas didysis akmuo šlamokšt ir iškrito Smilgių kaimo ganyklose. Tada per tą skylę bir bir bir pabiro akmenys. Pribyrėjo akmenų pilnas laukas. Tai nuo tada Lėvens upės pakrantėje šitie akmenys atsirado ir dabar tebėra. Todėl ta vieta ir vadinama Akmenyte. O Smilgių ganykloje dar ir dabar teberiogso tas didysis velnio pamestas akmuo.

VOSGĖLIŲ PILIAKALNIS

294. Sako, kad milžinai supylė Vozgėlių piliakalnį. Jie ėmė žemes vienoj vietoj – tenai pasidarė Indrailio ežeras.

295. Kad tenai raganos ėmė nešti žemes iš pievos ir sunešė didelį kalną, o iš kurios vietos nešė žemes, toje vietoje likęs ežeras, kuris pavadintas Žvirgždys.

296. Vosgėliuose piliakalnį, šnekėdavo, kad supylė vergai. Suvežė karučiais.

297. Kur dabar stovi ant Vosgėlių piliakalnio akmuo, seniau prie to akmenio buvęs urvas gilyn. Vieną kartą ties piliakalniu ganė piemenys galvijus. Ir to gaspadoriaus sūnus, katro buvo gyvuliai, nutraukęs nuo samdinio piemenuko galvos kepurę ir įmetė šitan urvan. Na, tas piemenukas kaip bus be kepurės? Tai įlindo tan urvan išsiimt kepurės. Lindo lindo ir prilindo bažnyčią. Žiūri – du ponaičiai auksą matuoja. Anys pamatė jį ir sako:

– Na, ko tu čia atėjai?

– Nagi įmetė čia mano kepurę, tai atlindau išsiimt.

Tuoj vienas ponaitis paėmė jo kepurę, prikrovė pilną aukso ir sako:

– Dabar lįsk viršun.

Piemeniokas ir išlindo. Pamatęs gaspadorius tuoj auksą nuo jo atėmė ir sako savo sūnui:

– Lįsk dabar tu, aš tau duosiu didelę kepurę, tai tau gali dar daugiau duoti [pinigų].

Na, to gaspadoriaus sūnus pasiėmė didelę kepurę, pririšo virvę prie diržo, kad galėtų auksą lengvai išnešt, ir įlindo. Kai anas įlindo, jį tuoj pamatė ponaičiai ir klausė, ko anas čia atėjo.

– Egi, – sako,– tėvukas prašė – gal tamstos duotumėt aukso.

– Nagi duok kepurę, tai prikrausim!

Tuoj paėmęs vienas ponaitis kepurę pilną pridergė ir padavė.

– Te, – sako, – neškis auksą.

Dar sudavė lazda per nugarą ir paleido. Gaspadorius ištraukęs sūnų pamatė pilną jo kepurę išmatų ir dar sūnų pusgyvį. Suprato, kad nereikia per daug norėt.

298. Ėjo pro piliakalnį Juozas Lapienis ir pamatė ponaičiuką. Ponaičiukas sako:

– Žmogau, pakaustyk man arklį.

Lapienis sako:

– Gerai.

Tada ponaičiukas sako:

– Tai ateik rytoj į tą pačią vietą.

Lapienis sutiko, bet ponaičiukas sako:
– Prižadėk!
Tada Lapienis sako:
– Kam aš prižadėsiu; juk Dievas mato!
Kai tik paminėjo Dievą, ponaičiukas išnyko.

299. Ėjo pro Vosgėlių piliakalnį Lapienis apie dvyliktą valandą nakties. Jis eina eina ir žiūri, kad vis ton pačion vieton ateina. Taip jis visą naktį išvaikščiojo. Tik kai gaidžiai sugiedojo, tada parėjo namo.

300. Ten, matai, kalnas ir žemiau krantas. Paskiau nuo to žemumo labai aukštai užlipi. Tai sakydavo, kad bažnyčia čia apnešta. Žemiau tai esą bažnyčios kraštai. O jau tenai, kalbėdavo žmonės, kad bažnyčia apipilta.

[O kas užpylė?] – Na, tai niekas nežinojo, katras užpylė, viską padirbo. Kas padirbo? Gamta jau padirbo. Tai kalbėdavo šitaip. Būdavo, lipam ant kalno, užlipam... Dar ir dirbdavo tą kalną.

Išgalvojo: tai ten gandina, tai ten gandina. Čia Paštys yra ežeras. Na, tai apie šitą Paštį jau sakydavo, kad ten gandina. Kad ten, sako, važiuoja, tai ten arklį iškinko ir dar ko primeta vežiman. Bet man pasitaikė kelis kartus eiti vidurnaktį, vidurnaktį pasitaikė, bet nei nieko mačiau, nei nieko sutikau.

INDRAILIS

301. Senelis Vaškas vieną sekmadienį dvyliktą valandą per pačias mišias ėjo Indrailio krantu ir pamatė atsiiriantį juodai apsirengusį ponaitį. Laivelis buvo pilnas aukso. Vaškas nutvėrė laivelį ir norėjo pririšti prie kranto virvagaliu, bet tas ponaitis nutraukė ir nusijuokęs pasakė:

– Kad tu būtum norėjęs pririšti su smilga, tai būtum išturėjęs, o kai su pančiu, tai nieko ir nepadarei.

SARTAI

302. Labai seniai vežę varpą per tą ežerą aštuoniais sartais arkliais. Varpas buvęs pakrikštytas Jono vardu. Bevežant pradėjęs ledas linkti ir įlūžęs, o varpas su arkliais prigėręs.

Paskui varpas skambėdavęs, kai tik skambindavo Dusetų varpais.

Žmonės ežerą pavadino Sartais nuo prigėrusių [sartų] arklių. Tai taip ir paliko Sartų vardas Dusetų ežerui.

303. Vežė varpą bažnyčiai. Sako, ledas kaip lūžo, ir nuskendo. Jo neištraukė, nuėjo anas dumblan kur. Tai visi sako: kai skambina, balsas atsišaukia vis ežere šitame – Sartuose. Vežė Dusetoms.

KAUŠELIS

304. Vieną kartą velnias norėjo išmatuoti du ežerus – Dirdų ir Čičirio. [Velnias] išmatavęs pastebėjo, kad Čičirio ežere yra daugiau vandens. Tada jis, pasiėmęs kaušelį ir pasisėmęs vandens iš Čičirio ežero, nešė Dirdų ežeran. Benešant vandenį su kaušeliu, užgiedojo gaidys. Jam išpuolė iš rankų kaušelis, iš kurio vanduo išsipylė, ir pasidarė ežerėlis, kuris ir pavadintas Kaušeliu.

305. Velnias pasisėmęs iš jūros kaušą vandens ir ėjęs kažkokios bažnyčios užlieti. Bet, jam beeinant, gaidys užgiedojęs, ir velnias turėjęs kaušą su vandeniu palikti. Toje vietoje atsirado Kaušelio ežeras.

306. Dėdė sakydavo, kad čionai suderėjęs velnias su žmogumi, kad išmatuos, kiek Čičiryje yra vandenio. Na, ir anas nešęs, nešęs su tuo kaušu, su kaušu matavęs vandenį. Na, ir jis kiek panešėjęs, gaidys kaip užgiedojęs, kaip metė tą kaušą! Na, ir išsipylė visas vanduo, ir pasidarė tas ežeriukas. Tai dabar vadinamas Kaušas. <....>

Maniuliškių piliakalnis / 1959 /. LVGA ng. 1–31927.

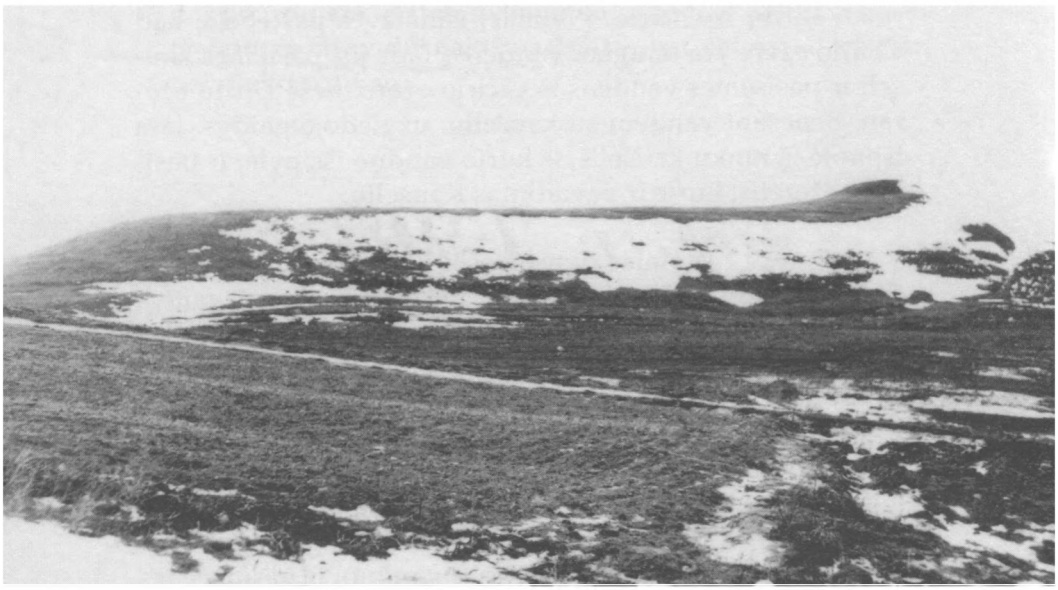

Vosgėlių piliakalnis / 1970 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 24879.

307. Tai kareiviai ėjo su kyveriais. Po vieną kyverį – užpylė bažnyčią. Tai matai, koks mano girdėjimas. Na, kareiviai ėjo, supykę dar buvo – ir užpylė bažnyčią. Taip jau sako. O kas tai žino? Jau senovės žmonės pasakojo šitaip. [Kokie kareiviai?] – Kokie kareiviai, aš nepasakysiu, aš nežinau. Aš neraštinga.

308. Aš girdėjau pasakojant, kad čia buvo bažnyčia. Sako, čia užpylė bažnyčią, kareiviai sunešė. Aš taip girdėjau tiek. Ten akmuo viršuje yra koks. [O iš kur tas akmuo?] – Tai visą laiką ten stovi tas akmuo viršuje piliakalnio. O kaip ten stovi, dėl ko, tai mes negi žinom.

309. Sako, čionai buvo sena bažnyčia. Sako, rasdavo kirvelius akmeninius, tokių keistų daiktų senų... [Ar senų laikų tas piliakalnis?] – Tai jau seniai. Jau aš nebeatmenu. Tai jau iš ano karo, iš japonų gal... Buvo sena bažnyčia. Ir kam ją apkasė? Aš jau nebepasakysiu, kam ją apkasė. Kad taip išeina – kaip bažnyčia. Jo ir paveikslas toksai: kur įėjimas, tai žemiau, o kur altorius – toksai kaip ir bokštas – aukščiau. Pastebėjot, kada buvot? [Mačiau.] – Matėt? Na, štai, panašiai taip.

310. Iš šito galo tai vien akmenys, o iš to galo – juodžemis. Žeminę kasėm – pirtį – kastuvą stukteli, tai akmuo. Gal buvo koks ten mūras ar bažnyčia. Būdavo, sueidavo žmonės. Per Šventą Joną labai sueidavo. Sakydavo, kad bažnyčia ar kapinės. Vieni – kapinės, kiti – bažnyčia. Ant kalno, sako, buvo. Kalbėdavo, kad užpylė švedai su kepurėmis tą bažnyčią. Užtaisė, užpylė – visaip kalbėdavo. Čia tai negalima žinoti, kas ten buvo. [Ar rasdavot ką?] – Šukių buvo storų tokių. Ir kaulų buvo didelių tokių. [Kodėl tokie dideli kaulai?] – Kas ten gali žinoti, kas ten buvo.

311. Seniau šitą kaimą vadindavo Kaliamiestis, ne Maniuliškės. Buvo fabrikai, visa kas – miestas buvo. To-

je balelėj išima ąžuolinių rąstų. Čia bažnyčia buvo. Užpylė, sudėję ginklus. Kiti, būdavo, kalba, kad bažnyčia mišioj taip sulindo žemėsna su žmonėmis. O daugiausia – kad užpylė kyveriais. Kokie ten kyveriai – kepurės...

[ANTAZAVĖS] PILIAKALNIS

312. Šilely netoli upės toksai piliakalnis supiltas. Sako, kareiviai kepurėmis supylė. Negalėjo pereiti: buvo skardis didelis, upė. Tai kepurėm supylė kareiviai, kad būtų geras perėjimas. [Kokie kareiviai?] – Na, jau seni kareiviai, nebe mūsų tie kareiviai.

PRANCŪZŲ KAPAI

313. Netoli Antazavės miestelio yra prancūzų kapai – dabar pievos tenai. Du vyrai naktį ėjo ieškoti arklių ir matė tomis pievomis jojančią kariuomenę. „Tokia šviesa ten pasidarė apie tą kariuomenę, kai jodinėjo", kalbėjo parėję namo vyrai. Vienas iš tų vyrų buvo Ciprijonas Girčys.

MILŽINŲ KAPAI

314. [Kas tie milžinai?] – Žmonės. Dideli labai. Sakydavo: labai dideli žmonės. Vaikščiodavo, dirbdavo, bet labai dideli, stiprūs. Medžius neša, būdavo. Užsideda ant pečių ir neša. Kaulai jų, žiūrėk, kokie, kur kapai. Tai iškasa. Už Antalieptės kur tai buvo jų kapai. Kur milžinų kapai buvo, tai nebėra, išnaikino, aria dabar.

SALAKAS

315. Senybėj Salakas buvo labai didelis miestas, kuris siekęs nuo koplyčios ligi Avinuostai. Tada anas vadinęsis Sakalas. Jame buvę dvi bažnyčios ir vienuolynas.

Vienuolynas buvęs Kunigų kalne, kuris ir gavo šitokį vardą, kad ten buvo vienuolynas. Tai liudija ten randamos plytos ir pamatai.

Kilęs didelis gaisras sunaikinęs Sakalą; liko tik nedaug namų. Nuo to laiko Sakalas ir pradėjęs vadintis Salaku.

Ties Kunigų kalnu seniau labai prisiduodavo visokiais pavidalais: katės – velniai, avelės – kelmai ir vėl visoki daiktai.

316. Nuo Salako miestelio einant į Kiemionis, prie kelio yra gražus kalnelis, o jį vadina Kunigų kalnu. Sako, seniai dar, kai Salakas buvo didelis miestas, tai jame buvo daug vienuolynų ir bažnyčių. Buvo daug ir kunigų. Šitas kalnas buvęs miesto viduryje. Ant šito kalno buvę dideli namai ir labai gražūs. Tenai susidarydavę kunigai apsitarti apie bažnyčių dalykus ir apie žmones. Kai Salakas sumažėjo, tai ir visos bažnyčios išgriuvo. Ir sako, kad seniau vadino ne Salaku, bet Sakalu. O kai miestas išnyko, tai liko tik nedidelis Salakas. O už Salako tolokai tas kalnas, kuris buvo vidury Sakalo. O užtat, kad ten sueidavo kunigai, tai ir vadina Kunigų kalnu.

JAKIŠKIŲ PILIAKALNIS

317. Šlepetys Krisius iš Jakiškių Joninių naktį ėjo į piliakalnį kasti pinigų. Pasiėmė žvakę, smaigą. Nuėjęs pradėjo ieškoti. Ieškojo ieškojo, badė badė žemę – kaip nėra, taip nėra pinigų. Kur neieškojo, kur nečiupinėjo. Ir kur pats numanė, ir kur žmonės šnekėjo – visą kalną apčiupinėjo. Visai nuilso ir galvoja, kur čia daugiau ieškot. Tik girdi:

– Krisiau, Krisiau! Eik geriau namo, negaišk laiko! Kam bus paskirta, tam ir arklys su pasaga išmuš!

Krisius išsigandęs net atsisėdo! Drožė namo, nieko neradęs.

KAŽEMĖKALNIS

318. Juknėnų kaimo lauke yra kalnas, Kažemėkalniu žmonės vadina. Ant to kalno kartą matė Čeburna Jonas degant pinigus. Tai anas pasiėmė draugą ir nuėjo kast. Kasa kasa, jau ir skrynią prikasė... Tiktai pamatė, kad nuo raisto atbėga koks žmogus, ne žmogus – iš gerklės ugnis lekia. Tik žiūri – nėra pinigų, ir ta baidyklė prapuolė.

BUDASAS

319. Budaso ežerui netoli Vyžuonų įspėjusi vardą kažkokia moteris. Ežerui staugiant, ji pro tą vietą eidama prakalbėjusi:

– Budasėl, Budasėl, aš anksti atsikėliau, o tu dar anksčiau!

Vos tuos žodžius ištarusi, ir pasipylęs ežeras; ji paskendusi.

VYŽUONŲ BAŽNYČIA

320. Tai buvo 1911 metais. Tada kunigu buvo Drukteina, zakrastijonu buvo Juozapas Kilius. Per Šventą Joną vidurnaktį atėjo kūmai: kūmas ir kūma. Anys atnešė vaiką krikštyti. Anys buvo apsivilkę lietuviškais rūbais. Kūmas buvo apsivilkęs rudinę, apsiavęs vyžomis, o kūma buvo apsivilkusi tamsiu sijonu, balta skarele. O vaikas suvystytas baltais rūbeliais. Ir anys liepė kunigą prikelt. Sargas nuėjo, kunigą prikėlė, ir nuėjęs nieko neberado. Ir tądien nebeatvažiavo niekas krikštyt. Antrą naktį vėl tie patys kūmai atnešė krikštyt ir liepė kunigą prikelti. Prikėlė – ir vėl nieko nerado. Ir per dieną niekas nebuvo krikštyti. Trečią naktį vėlei ateina tie patys žmonės ir liepia kunigą prikelti. Sargas užpykęs ir sako:

– Pone Dieve, trečią naktį atnešat vaiką! O dieną kurgi esat?

Kaip anas pasakė „kurgi dieną esat", anys pasilenkė prie lango, kur buvo rūsys, ir įlindo. Langas buvo užkaltas geležinėmis drūtomis lazdomis; tik katė įlįsti galėjo. Jam labai baisu pasimatė. Jis nuėjo pas zakrastijoną ir apsakė tą atsitikimą.

Zakrastijonas ir sako:

– Nebe kiek nakties. Žiūrėsim dieną kas bus.

Kaip įėjo bažnyčion, niekur nieko nebuvo. Tiktai zakrastijoje ant grindų labai storai prignaibyta mažais gabaliukais kaip popirosų gilzių. Ir pilnos visos grindys, kad einant net kojos grimzta. Anys tuos popierėlius susėmė ir nunešė degint. Bet kad ir degino, vis popierius ir popierius. Tada dujenai kunigai ir zakrastijonas įsakė sargui, kad niekam nesakytų, nes rusai gali bažnyčią užantspauduoti arba klausinėti.

MOKAS

321. Nuo Sėlos raistų ėjo tiesiai skersai ežerą keturiuos: motina, du sūnai ir tėvas. Na, ėjo per ežerą. Jiems buvo uždrausta atgal pažiūrėti. Na, tėvas vienas su sūnum iškentė nepažiūrėjęs, tas perėjo. O motina su sūnum atsigręžė, pažiūrėjo ir prigėrė vidury ežero.

Ir dabar yra tie du akmenys vidury ežero. O tėvas su sūnum atėjo kalnan, prieš kalną įlipo į pusę kalno, suklimpo. Ir stovi vietoj.

322. Akmenyje yra duobelė – pėda, kurią esą velnias įspaudęs. Po lietaus pilna vandens. Moterys, grįždamos iš lauko karves pamelžusios ar šieną grėbusios, ar rugius pjovusios, užsuka prie velnio pėdos, pasitrina sopamas vietas ir išgyja.

Ta pėda paliko nuo tada, kai velnias vijęs švedų kariuomenę: atsistojęs ant akmenio ir palikęs paminklą ligi pasaulio pabaigos.

BOBINIO KALNAS

323. Žmonės pasakoja, kad ant Bobinio kalno buvusi pastatyta labai graži bažnyčia, o ant Bobiniuko – var-

pinė, bet vėliau kažkas nugriovė. O dabar pamaldų metu užėjus ant Bobiniuko kai kam pasitaiko girdėti giliai žemėse varpų balsus. Taip kalba seni žmonės.

NORKŪNŲ PILIAKALNIS

324. Netoli Norkūnų kaimo yra piliakalnis; seniau buvus jo viršūnėje gili duobė. Vaikai bežaisdami įmetė vieno berniuko kepurę į tą duobę. Tas įlipo kepurės išsiimti ir ištraukęs pilną auksinių pinigų. Vėliau tyčia įleidę kitą berniuką, bet jo nebeištraukė. Motina labai nusiminusi aplink vaikščiodama verkė: „Paėmei dūšią, atiduok nors kūną." Čia įsikūręs kaimas buvo pavadintas Norkūnais.

NEVĖŽOS EŽERAS

325. Vieną kartą mes trise nujojom prie Nevėžos ežero arklių ganyt. Vidurnaktį išgirdom, kad kas paežery dejuoja: „Ai ai ai..." Mes klausėm: „Kas ten?" Mums nieko neatsakė, norėjom bėgti, manėm, kad vaidenas, bet bijojom, kad vaiduoklis nevytų. Su mumis buvo vienas senis, ir tasai sako:

– Žinot, kas čia yra? Čia vaitoja vanduo, nes greitai turės [kas nors] prigerti šitame ežere. Miegokim, mūsų niekas nelies.

Taip mes ir nebėgom, o ežeras vis vaitojo.

Po pietų ateinam mes ežeran maudytis, žiūrim – ežero pakraštyje kaip žmogaus galva. Mes sumanėm žiūrėt. Žiūrim – atlekia nuo kelio žydas ir sako:

– Ui, žiūrėkit, gal žmogus čia prigėrė! Aš ėjau per kalną ir mačiau, kaip žmogus atėjo, nusivilko, įėjo vandenin ir nebeišėjo.

Mes greitai šokom vandenin ir ištraukėm. Ogi žiūrim – mūsų kaimyno bernas prigėręs. Tai ir išsipildė to senio žodžiai: „Kai vanduo vaitoja, prigers kas."

JUODONIŲ PILIAKALNIS

326. Ant to piliakalnio seniau buvo karčema. Ji labai nusibodo žmonėms. Ją prakeikė ir ji nuėjo skradžiai žemę. Jos vietoje liko didelis akmuo.

Pasakodavo, kad kai karčema prapuolė, vaidendavos. Ponas toj karčemoj gėrė, tai ponas paskui vaidendavosi. Ateidavo prie ganančių vaikų, sakydavo:

– Kelkitės, kelkitės – jau laikas!

Karves tąsė.

RUBIKIŲ EŽERAS

327. Toje vietoje, kur Rubikių ežeras, buvo Anykščiai. Žmonės pasakoja: apie tą vietą vaikščiojo debesėlis. Mergaitė įsipjovė nykštį ir sako:

– Nykšti tu mano nykšti!

To debesėlio vardas buvęs Nykštis. Debesėlis krito ant tos vietos [ir] užliejo Anykščius. Ir nuo to laiko liko ežeras.

Velykų rytą kėlėsi bažnyčia aukštyn. Baigė keltis, [bet] kaip tik gaidys užgiedojo, bažnyčia nugrimzdo.

Žvejai gaudydavo tinklu žuvis, tai, sako, užsikabindavo tinklas už bažnyčios kryžiaus.

Senovėje prie to ežero gyveno milžinai – tokie dideli, kad pasiremdavo ant žardo ir kalbėdavo.

328. Vieną kartą mano tėvas sekmadienį vaikščiojo prie ežero ir kalbėjo poterius. Buvo dvylikta valanda. Ežeras buvo ramus ir niekas nesivažinėjo. Tik beeinant pamatė, kad iš ežero išsikėlė gražus laivelis ir plaukia tiesiai į jį. Kai priplaukė, anas pamatė, kad ten sėdi labai graži karaliūčia, o ją apvyniojęs labai baisus žaltys. Žaltys išsižiojo ir labai baisus. Tada toji karaliūčia sako:

– Žmogau, gelbėk mane! Kišk savo ranką ligi alkūnės žalčio gerklėn – aš būsiu išgelbėta.

Mano tėvas pažiūrėjo į žaltį ir taip išsigando, kad jam net plaukai atsistojo. Tada tėvas sako:

– Ne, nekišiu: labai bijau.

Karaliūčia prašo antrą kartą net raudodama, bet tėvas bijo ir nekiša. Trečią kartą taip gailiai prašė, kad jau ėjo rankos kišti, bet priėjęs atsitraukė – pabijojo. Tada karaliūčia labai smarkiai surėkė ir laivelis nugrimzdo. Tėvas labai išsigando ir parbėgo namo. Paskui kelias dienas vaikščiojo labai nusiminęs, vis gailėjosi ir gailėjosi, kad nekišo rankos ir negelbėjo karaliūčios.

329. Rubikių ežere yra vieta, kur ir šalčiausią žiemą neužšąla. Ten, sako, yra Anykščių bažnyčios didysis altorius su monstrancija. Tą vietą vadina Šventavarte.

PUNTUKAS

330. Anykščių parapijos žmonės pastatė gražią bažnyčią ant velnių kelio, ir velniams labai nepatiko. Velniai sumanė ją panaikinti. Vienas velnias, suradęs lauke didelį akmenį, susukęs iš šiaudų kūliaraišą, užnėręs ją ant akmens, užsikėlė jį ant pečių ir nešė užstatyti Anykščių bažnyčios duris. Jam benešant tą akmenį, pragydo gaidys, nutrūko kūliaraiša, kuri buvo susukta iš šiaudų, ir akmuo nukrito nuo pečių.

331. Vieną sykį gyvenusi turtinga pana. Pas ją važinėdavo daug kavalierių ir prašydavo rankos, bet ji vis atsakė. Galų gale ji visai paseno. Vieną kartą ir sako:

– Kad ir pats velnias ateitų, ir tai eičiau!

Tuojau žiūri – ir velnias čia! Merginai nėra ko veikti – turi eiti už velnio. Į bažnyčią reikėjo važiuoti pro ežerą. Ji liepė velniui iki vidurnakčio padaryti tiltą per ežerą. Velnias tuojau pradėjo nešti akmenis. Paskutinį akmenį nešant, sugiedojo gaidys. Velnias metė akmenį ir nubėgo. Taip, sako, velnio nagai ir dabar žymu.

MARČIUPYS

332. Kur prie Anykščių yra Marčiupys, tenai yra nuėjusios skradžiai žemę vestuvės.

Tėvai turėjo vieną sūnų. Sūnus mylėjo merginą, o tėvai neleido jam vesti. Tada jis, iš tėvų ištrūkęs, slapta nuvažiavo ir vedė. Kai jaunieji važiavo pro tą vietą, kur yra Marčiupys, tėvai juos prakeikė sakydami:

– Jei tu mūsų neklausei, nueik skradžiai žemę!

Tada visos vestuvės ir susmuko žemėn. Nuo to ir vadina Marčiupiu, kad sūnui nedavė marčios parvesti.

KURKLYS

333. Prigėrę du Janonių dvaro jaučiai Šventišiaus ežere. Žmonės jų ieškoję, bet niekur neradę. Tik po kelių savaičių atradę Kurklio ežere. Sakoma, nuėję per žemes ir kad šie trys ežerai susisiekia požeminiais urvais.

JURKOKAMPIS

334. Tas senukas pasakoja apie vieną pusiasalį, kuris vadinamas Jurkokampiu. Tenai yra didelis ežeras Dūriai, iš abiejų pusių susiaurina du pusiasaliai. Švedai norėję pereiti per ežerą, o laivų neturėję. Buvo sumanę perpilti, bet ežeras gilus ir nepavyko jiems pasidaryti sau kelio. Tuomet įtaisė sau kapus. Laidodavo savo kareivius, kurie žūdavo kare. Tas senukas, būdamas mažas, ganydamas rasdavo didelius žiedus. Švedai tuos žiedus nešiodavę ant trijų pirštų. Rasdavo akmeninių kirvukų, kuriuos kariaudami vartojo kaipo ginklą. Išardavo ūkininkai didelius žmogaus kaulus.

RAUDOKLĖS KAIMAS

335. Kai karas ėjo, daug primušta kareivių buvo. Klanai ašarų buvo. Nuo to laiko ir Raudoklė.

ŠEŠKUS

336. Merga varė karvę ir pasakė:
– Šiu, Šeške!
Ir prasmego šioj vietoj. Ir pavadino Šeškus.

337. Merga ganė jaučius. Ji pamatė didelį debesį atslenkant. Tada merga nusistebėjus sušuko:
– Vaje, kaip šeškus!
Tada debesis nusileido ant žemės ir toje vietoje pasidarė ežeras, Šešku pramintas.

338. Ten buvo pušynas, ežero nebuvo, tik akis. Buvo pasikėlęs išbėgt šitas Šeškus. Būdavo, dažnam sapnuojasi: „Atspėkit mano vardą".
Piemenė ganė jaučius. Per pietus išgirdo – baisus ūžimas.
– Oi, Šeškus atūžia! – sušuko toji piemenė.
Ir pavirto akis ežeru.
Ir dabar pušiniai stuobriai Libertavos [kaimo] pusėj, į pakraščius medžiai.

LAUMIŲ KALNAS – ANKŠČIA – ROŽIŲ AKMENAS

339. Laumių kalnas – užtat, kad čia laumė buvo. Mano senelė aiškino, kad anos buvo trys: viena šitame kalne, antra – Ankščioje, miškuose (tenai tokia duobė didelė), o trečia – Rožių Akmene (ar vienkiemis tenai, aš nežinau).

Tai, matai, viena čionai, o kita – apie du kilometrai, o trečia – bus kokie septyni kilometrai nuo mūsų. Tai, matai, anys sutarytinę dainavo. Pirmoji dainavo:

– Koja! Koja! Koja!

Kita:

– Tu kojele, kojelyte! Tu kojele, kojelyte! Tu kojele, kojelyte!

O trečia, ką Rožių Akmeny:

– Tu kojute, kojyčiute! Tu kojute, kojyčiute!

PAĄŽUOLIŲ, VAIDULIŲ IR PASIEKOS KALNAI

340. Na, sakydavo, kad raganos [dainuodavusios]. Štai čia, kur mes gyvenam, tai trys kalnai. <...> Tai sakė: ant tų kalnų dainuodavo vakarais. Ir kokią dainelę (būdavo, mama sakė; senelė, būdavo, pasakoja, o paskui ir mama jau sakydavo) lenkiškai dainavo. Viena sakydavo tik: „Biała gęz była", o kita sakydavo: „Czerwone nogi miała", o trečia sakydavo: „Po błocie chodziła". Tai šitaip va. Ir tą giesmę vieną. Ir sakė: taip gražiai jos dainavo! O kas ten girdėjo ar negirdėjo, ar tik vienas nuo kito pasakojo? Viena tą žodį tik sako, kita – tą, trečia – tą. Ir tokia daina buvo raganų.

Na, tai čia raganos ir sėdėjo: viena šitame [kalne], kita – šitame, trečia – trečiame [kalne]. Jos ant trijų [kalnų]. Ir vienas kalnas nuo kito netoli. Tik per balą, ir dainuodavo. Ir jos, būdavo, taip susidėjusios dainuoja, kad labai gražiai išeidavo. Viena sakė: „Biała gęz była" – „Balta žąsis buvo", o kita: „Raudonos kojos", o trečia: „Po balą vaikščiojo". <...>

Mes mėginom, kai buvom dar maži vaikai, dainuot susidėjusios – išeina gražiai. <...>

341. Kai štai čia apie Raganauciškes ganom, tai raganos giesmę giedam. Viena sakė (trise jau giedojom), viena sakė: „Biała gęz była, biała gęz była". Nieko nesako, tik „Biała gęz była". Melodija kaip ir viena. Visos trys iš karto, kiekviena savo žodį [sakė]. <...> Nagi irgi tai senelės mokindavo. Būdavo, aš tai vedėja buvau. <...>

Paąžuolių, Vaidulių, Pasiekos kalnai ir Baltramiejaus bala / 1997 /. *Nuotr. R. Balkutės.*

PAVANDENĖS PILIAKALNIS

342. <...> Ragana nešė žemę prijuoste, ir gaidžiai ryte užgiedojo – jinai nespėjo užpilt šito pravalo ežero, ir išpylė prie kalnui. Ir dabar nuo to laiko jį vadina Raganų [kalnu].

343. Šitas kalnas, kur Pavandenėj, tai pasakoja: buvo kokių senobiškų kareivių užduotis – kad mūšį pralošė, ir paskui turėjo šitą kalną kepurėmis prinešti. Bauda tokia buvo. Taip man pasakojo seniai. Tenai, sakė, kaip kasiojo seniau, tai rasdavo akmenines kaip nekočias, kaip kirviai padaryta, kaip plaktukai yra. O gal kas yra ir užkasta? Visus kalnus nuėmė, kai tvenkinius darė, o jį paliko.

SALOČIAUS EŽERAS

344. <...> Du varpus vėjas nunešė net iki ežero, į ežero vidurį.

Žvejai gaudė žuvis.

– Plaukiam, sugausim varpus.

Na, kartą užmetė – nėra varpų, kitą kartą užmetė – kažką sunkų traukia. Ištraukė prie kranto, pažiūri – varpai guli. Kaip varpai guli, įtraukė į valtį. Vienas sako:

– Atiduosim bažnyčiai.

Kitas sako:

– Ne! Pragersim. Čia bus nemažai pinigų, daug kartų girti būsim!

Valtis virst ant šono – apsivertė, varpai iškrito. Ir žvejai įkrito į vandenį. Po to žvejai vėl sėdo į valtį, ir vėl varpus gaudys. Užmetė, užmetė tris kartus ar keturius, ir ten tų varpų nepagavo. Ir dabar tie varpai neskamba. Ir nustojo skambėję, o anksčiau skambėdavo ežere: kaip tik mišios sekmadienį, dvyliktą valandą ir skamba varpai. Ir baigta.

345. Vienas milžinas gyveno Leguose, o kitas – Mikieriuose. Jie sueidavo. Per Šventąją upę jie lengvai peršokdavo. Kartą Legų milžinas, eidamas iš Mikierių, pamatė žmogų, ariantį jaučiais. Milžinas sudėjo artoją ir jaučius į pirštinę ir nusinešė į Legus. Namuose pasakė, kad tie maži žmogeliai mažai valgo, o daug dirba, jie nori gyventi, reikia juos paleisti. Aha. Tada vėl milžinas sudėjo atgal į pirštinę jaučius ir žmogų ir, atnešęs į Mikierius, paleido.

PILELĖ

346. Kitame Kulio ežero šone yra Pilelė. Ten buvo karčema. Kalne yra duobė. Kai ganiau, mačiau skylę: siauresnė už kibirą. Seniau piemenys į ją mėtydavo kepures. Inlėkė vieno bernioko kepurė. Jis inlindo pasiimti, žiūri – sėdi ragana ant skrynios. Klausia:

– Ko atėjai?

– Kepurė inlėkė.

Paėmė skrynią atidarė, pasėmė pilną kepurę aukso ir atidavė.

Kitą vaiką močia pamokino:

– Tu tyčia inmesk kepurę. Inmesk ir inlįsk pasiimti.

Inmetė ir inlindo. Ragana sako:

– Tu tyčia inmetei. Ne tik kepurė, bet ir tu neišeisi!

Tas berniokas negrįžo, o skylės niekas nekliudė, jinai užaugo.

PASAMANĖS MIŠKAS

347. Už Pasamanės kaimo miške yra vieta, kur ir dabar žymu, kad buvo laiptai. Žmonės sako, kad tenai buvo bažnyčia. Tokioj vietoj negeroj, miške, nei ten keliai, nei kas...

Sako, išeidavo jaunimas į bažnyčią, o paskui po mišką valkiojosi. Tai davatkos ir taip žmonės pradėjo keikti bažnyčią:

– Kad ana skradžiai!

Na, ir nuėjo bažnyčia skradžiai.

Vienas žmogus jau koks bažnytinis buvo – zakrastijonas ar vargonininkas. Anas po mišką vaikščiojo netoli tos vietos, kur buvo bažnyčia, rado raktus. Dideli tokie raktai. Anas tuos raktus parsinešė namo. Tai naktį anam buvo visokios baimės. Anas neiškentė ir nunešė tuos raktus atgal savo miškan. Kai padėjo tuos raktus, anys ir nučinksėjo.

Paskui anas pasakęs kunigui. Tai kunigas sakė, kad anas tuos raktus būtų atnešęs kunigui, tai būtų išsikėlus ir bažnyčia – vėl būtų išėjusi viršun.

348. Valdiškame miške tarp Pasamanės kaimo ir Kazlų kaimo yra vieta, kur, žmonės sako, buvusi bažnyčia. Bet ta bažnyčia prasmego žemėsna ir su žmonėmis.

Kartą Kazlų kaimo moteris uogavo. Rinko mėlynas uogas. Buvo šventa diena. Ana uogaudama pagalvojo: „Gal jau ir mišios?“ Tik girdi, kad skambina bažnyčioje. Ana pakelia galvą – ogi žiūri, kad ir bažnyčia čia pat. Šitoje bažnyčioje ir skambina. Ana įėjo bažnyčion. Ir ten pilna žmonių. Kunigas laiko pamaldas, žmonės meldžiasi. Pasimeldė ir ana. Pasibaigė pamaldos, ana išėjo. Išėjo, žiūri, kad vėl nėra nieko, tik miškas, ir tiek. Bažnyčios kaip ir nebuvo.

349. Vėl Kazlų kaimo moteris kokiu laiku po rugiapjūtės tame miške grybavo. Grybaudama rado raktus. Raktai dideli, jau aprūdiję. Ant ko jie suverti, nežinau. Kiek tų raktų, nežinau. Tiktai raktas ne vienas. Tai ana šituos raktus pavartė, pavartė ir vėl padėjo.

Naktį ana miega, o jai kažkas sako:

– Kam padėjai tuos raktus? Kad būtum nepadėjus, tai būtų ir bažnyčia vėl iškilus aukštyn. Ir kad tu būtum šitais raktais atrakinus bažnyčią, tai ana būtų daugiau jau žemėsna nesulindus, būtų jau buvusi viršuje, kaip ir visos kitos bažnyčios.

350. Anksčiau kaip buvo karas, kai su rąstais ar strėlėmis kariaudavo, tai čia gynybos vieta buvo. Ir nuo to Ginučiai, Ginučiai – kaimo pavadinimas atsirado.

351. Kur Ginučių piliakalnis, anksčiau buvo bažnyčia. Kai buvo potvynis, užnešė žemėmis. Kur antras kalnas, buvo klebonija, o kur Ladakalnis – miestelis.

Papiliakalnyje buvo žmogus ir eidavo melstis ant piliakalnio. Girdėdavo kunigą giedant, varpais skambinant. Prie vienos pušelės vis [būdavo] meldžiasi. [Žmogus] mirė, kai aš mažutė buvau.

352. Kai buvo potvynis, čia buvo miestas, tai čionai piliakalnyje buvo bažnyčia. Ir apnešė [žemėmis].

Tai čionai seniau gandindavo. Ir įkalny buvo tokia skylė. Tai, būdavo, užlipam, įmetam šakų kokių – rytojaus dieną visos išsvaidytos. Dabar jau apaugo, nėra skylės. Kai mesdavom akmenį, dunksėdavo lygiai kokion skardon.

353. Vieną kartą vaikai ganė gyvulius prie Ginučių piliakalnio. Bedūkdami jie įmetė į urvą vieno vaiko kepurę. Vaikas bijo eiti namo, kad tėvas už kepurę nebartų. Sumanė, kad reikia lįsti į urvą. Piemenys turėjo virvę, įleido vaiką į urvą. Kai nusileido žemyn, vaikas priėjo duris. Durys atsivėrė, pamatė kažkokią senutę. Ta senutė sako:

– Še, imk kepurę ir dar maišelį aukso ir eik iš čia. Nes gali nutrūkti šunes. Tada tave sudraskys į gabalėlius.

Vaikas išėjo iš tos senutės, piemenys jį ištraukė į viršų. Kiti vaikai jam pavydėjo aukso. Vienam vaikui topterėjo, ir jis sako:

– Įleiskit ir mane į šitą urvą. Aš išnešiu aukso ir jums duosiu.

Tada vaikai jį nuleido. Bet jis kaip tik pakliuvo į kitą pirkią, kur buvo kariškis. Kariškis, jį pamatęs, tik sugriežė dantimis ir sako:

– Ar neisi tu, bjaurybe, iš mano pirkios?!

Vaikas sudrebėjo ir norėjo bėgti. Kariškis sugavo vaiką, nunešė į tamsią kamarą ir uždarė. Kiti vaikai laukė

laukė prie urvo – taip ir nesulaukė. To vaiko ir dabar kaip nėra, taip nėra.

Tas urvas ir dabar tebėra. Sako, kad piemenys girdi po žemėmis varpais skambinant. Sako, kad tenai yra bažnyčia.

354. Po šituo piliakalniu gale Linkmeno [ežero] tai ratus kam numauna, tai vaitoja. Kai mano šešurėlis ėjo į Linkmenus, tai gale Linkmeno [ežero] jam pasirodė kokia moteris. Tai ta moteris palaidais plaukais paskui jį sekė ir prašė:

– Supink tu ir supink mano kasas!

Tėvas bijojęs ir nepynęs.

355. Tarp Meironių ir Ginučių nuo Palūšės važiavo kariuomenė vieškeliu ir vežė vežimus su visokiais daiktais. Kariuomenė sustojo miške už Meironių, neleido žmonių nei iš Meironių, nei iš Ginučių, varinėjo. Tik liepė žmonėms atvesti arklius su vežimais, pilnais akmenų. Lig miškui žmonės priveda arklį, o vakare pasiima iš pamiškės. Matyt, iš tų akmenų ką mūrijo ir slėpė daiktus. Priilsę negalėjo vežti, tai užkasė. Prancūzai kai išėjo, žmonės nuėjo. Pavaikščiojo pavaikščiojo – nieko nerado. Ką prancūzai dirbo, ką veikė, niekas nežino.

LINKMENŲ PILIAKALNIS

356. Mūsų laukuose, prie Linkmeno ežero, yra piliakalnis, o šitoje pusėje – pilelė. Šie kalnai supilti. Supylė žmonės krepšiais, prijuostėmis, kad apsigintų.

357. Ant kalno yra rinkutė, viduryje – duobė, kur, kaip seni pasakoja, buvusi skylė. Įmestas akmuo lėkdamas dundėjęs. Sako, kad įmesti pagaliai ir akmenai rytojaus dieną būdavo atgal iš urvo išmesti.

358. Pasakodavo, kad piliakalny ant skrynios sėdi pana ir saugo pinigus. O dabar gal jau niekas [jos] nemato.

54. Vėlio ežeras ir Mažulionių piliakalnis / 1995 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Rimšėnų Karaliaus kalnas / 1995 /. *Nuotr. D. Vaitkevičienės.*

LINKMENAS

359. Senelė pasakojo: prie Linkmeno galo varpas nuskendęs. Sekmadieniais dvyliktą valandą girdėt, kaip skambina.

VĖLYS

360. Seneliai pasakojo, kad labai seniai vietoj to ežero buvęs kalnas, ant kurio stovėjusi bažnyčia. Vieną kartą į tą bažnyčią ėjo moteris. Beeidama į kalną, ji labai pavargo ir pasakė:

– Kad tu skradžiai prasmegtum!

Kai tik ji taip pasakė, bažnyčia ir kalnas prasmego, atsirado ežeras.

Būdavo, sekmadieniais dvyliktą valandą girdėdavo ežere skambinant varpais.

KARALIAUS KALNAS

361. Pas mus yra aukštokas kalnas, vadinamas Karaliaus kalnas. Pasakoja apie jį seneliai, kad senovėje priešai užpuldinėję mūsų kraštą, tai tą kalną supylė gintis nuo priešų.

DAUGĖLIŠKIO PILIAKALNIS

362. Daugėliškio piliakalnyje rusai kasdami rado kokius kaulus ir pelenus. Kai kuriems žmonėms prisisapnavo, sako:

Nevieriškės piliakalnis / 1971 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 25002.

– Nekliudykit, o užkaskit atrastus kaulus. O jeigu toliau kasit, tai bus blogai.

Kitiems sakė, kad bus gyvulių maras, ledai laukus išmuš.

Visi darbininkai atsisakė kasti piliakalnio.

NAPOLEONO KELIAS

363. Per mišką prie Daugėliškio kaimo eina kelias. Žmonės pasakoja, kad tą kelią nutiesė Napoleonas, kai ėjo į Maskvą. Dabar tuo keliu niekas nevažiuoja. Sako, kas tik tuo keliu važiuodavo, tam velniai ratus numaustydavo arba apinasrį nuimdavo. Todėl tą kelią dar vadina Velniakeliu.

DYSNAI

364. Yra toks ežeras, vadinamas Dysnai. Jis yra koks nepaprastas, nes jis neužšąla, kol jame kas nenuskęsta. Kiekvieną žiemą jame nuskęsta žmogus, tada jis užšąla. Tai matyt, kad jis trokšta, kad jame žmogus nuskęstų. Gal tai jis užkeiktas, tas ežeras, ir gal ko reikalauja nuo žmonių. Sako senovės žmonės – gal aukų, gal maldų?

GRIGALIŪNŲ EŽERAS

365. Grigaliūnų sodžiuje, Švenčionių apskrityje, yra ežeras nedidelis, bet labai gilus. Parūpo vienam žmogui sužinoti gilumą. Jis surišo dešimt karčių ir vis galo nepasiekė. Ogi naktį jam prisisapnavo:

– Oi, žmogeli, nekvailiok! Aš dugne guliu ir, jeigu tu mano akin su kartim papulsi, tai pats prapulsi ir visos apylinkės laukus vandeniu užliesiu!

Nuo to karto niekas to ežero nematuoja.

Vosiūnų Magdės šaltinis / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

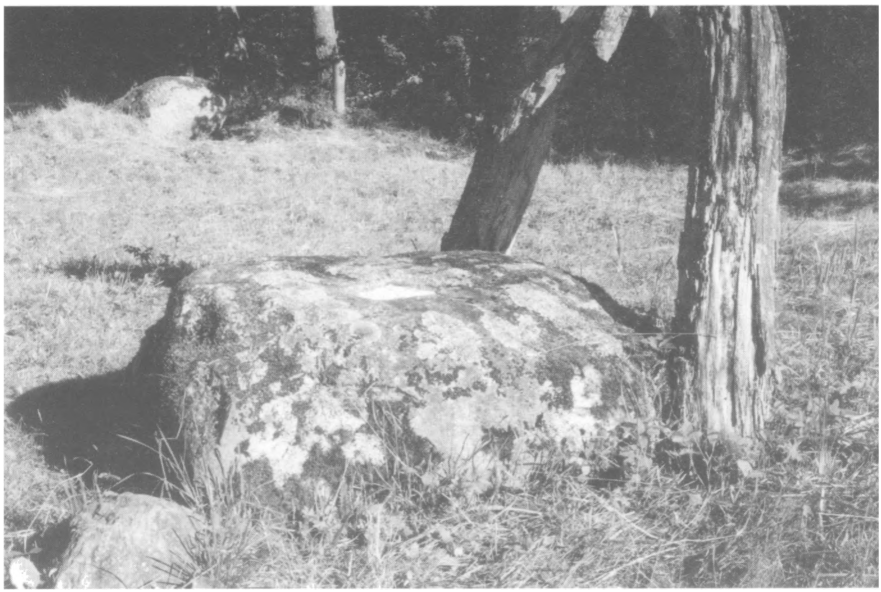

Latakiškės akmuo su pėda / 1995 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

AKVIERIŠKIŲ PILIAKALNIS

366. <...> Žmonės pasakoja, kad šitam piliakalny yra užkasta karieta aukso. Tai dabar ant to kalno žmonės tyčia pasodina medelius, bet medeliai visai neauga, greit išdžiūsta. Ant piliakalnio yra didelis senas medinis kryžius. Niekas neatmena, kas jį statė, bet dar tvirtas, ir dabar stovi. Buvo didelis akmuo ir aiškus parašas, bet Didžiojo karo metu kažin koks žmogus nusivežė girnoms daryti.

Ant šito piliakalnio žmonės degino aukas (apieras), tai dabar sodžius vadinamas Akvieriškės.

EŽERAS PRIE ŠVENČIONIŲ

367. Netoli Švenčionių yra ežeras. Ir, sako, kad tame ežere yra aukso karieta ir daug auksinių pinigų. Vienas ponas norėjęs tuos pinigus paimti. Iškasė tokį kanalą ir išleido visą vandenį, bet, išleidus vandenį, visai apako. Ir jam naktį prisisapnavo, kad vandenį vėl suleistų į ežerą. Ir kaip suleido, jisai pasveiko.

368. Man pasakojo seneliai, kad viename ežere daug yra pinigų. Jis ant aukšto kalno, jį galima būtų išleisti. Bet negalima. Vienas ponas ryžosi išleisti, pasamdė darbininkus, bet tą poną visą surietė krūvon. Tada ponas liepė užkasti. Kai užkasė, ir vėl atleido.

Tasai ežerėlis netoli Švenčionių.

KŪNA

369. Nuo Švenčionių į šiaurę plaukia nedidelė upelė Kūna. Sako, senovėje buvusi labai plati upė. Napoleo-

nas mušėsi su rusais, ir jo daug kareivių žuvo, nes negalėjo tokią platybę perplaukti. Napoleonas metęs sidabro kardą:

– Žuvo mano narsieji [kariai], tepražūva sidabro kardas ir ta upė kartu!

Nuo to laiko užauga upė. Sako, kad tą kardą atrastų kas, tai upė vėl būtų kuo plačiausia.

MAGDĖS TILTAS

370. Už Adutiškio miestelio yra tiltelis. Jį vadina – Magdės tiltas. Važiavo ten kadaise ponia Magdė. Važiuojant išsikinkė arklys

– Kad į bažnyčią nepasivėluotume! – susirūpino vežikas.

– Kas ten bažnyčia! Kad pas kleboną arbatai nepasivėluotume! – perkirto ponia.

Tik ščiur ir persiskyrusi žemė. Prarijo tą ponią.

Ta ponia labai dažnai vaidenasi.

VIDUOŽNAGARIS

371. Aš girdėjau, kad mūsų mieste viename lauke yra didelis kalnas, vardu Viduožnagario kalnas. Ir tame kalne yra pagriuvusi bažnyčia didelė ir labai graži. Tai kas ten nueina dvyliktą valandą paklausyti, tai tenai girdėti angelų giesmės šventos ir griežia vargonai. Tik reikia nueiti dvyliktą valandą dienos sekmadienį, kai būna mišios bažnyčioje.

VELNIO PĖDA

372. Iš Latakiškės Motiejūnų Paulina ir Julia ėjo žemuogiauti už Velnio Pėdos. Ten buvo labai daug uogų.

Kai kas sako, kad velniai jų priaugina. Eina, žiūri – stovi du balti kaip žardai ir kratosi už krūtų. Kaip tik pasakė:

– Ot koks piktumas, kaip velnių!

Tuojaus jie ir prapuolė.

373. Ten pat ėjo Motiejūno Jadvyga su krepšeliu. Grybų prisirinko ir eina namo. Girdi – tik lapu lapu kas. Ogi, kad žinotum, grynas vaikiukas sėdi ant vilko nugaros ir jodinėja!

RAUDONUPIS

374. Netoli Kelpučių yra tiltelis ir griovys. Jį vadina Raudonupiu. Sako, kadai buvęs tenai karas, kur kraujo upelis tekėjo. Kiti sako: ten užmušė kas žmogų labai gerą, tai jo kraujas per kiek laiko ir vėl pasirodo.

ERZVĖTAS

375. Erzvėto ežere nuskendo bažnyčia. Būdavo, girdėti vakarais, kai saulė nusileidžia, skambinant varpais. Žvejai suplėšydavo į bokštą tinklus. Dabar liko tik salelė prie Andriejevkos. <....>

376. Erzvėto ežere pagavo lydį su skambalėliu. Sako, Miešonių ežerėlyje [jį] paleido – pro urvus [perplaukė]. Čia po ežeru yra kelias.

N u o
R a i g a r d o
i k i
S i m n o

RAIGARDAS

377. Šneka, vaikeli, kad tenai buvo bažnyčia. Porina, kad ten buvo bažnyčios bokštas matyti. Buvo kadai miestas. Šnekėjo: pirma buvo truputį matyti. Kaip mišios, tai girdėti, kaip skamba varpai. Tai, Dievulėliau, kaip seniau šnekėjo! Argi aš žinau? Sako: buvo šaltinis ir buvo matyti bažnyčios bokštas. Ar ten gali būti? Bet taip šnekėjo žmonės.

378. Išėjo kažkada Raigardas... Kada, kur išėjo, nuskendo Raigardo miestas, tai dievai žino. Bet ten buvo, buvo Raigardas!

Tai pasakoja vėl... Atėjo žmona pas šulnelį ir atsiklaupė gerti. Kai atsiklaupė gerti toji žmona, žiūri – spyna guli graži šulnely. Tai ji paėmė tą spyną. Kai tik ji paėmė, kai tik ji kilstelėjo, tai ir pradėjo vandeny varpai skambint ir jau grandinės pasikėlė! Tai kalba, kad ji tiktai spjovė nusigandus:

– Oi, kad tu prapultai!

Tai nutraukė ir tą spyną, ir visa, nes ji vėl užkeikė [miestą]. Kad ji būtų kėlusi, tai būtų iškėlusi miestą. Tai džiaugės miestas, kad jį jau kelia!

379. Buvo miestas ir nuėjo po žeme. Tai buvo kokio didelio pono sūnus ir pamylėjo Liškiavoje mergą. Tai jis jodinėjo, tik paskui jos neėmė. Ir užpylė žeme jos dvarą. Ir yra skylė.

Raigardan važiavo kunigas ir pergulėt norėjo, ir jam vis sapnavosi: „Kelkis ir važiuok, nes šitas miestas eis po žeme!" Ir kartą, ir kitą. Jis griebės ir išvažiavo. Ten pamiršo knygą. Grįžo – ir nei knygos, nei miesto.

Lyguma ten. Dabar kanalus iškasė rusai Nemunan ir pasausino truputį.

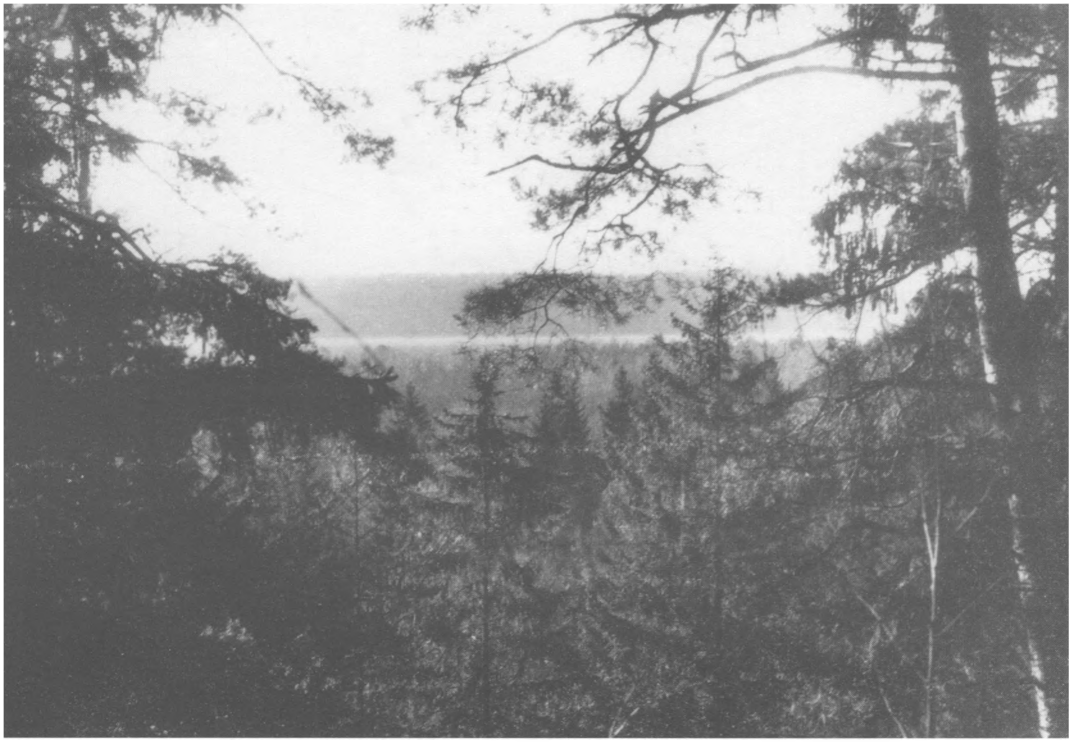

Vaizdas į Raigardo slėnį nuo Muitinės kalno / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Švendubrės Velnio akmuo / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

SALOKĖS EŽERAS

380. Buvo toks ežeras didelis. Jis jau kaip pradėjo eiti! Ir tokie burliokai vedė jį. Jie pirma ėjo su lazdom, ir kur jie norėjo, kad tas ežeras eitų, tai lazdelę užkišo į tą daiktą, tai ežeras jau ten ir neina, ir priėjo jau va mūsų, ir per Latežerį, Ratnyčėlę. Dar mano tėvo ir senelio nunešė tvartus tasai vanduo ir pirtį, kur prausėsi. Priėjo Ratnyčią. Ir kaip tik buvo mišios. Tai visi išėjo iš bažnyčios, išbėginėjo. Sakė, tai kaip užsikimšo durys, kaip pasidarė kriksmas tenai. Visi nusigando. Manė – pabaiga pasaulio. Ir priėjo Nemuną, nežinau, kiek jisai ėjo dar Nemunu. Ir rado tokį upeliuką. Ir jis tuo upeliuku ėjo Lietuvon čia tokion sodžion. Merga ganė jaučius ir kaip tik rėkė: „Stok, Juodi!" Ir toje vietoje stojos tas ežeras.

381. Burtininkas pasakė:

– Mes atvesim jumiem ežerą su žuvimis, tik mane į smertį užlaikykit, nes aš atvesiu ir apaksiu.

Švendubrės žmonės nenorėjo jo užlaikyti ir sakė nenorį nei to ežero, nei žuvų. Tai per Ratnyčią nedėlioj ėjo ežeras. Žmonės išbėgo iš bažnyčios – per pačias mišias. Ėjo per Nemuną, per laukus, nebuvo jam nei kalnų. Už Seirijų nutūpė. Burtininkas atėjęs įkimšo lazdelę, ir sustojo ežeras. Tai buvo prieš kiek šimtų metų.

ŠVENDUBRĖS AKMUO

382. Porina: velnias nešė, nešė ant mažiuko piršto tą akmenį. Gaidys užgiedojo – ir puolė tas akmuo. Kaip gaidys užgiedojo, tai metė tą akmenį. Jau apšventė tą akmenį.

383. Šneka, kad velnias nešė akmenį, norėjo Nemuną užtvenkti. Gaidys užgiedojo – nesuspėjo nunešti, numetė.

Už lenkų tai buvo kryžių įstatę, apšventę.

Rudaminos piliakalnis / 1962 /. *Nuotr. P. Kulikausko.* LII ng. 12668.

Norėjo mušti to akmeno, kai Druskininkų bažnyčią statė, bet kažkaip ten nesidavė, ir paliko gyvent amžium. Skylė ta tebėra, kurią buvo išgręžę, [norėdami] plėšyti [akmenį].

384. Švendubrės akmenį velnias nešė. Jis norėjo per Nemuną pernešti, į tą pusę. Norėjo užbaigti tą pilį, kur Liškiavoje. Užgiedojo gaidys, ir numetė. Nebuvo akmenio, o po nakties – yra!

RUDAMINOS PILIAKALNIS

385. Rudaminoj piliakalnis didelis – tai, sako, karai buvo labai dideli. Kareiviai sunešė kalną kepurėmis. Tiktai po kepurę – ir supylė.

386. Kiti sako, kad piliakalnį švedai kepurėmis supylė. Kad viršūnė būtų stipresnė, švedai pirma akmenimis išgrindė, o paskui žemėmis užpylė.

Kartą viena mergaitė vaikščiojo ant piliakalnio ir rado siūlą. Ji už to siūlo patraukė – išgirdo varpus gaudžiant. Suprato, kad apačioje yra bažnyčia. Žmonės ėmė tą piliakalnį kasinėti, bet nieko gero nerado. Dar ir dabar duobių yra [kur buvo kasinėta].

387. Vieni sako, kad senovėje buvo baudžiava, tai kepurėm suneštas [kalnas]. Kiti sako, kad bažnyčia buvo. Nieko nežinia. Tai jis jau seniai stovi, jau niekas neatsimena, iš kur jis. Argi galėjo taip būti, kad baudžiauninkai kepurėm neštų? Kur tokį kalną suneš? Aš netikiu, bet žmonės taip šneka.

388. Esą kada čia palei jį buvo kokie švedai. Net ir Švedkampis yra palei jį. Du gyventojai. Švedai, sako, su kepurėm sunešė ir supylė jį. Ir paskui ten liko piliakalnis ir liko Švedkampis.

389. Seniau buvo toks didelis namas, karčema. Ten rūsiai buvo. Ir sako: iš to rūsio eina į piliakalnį kelias. Bet rasti nieko nerado.

Kas ten jį supylė, tai aš nepamenu. Supiltas, sako. Pasakojo seni žmonės: su švedais kai kariavo, tai Lietuvos kareiviai supylė.

390. Palei Rudaminą yra didelis piliakalnis. Sako, kad ant piliakalnio gulėjęs akmuo, kaip plyta didumo. Teta dar mano pjovė avižas netoliese, tai pasidėjo mergaitę ant to akmens. Kai atėjo mergaitės pasiimt, tai rado akmenį paverstą. Ir matyt, kad po akmeniu būta katiliuko.

RUDAMINOS BAŽNYČIA

391. Kai statė Rudaminos bažnyčią, tai meistrai negalėdavo susikalbėti: kai reikėdavo plytų, tai paduodavo vandens arba kitų daiktų. Meistras, kuris bažnyčią statė, nupirko mergos vaiką ir įmūrijo. Vaikas apmūrytas prakalbėjo:

– Motinos krūtis saldžiausia, rankos darbščiausios, o širdis kiečiausia.

Nežinia, kokia ta galybė meistrams trukdė. Sako žmonės, kad šėtonai.

RIMIETIS

392. Kunigėlis kalėdojo ir nuvažiavo pietų pas poną. (Tame ežere yra sala, kur pirmiau buvo pono rūmai.) Kunigėlis buvo pavargęs ir nevažiavo namo, o apsinakvojo. Miega kunigėlis, tik girdi – kunigėlį žadina, sako:

– Kelkis ir bėk greičiau iš čia!

Vieną kartą, antrą kartą ir trečią kartą. Tai kunigėlis neapsikentęs prikėlė savo vežėją ir liepė greičiau važiuoti. Kai tik jie išvažiavo, tai paskui juos vanduo bėgo, bet jie suspėjo nuvažiuoti.

Kiek laiko pavažiavęs atsiminė kunigėlis, kad knygas pamiršo. Pasakė kunigėlis savo vežėjui, kad grįžtų vėl prie to

ežero. Žiūri – plūkauna ant vandenio staliukas ir ant staliuko – knyga. Tuomet kunigėlis pradėjo melstis, prašyt Dievo, ir staliukas su knyga atplaukė. Kai tik paėmė knygą, ir tas staliukas nuėjo skradžiai.

393. <...> Kur dabar Rimiečio ežeras, seniau buvo pieva. Naktį vyrai tenai ganė arklius. Ir kažkas atėjęs juos kelia, sako:

– Kelkitės ir jokit, nes užeis ežeras.

Bet jie neklausė, jie manė, kad juokom [kažkas gąsdina]. Vėl atsigulė, miega. Ir vėl antrą kartą girdi: kelia. Jie ėmė atsikėlė, apsirengė ir nujojo prieš dieną. Mergaitės ganė gyvulius ir žiūri – atbėga nuo Rudaminos grioviu vanduo. Tai jos bėgt kartu su gyvuliais! Ir meldė prašė Dievą, kad sustabdytų vandenėlį. Paskui Dievas išklausė ir sustabdė vandenėlį. Bet vanduo labai ūžė ir po kelių minučių kilti norėjo <...>. Paskui lakstė paukštė ir vis giedojo: „Rimietis, Rimietis!" Tai paskui tos mergaitės pasakė: „Rimietis". Ir nupuolė vanduo ant žemės. <...>

394. Esą šneka, kad išėjo iš po piliakalnio Rimietis. Čia yra tokia grabė gili, tai sako, kad ta grabe išėjo. Būk tai šneka žmonės. Galas jį žino, nei aš mačiau, nei kitas matė.

395. Aš čia girdėjau, kad pasakoja, kad ežeras, kaip čia matosi, čia prie piliakalnio yra tokios pievos, pelkės, tai, sako, čia ežeras buvo. Koks jo vardas buvo, tai nė nežinau. O paskui jau jisai nuėjo ir apsistojo, ir gavo vardą Rimietis.

Pasakoja, kaip tas ežeras ėjo, tai vienas žmogus pasakė:

– O kur tu, Rimieti, eini?

Tai jis ir sustojo.

396. Kur toksai tiltas prie Rudaminos, sako, kad vaikščiojo toks jautis. O žmogus jį erzino. Sako: „Rima, Rima." Tai tas jautis jį vijosi, o žmogus pats nežinojo, kur bėgo. Kaip žmogus apsistojo, tai ežeras apsistojo. Bet aš tuo netikiu. Čia buvo griova jam nuveit, tai tas ežeras ir nuvėjo iš po piliakalnio.

Palazdijų piliakalnis / 1962 /. *Nuotr. P. Kulikausko.* LII ng. 12667.

GUDELIŠKĖ

397. Dega pinigai – tai pati mačiau. Netoli Rolių yra kaimas Gudeliškė – tai ten matyt buvo: dega tokia mėlyna ugniukė plykst plykst! Mūsų tėvelis sako:

– Eikim užsižymėkim – tai ten pinigai dega.

Bet baisu. Paskui iš Lenkijos žmonės atvažiavo ir išsikasė tuos pinigus.

Ten buvo pakasta kokių kareivių pinigai.

GILUIŠIS

398. Dvi piemenės ganė gyvulius prie Giluišio ežero ir pasakė:

– Jei atspėtum šio ežero tikrąjį vardą, tai jis išeitų!

Antroji pasakė:

– O vilkas jį žino!

Sulig tais žodžiais pakilo vanduo ir išėjo ten, kur dabar yra Vilko ežeras. Kur vanduo ėjo, ir šiandien žymu – griovys aukštais krantais pro kalnus.

JIEZDABALĖ

399. Vienas senis Vaitakiemyje 1860 metais siūlėsi už jo išlaikymą užleisti Jiezdabalę vandeniu. Seniau buvo joje vienos kinys. Pasibijojo žmonės ir nepriėmė. Jiezdabalė yra paskutinioji bala prieš Seivų ežerą. Galbūt senis galvojo užtvenkti vandenis, kurie suteka iš aukštesnių balų, kaimas turbūt tikėjosi žuvų.

PALAZDIJŲ PILIAKALNIS

400. Apie Lazdijus kaip einam, tai ten kepurėm supiltas kalnelis. Dar kareivių seno laiko.

401. Žmonės kalba, kad neva kareiviai kepurėmis supylę, bet bala jį žino. Taigi sako, kad kokia tai kariuomenė eidama supylė šitą, kožnas vis po kepurei. Ir paskui vėl kitas piliakalnis netoli Paveisnykų. Ten ežeras yra, tai prie to ežero. Tai, sako, ta pati kariuomenė ir tą supylė.

402. Palazdijuose tokis kalnas apipiltas aplinkui, o vidury tokis duburys. Dar mano močiutė pasakojo, kad kareiviai sunešė kepurėmis ir supylė. Ir vis piliakalniu vadinosi. Tie kareiviai turbūt dar baudžiavos kareiviai. Aha. Taip taip. Nes mano močiutė dar baudžiavą atsiminė ir vis mums aiškino. Ir apie tą piliakalnį aiškino, kad baudžiavos kareiviai piliakalnį kepurėmis supylė. Ne Mikalojaus kareiviai, ne.

KARUŽAI

403. Dar, ana, į Lazdijus ta bala, kur yra alksnis, tai ten prancūzų daug sumušė karužai. Čia ežeras buvo prieš keturiasdešimt metų. Sako, prancūzus ten sumušė, tai net Karužais praminė. Ir, sako, daug tenai toje pievoje prancūzų yra. Ir galimas daiktas: griovin kasaman prie vieškelio tai kaulas prie kaulo!

ŠVENTEŽERIO EŽERAS

404. Šventežerio ežeras, visi sako, kad atsirado. Buvo tiktai šaltinis ir ėjo kunigas su ponu Dievu. Ir įpuolė ten, ir radosi ežeras. Ir pavadino šventu ežeru. Ir atėjo iš kur tai... Ne! Taip savaime radosi; kaip jau nuskendo, tai radosi. Ir pravadino – Šventežeris.

ŠVENTEŽERIO GRIOVIAI

405. Čia yra grioviai tokie iškasti – tai baudžiauninkų iškasta mediniais kastuvais. Tais grioviais leido ten kaip vandenis ir žuvis laikė. Ir vis dar sakė, kad kepurėmis išnešiojo žemes iš tų griovių.

Jau čia nuo amžių, nuo amžių...

KARAIMŲ KALNAS

406. Karaimų kalnas tai štai prie vieškelio. Tai kada, dar prieš baudžiavos laikus, buvo karaimai. O kas jie per žmonės buvo? Kaip randa [kaulų], tai nepaprastai dideli kaulai, ne kaip žmonių. Dabar veža žvyrą. <...> Niekad ten nearė, nes ten žmonės sulaidoti.

407. Žvyrynas yra – tai Karaimai vadinasi. Tai buvo kokie nužudyti [žmonės]. Randa kaulų, galvas dar senų senovės. Ar čia karas koks buvo prie to kalno? Negaliu pasakyt, kodėl juos vadina Karaimais. Gal ten korė baudžiavos laikais, per baudžiavą? Ir žmonių tenai prilaidota ant šito kalno baisiausia...

DUSIA

408. Matai, Dusia atėjo vėl. Ji atėjo per Lazdijų upę, ten per Lazdijų balas. Ir ji vėl išeis, kaip jai bus metas. Aš atsimenu, kad Dusia ūžė.

Taigi jos po Lenkija likus duktė, šitos Dusios. Vienus metus išsikėlė Dusia, vanduo aukštai, tai procesija iš Metelių ėjo, tai apstabdė. Jau ji būtų tada gal ėjus. Bijojo žmonės, nes nežinojo, per kur eis. O ji būt ėjus per Lazdijus į savo dukterį.

409. Naktigoniai ten kitoj pusėj gulėjo, nakvojo. Tai jie matė, kaip tas vanduo ėjo. Tai dar sako, kad ten vienoj pusėj miškas, ir kitoj pusėj miškas. Nu, ir, sako, kad kamuolys toks gražus sidabrinis ribavo baltas. Ir kai tas va klonin nuribavo, ir pasiliejo ežeras.

Na, ir dabar toji Dusia kas metai, jeigu jau prieš kokius metus, tai tas vanduo pradeda šėlt. Ir dejuoja. Ir vadina už tai Dusia. Dejuoja. Kai Dusia susivienys su Daugų ežeru, nedūsaus.

410. Jis atėjo šičia ir apsigyveno. Taip žmonės sakė, kad iš debesio. Atėjo viršum debesų, pakilęs atėjo. Jis iš niekur, ne upe, kaip čia kiti sako, o iš debesų. Atėjo jis čia ir apsigyveno.

411. Dusios ežeras reikalauja kasmet po dvi aukas – turi du žmonės per metus prigerti. Tai žmonės įmeta kokius du gyvulius, pavyzdžiui, arklius, ir jis tuo pasitenkina – nereikalauja žmonių aukų.

412. Kartą sekmadienį du vaikai meškeriojo ant Dusios kranto. Lygiai dvyliktą valandą, kada artimoje bažnyčioje buvo pats mišių vidurys, jie užmetė meškerę ir pajuto, kad meškerę kažkas iš jų rankų traukia. Vaikai visu smarkumu sugriebė ir pradėjo traukti į krantą. Ištraukę meškerę, jie rado prie meškerės kukelio užsikabinusį siūlą. Vaikai nieko nelaukę paėmė tą siūlą ir pradėjo traukti. Ilgai jie traukė, daug siūlų pritraukė, bet staiga netoli jų vanduo taip smarkiai pradėjo ūžti, jog net juos baimė apėmė. Nors ir persigando, tačiau siūlo nepaleido. Ir netrukus pamatė iš vandens kyšantį kryžių. Kryžius visas pamažu iškilo į viršų vandens ir kartu pasirodė ir neapsakomo grožio bokštai. Tie bokštai spindėjo kaip saulė ir į juos negalima buvo nei pažiūrėti dėl jų spindėjimo.

Gal ir visą bažnyčią būtų vaikai iš vandens ištraukę, bet tuo tarpu viršuj jų galvų didžiulė bjauri pelėda pagavo šikšnosparnį, kuris baisiu balsu šaukdamas išgąsdino vaikus. Jie persigandę metė siūlą ir nubėgo namo.

Tuo tarpu bažnyčia nugrimzdo su didžiausiu triukšmu ir ūžimu ežero dugnan.

Ir dabar žmonės šventą dieną dvyliktą valandą išsiyrę į ežerą girdi skambant bažnyčios varpus. Dažnai matosi vidury ežero vandeny kažkas panašaus į rūmus.

GALADUSIO EŽERAS

413. Žmonės pasakoja, kad Galadusys yra giminaitis didžiosios Kryžių Dusios. Seniau jis norėjęs eiti pas savo giminaitę Dusią į svečius, ir jau buvo bepradedąs judintis. Aplinkiniai gyventojai nusigandę ir nežinoję kas daryti. Apie tai greitai davę žinią vietiniams kunigams. Jie atvažiavę atlaikė šventas mišias ir metę ežeran kieliką, kad vanduo nurimtų. Po šių pamaldų ežeras nustojo ūžęs, nusiraminęs. Bobulės ir nūnai dar kalba, kad ne kielikas, ežeras būtų nuėjęs pas savo giminaitę Dusią, padarydamas nuostolių.

414. Močiutė pasakojo, kad Vidugiriuose gailynėj (baloj) buvo akis. Tai pagyliavęs bulius su karve įsmuko į tą eketę ir išplaukė į Galadusį.

SIMNO BAŽNYČIA

415. Pas mus Suvalkijoje, mano tėvynėje, yra Simno bažnyčia, milžinų statyta. Dar, sako, tebėra dvi skripkos senovinės milžinų. Jie grajydavo, kai vargonų dar nebuvo mados turėti. Sako, kad dar tebėra užkištos bažnyčioje kur.

Sakydavo motutė, kad vienas milžinas vienoje pusėje bažnyčios, kitas – kitoje pusėje ir, ant stogo užsirėmę, živodavo tabaką.

Sakydavo, kad eis ta bažnyčia Simno skradžiai žemę per sumą su visais žmonėmis. Sakydavo seni žmonės, bet nei ėjo, nei ką.

P a n e m u n ė

LIŠKIAVOS PILIS

416. Aš pamenu nuo tokio vaiko, tai sakė, kad Laumės mūras. Toks volas akmenų, toks apmūrytas. Tokia skylė ten buvo, ir būk tai toji skylė siekė net Trakus. Šnekėjo, būk tai toks senas žmogus buvo, įleidę jį buvo. Viename kambaryje rado šuniuką, kuparą rado, bet pasibaisėjęs judino tą virvę. Dabar sako, kad nukasė, tai nieko nebėra. Vieni sakydavo – pilis, kiti sakydavo – Laumės mūras.

Ten buvo toks urvas. Yra, kaipgi, dar dvi [skylės] buvo. Pasakoja, kad ten akmenis mėto iš to urvo, tai moteris išlenda – maudosi.

417. Žmonės pasakoja, kad tenai nulindo labai gražus miestas. Tenai gyveno, tame mieste, labai graži karalaitė. Ragana ją užkeikė ir visą miestą, todėl ji nulindo. Tik nežinau dėl kokios priežasties.

418. Liškiavos pilis stovi ant kalnelio prie Nemuno, netoli Liškiavos miestelio. Kalba žmonės, kad iš Liškiavos pilies eina žeme ola į Kubilnyčios pilį. Žmonės vaikščioję tomis olomis. Jie radę stiklines duris. Atidarę tas duris, radę didelį kambarį. To kambario sienos buvo auksinės. Tame kambaryje už stalo ponas sėdėjo, o viduryje kambario šuo tupėjo; tik jie nebuvo gyvi.

419. Mano tėvukas ėjo iš statybos. Ėjo per Liškiavą. „Eisim išsigert!" Išsigėrę gerai buvo, susėdo į valtį. „Varomės varomės – kad maudosi moteriškė, apsileidus plaukais, ties tuo mūru". Na, ne laikas. Dabar mano tėvukas sako:

– Žinot ką, vyrai? Reikės leisti per Nemuną valtį.

Kaip tik irtis – jinai priešais apsikaltūnavusi. Sako vienas:

Liškiavos pilis / 1993 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

– Kaip duosiu irklu per galvą!

Mano tėvas sako:

– Nekliudyk, nes visus prigirdys!

Esą tas žmogus nieko nekliudė. Sako: jau laumė maudėsi. Girtiems pasirodė, ir tiek...

MILŽINAI

420. Buvo labai dideli žmonės. Tai, reiškia, Nemunas čia dabar... kaip dabar, važiuojant į Jurbarką, tai vienas viename krašte, kitas – kitame, ir jie pasisveikindavo per tą Nemuną. Žinoma, gal buvo siauresnis, o dabar išplatėjo. Ir, sako, sveikindavosi. Ir čia kur tai buvo misijos kryžius, prie Raseinių. Jį iškasė, tai, sako, rado ten kaulų. Buvo kapinės ten. Tai rado, sako, – tas blauzdikaulis. Spėja, kad milžinų kaulai.

421. Mano senelis yra pasakojęs, kad milžino kojos kaulas nuo kelienio iki tos pėdos – dvylika elgetų atsisėda ant to kaulo, koks ilgas yra! [Juokiasi.] Kojos ilgis – dvylika elgetų susisėda ant tos vienos kojos, nuo kelienio iki pėdos!

VELIUONA

422. Veliuonos bažnytkalnyje, sako, yra užkeiktas dvaras ir pana. Vieną sykį taip žmogelis labai dievobaimingas pasivėlino į bažnyčią. Skubinosi jisai kaip galėdamas, bet jau numanė, kad ras kunigą prie altoriaus. O kitą sykį nebuvo dar to tako, ką eina skersai kalną, bet reikėdavo eiti aplinkui keliu per tarpkalnį. Eina jisai poteriaudamas per tarpkalnį, einant žiūri, kad jau tokia graži pana sėdi ant skrynios. Kad jau tokia graži, kad miela. Ir sako:

– Žmogeli, pabučiuok mane!

Veliuonos piliakalnis Ramybės kalnas ir Bažnytkalnis / 1991 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Veliuonos piliakalnis Gedimino kapas / 1991 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Žmogus nusispjovė ir, nieko neatsakydamas, eina tolyn. Pana vėl:

– Žmogeli, pagalvok tiktai, kas yra skrynioje! Užteks tau ir man!

Žmogus rėžė pro šalį.

– Žmogeli, pasigailėk, pabučiuok mane, o būsiu išvaduota, ir tu būsi laimingas!

– Kad tu pragaran nugarmėtum, manęs negundžiusi!

Po tų žodžių žemė atsivėrė, pana sucypo, suvaitojo ir barškėdama į skradžias tuos žodžius tiktai pasakė:

– Žmogau be gailesčio, tau buvo Dievo leista mane išgelbėti, jei tik būtum įvykdęs mano prašymą. O dabar vėl einu septyniems šimtams metų į pragarą kentėti. Nors pranešk žmonėms apie mane!

Bet dar iki šiol apie ją nieko negirdėti.

423. Ar su kepurėmis supylė (o velniai žino!) tą kalną. Girdėjau, kad ar per baudžiavą su kepurėm sunešė kalną. Girdėjau, kad taip šnekėdavo, kad supylė kalną, pilį kokią.

424. Jo kilnoti negalima. Taigi, kad jis taip labai aukštas, tai negalima kasinėti. Nebuvau, nežinau. Sako, kad kokia skylė yra. Tai meti ten – žvanga ir nužvanga. Tai taip sako, bet aš netikiu. Jeigu ten kas būtų, vis tiek valdžia turėtų žinoti, kas ten yra.

425. Veliuonoje buvęs toksai piliakalnis, didelis labai. Tokia buvo jo viršūnė, palomis apie tris metrus, viduryje skylė.

Na, ganė bandą, ir mergaitė penkerių metų norėjusi pažiūrėt, kas ten. Kiti pakumšėjo, ir ji įkritusi. Įkritusi tenai.

Buvo kalba, kad tenai koks tai prakeiktas dvaras nugrimzdęs, o ta skylė – tai kaminas pačių rūmų.

Na, ta mergaitė atsiliepė. Tėvai klausia:

– Ar negalima tave, vaikeli, išimti kaip iš čia?

Sako:

– Tegu ateina iš Veliuonos bažnyčios su visa bažnytine procesija. Ir pats kunigas teateinie. Tada mane galėsite išimti.

Zapyškio bažnyčia Nemuno slėnyje / 1955 /. *Nuotr. L. Brogos.* LVGA ng. 0–104973.

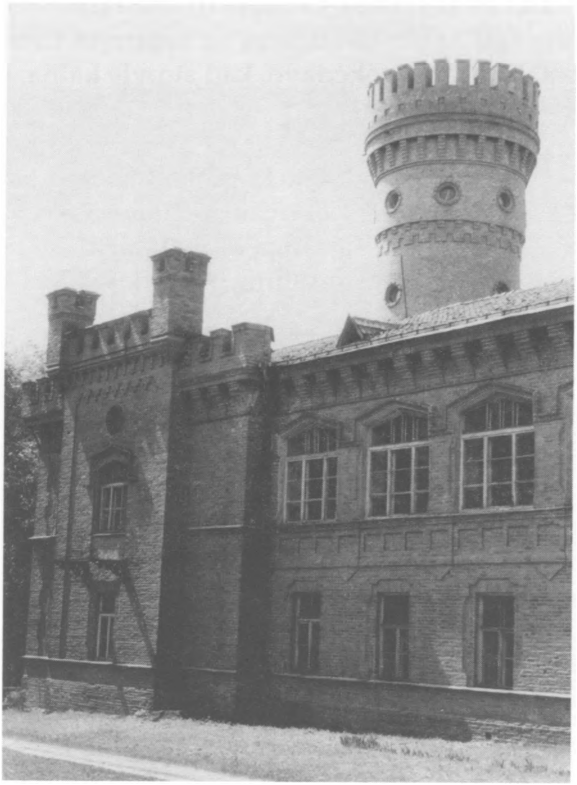

Raudonės pilis / 1997 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Na, tuojaus tėvai nubėgo pas kunigą, paprašė, kunigas apsirengė, suruošė visą procesiją ir ėjo gelbėti mergaitės. Nuėję gelbėti mergaitės ką tik priėjo arčiau, mergaitė atsiliepė:

– O kuo užgesyt žvakes ar atsinešėt?

– Ne, neturim, tą pamiršom.

Nutilo balsas, daugiau mergaitė neatsiliepė.

426. Ties Veliuona yra kalnas, apie kurį žmonės pasakoja, jog ten yra apipiltas prakeiktas dvaras. Kalne yra skylė (urvai). Šalia skylės stovi du kryžiai. Žmonės pasakoja, jog ten įkritę du vaikučiai – vaikelis ir mergaitė, – kurių riksmas buvo girdėti kalne, bet ištraukti jų iš ten nebuvo galima. Tėvai jų atminimui ir pastatė du kryžius.

VELIUONOS IR ZAPYŠKIO BAŽNYČIOS

427. Veliuonos bažnyčią kai statė, tai kartu statė ir senąją Zapyškio bažnyčią. Tai, sako, meistrai paduodavo kirvius vieni kitiems per Nemuną. Tokie dideli žmonės buvo. Milžinų, sako, statyta.

RAUDONĖS PILIS

428. Žmonės pasakoja: milžinai statė Raudonės pilį. Nuo trijų metrų aukščio buvo, drūti.

VYTĖNŲ PILIS

429. Šičia yra pilis tokia, Vytėnai. Ten tai norėjo daug kartų atkasti pinigus. Tai čia ne pasaka. Ir dabar, šiais

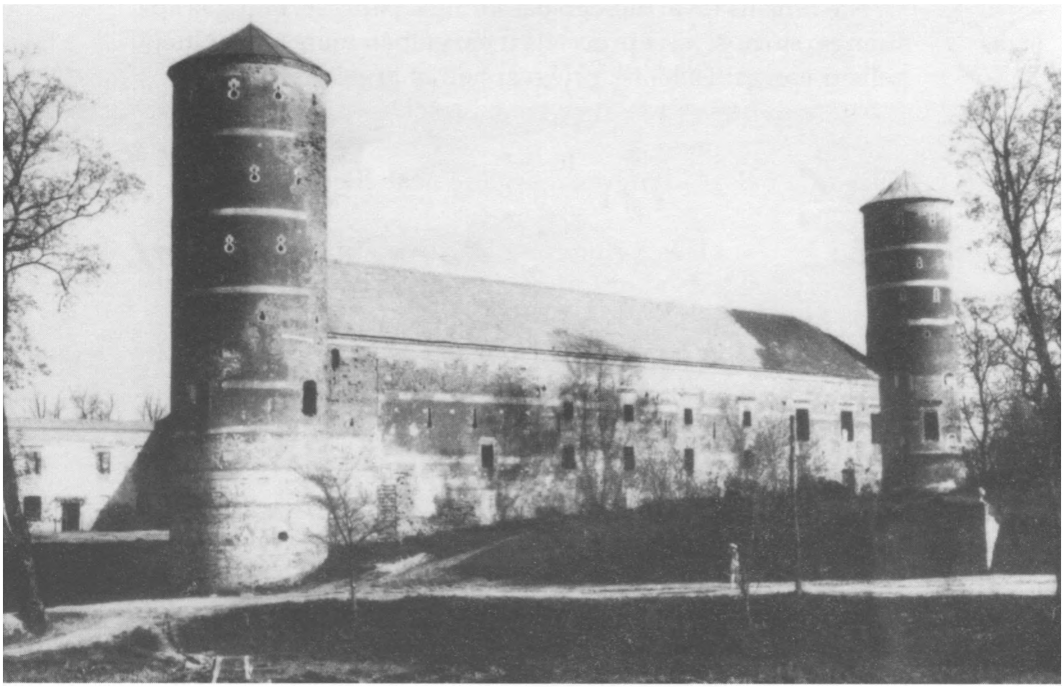

Vytėnų pilis / 1930 /. *Nuotr. B. Buračo.* LVGA ng. P–17563.

Jurbarko Bišpilis / 1934 /. *Nuotr. B. Buračo.* LVGA ng. P–17060.

laikais, ir ekskavatoriai kasa. Atkasa atkasa didžiausius – ir vėl užslenka, ir nieko. Ten yra tokia kaip ola. Mesdavo ką – tai nuskamba nuskamba. Ar akmenį meti, ar ką. O kas ten yra? Sako, ten yra koks uždumtas dvaras, ar kas. Ne, jo niekas neatkas. Mėgino jau rankomis kast kitą sykį. O dabar irgi neatkasa. Atkasa, sako, atkasa – ir su sykiu vėl uždūmė, ir viskas.

430. Tėvelis mano kumečiavo. Zamkus vadinosi, o dabar perdirbta, kad Vytėnai. Ant Nemuno netoli Šilinės.

Tai sakė, kad ten buvęs kelias, nusodintas klevų. Ir atvažiavę nežinia ten iš kur ir kaip ir pas tą poną nupirkę vieną medį. Ir paskiau jie tą medį nupjovę, ir po tuo medžiu iškasę statinikę aukso. Ir jie įsidėję tą auksą ir išsivežę. Ir, skaitos, nežino nei iš kur jie, nei kaip jie.

Šita tai jau tikruma.

BIŠPILIS

431. Vienas žmogus vežęs į turgų dešimt centnerių avižų. Nuvažiavo, buvo šlapias laikas, rudens diena. Nuvažiavo jisai – ogi niekas neperka. Mat per vėlai atvažiavo, turgus baigia skirstytis, visi pirkėjai apsipirkę. Grįžta atgal nuliūdęs: rublio reikia, o čia niekas nenupirko avižų. „Ką aš darysiu dabar?“ Pavažiavęs apie tris kilometrus nuo Jurbarko, žiūri – žmogus ant kelio.

– Ką tu čia turi parduot?

– Taigi vežiau avižų.

Bet jau buvo naktis, nakties laikas. Sako:

– Parduok man. Po kiek tu norėjai?

Pasakiau kainą, tai jis dar daugiau man duoda.

– Bet, – sako, – man turi privežt.

– Na, gerai, privešiu. Ilga naktis, aš vis tiek parvažiuosiu iki ryto.

Pavažiavau ne per toli – neregėtas dvaras netoli Jurbarko. Į tą dvarą įvažiavau, ne kiemo vartus, bet duris kiemo atidarė. Išsigandau: kariuomenė, sėdi kareiviai ant arklių raiti. Rai-

ti. O, matai, liepia siauru kelučiu, viduriu važiuoti. Na, išpyliau tas avižas, užmokėjo pinigus, įdėjau į kišenę.

– Na, – sako, – žmogeli, kad tu mane pavėžinai, dar aš tau vaikams lauktuvių duosiu.

Davė baltas gražias tris bulkutes, įsidedu į milinio kišenę tas bulkutes, pinigus į apatinę švarko kišenę įsidedu. Sako:

– Sėskis ir važiuok, tik neužgauk nei raitojo, nei arklio.

Ogi štai kur tau neužklius – ir užkliuvo vienam raiteliui už kojos truputį tik. Ai, kad jie sujudo! O jis:

– Nuštilkit, nuštilkit! – lakstydamas šaukė, abi rankas iškėlęs.

Mažyn sujudimas, mažyn – sumažėjo. Liepė man:

– Dabar važiuok, dabar tykiai, – sako.

Išvažiavau – tos durys užsidarė. Pavažiavau kiek – kad jau kelias bjaurus! Žiūriu: važiuoju per arimus, per griovius. Na, arkliai parvedė mane į kiemą. Parvažiavau į kiemą. Kur aš buvau? Ogi aš važiavau paimsriu nuo Jurbarko, tas dvaras – tai ten tikrai Jurbarko pilkalnis. Na, senovės žmonės šneka, kad ten yra užkeiktas dvaras nugrimzdęs. Gal aš jame ir buvau.

Iškinkiau arklius, įleidau į tvartą, įeinu į trobą, išimu iš kišenės pinigus – pinigai geri.

– Nagi, vaikai, žiūrėkit, kas ten milinio kišenėj – lauktuvės!

Ogi trys gabalai arkliamėšlio įdėti ir milinio kišenė priterliota! Štai tau ir lauktuvės!

432. Kitą sykį Klišių kaime siuvo siuvėjas. Vieną kartą kaip jis pasigėrė, girtas pavakaryje nuėjo pasivaikščioti ant Bišpilio. Jis bevaikščiodamas sutiko poną, kuris siuvėją prisispyręs prašė, kad eitų jam drabužių pasiūti. Siuvėjas sutiko eiti. Jį įvedė su užrištom akim į dvarą. Nusivedus į dvarą, padavė jam ritinį medžiagos ir liepė siūti. Siuvėjas siuvo ir siuvo, jau jam net siūti nusibodo, bet ritinio vis negalėjo pabaigti siūti. Siuvėjas sako ponui:

– Man jau nusibodo siūti, aš noriu jau iš jūsų išeiti.

Ponas sako:

– Dar šiandien siūk, rytoj galėsi eiti.

Kitą dieną ponas įsivedė siuvėją į kitą kambarį ir sako:

– Prisipilk kišenes anglių – tai bus tau užmokesnis.

Kambaryje buvo dvi krūvos – viena aukso, kita anglių. Auksas, kad išeisi, bus anglys, o anglys bus auksas.

Siuvėjas prisisėmė anglių, bet išeinant ponas jį vertė pabučiuoti slibiną su devyniom galvom per šilkinę skarelę. Siuvėjas to slibino nebučiavo. Tada slibinas pavirto į paną ir siuvėjui išeinant ėmė augti.

Siuvėją išvedė užrištom akim. Kai jis išėjo ant Bišpilio, pažiūrėjęs į kišenę vietoje anglių rado auksą. O kai grįžo į Klišius, visai nieko neatsižino, nes buvo jau daug metų prabėgę. Nerado nei tų žmonių, nei trobų.

Esą pana buvusi prakeikta.

L i e t u v i n i n k ų
k r a š t a s

RAMBYNAS

433. Žiloje senovėje vienas žvejys iš Bardėnų naktį dvyliktą valandą pro Rambyną paržėgliuodamas susimatęs su moterimis, panemunyje skalbinį plaujančiomis ir meldžiančiomis jas su skalbiniu iki Ragainės už gerą atlyginimą drauge paimti. Joms įsikrausčius, žvejys nusigandęs valtelę nugrimzdimui apsunkytą esant, bet jos vis dainuodamos ir šokinėdamos džiaugės ir jau ties Naudvaru išlipo. Dabar žvejys valtelę peržiūrėjęs joje susmulkintų anglių pamatęs. Pasipustyjęs, kastuvą pagriebęs, per bortą jas laukan metė. Ir tik rytojaus dieną prieš pietus patėmijo tų anglių liekanas auksu esant. Po to jis, nors labai darbštus, tačiau vis vargingas liko.

VORPILIS

434. <...> Senovėje Prūsų kaimo žardis iki Vorpilio nusiekė, tvora viena nuo laukų pusės buvo tverta. Kartą man su broliu kiemo arklius beganant, prieš vidurnaktį brolis, arklį susigavęs, jojo apžiūrėti, bau koks [arklys] per tvorą į laukus įsilaužęs. Iki Vorpilio nujojęs, matė ant jo riogsančias trobas su kaminais, bet sugrįžęs nieko nesakė. Persnūdęs vėl jojo žiūrėti, o ir tada dar ant kalno tą patį matė.

435. Nekursai žvejys ties Vorpiliu nakvynei liko. Jo pati jau miegojo, kai vokietukas, ant kalno stovėdamas, lyg ką didelį ant pečių nešinas, prišaukė:

Rambyno kalno vieta / 1995 /. *Nuotr. D. Vaitkevičienės.*

– Ar mesiu? Ar mesiu?

Žvejys atsiliepė:

– Jei tu čia ką gera turi, mesk!

Tai ansai nuo savo pečių nuluptą kumelę į valtelę įmetė. Žvejys pasibaisėjęs tąją tuom žygiu iš valtelės išvertė. Ogi įmetikas prapuldamas prišaukė:

– Tau nereikėjo išmesti, nes tai buvo maišas pinigų!

436. Paminėtasis Rudys, viduryje Nemuno ties Vorpile bežvejodamas ir šniūrus betęsdamas, atsisukęs pamatė poną bei ponią į jo valtelę nuo vandens įžengiančiu ir sakančiu:

– Nesibijok ir perkelki mudu prie kalno krašto: mudu už tai tau gerai atsilyginsiva.

Prie krašto prikėlus, juodu išlipę ėjo pro atsiradusias duris į labai žiburiais apšviesto kalno vidų, sakydami:

– Palūkėk mažumą: tarnas tau išneš užmokestį.

Neilgai trukus tarnas, pilną pintinę arkliašūdžių išstrunijęs, tuos jam kaip užmokestį į valtelę įvertė. Žvejys, tai apjuoku laikydamas, pasipustydamas juos laukan sėmė. Nuo užsilikusių trupinių buvo aukspinigiai likę, kurie, tikrai apžiūrint, tarp rankų pragaišo.

TAMOVIŠKIŲ PILIAKALNIS

437. Tamoviškių kalnas apie 1810 metus priklausęs ūkininkui Kriogeriui, kurio giminė dabar visai išmirusi. Tą kartą to ūkininko viena karvė vakarais prieš namo ginimą prapuldavusi ir po valandos visai išmelžta pareidavusi. Su laiku jie ištėmiję ją vis į tą kalną įeinant. Gaspadorius, matydamas iš jos naudos neturėsiąs, todėl, su kaimynais pasitaręs, apsiėmęs ją už šešius dolerius parduoti. Sekantį vakarą karvė vėl prapuolusi. Jau išmelžta namo pareidama, ji ant rago pririštą mašnelę su meilytais šešiais doleriais parnešusi. Tai ūkininkas tuos nusiėmęs [ir] pasilaikęs. O sekantį vakarą karvė, vėl į kalną įėjusi, daugiau neparėjo. Ir nei vienas daugiau jos nematė.

438. Piemuo Bonkio, kuriam tas [Skumburų] kalnas priklauso, prie pilkalnio beganydamas, perpietę ant jo viršaus siūlų kamuolaitį radęs, ėmė nuo to botagams [nusivyti] nusivynioti. Jau savo kamuolį vos aptvėrė, o anas vis rastam didume liko. Taip jo kamuoliui vis augant, siūlams nenykstant, besistebėdamas jis paliovė vynioti. Tai jam iš užpakalio balsas tarė:

– Nesibijok, tik vynioki – tada matysi, ką tu čia per dyvus išvyniosi!

Piemuo balsump skrysterėjęs pamatė juodą šunį, už savęs bestovintį, kursai tolydžio prapuolė. O jis persigandęs, kamuolį pasmogęs, nuo kalno nubėgo.

JOVARYNĖ

439. Šilmeižių Jovarynė, alkakalnis, guli Verazino parapijoje, Šilokarčemos skriete. Senovėje ant jo šventnyčia riogsojo, bet vėliau ji su visais savo turtais į kalną nusileido. Jo pakojėje nekuriam ūkininkui beariant, stūgutė įstrigus [noragą] trinkterėjo. Jis skubinosi žiūrėti, ar ne koks akmenaitis tarp norago įkliuvo. Apžiūrėjęs pamatė ant norago katilo lanką kybsantį – su skarbų pilnuoju katilu. Jis veltui stengėsi katilą iškelti. Savo nekantrume nudiksnojo jis prie savo kaimynų ir juos į talką pasivadino. Tada jie visi suspurzo dėl jau žėrinčio aukso iškėlimo, bet veltui, nes tas katilas su visu įturu po jų akių į gilybę nuskambėjo, kadangi tas lobis tik jam vienam, o ne kitiems nulemtas buvo.

Dar apie metą 1870 ant to kalno viršaus buvęs akmuo ir skylė. Sykį du piemenys, apie jį galvijus ganydami, apsipyko. Tai apsukresnis vargšo kepurę į tą skylę įmetė. Šis išsigandęs labai, paskui šoko, o tas šelmis bežiopsąs liko. Po valandos vargšelis iš skylės su pilna kepure aukspinigių iškilo. Tatai pamatęs, šis šelmis iš pavydo kone persprogo.

Tuojau ir savo kepurę į tą skylę įmetęs, tik šlumšt jai paskui šoko. Bet jis ten dugne tapęs sudraskytas, nes jo kūną stukeliais pro skylę išmetė.

JUODŽIŲ PILIAKALNIS

440. Tas buvo prieš 1914 metų karą. Vienas žmogus arė lauką šalia piliakalnio. Atėjo pietų metas. Atnešė jam pietus ir jis užlipo valgyti ant piliakalnio. Bevalgant atrado skylę ir [jos] galo nesurado. Tada jis pamanė, kad ten tikriausiai pinigai paslėpti. Pasikvietė du kaimynus ir anksti rytą išėjo kasti pinigų. Jiems bekasant, atbėgo auksinis labai piktas šunytis. Jie jo išsigando ir ėmė trauktis. Besitraukdami pamatė kariuomenę, apsiginklavusią ietimis, kalavijais ir saidokais, kuri iš daubos jojo į piliakalnį. Jie taip išsigando, kad neteko sąmonės. Atsikvošėjo kitą rytą vienas ant Briedkalnio, kitas pas Jonuką. Tai jie papasakojo parėję namo kitą rytą. O duobė, kurią jie kasė, ir dabar tebėra.

DRAUDENIŲ EŽERAS

441. Draudeniuose, sako, buvo tik laukas ir pievos – kupstai sudėti, šienaujama. Ir vakare tokie vaikinai atėjo <...> ir sako:

– Grėbkit ir vežkit, – sako, – rytoj bus svečių! Grėbkit ir vežkit!

Kitur vėl tokia moteris pasisukinėjo kaip su šydu:

– Grėbkit ir vežkit! Rytojui ką paliksit, plauks!.

Paskui, sako, atėjo tokie kuiliai dideli: kniso kniso, sako <...>. Tai dar tos moteriškos su grėbliakočiu duoda duoda. Nieko, sako, ten ir paliko, pailso. Parėjo rytmetį, žiūri – kad jau visur, sako, kur buvo kupsteliai, pasklido vanduo. Ir tas vanduo, sako, nerimauja: kaukia, blaškos, sako. Visi nuspėjo, sako:

– Ko jis dabar blaškos? Vis užlieja visus daržus, dar viską. Kaip jį pavadinti, – sako, – reikia?

– Na,– sako, – tegu būna Draudenis!

Na, visi šaukia:

– Draudeni, Draudeni! – ir nurimo.

Pavadintas Draudenių ežeras.

442. Nuskendo varpas. Ir kada ateidavo koks laikas, šaukdavo:

– Žmogau, skendau!

[O kur?] – Tai ten apie Draudenius.

VOGTILTĖ

443. Žalpių kaime buvo vietovė, vadinama Vogtilte. Aplinkui visur pelkės telkšodavo, tik išdžiūdavo jos į pačius karščius. Ir dar vis būdavo sūkurys. Tokia pelkė, ąžuolų šalip suaugusių...

Tai kada buvęs koksai tiltas varinis gražus, viena pusė plokščia, kita kaip apvali. Ir lyg kaip sapne dar prisimenu, kad pro tą tiltą vaikai landydavo, kada būdavo giedra. Ir tą tiltą nežino kas, kokiais metais kas pavogė. Jau gal vokiečiai kaip arti tos sienos, kad viską vogdavo prieš karą – suvirint dėl šaudmenų, dėl ko. Ir paliko ta vieta Vogtilte. Tik dabar bus jau išdžiūvusi, dėl to, kad jau viskas yra išsidirbę. <...>

DREVERNOS KALNAS

444. Senovėje vienas milžinas, plačią ir gilią Drevernos upę užpilti besirengdamas ir jau kone pilną prijuostę smilčių prisižėręs, į kietumą atsidūrė. Apsidairęs į mylios tolume gulinčias kopas, jis atsitiesęs tuoj prišaukė savo prietelį, į jo darbą bežiopsantį, kad jis savo

kastuvą smiltims papurtyt atmestų. Tas milžinas tuoj kastuvą atmetė, bet, šiam jo pasiimt besilenkiant, prijuostės juostos patrūko, smiltys bapterėjo, ir Drevernos kalnelis supiltas buvo.

445. Sako, buvusi Ventės pilis. Ir buvę du milžinai: vienas Ventės rage, o kitas – kopose. Anuodu norėjusiu tiltą pasidaryt per marę. Milžinas turėjo prijuostę apsijuosęs. Anas prisipylė smilčių pilną prijuostę ir nešė marę užpilt. Lig Drevernos nunešė – šičia patrūko prijuostės raištis, ir tos smiltys išbiro. Dabar tos smiltys yra Drevernos kapinės.

446. Milžinas labai diktas buvęs. Jis norėjęs marias užpilti. Jis į prijuostę prisipylė smilčių ir nešė, bet ta prijuostė jam sutrūko. Jis atsisėdo čia, mūsų lauke, lopytis. Jo kojos tokios ilgos buvo, net iki Jokšų pievų siekė. Kitą kartą čia buvo daug vilkų, buvo tokia dumblynė, krūmai. Ir tenai vilkai nuėdė milžino kojų pirštus.

447. Senovėje, žmonės sako, kad toks stiprus vyras buvo. Ir anas norėjo užpilti šias mūsų marias. Ir kaip anas nešė tas smiltis, anam patrūko prijuostė, ir rados šičia toks kalnas.

Jau dabar šičia mūsų kapai.

VENTĖS RAGO IR LIEKŲ RAGO MILŽINAI

448. Labai seniai tai buvo, kai Kuršių pamaryje gyveno du milžinai. Sykį abu kapojo medžius – vienas ant Ventės rago, o antrasis – ant Liekų rago. Ventininkui išslydo kirvis iš rankos ir nulėkė toli į vandenį. Nežinodamas ką daryti, jis, abi rankas prie burnos pridėjęs, šaukė savo kaimynui:

– Prieteliau, aš savo kirvį nuskandinau. Ar nepaskolintum man savąjį?

Taurlaukio Velnio akmuo / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Taurlaukio Velnio akmuo (vaizdas iš pietų pusės) / 1994 /. *Nuotr. V. Vaitkevičiaus.*

Liekininkas, kirvį prie koto nutvėręs, sušuko:

– Padabok!

Ir jį ventininkui nudrėbė. Kai šis savo darbą atliko, vėl kirvį ant Liekų rago atsmogė.

Tuodu ragu nuo vienas kito turi šaunų atstumą.

TAURLAUKIO AKMUO

449. Netoli mūsų yra Taurlaukis, ten yra Velnio kūlis. Ir netoli gyveno dvaro ponas. Anam dideliai patikdavo su kortomis lošti. Vieną kartą anas lošė su savo lažininku kortomis, ir tas lažininkas pralaimėjo. Anas dideliai supyko ir sako tam savo ponui:

– Eik tu po velnių su savo kortomis!

Jono naktį dvarininkas nuėjo pas tą kūlį ir sutiko velnią. Tas turėjo pilnas kišenes pinigų. Bet anas visus pinigus pralošė. Anas dideliai supyko ir davė su ranka į kūlį. Paliko žymė – ranka.

Po tuo kūliu yra auksinis skietas ir auksinės klumpės. Žmonės bando tą kūlį versti, ritint, gręžti, bet nieko nepadaro.

BIESO KELIAS

450. Dargužių ir Karklės kaime dar ir šiandien galima rasti visokių akmenų, išmėtytų viena eile. Sako, kad tie akmenys nepaprastai atsiradę.

Seniai, jau labai seniai biesiokas kiekvieną dieną ėjęs per Žemaitiją į Karklę žmonių gundyti. Kelias buvo labai prastas, ir jis, tankiai eidamas, vis įklimpdavęs. Tada jis sugalvojo padaryti kelią. Jis žinojo, kad Žemaičiuose yra labai daug akmenų. Todėl, kiekvieną dieną eidamas, prisikraudavo pilnas kišenes tų akmenų ir, atėjęs į Dargužius, juos išbarstydavo. Kai jau tų akmenų užteko, jis pradėjo kišenėmis žvyrą nešioti. Kai jau ir to prinešė, jis ėmė mynioti ak-

Eketės piliakalnis / 1963 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 13988.

menis, ir kelias buvo padarytas. Žmonės patys girdėdavo, kaip jis naktimis akmenis myniojo.

Žmonės saugojosi to kelio, juo nevažiuodavo, nes tai biesioko darbas. Vieną sykį jie biesioką pabaidė, ir jis daugiau nebegrįžo. Taip tas kelias su laiku visai sugriuvo, vieni akmenys liko. Dar dabar ariant vietomis plūgas iššoksta iš žemės, kai tik užkliūva už kokio biesioko akmens.

KAPSTATAS

451. Toje vietoje, kur dabar Kapstato ežeras, seniau buvusi didelė graži lanka. Vieną kartą pačioj šienapjūtėj pas darbininkus atėjo vokietukas ir sako:

– Skubinkitės skubinkitės! Pareis didelis svetys!

Ir taip jis rodėsi žmonėms visą savaitę ir vis ragino skubintis. Kai žmonės nušienavo tą lanką, užėjo didelis juodas debesis, sustojo virš tos lankos ir nebesijudina iš vietos. Pradėjo kiti kalbėti, kad reikia to debesies įspėti vardą, tada jis iš tos vietos pasitrauks. Na, ir spėliojo visi, kaip tik beišmanė. Bet niekas negalėjo vardo įspėti.

Buvusi viena apyžlibė bobelė. Ji eina ir eina to debesies veizėti. Veizi, ranką ant akių užsidėjusi, ir sako:

– Kaip status!

Kai tik ji ištarė tą žodį, debesis su didele užle šniokšle nusileido ant tos lankos, ir pasidarė ežeras.

Sako, kad tas ežeras po kiek laiko vėl kelsis iš tos vietos ir eis toliau. Eis per patį Endriejavą. Debesies kampas užklius už varpinės, prakiurs ir paskandins visą Endriejavą.

EKETĖS PILIAKALNIS

452. Pasakojama, kad ties Eketės dvaru piliakalnis yra supiltas. Ten yra visokių ginklų pakastų. Ir žmonės vis bando kasti, bet vis neprieina: tuos žmones ten vis pabaido.

453. Apie metą 1790 Žemaičiuose nekurio ežero vandeniui į orą pasikėlus, iš to visai juoda debesis atsiradusi ir kone dvi savaites vietoje kybsojusi, baisiai ūždama bei kriokdama, vis išgąstingesnė tapdama, iki prie Minijos ties Krokų lanka atošė. Tai čia gyvenantieji žmonės lyg iš lankos, lyg iš debesies girdėję atkartotinai šaukiant:

– Nugriaukit savo trobas ir traukit iš čia šalin, nes ta lanka turi į ežerą pavirsti!

To šauksmo paisę su visu jų labu šalin pasiskubino. Nekuri moteriškė, duoną kepti besirengdama, pečšluostės išbėgusi, prieš nesiliaujantį debesies ūžimą apmaudinga, tarė:

– Kriokit kriokit, Krokų lankelės!

Tai buvo tos debesies vardas atmintas, kuri pradėm plyšdama tą moterį ir kitas netlas su visa lanka aptvino.

Dar šiandien didis Krokų ežeras toje vietoje tyvuliuoja.

454. Lankoje, kurios vietoje dabar yra ežeras, žmonės grėbė šieną. Staiga pasigirdo baisus riaumojimas. Iš miško iššoko didelis juodas jautis ir pasileido bėgti šuoliais aplink lanką. Niekas to jaučio nebuvo matęs, niekas negalėjo jo sugauti. Jautis bėgiojo tris dienas ir tris naktis. Paskui po žmonių kojomis kaip perkūnas sugriaudė, lanka ėmė linguoti, vietomis išsiveržė vanduo. Žmonės išsigandę bėgo į aukštumą ir žiūrėjo, kaip lanką užliejo vanduo. Dar kartą atėjo juodas jautis, jis virto kiaule ir kūliais nusirito į vandenį.

455. Moteris klysta, nes ji mano pergyvenusi tai, ką pergyveno jos senelė. Mano tėvo tėvas dalyvavo lankos žuvime ir jis pasakojo kitaip. Ilgas juodas debesis pasikėlė riaumodamas ir kabojo virš darbininkų. Iš baimės šie į aukštumą nuskubėjo. Balsas iš debesies šaukė:

– Mano vardą. Mano vardą arba nelaimė!

Daugybė vardų buvo ištarta, bet neatspėjo. Pasirodė svetimas žmogus ir šaukė:

– Krokų Lanka!

Akimirksniu debesis nusileido. Sekančią dieną čia buvo ežeras, kurį pavadino Krokų Lanka.

456. Krokų Lankoj kitą kartą buvo pievos. O tai tokią saulėtą dieną užėjo baltas vyras ir sako, kad [žmonės] turi prapulti, nes tas pagrims. Tie žmonės vis tiek neklausė. Na, ir tos Krokų pievos nugrimzdo. Nuo to [ežerą] šaukia Krokų Lankos.

VILŪNŲ MARELĖ

457. Toje vietoje buvusi pilis. O tai tuo laiku, kai marelė dar pieva buvusi.

Pasakojama: labai senuose laikuose nekurioje naktyje mergoms pievoje jaučius beganant, prieš vidurnaktį atšuoliavo nekursai vyras ant balto žirgo šaukdamas:

– Kuo greičiausiai jaučius nuo pievos žemyn varykit, šiaip visi prapulsite!

Tuojau buvo didis ūžimas girdimas ir, joms jaučius vos nuginus, pieva į marelę pavirto, drauge ir minėtoji pilis nugrimzdo.

458. Seniai mergos ganė jaučius tokioj lankoj. Vidurnaktį jos išgirdo balsą, kuris liepė joms iš čia bėgti. Tai pasikartojo tris kartus. Paskui tos mergos paklausė ir nusivarė jaučius. Rytą žmonės pamatė, kad ta loma pilna vandens.

Ir dabar ten yra tas ežeras.

Požemyje tas ežeras susilieja su Vištyčio ežeru. Žmonės pagavę žuvį Vištyčio ežere ir pririšę skambaliuką prie kaklo, tai ta pati žuvis buvo atplaukus ir į Vilūnų ežerą.

S ū d u v a

VIŠTYTIS

459. Pasakoja, kad tas ežeras čia atėjo. Ir [žmonės] nežinojo, kokį jam vardą duoti. Toks paukštis atskrido, ėmė rėkti:

– Vištytis! Vištytis!

Taip ir liko Vištytis.

Kiek sykių sakė, kad ežeras vėl pakils ir eis. Jau aną metą visi baimės turėjo. Sakiau: „Nei jis kyla, nei jis eis". Tas vanduo ir liko.

460. Viščiuose ant Vištyteżerio senovėje vienam žmogui su pergalėliu velkiuojant, timpterėjus tuojau laukan vilko. Pamatęs lyg arklio nugarą išsikeliant, pabūgęs, kad jam pergalėlį neapverstų, velkiavą paleidęs, kraštan skubinęs.

Čionai kitą kartą vienas velkiuodamas pamatė ant pergalėlio priešgalio katilo lanką užkibusį, kurį jis su irklu nustūmė. Antrą kartą irgi nustūmė. O kai tas lankas trečią kartą užsikabino ir jis pasipustydamas nustūmė jį vėl su irklu atgal žemyn, tada jam balsas tarė:

– Rūdijau rūdijau, dabar amžinai turiu rūdyti!

461. Tai buvo lanka ir naktimis ganė arklius. Ir vis tokia paukštytė rėkė:

– Vištyt! Vištyt!

Užėjo vanduo – ir praminė Vištyčiu.

DIDYSIS AKMUO

462. Pasakojama, kad ant to akmens kažkada sėdėjęs velnias ir verkęs. Yra žymės velnio pėdų ir įdubimai akmenyje, kur riedėję velnio ašaros.

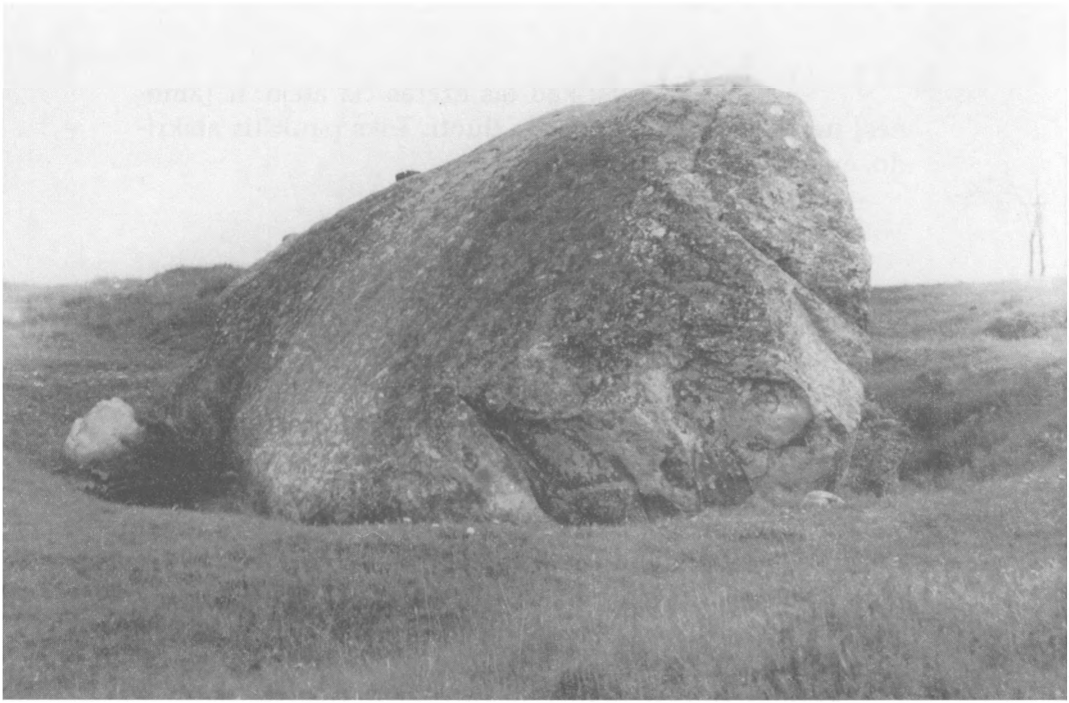

Vištyčio Didysis akmuo / 1965 /. *Nuotr. V. Daugudžio.* LII ng. 17887.

Velnio ašaros niekad neišdžiūdavo, jos gydė žmones nuo įvairių ligų, ypač nuo apakimo – neregiai praregėdavo. Kartą vieno dvarponio apspango šunytis, kurį jis norėjęs tom ašarom pagydyti. Bet kai tik šunelį tose ašarose išmaudę, vanduo nustojo gydomosios galios. Nuo to laiko vasarą išdžiūva ir jau nebegydo.

463. Šnekėjo, kad Panelė švenčiausia įmynė savo pėdą į tą akmenį. Užtai jo negalėjo suskaldyti akmenoriai.

464. Netoli Vištyčio yra didelis akmuo. Yra pėda ir kojos pirštai įspausti. Ten vanduo užsilaiko. To akmens nevalia skaldyti. Norėjo skaldyti, bet neįveikė.

465. Tas akmuo Didysis – prancūzai esą, kaip kariavo su rusais, paslėpė pinigų dėžę. Lietuviai tų pinigų ieškojo, kasė. Buvo atvažiavę ir prancūzai tų pinigų. Nežinia, ar rado. Turbūt rado.

PILIŪNŲ PILIAKALNIS

466. Seni žmonės anksčiau vis, būdavo, pasakoja, kad, kai per Lietuvą ėjo Napoleonas su savo kariuomene, Piliūnuose buvo labai šlapia. O ten kaip tik daug buvo jo kariuomenės. Ten jie užsimanė pavalgyti ir pailsėti, bet niekur nerado sausos vietos. Tada greitai visi šoko ir kas su rankomis, kas su kepurėmis ėmė nešti velėnas ir žemes, ir greit supylė kalnelį, ant kurio jiems buvo minkšta atsisėsti ir pavalgyti. Tą kalnelį žmonės praminė piliakalniu, o tą kaimą – Piliūnais.

ALVITO EŽERAS

467. Alvito bažnyčiai vežė žiemą per Alvito ežerą naujus varpus. Bevežant lūžo ledas ir didžiausias varpas

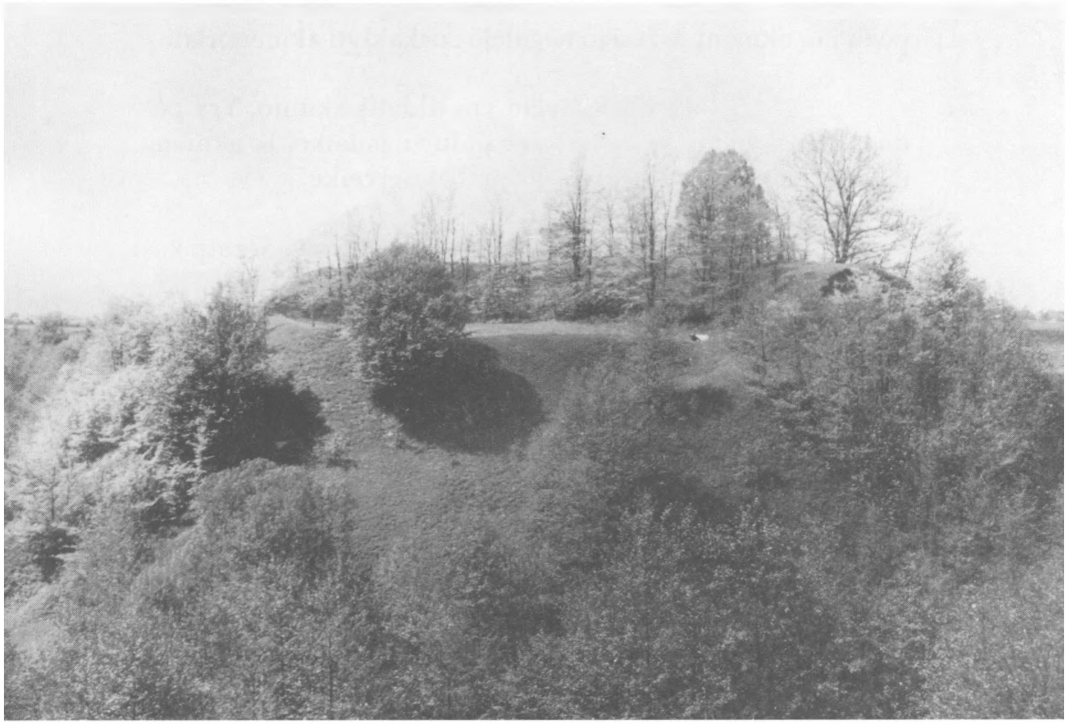

Piliakalnio kaimo piliakalnis / 1965 /. *Nuotr. A. Merkevičiaus*. LII ng. 17773.

įpuolė ežeran. Dydis to varpo toks, kad jo viduje galėjo stovėti žmogus.

Kiti sako, kad tas varpas nuskendo dėl to, kad vežikas užkeikė ant jo, kad jis toks sunkus ir arkliai sunkiai veža. Kaip tik užkeikė, varpas ir išpuolė iš rogių į vandenį.

Nuo to laiko nuskendusis varpas pradėjo atsiliepti bažnyčios varpų skambėjimui. Kai tik bokšte varpai suskambėdavo, ežere atsiliepdavo:

– Skendau, brolau, skendau, brolau!

468. Alvito ežere <...> yra nuskendęs varpas. Jį vežė į Alvito bažnyčią žiemos laike, tai ledas sulūžo, ir jis nuskendo. Paskui jau jį norėjo išimt, ir nesidavė jisai išimt. Ten jį užkeikė. Kalba, kad kils pats, tai bažnyčią nuskandins ir žmones visus, nes baisiai didelis ežeras.

PILIAKALNIO KAIMO PILIAKALNIS

469. Sako, ant to piliakalnio žmonės laikydavosi, gindavosi. Medžius susivelka, šautuvai mediniai... Senovės karaliai ant to piliakalnio stovėdavo, o kariuomenė medžius ritino.

Dar sako, kad ten dvarai, kad ten bažnyčia. Kas ten žino?

470. Pasakoja, kad tą piliakalnį senovėje su kepurėmis žmonės supylė. Kepurėmis nešė ir pylė. Tvirtovei supylė, akmenimis apdėta buvo.

[*Klausytoja*]: – Ponai sakė – ir pylė žmonės.

471. Sako, kur tas piliakalnis dabar stovi, tai senovėje ant to daikto stovėjo didelis ir puikus dvaras, bet likosi prakeiktas ir nugrimzdo į žemę.

Sako, sumos metu ten atsidaro durys iš pietų pusės, išeina iš to kalno pro tas duris tokios mergos, knygas išsineša. Skaito vaikščiodamos. Lyg ten taip buvo?

Tai štai ką vaikams pasakoja, tai gal jau... įdomu būna.

472. Mergai prisisapnavo tris naktis iš eilės, kad nueitų į kalną, nusineštų skarelę. Jos tenai lauksią. Ji nuėjo. Pasitiko senelės, atsidarė durys. Senelės sako:

– Ką rasi kambaryje, tą pabučiuok!

Viename kambaryje rado varlę – pabučiavo. Atsidarė kitos durys. Vėl taip pat – pabučiavo. Vis baisesnės ir didesnės varlės. Trečiame kambaryje ji išsigando ir pabėgo. Kai bėgo, griuvo viskas. O senelės ją prakeikė:

– Mūsų neišlaisvinai ir pati sau bausmę užsitraukei! Būtų mums gerai išėję, ir pati būtum buvusi laiminga.

473. Vieną sykį ant piliakalnio bernas ganė jaučius. Vidurnaktį pasirodė jam graži mergelė ir tarė:

– Eikš su manimi. Pabučiuosi dvylika vyrų ir mane išgelbėsi. Būsim abu laimingi. Tik, žiūrėk, neišsigąsk, nes šiaip nieko gero nepadarysi!

Atvedė ji tą berną į vidurį kalno. Žiūri jis ten – dvylika kamaraičių, gražiai aiškiai žiburys dega, ir kiekvienoj [kamaraitėj] sėdi po vieną baisiai apžėlusį žmogų. Bernas pradeda juos bučiuoti. Bet kuo tolyn, tuo tie žmonės baisesni rodosi. Atėjo jis dabar prie dvyliktojo, bet jo taip pasibaisėjo, kad, mergelės įsakymą pamiršęs, jau nedrįso bučiuoti ir bėgo laukan. Jam iš kalno išlipus, durys baisingai užsitrenkė. Vos jo paties neužmušė. Tos durys, sako, buvusios iš pietų pusės, ant paties piliakalnio.

Ir dabar, sako, naktimis ganant gyvulius ant to kalno, užmigusius naktigonius kažin kas kelia ir liepia eiti šalin, čia negulėti.

Vienas piliakalniškis, sako, užsimanęs išart didelį to kalno plotą tarp aukštojo pylimo ir žemojo. Kitą dieną jaučiai, su kuriais aręs, puolę. Ir nuo to laiko pradėjo to žmogaus turtas nykti. Jis visai nusigyveno.

474. Sako, kur tas piliakalnis dabarties stovi, tai senovėje ant to daikto stovėjo didelis ir puikus dvaras, bet likosi prakeiktas ir nugrimzdo į žemes.

475. Vienas toksai žmogus iš to paties kaimo ėjo piliakalniu vėlokai, saulei nusileidus, į pievą arklių perrišti. Kada jisai, sako, perrišo arklius ir grįžo namų link pro tą

patį kalną, taip ūmai išgirdo didelį trenksmą ir skambėjimą. Rodėsi, sako, tam žmogui, kad perkūnas po tą kalną trankosi. Tas žmogelis, sako, buvo dievobaimingas ir nelabai bijantis, tai jisai, sako, stovėjo ir žiūrėjo, kas toliau bus. Ūmai jam bestovint persiskyrė kalnas, atsidarė durys ir iš jo [išėjo], sako, tokia pana juoda kaip anglis ir į jį prakalbėjo, sako:

– Pabučiuok mane, tai tu būsi laimingas ir aš [laiminga].

Bet tas, sako, žmogus nenorėjo jos bučiuoti, o antra ir pabijojo. Paskui, sako, prašė to žmogaus, kad per šilkinę skepetą ją pabučiuotų, bet tas žmogus irgi neapsiėmė. Tada, sako, ir pranyko iš akių.

476. Sako, jeigu ardavo piliakalnį, tai nusiversdavo jaučiai. To šeimininko tetukui tas atsitikę buvo. [Jis] arė ant piliakalnio, paliko jaučius, o pats parėjo pietų. Grįžęs rado jaučius nuvirtusius ir negyvus. Paskui vėl arė, ir vėl jaučiai užsimušė. Daugiau ir nebearė.

Čia kiekvienas tokius [atsitikimus] gali papasakoti.

477. Einam mes iš kino dviese. O ji [draugė] sakė: „Aš kada pabėgsiu ir pagąsdinsiu". Einam. Vyras kad žengia dideliais žingsniais pačiu piliakalnio viršum! Pro krūmus ėjo ėjo ir dingo nežinia kur. Ir daugiau nematėm. Aš norėjau eiti pažiūrėti, šaukiu:

– Angele, eik greičiau, nes paliksime mes tave!

Pareinu, žiūriu – ta jau miega. Kas ten eis vidurnaktį ant to paties viršaus? Pasišnekėjau sau ir nuėjau.

478. Šieną grabojo dvaro tarnaitė po piliakalnį, tai už kojos kad pačiupo! Ir nežino – kas. Aiktelėjo ir suriko, o nieko nežino, nieko nėra.

KOPLYČKALNIS

479. Čia Koplyčkalnis yra Vartuos. Nuo ten vasarą matyt Kapsukas ir už Kapsuko. Ten koplyčia, sako, senovėj nuskendo. Sako, prakeikė Velykų rytą. Sako, girdėt

Velykų pirmą dieną saulei tekant varpą skambant. Tėvukas pasakojo, kad koks tę zakrastijonas tę buvo, toj koplyčioj, tai ir zakrastijonas nuskendo su ta koplyčia.

Buvo ir eilėraštis toks apie tą kalną, bet aš nemoku jau.

LAKINSKŲ PILIAKALNIS

480. Pasakoja, kad ten kokia ola buvo. Ten numeta akmenuką – tai skambteli. Paskui kas ten norėjo tą piliakalnį kasti, pinigus atkasti, tai visi susižeidė. Tai paskui norėjo Aleksa kareivius samdyti, bet paskui vėl susitarė, kad tegu bus kaip yra.

Tai ten mato, kad kas sėdi kur, tai kokią knygą skaito, tai vėl gyvulys eina į vieną šoną, tai vėl atbulas eina kaip vėžys.

481. Ir ten buvo tokie du akmenys. Nurita ant žemės žemai, o vis randa ant viršaus. Tai šnekta buvo nuo senų senovės. O ar taip buvo, ar nebuvo? Bet taip šneka. Skylė – ranka lįstų. Turbūt plytų, bet dabar užslinkę, užtrempta, užmindžiota.

Būdavo, sako, vaidenasi. Vaikšto baltais drabužiais apsirengę... Išeina du kokie – vyras ir moteris – ir vaikšto... Bet aš nemačiau, tik šnekėdavo. Tai baisu, kai žmonės vaikšto ir dingsta nežinia kur. Tas velionis Aleksa, būdavo, išsišneka. O aš čia išgyvenau keturiasdešimt dvejis metus dvare, o dabar dvidešimt dveji kaip kaime, tai išsiklausiau.

AMALVIŠKIŲ EŽERAS

482. Sako, vaikščiojo dvasios, numirėliai. Gudelių valsčiuje Marijampolės apskrityje yra Amalviškių ežeras. Ten darytas per tą ežerą kelias. Jis yra nutiestas kokius du šimtus metrų nuo krašto. Sako žmonės, kad tą tiltą statė velnias. Yra dar ir dabar vienas pamestas labai didelis ak-

muo, su grandine aplinkui apjuostas. Sako, kad velnias tą akmenį nešęs į ežerą, bet gaidys užgiedojo, ir pametė.

Dabar jau tas akmuo gerokai apskaldytas. Jis labai kietas. Iš to akmens daro kryžius.

483. Kartą velniai norėjo per tą ežerą padaryti tiltą, nes rengė vestuvę ir norėjo per tiltą važiuoti. Kelias naktis jie tempė nešė akmenis iš visų laukų ir skandino į ežerą. Vienam velniui benešant akmenį, užgiedojo gaidys. Jis metė akmenį ant žemės ir pats puolė ant jo. Ir dabar dar yra tas akmuo, o ant akmens – velnio paveikslas.

Kiti du velniai – senis ir jauniklis – nešė nuo Trakų kalno po maišelį smėlio. Kai jiedu buvo pelkių viduryje, sugiedojo gaidys. Velniai metė maišus žemėn. Maišai plyšo, smėlis išbyrėjo. Ir dabar pelkėse prie Amalviškių ežero yra du smėlio maišeliai: vienas didesnis, antras mažesnis.

RAUDADUOBĖ

484. Ties Plokščiais yra griovys. Sykį pro šalį važiavo vestuvės. O nuotaka labai nenorėjo eiti už to vyro. Tai pro ten važiuojant, ji paprašė sustoti. Ji nuėjo valandėlei į tą griovį ir nebegrįžo. Ieškojo visur, bet nerado. Paskui kartais pasirodydavo ji ten nuotakos rūbais. Sykį vieno žmogaus prašė ją išvaduoti. Jis turėjęs ką ten padaryti, bet jis pabėgo. Girdėdavo paskui ją verkiančią tame griovyje.

485. Kartą važiavo į jungtuves, o motina nenorėjo, kad jau ji [duktė] apsivestų su tuo vyru – ji baisiai jo nenorėjo. Ir išvažiavo juodu slaptai į jungtuves. Bevažiuojant per Raudaduobę (toksai griovys), per Raudaduobę važiuojant jiems, ir užkeikė motina jau tą dukterį:

– Kad tu ir prapultum, – sako, – čia man! Kad daugiau nematyčiau aš tavęs!

Ir prapuolė [duktė]. Nuvažiavo kavalierius – jau nėr josios. Pasijuto – nėra vežime, niekur nėra – jis vienas jau.

Na, tai nuo to laiko, kaip kas važiuodavo, taip ir raudodavo. Girdėdavo, kad ten kas rauda, vis dejuoja ir dejuoja. Ir jai įdėjo vardą Raudaduobė.

I š v i s o s
L i e t u v o s

MILŽINAI

486. Šnekėjo, kad buvo dideli, didžiuliai žmonės milžinai. Buvo galingi, stiprūs. Jo viena ranka buvo kaip mano šlaunis. Jau mūsų kelinta karta vis silpnesni ir silpnesni žmonės. Bus tokie žmonės nestiprūs, kad devyniese vieną vištą pjaus. Ką jūs manot? Dievas taip duos.

487. Artojas aria. Milžinas atėjo ir žiūri, kas ten per vabalai. Jis iškasė koja duobę ir prišlapino į tą duobę. Ir paskandino tą artoją. Tai toks labai didelis žmogus buvęs, bet tas labai seniai buvo, dar mano senolio nebuvo.

488. Gulėjo, sako, vieną sykį milžinas aukštielninkas išsitiesęs per vieną didelį kalną: galva vienoje [pusėje], kojos – kitoje pusėje kabojo. Atbėgo vilkas ir ėmė jam kojas graužti. Sako tas milžinas:

– Oje, kas čia dabar? Ar kokia blusa mano kojas kanda?

489. Vienas milžinas, veselę ruošdamas, nusiuntęs savo berną pas kitą milžiną į vestuves prašyti. Tas klausiąs:

– Tai ką, tai veselei tavo ponas ar daug alaus padaręs?

Bernas:

– Penkis tvenkinius.

Milžinas:

– Ar daug mėsos pjaustė?

Bernas:

– Treti metai kaip vieną jautį iš miško veda, o dar tik ragai tematyti.

Milžinas:

– Ar daug bus muzikantų tose vestuvėse?

Bernas:

– Jau antri metai kaip šeši vyrai vieną dūdą pučia, tai per vestuves ta pradės birbti.

Tas milžinas iš to džiaugsmo rankas į kita kitą pokšt sumušęs – delnai ir persprogę. Sakąs:

– Nebeisiu į vestuves, nes kad jau iš vieno apsakymo, sumušus rankas, delnai persprogo, o kas bebus, kad pamatysiu ir išgirsiu tas visas linksmybes.

BAUSMĖ PO ŠIMTO METŲ

490. Augo pas turtingą ūkininką duktė labai graži. Na, ir padabojo berną ana labai. Eitų [už jo], bet kad vargšas. Anas sakąs:

– Nebijok, nebūsiu vargšas.

Na, tai gerai. Rudenį bankoriams prieina eilė iš didžiosios bankos pervežti pinigai. Anas patykojo, kada jau veža, ėmė ir užmušė. Na, ten ir palaidojo raiste.

Na, tai anas parodė pinigus, na, tai darys vestuves. Bet sako:

– Dar einam klausyt per tris naktis, ką sakys mirusysis.

Na, tai paklausę vieną naktį, gal apie dvyliktą nakties, atsiduso ir sako:

– Už šimto metų nekaltas kraujas atsišauks!

Na, tai ana jau drąsiai svarsto:

– Per šimtą metų ar gyvensiu, ar ne...

Dar vėl per dvi naktis ėjo [klausytis] – vis tą patį [girdėjo]. Na, tai ir sutiko, vedė. Nusipirko penkis valakus žemės, na, kaip ir tikras dvareliukas. Tai ten ir gyveno anys, tik puotavo. Į puotas ir kunigai suvažiuodavo: kaip ir ponaitis jau.

Tai štai jau paskutiniai metai – šimtas baigiasi. Ir iš kur važiavo kunigas su vežėju, užėjo naktis. Sako:

– Užvažiuosim ir pernakvosim pas juos.

Na, tai ten ištaisė valgyti. Dabar ta šeimininkė, kad ir šimto metų, sako, kad nešė stalan su lėkšte, sako, žemėn liopt – neužkelia ant stalo. Na, tai vežėjas sakąs:

– Ką tamsta sena vargsi! Nebegali užkelt. Aš atnešiu.

Na, tai, sako, vežėjas neša – atneša ir padeda ant stalo. Nelėkė. Na, tai pavalgė. Kunigui kamarėlėj [paklojo] nakvoti, o kitoje – tam vežėjui. Tai dar kunigas, sako, meldžiasi prie lango. Atskrido vieną kartą ir sako:

– Gana melstis! Eikit iš šitų namų greičiau, nes anys eis per žemes!

Na ką – kunigas neklauso. Kitą kartą. Trečią kartą kuo smagiausiai. Na, tai tuoj kunigas pakėlęs berną:

– Kinkyk arklį ir važiuosime!

Na, tai pakinkęs ir išvažiavę. Pavažiavę gal pusvarstį, žiūri, kad jo mišių knygos nėra, užmiršta. Tai bernui liepęs:

– Bėk atneši!

Nubėgęs – kad nei trobos, nieko! Tik stalelis ežerėly plaukąs, ir knyga stovi. Sako, priplaukė į kraštą, tai paėmė knygą. Tas stalelis ir nuėjo galan.

Tai matai – per šimtą metų ir nuėjo per žemes ir anys už nekaltą kraują.

PAAIŠKINIMAI

Po santrumpos *p.* nurodoma teksto užrašymo vieta ir pateikėjas. Jei pateikėjas kilęs iš kitur, skliaustuose rašoma jo kilmės vieta. Po santrumpos *u.* nurodomas teksto užrašytojas ar keli užrašytojai; jei užrašė ir iš magnetofono juostos šifravo skirtingi asmenys, minimas ir teksto šifruotojas. Po brūkšnio žymima rankraštinio šaltinio santrumpa ir teksto signatūra. Jei yra garso įrašas, po santrumpos LTRF rašoma jo signatūra. Po santrumpos *sp.* rašomos spausdintų šaltinių signatūros bei to paties varianto mokslinių publikacijų signatūros. Kai užrašymo vieta ar laikas nenurodyti teksto šaltinyje, o apytikriai nustatyti parengėjos, šie duomenys rašomi skliaustuose.

VILNIAUS KAIMYNYSTĖJE

VILNIUS

1. *p.* Čižiūnų k., Rimšės vls., Zr aps. – A.Kudaba, 73 m. *u.* E.Karaliūtė 1949. – LTR 2750(491); *sp.* LTt 4 630.
   Pradžioje – siužetas „Milžinas įsideda artoją į pirštinę".
2. *p.* Pakalniškių k., Paparčių apyl., Kš raj. – Stasys Čiulada, 76 m. *u.* V.Vaitkevičius 1993. – LTR 6241(205).
3. *p.* Švenčionių aps. *u.* A.Bielinis (1926). – LMD I 457(1a).
4. *p.* Kisielių k., Plokščių apyl., Šk raj. – V.Duoba, 73 m. *u.* A.Paplavskaja 1973. – LTR 4889(205); LTRF 1491(40).
5. *p.* Dūkštas, Ign raj. – M.Matorka, 59 m. *u.* E.Rūkštelytė 1958. – LTR 3166(141).
6. *p.* Paluodės k., Salako vls., Zr aps. – M.Dičiūnienė, 52 m. *u.* V.Dičiūnas 1936. – LTR 811(376).
7. *p.* Salakas, Zr aps. – V.Būga, 37 m. *u.* E.Rūkštelytė 1941. – LTR 2416(6).
8. *p.* Salakas, Zr aps. – E.Kazminienė, 57 m. *u.* E.Rūkštelytė 1939. – LTR 2008(90).
9. *p.* Jakiškių k., Salako vls., Zr aps. – U.Kundrotavičienė, 82 m. *u.* V.Dičiūnas 1936. – LTR 961(119).
10. *p.* (Panevėžys) – A.Stalinkevičius, 40 m. *u.* J.Stalinkevičiūtė (1930, iš J.Elisono rink.). – LTR 768(186); *sp.* BUL 56.

11. *P.* Kraspolio dvaras, Giedraičių vls., Ukm aps. – B.Kanapeckas, 37 m. *u.* J.Steikūnas 1925. – LTR 601(13).
12. *P.* Liubartų k., Šll raj. – Juozas Maula, 72 m. *u.* B.Kerbelytė, I.Lukšaitė 1959. – LTR 3470(175).
Greičiausiai pasakotojas skaitė Vaižganto „Vilniaus pilies pasaką" ir prisiminė tik šio kūrinio fragmentą.

VILKPĖDĖ

Vilkpėdės vietovėje buvęs akmuo su vilko pėda dingęs.
13. *P.* Vilkpėdė, Vilnius – Franciškus Lechavičius. *u.* M.Davainis-Silvestraitis 1904. – *Sp.* DSPSO 133.

ŠNIPIŠKIŲ AKMENYS

Pasak A. H. Kirkoro (1859), akmenys gulėjo netoli Ukmergės gatvės, „laukuose už namų".
14. *P.* Giedraičiai, Ukm aps. *u.* B.Dabužinskaitė – LMD I 271(16a). Skelbiamas suliteratūrinto teksto fragmentas.

TEREŠIŠKIŲ AKMUO

Akmuo gulėjo prie kelio į Turgelius, tarp Terešiškių ir Kurmelionių. Pasak R. Matulio (1990), akmuo buvo susprogdintas 1974 m.
15. *P.* Padvarės k., Dieveniškių vls., Ašmenos aps. *u.* J.Kuklys. – LMD I 597(3).

ŽIŽMA IR GAUJA

16. *P.* Kužų k., Dubičių vls., Trak aps. – J.Jankelaitienė. *u.* A.Griška 1933. – LMD I 99(11).

KANIAVĖLĖ

17. *P.* Paąžuolės k., Kaniavos apyl., Vrn raj. – A.Mackevičius, 64 m. *u.* M.Juškaitė, D.Bloznelytė 1971. – LTR 4318(137); LTRF 1170(35); *Sp.* Dbč 31.
18. *P.* Paąžuolės k., Kaniavos apyl., Vrn raj. – S.Kirkliauskas, 68 m. *u.* M.Juškaitė, D.Bloznelytė 1971. – LTR 4318(103).

DŪBA

19. *P.* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 18. – LTR 4318(102); LTRF 1170(3).
20. *P.* Bieliūnų k., Dubičių apyl., Eiš raj. – P.Mačionis. *u.* A.Jonaitytė 1959. – LTR 4043(49).
21. *P.* Leliušių k., Pelesos apyl., Baltarusija. – Dominykas Rakutis, 70 m. *u.* A.Jonaitytė 1974. – LTR 4927(14).
22. *P.* Pavalakės k., Paškevičių apyl., Vrn raj. – S.Kanevičius, 76 m. *u.* I.Jakinevičiūtė 1971. – LTR 4309(266).

MERGOS AKMUO

Akmens kaimo Mergos, arba Nuotakos, akmuo (Varėnos raj.).

23. *P.* Akuškonių k., Prn raj. – V.Kvedaravičius, 75 m. *u.* J.Trinkūnas 1973. – LTR 4551(68).

24. *P.* Pamerkių k., Valkininkų apyl., Vrn raj. – Janina Bižukienė, 85 m. *u.* V.Vaitkevičius 1993. – LTR 6167(341).

25. *P.* Akmens k., Valkininkų apyl., Vrn raj. – Anelė Česnulevičienė, 82 m. *u.* V.Vaitkevičius 1993. – LTR 6167(349).
Skelbiamas teksto fragmentas.

GLĖBAS

26. *P.* Zervynų k., Marcinkonių apyl., Vrn raj. – J.Tamulionis, 67 m. *u.* N.Vėlius 1963. – LTR 3670(83).

MERKYS

27. *P.* Pamerkių k., Valkininkų apyl., Vrn raj. – Genovaitė Česnulevičienė, 61 m. *u.* V.Vaitkevičius 1993. – LTR 6167(324).

PERLOJA

28. *P.* Masališkių k., Vrn raj. – Juozas Navickas, 80 m. *u.* Z.Puteikienė 1976. – LTR 4761(89); LTRF 1790(13).

PAPERLOJYS

29. *P.* Zervynų k., Marcinkonių apyl., Vrn raj. – Genė Makselienė. *u.* N.Vėlius 1963. – LTR 3670(54).

ŽIŽMŲ AKMUO

Pasakojama apie akmenį, dažniausiai vadinamą Šaltinių ar Svodbos akmeniu.

30. *P.* Valkininkai, Trak aps. – Eidukonis. *u.* A.Bielinis 1926. – LMD I 474(168).

31. *P.* Žižmų k., Dieveniškių parapija., Ašmenos aps. – E.Šilabričiūtė. *u.* A.Bielinis 1926. – LMD I 474(550).

KAULALIŠKIŲ AKMUO

Pasakojama apie akmenį Baltarusijoje, netoli Kaulališkių (dabar – Kanvališki). Šio melsvo („žilo") akmens skeveldros buvo naudojamos ūkio reikalams, taip pat panaudotos paminklo lenkų kariams statybai Dieveniškėse. Likusi tik apatinė akmens dalis.

32. *P.* Poškų k. ir apyl., Eiš raj. – M.Vasiliauskas, 75 m. *u.* N.Vėlius, N.Kazėnaitė 1965. – LTR 3796(47).

DRUCMINŲ EŽERAS

33. *P.* Drucminų k., Nočios parapija., Lydos aps. – Pranas Nalivaika. *U.* A.Bielinis 1928. – LMD I 474(583).

GRIKIS

34. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 33. – LMD I 474(571).

GERVĖČIŲ AKMENYS

35. *P.* Galčiūnų k., Gervėčių apyl., Astravo raj., Baltarusija – Uršulė Lukaitienė, 85 m. *U.* B.Kerbelytė 1970. – LTR 4160(107); LTRF 933(5).

VELNIO TILTAS

36. *P.* Galčiūnų k., Gervėčių apyl, Astravo raj., Baltarusija – P.Rinkevičius, 63 m. *U.* E.Mažulienė, D.Šilainytė 1970. – LTR 4160(273).
37. *P.* Galčiūnų k., Gervėčių apyl., Astravo raj., Baltarusija – Pranas Savickas, 63 m. *U.* B.Kerbelytė 1970. – LTR 4160(39).

MOKO LOBAS

38. *P.* Mockų k., Gervėčių apyl., Astravo raj., Baltarusija – L.Mocka, 72 m. *U.* E.Mažulienė, D.Šilainytė 1970. – LTR 4161(406).
39. *P.* Mockų k., Gervėčių apyl., Astravo raj., Baltarusija – B.Kalinauskienė, 59 m. *U.* D.Šilainytė 1970. – LTR 4161(220).

MYGNABALIS

40. *P.* Girių k., Gervėčių apyl., Astravo raj., Baltarusija – J.Ravaitis, 69 m. *U.* V.Gulbinaitė, E.Feldmanaitė 1971. – LTR 4234(117).
41. *P.* Pelegrindos k., Gervėčių apyl., Astravo raj., Baltarusija – J.Petrikas, 59 m. *U.* P.Jokimaitienė, K.Labanauskas 1970. – LTR 4156(2).
42. *P.* Miciūnų k., Gervėčių apyl., Astravo raj., Baltarusija – J.Meškys, 74 m. *U.* N.Vėlius 1970. – LTR 4152(126); LTRF 928(15).

KAUNO APYLINKĖS

NEMUNAS IR VYSLA

43. *P.* Pelesos k., Varanavo raj., Baltarusija – Jonas Kanevičius, 61 m. *U.* R.Karpauskaitė, A.Juška 1971. – LTR 4310(108); LTRF 1250(21).

AKMUO PRIE NEMUNO

Vieni nurodo akmenį prie Pažaislio, kiti – prie Bičių rėvos. S. Kolupaila (1950), ieškojęs šio akmens dar prieškaryje, teigė, kad „didokas

akmuo tikrai guli Nemuno krante ties Pažaisliu". Akmenyje būta tarsi nugaros, pirštų ar rankos atspaudų.

44. *P.* Kakšiai, Ragainės aps., buv. Rytų Prūsija. *U.* Kumutaitis (1858). – *Sp.* SchLG p. 247 = BsV p. 384 = LTt 4 538.

VELNIO TILTAS

Taip buvo vadinamos Bičinėtų ir Bičių rėvos Nemune tarp Rumšiškių ir Pažaislio. Trukdančias laivybai rėvas imta ardyti dar XVI a.; užtvenkus Nemuną prie Kauno, jos atsidūrė marių dugne.

45. *P.* Medikių k., Papilės apyl., Brž raj. – Pranė Vilkienė, 63 m. *U.* A.Glemžaitė 1975. – LTR 4720(17).

46. *P.* Mažiūnų k., Butrimonių vls., Al aps. – D.Milkevičienė, 50 m. *U.* V.Milkevičius 1937. – LTR 1286(160).

KAUNO PILIS

47. *P.* Raudondvario apyl., K aps. *U.* Laigis 1913. – LTR 98(3).

48. *P.* Paluodės k., Salako vls., Zr aps. – M.Dičiūnienė, 52 m. *U.* V.Dičiūnas 1936. – LTR 811(375).

49. *P.* Lapių vls., K aps. *U.* A.Mugasaitė 1933. – LTR 407(39).

KAUNAS

50. *P.* Ricielių k., Liškiavos vls., Al aps. – U.Jurčikonytė. *U.* E.Šneideris 1929. – LTR 374e(2675).

VELNIO AKMUO

Akmuo, apie kurį pasakojama, nelokalizuotas.

51. *P.* Makštavos k., Upninkų apyl., Jnv raj. – A.Joteika, 64 m. *U.* E.Vasiliauskaitė, D.Vieverytė 1978. – LTR 5099(21); LTRF 2418(23).

ŠLIENAVOS GIRIA

52. *P.* Kauno aps. *U.* P.Remeika 1928. – LTR 581(1a).

SKUTULĖS RAISTAS

53. *P.* Siponių k., Birštono apyl., Prn raj. – A.Kalesinskas, 51 m. *U.* T.Zaleskaitė 1972. – LTR 4441(35).

STRĖVA IR VERKNĖ

54. *P.* Birštonas, K aps. – Jonas Blekaitis. *U.* K.Podberskis 1877. – LVIA f. 1135 ap. 10 Nr. 179 p. 72.
Užrašyta lenkų kalba; žodžiai: „įstrielojo tiesiog į Nemuną" – lietuviškai.

INTUPONIŲ AKMUO

Pasakojama apie kaimo kapeliuose esantį Mergos akmenį.

55. *P.* Karapolio k., Aukštadvario apyl., Trak raj. – P.Vasiliauskienė, 70 m. *u.* E.Eimaitytė, V.Urbonaitė 1973. – LTR 4551(336).

56. *P.* Stakliškės, Prn raj. – Genovaitė Gudeliūnienė, 67 m. *u.* V.Vaitkevičius 1993. – LTR 6167(85).

NAPOLEONO KEPURĖ

Pasakojama apie Lepelionių piliakalnį, kuris minimas ir Krištapiškių kalno bei Balnakalnio vardu.

57. *P.* Kaliūkščių k., Aukštadvario apyl., Trak raj. – J.Švabauskas, 65 m. *u.* E.Dagytė 1973. – LTR 4562(83).

58. *P.* Mockonių k., Stakliškių apyl., Prn raj. – Karolina Pugačiauskienė, 62 m. *u.* V.Vaitkevičius 1992. – LTR 6167(73).

KLEBIŠKIO KALNAS

59. *P.* Plyniškių k., Veiverių vls., K aps. – J.Malanius. *u.* P.Remeika. – LTR 581(4).

SIENAKALNIS

60. *P.* Stakliškės, Prn raj. – Stasys Pauliukonis. *u.* T.Šidiškis 1988. – LTR 6167(60).

KALVIŲ EŽERAS

61. *P.* Malinavos k., Stakliškių apyl., Prn raj. – J.Litvinskas, 78 m. *u.* V.Vaitkevičius 1992. – LTR 6167(310).

RAGANOS KĖDĖ

Noreikiškėse, be Raganos Kėdės, prie Juodžio ežero dar yra akmuo Raganos Pečius ir net du Laumių akmenys.

62. *P.* Noreikiškių k., Stakliškių apyl., Prn raj. – Aleksas Pėdnyčia, 78 m. *u.* V.Vaitkevičius 1992. – LTR 6167(52).

PAPARČIAI – TRAKAI – KERNAVĖ

MITKIŠKIŲ AKMUO

63. *P.* Klišabalos k., Kernavės apyl., Šrv raj. – Feliksas Šalkauskas, 54 m. *u.* N.Vėlius 1969. – LTR 4113(91); LTRF 1039(11); *sp.* K 39.

64. *P.* Klišabalos k., Kernavės apyl., Šrv raj. – V.Šalkauskienė, 81 m. *u.* N.Vėlius 1969. – LTR 4113(68).

65. *P.* Kernavė, Šrv raj. – V.Jokubickienė, 46 m. *u.* N.Vėlius 1969. – LTR 4113(145).
66. *P.* Kernavė, Šrv raj. – L.Gelažauskienė, 91 m. *u.* N.Vėlius 1969. – LTR 4113(132).

SKARBAS

Pasakojama apie Budelių piliakalnį (Kaišiadorių raj.).
67. *P.* Budelių k., Žaslių vls., Trak aps. – M.Vaškevičius. *u.* J.Vasiliauskienė 1935. – LVA (Budelių k.).

PAPARČIAI

68. *P.* Antakalnio k., Paparčių apyl., Kšd raj. – Mykolas Jurevičius, 87 m. *u.* V.Vaitkevičius 1993. – LTR 6241(155).

LIUTONIŲ AKMUO

Netiksliai nurodoma akmens vieta. Liutonyse ir apylinkėse toks akmuo nežinomas.
69. *P.* Linkuva, Šl aps. – L.Jovaišytė, 64 m. (iš Žiežmarių). *u.* J.Spudaitė 1932. – LTR 337(2); *sp.* BLLS 494.

TRAKAI

70. *P.* Kaliūkščių k., Aukštadvario apyl., Trak raj. – J.Švabauskas, 65 m. *u.* E.Dagytė 1973. – LTR 4562(80).

BALUOSYS

71. *P.* Grumblių k., Šlu raj. – J.Saulėnienė, 65 m. (iš Trakų raj.). *u.* L.Sauka, K.Grigas 1960. – LTR 3426(490); LTRF 139(4).

VILKOKŠNIS

72. *P.* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 71. – LTR 3426(491); LTRF 139(5).

PIJUOSAS

73. *P.* Dusmenų k., Onuškio vls., Trak aps. – C.Noreikevičius. *u.* A.Šalčiūnienė 1935. – LVA (Dusmenų k.).

BEIŽIONIŲ PILIAKALNIS

74. *P.* Nemaitonių k., Varkalių apyl., Trak raj. – Kazys Stalilionis, 72 m. *u.* V.Vaitkevičius 1992. – LTR 6167(153).
75. *P.* Užtrakio k., Kazotiškių apyl., Trak raj. – A.Venzlauskienė, 67 m. *u.* Z.Urbonienė 1968. – LTR 3918(181).
76. *P.* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 75. – LTR 3918(180).
77. *P.* Nemaitonių k., Varkalių apyl., Trak raj. – Domicelė Kulbickienė, 57 m. *u.* V.Vaitkevičius 1992. – LTR 6167(163).

ŠVENČIUS

Neaišku, apie kurį Švenčiaus ežerą pasakojama: tai gali būti Žydiškių, Šuolių (abu – Kaišiadorių raj.), Nečiūnų arba Bakaloriškių (abu – Trakų raj.) Švenčiumi vadinamas ežeras.

78. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 75. – LTR 3918(182).

AKMUO PRIE ŠVENČIAUS EŽERO

Pasakojama apie Žydiškių Švenčiaus ežerą (Kaišiadorių raj.).

79. *P.* Nemaitonių k., Varkalių apyl., Trak raj. – Marcelė Stalilionienė, 61 m. *U.* V.Vaitkevičius 1992. – LTR 6167(242).

KRUNCIKŲ AKMUO

Akmuo buvo sunaikintas pokario metais, renkant nuo laukų akmenis.

80. *P.* Kruncikų k., Aukštadvario apyl., Trak raj. – J.Ruseckas, 60 m. *U.* I.Sabonytė 1973. – LTR 4551(166).

VELNIO DUOBĖ

Pasakojama apie garsiausią – vadinamąją Škilietų Velnio duobę.

81. *P.* Kapčiaus vnk., Aukštadvario apyl., Trak raj. – Nausutienė, 60 m. *U.* J.Trinkūnas 1973. – LTR 4551(23).

82. *P.* Aukštadvaris, Trak raj. – A.Volskis, 64 m. *U.* M.Juškaitė 1973. – LTR 4561(21); LTRF 1481(24).

GUOSTUS

83. *P.* Kaliūkščių k., Aukštadvario apyl., Trak raj. – J.Švabauskas, 65 m. *U.* E.Dagytė 1973. – LTR 4562(82).

ČIŽIŪNŲ MILŽINKAPIS

Greičiausiai pasakojama apie Čižiūnų viduramžių kapinyną.

84. *P.* Aukštadvaris, Trak raj. – J.Kasparavičius, 48 m. *U.* M.Juškaitė 1973. – LTR 4561(68); LTRF 1480(4).

VERNIEJUS

85. *P.* Aukštadvaris, Trak raj. – A.Volskis, 64 m. *U.* M.Juškaitė 1973. – LTR 4561(20); LTRF 1481(21).

PRANCŪZKAPIAI

86. *Sp.* K.Naunčikas. Milžinkapiai. – Lietuva, 1923, Nr. 138.

SEMELIŠKĖS

87. *P.* Vilkaviškis – A.Giedraitytė, 76 m. *U.* K.Viščinis 1965. – LTR 3785(210).

KERNAVĖ

88. *P.* Klišabalos k., Kernavės apyl., Šrv raj. – Feliksas Šalkauskas, 54 m. *U.* N.Vėlius 1969. – LTR 4113(113); *Sp.* K 33.
89. *P.* Vičiūnų k., Musninkų apyl., Šrv raj. – Vaclovas Pileckas, 64 m. *U.* J.Dovydaitis 1969. – LTR 4112(434); *Sp.* K 35.
90. *P.* Pakalniškių k., Paparčių apyl., Kš raj. – Stasys Čiulada, 76 m. *U.* V.Vaitkevičius 1993. – LTR 6241(206).
91. *P.* Kernavė, Šrv raj. – M.Stuckaitė, 39 m. *U.* N.Vėlius 1969. – LTR 4113(136); LTRF 1038(10); *Sp.* K 22.
92. *P.* Kernavė, Šrv raj. – L.Barsukas, 68 m. *U.* N.Vėlius, šfr. R.Vėliuvienė 1969. – LTR 4113(51); LTRF 1038(9).
93. *P.* Kernavė, Šrv raj. – Naidzinskienė. *U.* N.Vėlius 1969. – LTR 4113(176).
94. *Sp.* PkAV p. 73. Su Kernave siejamų padavimų aprašymo fragmentas.
95. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 89. – LTR 4112(425); *Sp.* K 27.

BARČIO KALNAS

Pasakojama apie vieną iš penkių Kernavės piliakalnių – vadinamąjį Lizdeikos, arba Barščių, kalną.
96. *P.* Kernavė, Šrv raj. – E.Barsukas, 25 m. *U.* N.Vėlius 1969. – LTR 4113(57); LTRF 1038(8); *Sp.* K p. 410.

ŽEMAIČIŲ ŽEMĖ

PLATELIAI

97. *P.* Stirbaičių k., Platelių apyl., Pln raj. – Ona Stojulienė. *U.* Dunauskaitė, Galkauskaitė 1974. – LTR 4642(50); LTRF 1898(25).
98. *P.* Seda, Mžk raj. – L.Želvienė, 79 m. *U.* N.Vėlius, B.Driskiūtė 1969. – LTR 4056(133); LTRF 843(6).
99. *P.* Mačiūkių k., Platelių apyl., Pln raj. – Liudas Jakštas, 70 m. *U.* B.Kerbelytė 1974. – LTR 4649(105); LTRF 2436(11).
100. *U.* Smilingytė 1930. – LTR 284(586); *Sp.* LTt 4 648.
101. *P.* Kašučių k., Darbėnų vls., Krtn aps. – P.Drungilas. *U.* F.Einas 1935. – LVA (Kašučių k.).
102. *P.* Dovainių k., Platelių apyl., Pln raj. – Bronė Česnienė, 55 m. *U.* E.Dagytė 1974. – LTR 4650(309); LTRF 11674(9).

PLATELIŲ EŽERO PILIES SALA

Archeologinių tyrimų duomenimis, Pilies saloje XVI–XVII a. yra buvę medinių statinių ir vienas mūrinis pastatas. Matyt, tai XVI a. karališkojo dvaro liekanos.
103. *P.* Kruopių k., Barstyčių apyl., Skd raj. – Antanas Šleinys, 72 m. *U.* K.Viščinis, G.Granickaitė 1969. – LTR 4061(11); LTRF 810(3).

104. *P.* Mačiūkių k., Platelių apyl., Pln raj. – Liudas Jakštas, 70 m. *u.* B.Kerbelytė 1974. – LTR 4649(108); LTRF 2436(14).
105. *P.* Plateliai, Pln raj. – Stefa Šoblinskaitė, 79 m. *u.* E.Dagytė 1974. – LTR 4650(42); LTRF 1666(11).
106. *P.* Plateliai, Pln raj. – Kotryna Budrienė, 93 m. *u.* E.Dagytė 1974. – LTR 4650(81); LTRF 1671(1).
107. *P.* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 104. – LTR 4649(107); LTRF 2436(13).
108. *P.* Plokščių k., Paukštakių apyl., Pln raj. – A.Razmienė, 63 m. *u.* B.Razma 1968. – LTR 4165(185).
109. *P.* Medsėdžių k., Platelių apyl., Pln raj. – Steponas Sabaliauskas, 70 m. *u.* B. Kerbelytė 1974. – LTR 4649(32); LTRF 2433(27).

ŠVENTORKALNIS

Šventorkalnio kalvoje, archeologinių tyrinėjimų duomenimis, XVI–XVII a. stovėjo dvaro pastatai.
110. *P.* Plateliai, Pln raj. – P.Zaboras, 80 m. *u.* B.Kerbelytė 1974. – LTR 4649(22); LTRF 2433(20).

ALKOS KALNAS

Pasakojama apie Puokės Alkos, arba Aukos, kalną (Skuodo raj.).
111. *P.* Seda, Mžk raj. – L.Želvienė, 79 m. *u.* N.Vėlius, B.Driskiūtė 1969. – LTR 4056(134); LTRF 843(7).

RIETAVAS

112. *u.* M.Untulis (1946). – LTR 2843(453a).
113. *P.* Kadagynų k., Kvėdarnos apyl., Šll raj – S.Ivinskienė, 59 m. *u.* A.Kazlauskienė, E.Mieliauskaitė 1978. – LTR 4829(24); LTRF 1946(21).

GANDINGA

114. *Sp.* PkAK p. 89. Tekstas rusų kalba.
115. *Sp.* Gamuro Draugas. Gondinga. – Trimitas, 1921, Nr. 47, p. 23.
116. *P.* Vadžgirio k., Rs aps. – K.Raudis. *u.* M.Davainis-Silvestraitis 1887. – *Sp.* DSPŽ 1 p. 291. Tekstas išverstas į lenkų kalbą; originalas dingęs.
117. *P.* Gandingos k., Plungės vls., Tlš aps. – D.Žilinskienė. *u.* E.Abelienė 1935. – LVA (Gandingos k.).
118. Žr. paaiškinimą Nr. 115, p. 23.
119. *P.* Kūliai, Krtn aps. – J.Vosylius, 22 m. *u.* E.Grigonytė 1931. – LTR 322(163).
120. Žr. paaiškinimą Nr. 115, p. 24.
121. Žr. paaiškinimą Nr. 115, p. 24.
122. Žr. paaiškinimą Nr. 115, p. 24.

STANELIŲ PILAITĖ

Pasakojama apie Stanelių piliakalnį.
123. *Sp.* GK 1934, Nr. 1, p. 47.

NEGARBA

124. *P.* Kretinga – P. Farmanavičiūtė, 37 m. *U.* P.Buivydas 1936. – LTR 1294(16).
125. *P.* Rūdaičių k., Krtn raj. – Barbora Vitkienė, 64 m. *U.* B.Kerbelytė 1961. – LTR 3471(991).
126. *P.* Rūdaičių k., Krtn raj. – Barbora Spučienė, 65 m. *U.* B.Kerbelytė 1961. – LTR 3471(1011).
127. *P.* Kretinga – Grasilda Kairienė, 80 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1961. – LTR 3471(28); LTRF 204(7).
128. *P.* Rūdaičių k., Krtn raj. – Jonas Vitkus, 69 m. *U.* B.Kerbelytė 1961. – LTR 3471(1001)
129. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 125. – LTR 3471(983).
130. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 125. – LTR 3471(983).
131. *P.* Kretinga – Barbora Buivydaitė, 75 m. *U.* B.Buivydaitė 1971. – LTR 4220(35).
132. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 125. – LTR 3471(984).

RŪDAIČIŲ ALKOS KALNAS

133. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 128. – LTR 3471(1004).

RŪDAIČIŲ PILELĖ

134. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 125. – LTR 3471(980).

RŪDAIČIŲ KATMILŽIAI

135. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 126. – LTR 3471(1012).

SUOKELIS

136. *P.* Kretinga – Barbora Buivydaitė, 40 m. *U.* P.Buivydas 1936. – LTR 1294(28).

KAŠUČIŲ EŽERAS

137. *P.* Kumpikų k., Krtn raj. – Užuotas, 72 m. *U.* P.Jokimaitienė, L.Sauka 1961. – LTR 3471(703).

KAŠUČIŲ KAPELIAI

138. *P.* Joskaudų k., Krtn raj. – P.Galdikienė, 72 m. *U.* K.Viščinis 1961. – LTR 3471(977); LTRF 235(45).

IMBARĖ

139. *P.* Imbarės k., Krtn raj. – M.Simutienė, 42 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1961. – LTR 3471(436); LTRF 232(16).
140. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 139. – LTR 3471(437); LTRF 232(17).

141. *P.* Imbarės k., Krtn raj. – Stefa Žilinskytė, 60 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1961. – LTR 3471(434); LTRF 232(28); *Sp.* LTt 4 702.
142. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 141. – LTR 3471(432); LTRF 232(26).
143. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 141. – LTR 3471(435); LTRF 232(29).
144. *P.* Imbarės k., Krtn raj. – Pranas Žilinskis, 61 m. *U.* B.Kerbelytė 1961. – LTR 3471(419); LTRF 214(6).

ĮPILTIS

Pasakojama apie pirmąjį Senosios Įpilties piliakalnį.
145. *P.* Lendimų k., Krtn raj. – Teklė Šimanskienė, 76 m. *U.* B.Kerbelytė 1961. – LTR 3471(892).
146. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 145. – LTR 3471(893).
147. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 145. – LTR 3471(894).
148. *P.* Sūdėnų k., Krtn raj. – A. Gricius, 82 m. *U.* B.Kerbelytė 1961. – LTR 3471(883); *Sp.* LTt 4 756.

ĮPILTIES ALKOS KALNAS

149. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 148. – LTR 3471(884).

KARIŲ KALNAS

Pasakojama apie trečiąjį Senosios Įpilties piliakalnį.
150. *P.* S. Įpilties k., Krtn raj. – L.Viršilienė, 69 m. *U.* B.Kerbelytė 1961. – LTR 3471(898).

ALKOS KALNAS

151. *P.* Alkos k., Krtn raj. – Kazys Petrauskas, 63 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1961. – LTR 3471(473).
152. *P.* Alkos k., Krtn raj. – K.Petrauskienė, 55 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1961. – LTR 3471(466).
153. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 152. – LTR 3471(467).
154. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 152. – LTR 3471(468).
155. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 152. – LTR 3471(470).
156. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 152. – LTR 3471(471).

GIRGŽDŪTĖ

157. *P.* Juciškės k., Gardiškės apyl., Varnių raj. – J.Šliogeris, 86 m. *U.* N.Vėlius 1962. – LTR 3563(60).
158. *P.* Pagirgždūtės k., Varnių raj. – A.Norkienė, 56 m. *U.* N.Vėlius 1962. – LTR 3563(95).
159. *P.* Bubių k., Varnių vls., Tlš aps. – Anelė. *U.* L.Kšivickis (1906). – *Sp.* KSŽ p. 25. Tekstas lenkų kalba.
160. *U.* M.Brensztein. *Sp.* Wisła 1899 XIII p. 348. Tekstas lenkų kalba.
161. *P.* Pagirgždūtės k., Varnių raj. – A.Gečas, 82 m. *U.* N.Vėlius 1962. – LTR 3563(106).
162. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 161.

PAGIRGŽDŪTĖS PILELĖ

Matyt, pasakojama apie tą pačią Girgždūtės kalvą, kurios pietrytinėje dalyje būta piliakalnio – stovėjo medinė pilis.

163. *P.* Vašilėnų k., Gardiškės apyl., Varnių raj. – J.Bruškienė, 62 m. *U.* N.Vėlius 1962. – LTR 3578(259).

164. *P.* Pagirgždūtės k., Varnių vls., Tlš aps. – K.Urniežius. *U.* V.Buivytė 1935. – LVA (Pagirgždūtės k.).

LABUNAVUKAS

165. *P.* Reškėtų k., Laukuvos apyl., Rietavo raj. – P.Ričkus, 69 m. *U.* N.Vėlius 1959. – LTR 3171(325).

VARNIAI

166. *P.* Gelžyčių k., Laukuvos apyl., Šll raj. – T.Žilinskienė, 52 m. *U.* N.Vėlius 1963. – LTR 3786(32).

167. *P.* Paakmenės k., Kaltinėnų vls., Trg aps. – D.Laurinavičius, 45 m. *U.* A.Brazdeikis 1937. – LTR 1217(171)

LŪKSTAS

168. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 165. – LTR 3171(338).

169. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 166. – LTR 3786(31).

170. *P.* Tverai, Pln raj. – V.Stankutė, 67 m. *U.* N.Vėlius, V.Petkutė 1975. – LTR 4724(205); LTRF 1681(67).

171. *P.* Kegų k., Tlš raj. – Z.Rugienė, 68 m. *U.* L.Gadeikytė, L.Ivanskytė, R.Kraujalytė 1977. – LTR 4859(36); LTRF 1998(33).

172. Iš A.Kašarausko rankraščių 1857. *Sp.* TŽ 1, p. 108.

ŠATRIJA

173. *P.* Čiobiškis, Ukm aps. – M.Tviragienė, 76 m. (nuo Luokės). *U.* J.Dovydaitis 1932. – LTR 776(33a).

174. *P.* Rimučių k., Kurtuvėnų prp. *U.* J.Nomeika. – LMD I 385(2).

175. *P.* Kalvėnų k., Kaltinėnų apyl., Šll raj. – P.Minitienė, 61 m. *U.* N.Vėlius 1963. – LTR 3643(157).

176. *U.* M.Untulis 1948. – LTR 2845(135).

177. *P.* Trumpaičių k., Šl aps. – Jonas Mocius. *U.* M.Slančiauskas (1874). – *Sp.* SIŠLSA 251.

MASTIS

178. *P.* Veiviržėnų vls., Tlš aps. *U.* M.Bučnys 1937. – *Sp.* BLMS 207.

179. *P.* Tlš raj. – J.Balsevičienė, 54 m. *U.* D.Plančiūnaitė, D.Ragėnaitė 1977. – LTR 4857(175); LTRF 1997(7).

DŽIUGO KALNAS

Pasakojama apie Džiuginėnų piliakalnį (Telšių raj.).

180. *P.* Alsėdžiai, Pln raj. – P.Vakdarienė, 71 m. *U.* K.Viščinis 1974. – LTR 4636(98); LTRF 1564(1).

MEDVĖGALIS

Matyt, pasakojama apie piliakalnį – Pilies kalną, o ne apie Medvėgalio kalvą.

181. *P.* Kaupų k., Tverų apyl., Pln raj. – Z.Mastavičienė. *U.* J.Tamulis, šfr. K.Viščinis 1975. – LTR 4727(97); LTRF 1687(38).

182. *P.* Josudiškės k., Kaltinėnų apyl., Šll raj. – S.Orvydienė, 58 m. *U.* N.Vėlius 1963. – LTR 3643(69).

183. *P.* Vunkių k., Požerės apyl., Varnių raj. – P.Bliutas, 59 m. *U.* N.Vėlius 1960. – LTR 3283(61).

184. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 175. – LTR 3643(159).

185. *P.* Girvainių k., Laukuvos vls., Trg aps. – J.Straukas, 52 m. *U.* B.Straukaitė 1939. – LTR 2273(41).

186. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 182. – LTR 3643(73).

187. *P.* Trakogalio k., Kaltinėnų apyl., Šll raj. – P.Pocius, 70 m. *U.* N.Vėlius 1963. – LTR 3643(226).

188. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 175. – LTR 3643(158).

189. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 187. – LTR 3643(210).

MOTERAITIS

190. *P.* Ringuvėnų II k., Kuršėnų apyl., Šl raj. – Pranas Tamašauskas, 74 m. *U.* V.Žvikaitė, E.Kilikevičiūtė 1978. – LTR 4942(172); LTRF 2192(24).

PAJŪRALIS

191. *P.* Sauslaukio k., Kvėdarnos apyl., Šll raj. – J.Breiterienė, 57 m. *U.* D.Jankauskaitė, D.Gabšytė, G.Meilutytė 1976. – LTR 4814(40); LTRF 1890(35).

PADIEVAIČIO PILIAKALNIS

192. *P.* Padievaičio k., Kvėdarnos apyl., Šll raj. – A.Stanevičienė, 46 m. *U.* B.Kerbelytė, B.Kurkulis, I.Lukšaitė 1959. – LTR 3470(31).

193. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 192. – LTR 3470(28).

PARŠEŽERIS

194. *P.* Sideriškių k., Kražių vls., Tlš aps. – L.Kundrotas. *U.* S.Kavaliauskaitė 1937–38. – LTR 2368(445).

195. *P.* Burnių k., Kaltinėnų vls., Trg aps. – A.Aušbikavičius, 60 m. U. V.Aušbikavičius 1939. – LTR 2273(57).

196. Iš A.Kašarausko rankraščių 1857. *Sp.* TŽ 1 p. 104. Tekstas lenkų kalba, o žodžiai „Eikit bėkit šalin" – lietuviškai.

BATAKIAI

197. *P.* Kuturių k., Pagramančio apyl., Trg raj. – M.Jogienė, 68 m. *U.* M.Juškaitė 1979. – LTR 5031(108); LTRF 2321(29).
198. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 197. – LTR 5031(106); LTRF 2320(45).

AKLOJI PELKĖ

199. *P.* Lapynų k., Trg vls. ir aps. – M.Kaminskienė, 50 m. *U.* V.Augaitis-Butkus 1937. – LTR 1437(192).
200. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 199. – LTR 1437(193).

KUPRĖS MIŠKAS

Matyt, pasakojama apie viduramžių gynybinius įtvirtinimus, vietos žmonių paprastai vadinamus Daugviere.
201. *P.* Oreliškių k., Kražių apyl., Kelm raj. – J.Daškevičius, 69 m. *U.* E.Kilikevičiūtė, V.Žvikaitė 1976. – LTR 4793(229); LTRF 1963(9).

KRAŽIAI

202. *P.* Vaitkiškių k., Kražių apyl., Kelm raj. – J.Vertelis, 83 m. *U.* M.Juškaitė 1976. – LTR 4791(371); LTRF 1881(13).

UŽVENČIO BAŽNYČIA

203. *P.* Volungių k., Kelm raj. – P.Bumbliauskienė, 57 m. *U.* J.Kavaliauskas 1976. – LTR 4788(221).
204. *P.* Dangvietų k., Užvenčio apyl., Kelm raj. – Žebrauskienė (80 m.) *U.* S.Šimkevičiūtė, D.Grošytė, šfr. K.Viščinis 1976. – LTR 4787(38).

BURBAIČIŲ PILAITĖ

205. *U.* L.Kšivickis XIX a. pabaigoje. *Sp.* KŽP p. 86. Tekstas rusų kalba.

PETRIKAIČIŲ AKMENYS

Pasakojama apie Veselijos akmenis, kurių, pasak K. Avižonio (1927), čia būta net dvylikos. Ši unikali akmenų sistema buvo suardyta XX a. trečiajame dešimtmetyje, skaldant juos ūkio reikalams.
206. *P.* Kražiai – V.Gerčienė, 69 m. *U.* M.Juškaitė 1976. – LTR 4791(74).

RAMONAI

207. *P.* Pakempinių k., Akmenės vls., Mžk aps. – A.Jesaitis, 80 m. *U.* Z.Lungytė 1936. – LTR 935(5).

ALKOS KALNAS

Matyt, pasakojama apie Erkšvos (arba Arkšvos) Alkos kalną (Skuodo raj.).

208. *P.* Strigalės k., Ukrinų apyl., Mžk raj. – F.Gerulskis, 65 m. *U.* L.Sauka 1969. – LTR 4059(294); LTRF 831(28).

LOKAVA

209. *P.* Vėlaičių k., Akm raj. – O.Steponavičienė, 60 m. *U.* B.Kerbelytė 1964. – LTR 3665(912).
210. *P.* Akmenės prp., Šl aps. *U.* A.Burba XIX a. pabaigoje. – *Sp.* BsV p. 174 = LTt 4 715.
211. *P.* Giepaičių k., Akm raj. – K.Lingytė, 95 m. *U.* J.Saukienė, L.Sauka 1964. – LTR 3665(903).
212. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 210. – *Sp.* BsV p. 174 = LTt 4 715.
213. *P.* Giepaičių k., Akm raj. – Julė Šidlauskaitė, 60 m. *U.* B.Kerbelytė 1964. – LTR 3665(864); *Sp.* LTt 4 716.
214. *P.* Giepaičių k., Akm raj. – Antanas Karvelis, 72 m. *U.* B.Kerbelytė 1964. – LTR 3665(876).
215. *P.* Vėlaičių k., Akm raj. – V.Kiudulienė, 60 m. *U.* B.Kerbelytė, J.Saukienė, L.Sauka 1964. – LTR 3665(907).

STABO AKMUO

Pasakojama apie Nevočių arba Krakių kaime žinomą akmenį.
216. *P.* Plausinių k., Mosėdžio apyl., Skd raj. – O.Jablonskienė, 55 m. *U.* P.Jokimaitienė 1961. – LTR 3471(1442).
217. *P.* Nevočių k., Mosėdžio vls., Krt aps. – K.Rimkus. *U.* R.Jurgulis 1937. – LVA (Nevočių k.).

VIDURIO LIETUVA

KALNUJŲ PILIAKALNIS

218. *P.* Kalnujai, Rs raj. – Jonas Šliburis, 68 m. *U.* B.Kerbelytė 1972. – LTR 4436(10).
219. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 218. – LTR 4436(11).

LAIMĖS PĖDA

220. *Sp.* Vienybė Lietuvnįkų, 1894, Nr. 33.

KIRVELIO KALNAS

221. *P.* Paserbenčio k., Rs vls. ir aps. – Vincentas Bakutis. *U.* M.Davainis-Silvestraitis 1883. – *Sp.* DSPŽ 2 p. 113. Tekstas – vertimas į lenkų kalbą; originalas dingęs.

KADARIŠKĖ

222. *P.* Baisogala, Kdn aps. – O.Bobkevičaitė. *U.* P.Mareckas 1926. – LMD I 621(114).

BAISOGALOS AKMUO

Pasakojama apie Valatkonių miško Velnio akmenį (Radviliškio raj.).

223. *P.* Baisogalos vls., Kdn aps. *U.* S.Jurevičius 1930. – LTR 270(2).

ROZALIMO AKMUO

Žmonės nurodo, jog Rozalimo kapinėse mūrinė koplytėlė pastatyta ant švento Zigmantiškių akmens skeveldros, tačiau šis faktas nepatvirtintas.

224. *P.* Naujamiesčio prp., Pn aps. *U.* J.Palukaitis 1916. – LMD I 502(15).

ZIGMANTIŠKIŲ AKMUO

225. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 224.– LMD I 502(15a).

226. *P.* Rozalimas, Pn aps. – Vyskupaitienė. *U.* E.Vyskupaitytė 1925. – LTR 619(48a).

GURSKIO KALNAS

227. *P.* Šiaulaičių k., Šiaulėnų vls., Šl aps. – B.Liulytė, 15 m. *U.* E.Petraitienė 1935. – LVA (Šiaulaičių k.).

ŠIAULĖ

228. *P.* Šiaulėnai, Šl aps. – Grebliauskas. *U.* V.Mikalčius. – LTR 851(6).

229. *P.* Toleikiškių k., Šl aps. – S.Teišerskis. *U.* M.Davainis-Silvestraitis 1878. – *Sp.* DSPŽ 1 p. 227. Tekstas – vertimas į lenkų kalbą; originalas dingęs. Skelbiamas teksto fragmentas; toliau pasakojama apie milžinkapius.

TALKŠA

230. *P.* Mišeikių k., Šl vls. ir aps. *U.* M.Švambaris. – LMD I 488(13a).

231. *P.* Domantų k., Šl vls. ir aps. – M.Martišius. *U.* V.Tomkytė 1936. – LVA (Ginkūnų k.).

232. *P.*(Šl aps.) – Juozas Gendvilas. *U.* M.Slančiauskas (1874). – *Sp.* SlŠLSA 319.

233. *P.* (Šl aps.) – Aloyzas Striupeikis. *U.* M.Slančiauskas (1874). – *Sp.* SlŠLSA 32

KIPŠKALNIS

Matyt, pasakojama apie Saulučių kaime, prie buvusio Kipšų dvaro ir Kipšiuko upelio, esantį Kipškalnį. Tiesa, kartais Kipškalniu vadinama ir visa netoliese prasidedanti kalvų grandinė – Velnio Kelias, Velnio Takas.

234. *P.* Micaičių k., Šl raj. – B.Landsbergienė, 78 m. *U.* M.Juškaitė 1978. – LTR 4943(318).

KELIAS Į LAUMAKIUS

Gamtiškai susiformavusi 3–4 km ilgio kalvelių grandinė dažniausiai buvo vadinama Velnio Taku, Velnio Keliu ar Kipškalniu. Ant šio dabar beveik nukasto „tako" yra du akmenys: Velnio Širdis ir Laumės akmuo.

235. *P.* Saulučių k., Kuršėnų apyl., Šl raj. – J.Šukinskas, 85 m. *u.* B.Mrazauskaitė, L.Šinkūnaitė 1978. – LTR 4941(205); LTRF 2181(17).

JURGAIČIŲ PILIAKALNIS

236. *P.* (Šl aps.) – Morta Kragaitė. *u.* M.Slančiauskas (1874) – *sp.* SlŠLSA 253.
237. *P.* Meškuičiai, Šl aps. – M.Pranckūnienė, 73 m. *u.* O.Budrytė 1946. – LTR 3116(1640).
238. *P.* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 236. – *sp.* SlŠLSA 254.
239. *P* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 236. – *sp.* SlŠLSA 255.
240. *P.* Domantų k., Šl aps. *u.* M.Slančiauskas (1874) – *sp.* SlŠLSA 256.
241. *P.* Šl aps. *u.* J.Rimeika. – CABR F12 – 811 p. 1.
242. *P* . Maniušių k., Gruzdžių vls., Šl aps. – A.Katilius, 70 m. *u.* A.Katiliūtė (1937). – LTR 2368(544).
243. *P.* Šl aps. – Januškevičius. *u.* J.Januškevičius 1931. – LTR 274(46).
244. *P.* Onuškis, Rk raj. – M.Kairienė, 79 m. *u.* B.Kerbelytė, S.Kauneckaitė 1967. – LTR 3905(196); LTRF 636(5).

LUPONIŲ KALNAS

Pasakojama apie Luponių piliakalnį Perkūnkalnį.

245. *P.* Trumpaičių k., Šl aps. – M.T.Slančiauskas ir T.Urbonienė. *u.* M.Slančiauskas 1889. – *sp.* SlŠLSA 252.

VELNIO AKMUO

246. *P.* Daukšių k., Žagarės apyl., Jnš raj. – P. Žlabys, 92 m. *u.* D.Juzeliūnaitė 1975. – LTR 5083(64).
247. *P.* Pabalių k., Žagarės apyl., Jnš raj. – A.Kurapatkina, 48 m. *u.* D.Juzeliūnaitė 1975. – LTR 5083(58).

KARPĖNŲ AKMUO

Pasakojama apie akmenį prie kelio Karpėnai–Ramučiai.

248. *P.* Vilnius – Ona Sakalauskienė, 83 m. (nuo Žagarės). *u.* A.Jonaitytė 1974. – LTR 4927(7).

PILIONIŲ EŽERIUKAS

249. *P.* Šl aps. *u.* S.Žiupsnys (1898). – VUBR F1 – F646 p. 246.

BULĖNŲ EŽERAS

250. *P.* Jonelaičių k., Kurtuvėnų vls., Šl aps. – Žukauskienė, 50 m. *u.* V.Trinka 1930. – LTR 293(408); *sp.* LTt 4 651.

LINKAIČIŲ KAPMILŽIAI

Pasakojama apie Kapmilžiais vadinamą suardytų III–IV a. pilkapių vietą.

251. *P.* Šl aps. – Petras Stasiulis. *U.* M.Slančiauskas (1890). – *Sp.* BsLP 1 p. 143 = BLMS 210 = LTt 4 621 = SlŠLSA 206.

ŽVELGAITIS

Pasakojama apie Žagarės piliakalnį Žvelgaičio kalną.

252. *P.* Dilbinų k., Žagarės vls., Šl aps. – E.Melenytė, 68 m. *U.* J.Marcinkus 1938. – LTR 1427(195).

253. *P.* Giepaičių k., Mžk raj. – A.Žlabys, 82 m. *U.* J.Saukienė, L.Sauka 1964. – LTR 3665(888).

RAKTUVĖ

Pasakojama apie Žagarės piliakalnį Raktuvės kalną.

254. *P.* Puikių k., Žagarės apyl., Jnš raj. – J.Deimantienė, 67 m. *U.* A.Antanaitis 1975. – LTR 5083(124).

255. *P.* Švedlaukio k., Jnš raj. – M.Ušeckienė, 76 m. *U.* D.Šilainytė 1965. – LTR 3831(13).

256. *P.* Gardinas. *U.* A.Burba (iš savo atminties) 1888. – Latwju Tauta, 1898, p. 573.

MEDGINŲ AKMUO

Matyt, pasakojama apie Bulėtiškio, arba Liesų, mitologinį akmenį.

257. *P.* Trumpaičių k., Šl aps. – D.Ratkus. *U.* M.Slančiauskas 1893. – LMD I 561(229); *Sp.* BLLS 495 = LTt 4 638 = SlŠLSA 346.

RYTŲ LIETUVA

ČIČINSKO KALNAS

Pasakojama apie Upytės piliavietę Čičinsko kalną.

258. *P.* Stulbiškių k., Naujamiesčio vls., Pn aps. – Dominykas Paipulas. *U.* J.Balčikonis (1906). – LMD I 814(4); *Sp.* LTt 4 740.

259. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 258. – LMD I 814(4).

260. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 258. – LMD I 814(4).

261. *P.* Linkuva, Šl aps. – V.Meška, 88 m. *U.* J.Spudas 1936. – LTR 1675(34a).

262. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 158. – LMD I 814(5).

263. *P.* Tarnagalos k., Upytės vls., Pn aps. – S.Sokas, 90 m. *U.* S.Sokaitė 1947. – LTR 2515(2).

NUSKENDĘS DVARAS

264. *U.* S.Pekulytė 1927. – LTR 3409(174).

ŽIDONIŲ VINKŠNA

265. *P.* Smilgiai, Pn aps. – K.Laurišonis, 68 m. *U.* P.Vadopalas 1927. – LTR 3409(166).

BIRŽŲ PILIS

266. *P.* Dubriškių vnk., Nemunėlio Radviliškio vls., Brž aps. – Elžbieta Jašinskienė, 70 m. *U.* D.Šernaitė (1937). – LTR 2368(560); *Sp.* LTt 4 692.
267. *P.* Skrėbiškių k., Brž apyl. ir raj. – V.Ruplėnienė, 75 m. *U.* B.Kerbelytė, J.Stanevičiūtė 1966. – LTR 3835(84).

DRUČMANIŠKIŲ PILIAKALNIS

268. *P.* Balčiškių k., Daujėnų vls., Brž aps. *U.* V.Šimbelaitė (1927). – LTR 3409(161).

JUODIS

269. *P.* Kabelių k., Pn vls. ir aps. – S.Kairys, 85 m. *U.* O.Kairytė 1935. – LTR 2083(570).

STIEPRŲ AKMENYS

Pasakojama apie Juodžių miško (Panevėžio–Ukmergės raj.) akmenis Rapolą ir Juozapą. Beveik užkastas išliko tik Rapolas.
270. *P.* Paežerio k., Vadoklių apyl., Pn raj. – Monika Karalienė, 60 m. *U.* V.Vasiliauskaitė 1992. – LTR 6373(113); *Sp.* MK 1(8) p. 68.

PIKTAKALNIS

271. *P.* (Pn aps.) – M.Ališauskas (iš Apso vls.). – LTR 768(4); *Sp.* LTt 4 643.

KURĖNŲ EŽERAS

272. *P.* Kurėnų k., Deltuvos vls., Ukm aps. – A.Bundonis. *U.* A.Bendzaitis 1936. – LVA (Kurėnų k.).
273. *P.* Griežionių k., Ukm aps. – M.Katinienė. *U.* R.Katinaitė 1937. – LTR 2368(497).

BUBINĖ

274. *P.* Gelučių k., Taujėnų vls., Ukm aps. – J.Sabulis. *U.* A.Lukšienė 1935. – LVA (Gelučių k.).

SUKINIŲ MOKAS

275. *P.* Knizlaukio k., Veprių vls., Ukm aps. – J.Čyžis, 80 m. *U.* A.Grybas 1935. – LVA (Sukinių k.); *Sp.* LTt 4 644.

KIAUKLIŲ EŽERAS

276. *P.* Plaštakos k., Balninkų vls., Ukm aps. – J.Misiūnas. *U.* K.Juodytė 1935. – LVA (Plaštakos k.).

VELNIO AKMUO

Pasakojama apie Plaštakos vienkiemyje prie Plaštakos upelio buvusį akmenį su pėda. Akmuo dingo aštuntajame dešimtmetyje.

277. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 276. – LVA (Plaštakos k.).

PETREŠIŪNŲ PILIAKALNIS

278. LTR 619(104). Padavimas įterptas į nežinomo autoriaus piliakalnio aprašymą.

MOŠKĖNŲ PILIAKALNIS

279. *P.* Uvainių k., Panemunėlio apyl., Rk raj. – S.Mikalauskas, 78 m. *U.* L.Platūkytė, G.Meilutytė 1979. – LTR 5196(288); LTRF 2553(24).

280. *P.* Žvilių k., Panemunėlio apyl., Rk raj. – L.Leveškevičienė, 65 m. *U.* L.Platūkytė, G.Meilutytė 1979. – LTR 5196(315); LTRF 2554(4).

281. *P.* Moškėnai, Rk raj. – O.Miržvinskaitė, 74 m. *U.* B.Kerbelytė, S.Kauneckaitė 1967. – LTR 3905(324); LTRF 640(2).

BOBAKALNIS

282. *P.* Klišių k., Panemunėlio apyl., Rk raj. – A.Mykolaitis, 74 m. *U.* D.Širmelytė, D.Dereškaitė 1979. – LTR 5132(13); LTRF 2451(23).

JARA

283. *P.* Jurkupių k., Panemunėlio vls., Rk aps. – J.Jurkštas, 60 m. *U.* A.Čiurlys 1935. – LVA (Jurkupių k.).

SKERDIMAI

284. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 283. – LVA (Jurkupių k.).

TARALDŽIŲ AKMUO

Akmuo, apie kurį pasakojama, neidentifikuotas.

285. *P.* Taraldžių k., Kamajų vls., Rk aps. – B.Tumonienė, 75 m. *U.* O.Kairytė 1939. – LTR 2083(711).

SAMANINĖ PELKĖ

286. *P.* Onuškis, Rk raj. - P.Stuoka, 82 m. *U.* L.Šilainytė, L.Sauka 1967. – LTR 3867(21).

KUPIŠKIO PILIAKALNIS

287. *P.* Kupiškis – Ona Slavinskienė, 73 m. *U.* J.Žebrytė 1974. – LTR 4852(94); LTRF 2038(36).
288. *P.* Svydenių k., Kupiškio vls., Ukm aps. – Ona Petronytė, 75 m. *U.* E.Dulaitienė-Glemžaitė 1948. – *Sp.* DGKpS p. 29; LTt 4 744.

KUPIŠKIS

289. *P.* Linkiškių k., Brž raj. – Elena Mickevičienė, 65 m. (iš Salamiesčio). *U.* L.Šilainytė, L.Sauka 1966. – LTR 3835(414).

ŠEPETA

290. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 287. – LTR 4852(93); LTRF 2038(35).
291. *P.* Jutkonių k., Kup raj. – L.Babickas, 62 m. *U.* A.Glemžaitė 1970. – LTR 4260(133).

DIDŽPRŪDŽIŲ IR ASTRAVO MILŽINAI

292. *P.* Vilnius – Veronika Petrulienė, 79 m. (iš Kupiškio). *U.* V.Petrulienė (iš savo atminties) 1946. – LTR 2477(207).

AKMENYTĖ

Pasakojama apie Kupiškio ganyklose buvusį riedulyną ir didįjį – Velnio – akmenį. Akmenys sunaikinti pokariu.
293. *P.* Kupiškio Kalnelio k., Kup raj. – A.Satkevičius, 50 m. *U.* E.Dulaitienė-Glemžaitė 1955. – *Sp.* DGKpS p. 26; LTt 4 635.

VOSGĖLIŲ PILIAKALNIS

294. *P.* Pažiegės k., Dusetų vls., Zr aps. *U.* J.Būga 1938. – LTR 1534(221).
295. *U.* Iš J.Elisono rink. 1938. – LTR 1832(80).
296. *P.* Berniūnų k., Rk raj. – J.Berniūnas, 71 m. *U.* L.Šilainytė, L.Sauka 1967. – LTR 3867(194).
297. *P.* Vosgėlių k., Dusetų vls., Zr aps. – Ona Juodelienė, 72 m. *U.* B.Juodelė 1937. – LTR 1245(37).
298. *P.* Vosgėlių k., Dusetų vls., Zr aps. – Juozas Lapienis, 64 m. *U.* R.Kepštytė 1939. – LTR 1950(184). Matyt, pateikėjas pasakojo pirmuoju asmeniu (kaip savo nuotykį), o užrašytoja perpasakojo trečiuoju asmeniu.
299. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 298. – LTR 1950(183).
300. *P.* Dusetos, Zr raj. – K.Jurackienė, 95 m. *U.* B.Kerbelytė 1968. – LTR 3987(145); LTRF 769(6).

INDRAILIS

301. *P.* Paindrės k., Dusetų vls., Zr aps. – J.Čepėnas, 45 m. *U.* B.Urbonas (1938). – LTR 1420(166).

SARTAI

302. *P.* Žukliškių k., Dusetų vls., Zr aps. – A.Mažiulis, 58 m. *U.* A.Mažiulis 1935. – LTR 720(23).
303. *P.* Dusetos, Zr raj. – Vincas Šaikus, 86 m. *U.* B.Kerbelytė 1968. – LTR 3987(80); LTRF 773(11).

KAUŠELIS

304. *P.* Zr aps. *U.* K.Valtelvis. – LTR 619(107); *Sp.* LTt 4 663.
305. *U.* P.Gipiškis. *Sp.* GZKr p. 88.
306. *P.* Petraučiznos k., Zr raj. – M.Peškaitienė, 53 m. *U.* K.Viščinis 1968. – LTR 3991(128); LTRF 738(12).

MANIULIŠKIŲ PILIAKALNIS

307. *P.* Maniuliškių k., Zr raj. – E.Stundžienė, 79 m. *U.* B.Kerbelytė 1968. – LTR 3987(302); LTRF 772(29).
308. *P.* Maniuliškių k., Zr raj. – N.Streikienė, 60 m. *U.* B.Kerbelytė 1968. – LTR 3987(270); LTRF 772(2).
309. *P.* Sviliškių k., Antazavės apyl., Zr raj. – Emilija Lašienė, 63 m. *U.* B.Kerbelytė 1968. – LTR 3987(10); LTRF 778(9).
310. *P.* Maniuliškių k., Zr raj. – T.Bareikienė, 77 m. *U.* B.Kerbelytė 1968. – LTR 3987(298); LTRF 772(25).
311. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 310. – LTR 3987(301).

[ANTAZAVĖS] PILIAKALNIS

Matyt, pasakojama apie Pakačinės piliakalnį šile prie Antazavės.
312. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 309. – LTR 3987(11); LTRF 778(10).

PRANCŪZŲ KAPAI

313. *P.* Panevėžys – V.Girčytė. *U.* J.Drungaitė 1957. – LTR 2991(23).

MILŽINŲ KAPAI

314. *P.* Tamošaukos vnk., Baibių apyl., Zr raj. – Antanas Jakštas, 64 m. *U.* B.Kerbelytė 1968. – LTR 3987(256); LTRF 776(35).

SALAKAS

315. *P.* Paluodės k., Salako vls., Zr aps. – P.Dičiūnas, 50 m. *U.* V.Dičiūnas 1936. – LTR 961(17).
316. *P.* Sabalunkų k., Salako vls., Zr aps. – J.Bikulčius, 58 m. *U.* A.Bikulčius 1938. – LTR 1984(41).

JAKIŠKIŲ PILIAKALNIS

317. *P.* Paluodės k., Salako vls., Zr aps. – M.Dičiūnienė, 52 m. *U.* V.Dičiūnas 1936. – LTR 811(372).

KAŽEMĖKALNIS

318. *P.* Piliakalnio vnk., Salako vls., Zr aps. – S.Biržinienė. *U.* E.Rūkštelytė 1940. – LTR 2355(118).

BUDASAS

319. *P.* Vyžuonų apyl. – Karolina Gutauskienė, 60 m. *U.* S.Didžiulis 1885. – *Sp.* BUKP 90.

VYŽUONŲ BAŽNYČIA

320. *P.* Utena – J.Vilūnas, 89 m. *U.* S.Dykinytė 1932. – LTR 405(304).

MOKAS

Pasakojama apie Šeimaties Moką.

321. *P.* Stučių k., Tauragnų apyl., Ut raj. – Juozas Musteikis, 68 m. *U.* A.Černiauskaitė, R.Survilaitė 1977. – LTR 5077(62); LTRF 2332(20).

322. *P.* Šeimaties k., Tauragnų vls., Ut aps. – J.Stundžia, 80 m. *U.* O.Slėsoraitytė 1935. – LVA (Šeimaties k.).

BOBINIO KALNAS

323. *P.* Nodėgulių k., Daugailių vls., Ut aps. – P.Šiožinys. *U.* P.Adamonis 1935. – LVA (Nodėgulių k.).

NORKŪNŲ PILIAKALNIS

324. *P.* Norkūnų k., Ut vls. ir aps. – J.Birieta. *U.* E.Gaškienė 1936. – LVA (Norkūnų k.).

NEVĖŽOS EŽERAS

325. *P.* Maigių k., Kurklių vls., Ukm aps. – J.Staškevičius, 60 m. *U.* S.Vaitkevičius 1939. – LTR 2298(25).

JUODONIŲ PILIAKALNIS

326. *P.* Juodonių k., An raj. – L.Baltuškienė, 78 m. *U.* E.Mažulienė, L.Sauka 1963. – LTR 3613(1056).

RUBIKIŲ EŽERAS

327. *P.* Panevėžio apyl. *U.* J.Žėkonytė (1930). – LTR 619(147).

328. *P.* Desiuškų vnk., Anykščių vls., Ut aps. – P.Vaitkevičius, 45 m. *U.* S.Vaitkevičius 1939. – LTR 2298(19).

329. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 328. – LTR 2298(20).

PUNTUKAS

330. *P.* Dambovicos vnk., Šešuolių vls., Ukm aps. – A.Tekaris, 70 m. *u.* S.Kavoliūnas 1924. – LTR 601(9); *Sp.* BLLS 493, LTt 4 636.
331. *P.* Matkūnų k., Pušaloto vls., Pn aps. – M.Lopas. *u.* A.Antanaitytė 1933. – LTR 768(318).

MARČIUPYS

332. *P.* Užugojų k., Anykščių vls., Ut aps. – Elžbieta Grybienė, 75 m. *u.* S.Vaitkevičius 1940. – LTR 2412(59); *Sp.* LTt 4 734.

KURKLYS

333. *P.* Mokilų k., Alantos vls., Ut aps. – D.Juodis. *u.* A.Motiejūnas 1935. – LVA (Janonių dv.).

JURKOKAMPIS

Pasakojama apie Jurgiakampį, arba Jurkokampį, Dūrių ežero krante. Šioje vietoje būta XIV–XV a. Pakubėtiškių kapinyno.
334. *P.* Pakubėtiškių k., Molėtų vls., Ut aps. – J.Liutkevičius, 80 m. *u.* O.Liutkevičius 1925. – LTR 601(8a).

RAUDOKLĖS KAIMAS

335. *P.* Raudoklės k., Dapkūniškių apyl., Mlt raj. – A.Jočys, 84 m. *u.* R.Tamašauskas 1984. – TDAP 29.

ŠEŠKUS

336. *P.* Dapkūniškių k., Mlt raj. – B.Skobienė, 59 m. *u.* R.Tamašauskas 1984. – TDAP 7.
337. *P.* Klabinių k., Alantos vls., Ut aps. – M.Genys, 66 m. *u.* A.Urbonas (1938). – LTR 1438(332).
338. *P.* Klabinių k., Mlt raj. – P.Bakanauskas, 81 m. *u.* R.Tamašauskas 1984. – TDAP 9.

LAUMIŲ KALNAS – ANKŠČIA – ROŽIŲ AKMENAS

339. *P.* Laumikonių k., Dubingių apyl., Mlt raj. – K.Ilgevičius, 76 m. *u.* N.Vėlius 1969. – LTR 4106(22).

PAĄŽUOLIŲ, VAIDULIŲ IR PASIEKOS KALNAI

Pasakojama apie vietovę Savidėnų kaime (Molėtų raj.).
340. *P.* Žydavainių k., Joniškio apyl., Mlt raj. – Elena Maciulevičienė-Grigelevičiūtė, 71 m. *u.* R.Balkutė 1995. – LKAR 38(1) (R.Balkutės rankraštis „Joniškio apylinkės", p.114 – 115).

341. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 340. – LKAR 38(12) (R.Balkutės rankraštis „Joniškio apylinkės", p. 115 – 117).

PAVANDENĖS PILIAKALNIS

342. *P.* Pavandenės k., Joniškio apyl., Mlt raj. – Zigfridas ir Konstancija Politos, 65 ir 58 m. *U.* V.Musteikis 1994. – LKAR 148(30) (R.Balkutės rankraštis „Joniškio apylinkės", p. 22).
343. *P.* Surgėnų k., Joniškio apyl., Mlt raj. – Algis Černiauskas, 61 m. *U.* R.Balkutė 1994. – LKAR17(371) (R.Balkutės rankraštis „Joniškio apylinkės", p. 24).

SALOČIAUS EŽERAS

344. *P.* Antakalnio k., Joniškio apyl., Mlt raj. – Ana Švilpienė-Binderytė, 80 m. *U.* V.Musteikis, I. Grigelevičiūtė 1994. – LKAR 149(58) (R.Balkutės rankraštis „Joniškio apylinkės", p. 49). Tekstas lenkų kalba.

LEGŲ IR MIKIERIŲ MILŽINAI

345. *P.* Anykščiai – S.Baršauskas, 98 m. (iš Mikierių k.). *U.* K.Mackevičius 1969. – LTR 4093(13).

PILELĖ

346. *P.* Puziniškio k., Ign raj. – M.Šilinikienė, 54 m. *U.* D.Krištopaitė 1964. – LTR 3718(15); *Sp.* IK 41.

PASAMANĖS MIŠKAS

347. *P.* Rudžių k., Dūkšto raj. – Stasė Pečiulienė, 56 m. *U.* E.Rūkštelytė 1959. – LTR 3235(25).
348. *P.* Dūkštas – M.Matorka, 59 m. *U.* E.Rūkštelytė 1958. – LTR 3166(144).
349. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 348. – LTR 3166(145).

GINUČIŲ PILIAKALNIS

350. *P.* Ginučių k., Palūšės apyl., Ign raj. – J.Ivanauskas, 61 m. *U.* N.Vėlius 1964. – LTR 3715(107); *Sp.* IK 40.
351. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 346. – LTR 3718(14).
352. *P.* Ginučių k., Palūšės apyl., Ign raj. – M.Žilėnienė, 77 m. *U.* N.Vėlius 1964. – LTR 3715(36).
353. *P.* Mineiškiemio k., Ignalinos vls., Švnč aps. - J.Kirka, 85 m. *U.* K.Kardelis 1945. – LTR 3013(161).
354. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 352. – LTR 3715(37).
355. *P.* Salų II k., Ign raj. – P.Kudabaitė, 58 m. *U.* D.Krištopaitė 1964. – LTR 3718(196).

LINKMENŲ PILIAKALNIS

356. *P.* Ginučių k., Ign raj. – A.Žilėnas, 67 m. *u.* D.Krištopaitė 1964. – LTR 3700(1).
357. *P.* Švenčionių aps. *u.* M.Davainis-Silvestraitis (1906). – LLTIR F1–1304.
358. *P.* Papiliakalnio k., Ign raj. – Monika Kliukienė, 80 m. *u.* K.Grigas 1964. – LTR 3700(18).

LINKMENAS

359. *P.* Salų I k., Linkmenų apyl., Ign raj. – J.Šerėnienė, 39 m. *u.* D.Krištopaitė 1964. – LTR 3718(144).

VĖLYS

360. *P.* Biečiūnų k., Ignalinos vls., Švnč aps. – Domininkas Skripskas, 75 m. *u.* A.Skripskas (1948). – LTR 2626(58); *Sp.* LTt 4 732; TD 5(12) p. 195.

KARALIAUS KALNAS

Pasakojama apie Rimšėnų Karaliaus kalną (Ignalinos raj.).
361. *P.* Rimšės k., Švnč aps. *u.* J.Kugauda (1930). – LMD I 616(4).

DAUGĖLIŠKIO PILIAKALNIS

Pasakojama apie Mažulionių piliakalnį (Ignalinos raj.).
362. *P.* Vilnius – P.Žižmaras. *u.* A.Bielinis 1926. – LMD I 474(247). *Sp.* TD 5(12) p. 194.

NAPOLEONO KELIAS

Pasakojama apie senąjį kelią į Vydžius – šio kelio atkarpą pelkėtame miške į pietryčius nuo Senojo Daugėliškio.
363. *P.* S.Daugėliškis, Švnč aps. – P.Rimšelis, 65 m. *u.* P.Baušys (1948). – LTR 2626(4).

DYSNAI

364. *P.* Daugėliškio prp., Švnč aps. *u.* J.Juršė 1927. – LMD I 184(13). *Sp.* TD 5(12) p. 188.

GRIGALIŪNŲ EŽERAS

365. *P.* Švnč aps. – Švogžlys. *u.* A.Bielinis 1926. – LMD I 474(51).

AKVIERIŠKIŲ PILIAKALNIS

Pasakojama apie Nevieriškės piliakalnį (Švenčionių raj.).
366. *P.* Stepurkiškės k., Švnč aps. – I.Veličkienė, 55 m. *u.* V.Velička (1939). – LTR 951(39).

EŽERAS PRIE ŠVENČIONIŲ

367. *P.* Mielagėnų k., Švnč aps. – F.Subačius. *U.*1926. – LMD I 600(4).
368. *P.* Astraviškių k., Tverečiaus vls., Švnč aps. *U.* Z.Milevičius (1930). – LMD I 650(6).

KŪNA

369. *P.* Švenčionys – Basys. *U.* A.Bielinis 1926. – LMD I 474(58).

MAGDĖS TILTAS

Pasakojama apie Vosiūnų kaimo (Ignalinos raj.) vietovę.
370. *P.* Adutiškis, Švnč aps. – A.Cicėnas. *U.* A.Bielinis 1926. – LMD I 474(3).

VIDUOŽNAGARIS

371. *P.* Adutiškis, Švnč aps. – E.Jurgelevičienė. *U.* E.Jurgelevičiūtė. – LMD I 203(16).

VELNIO PĖDA

Pasakojama apie Svilės miške, Latakiškėje, Čelniukuose esantį akmenį su pėda.
372. *P.* Latakiškės k., Tverečiaus vls., Švnč aps. – P.Motiejūnaitė. *U.* A.Bielinis 1926. – LMD I 474(915). *Sp.* TD 5(12) p. 198.
373. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 372. – LMD I 474(916). *Sp.* TD 5(12) p. 198.

RAUDONUPIS

374. *P.* Latakiškės k., Tverečiaus vls., Švnč aps. – A.Bielinienė. *U.* A.Bielinis 1926. – LMD I 183(108).

ERZVĖTAS

375. *P.* Erzvėto k., Mielagėnų apyl., Ign raj. – A.Bagdonienė. *U.* J. Trinkūnas 1969. – LTR 4077(45).
376. *P.* Latakiškės k., Tverečiaus vls., Švnč aps. *U.* A.Bielinis 1926. – LMD I 183(66).

NUO RAIGARDO IKI SIMNO

RAIGARDAS

377. *P.* Kermošijos k., Vrn raj. – A.Balevičius, 85 m. *U.* B.Kerbelytė, L.Sauka 1959. – LTR 3194(303); *Sp.* LTt 4 698.
378. *P.* Švendubrės k., Vrn raj. – Ona Mankilevičienė, 73 m. *U.* B.Kerbelytė 1965. – LTR 3804(1).

379. *P.* Latežerio k., Vrn raj. – Elžbieta Būrienė, 60 m. *U.* B.Kerbelytė, L.Sauka 1959. – LTR 3194(297)

SALOKĖS EŽERAS

380. *P.* Kermošijos k., Vrn raj. – E.Balevičienė, 58 m. *U.* B.Kerbelytė, L.Sauka 1959. – LTR 3194(164).
381. *P.* Švendubrės k., Vrn raj. – A.Smaliukas, 73 m. *U.* B.Kerbelytė 1965. – LTR 3804(21).

ŠVENDUBRĖS AKMUO

Pasakojama apie Švendubrės Velnio akmenį.
382. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 378. – LTR 3804(3).
383. *P.* Švendubrė, Vrn raj. – J.Kizys, 63 m. *U.* B.Kerbelytė 1965. – LTR 3804(6).
384. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 381. – LTR 3804(20).

RUDAMINOS PILIAKALNIS

385. *P.* Buniškių k., Lzd raj. – Katrė Gražulevičienė, 79 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2834).
386. *P.* Beviršių k., Rudaminos vls., Sn aps. *U.* A.Gluiskas (1934). – LTR 447(104).
387. *P.* Rudamina, Lzd raj. – M.Katkienė, 67 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2714).
388. *P.* Rudamina, Lzd raj. – Ieva Valentukonytė, 60 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2780).
389. *P.* Rudamina, Lzd. raj. – J.Katkevičius, 73 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2718).
390. *P.* Nemunaičio k., Kalvarijos raj. – A.Jutkelienė, 80 m. *U.* E.Mažulienė, L.Sauka 1962. – LTR 3517(1784).

RUDAMINOS BAŽNYČIA

391. *P.* Birščių k., Krosnos prp., Sn aps. – Katrė Križenauskienė. *U.* P.Remeika. – LTR 581(5); *Sp.* LTt 4 693.

RIMIETIS

392. *P.* Kurdimakščių k., Lazdijų vls., Sn aps. – Petronė Asevičiūtė, 19 m. *U.* D.Asevičiūtė 1933. – LTR 449a(134).
393. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 392. – LTR 449a(133).
394. *P.* Rudamina, Lzd raj. – J.Katkevičius, 73 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2719).
395. *P.* Rudamina, Lzd raj. – B.Sakauskas, 58 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2686).
396. *P.* Karužų k., Lzd raj. – J.Leskevičienė, 74 m. *U.* K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2654).

GUDELIŠKĖ

397. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 388. – LTR 3517(2785).

GILUIŠIS

398. *P.* Kaumorūnų k., Leipalingio vls., Sn aps. – L.Stankevičienė. *U.* K.Markauskas 1935. – LVA (Tautėnų k.).

JIEZDABALĖ

399. *P.* Vaitakiemio k., Sn aps., Lenkija – Radzevičius. *U.* J.Vaina 1959. – LTR 4575(316).

PALAZDIJŲ PILIAKALNIS

400. *P.* Kučiūnai, Lzd raj. – Ona Antanavičienė, 57 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(2724).
401. *P.* Palazdijų k., Lzd raj. – V.Ažukas, 62 m. *U.* K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2685).
402. *P.* Kažanų k., Kučiūnų apyl., Lzd raj. – A.Mikalonienė, 66 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(2760).

KARUŽAI

403. *P.* Rudamina, Lzd raj. – V.Valavičius, 70 m. *U.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1962. – LTR 3517(2708).

ŠVENTEŽERIO EŽERAS

404. *P.* Šventežeris, Lzd raj. – M.Sujetienė, 91 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(2821).

ŠVENTEŽERIO GRIOVIAI

405. *P.* Šventežeris, Lzd raj. – Ona Gumauskienė, 64 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(2728).

KARAIMŲ KALNAS

406. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 405. – LTR 3517(2729).
407. *P.* Burakavo k., Lzd raj. – M.Mickevičienė, 64 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(2803).

DUSIA

408. *P.* Šventežeris, Lzd raj. – M.Sujetienė, 91 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(2820).
409. *P.* Šilutė – Ona Grimienė, 72 m. (nuo Alytaus). *U.* B.Kerbelytė, E.Mažulienė 1960. – LTR 3426(578a).
410. *P.* Burakavo k., Lzd raj. – M.Mickevičienė, 64 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(2796).

411. *P.* Raitininkų k., Merkinės vls., Al aps. – J.Zeziulevičius, 72 m. *u.* V.Ulčinskas 1938. – LTR 1434(146).
412. *P.* Bebrininkų k., Simno vls., Al aps. – M.Griškevičienė, 48 m. *u.* V.Bardzilauskas 1937. – LTR 1166(1).

GALADUSIO EŽERAS

413. *U.* P.Dapkevičius 1924. – CABR F12–824 p. 59.
414. *P.* Seinų aps., Lenkija. *u.* J.Vaina 1958–72. – LTR 4575(1648).

SIMNO BAŽNYČIA

415. *P.* Punkiškių k., Šimonių vls., Pn aps. – M.Vilimienė, 53 m. (nuo Simno). *u.* O.Kairytė 1940. – LTR 2227(185); *Sp.* LTt 4 596

PANEMUNĖ

LIŠKIAVOS PILIS

416. *P.* Švendubrės k., Vrn raj. – J.Kizys, 63 m. (iš Vieciūnų k.). *u.* B.Kerbelytė 1965. – LTR 3804(9).
417. *P.* Ricielių k., Liškiavos vls., Al aps. – T.Subačiūtė. *u.* E.Šneideris 1930. – LTR 374e(2687).
418. *P.* Gailiūnų k., Liškiavos vls., Al aps. – V.Augus. *u.* E.Šneideris 1931. – LTR 374e(2960).
419. *P.* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 416. – LTR 3804(10).

MILŽINAI

420. *P.* Kalnujai, Rs raj. – Stasė Andraitienė, 68 m. *u.* B.Kerbelytė 1973. – LTR 4545(203); LTRF 1453(19).
421. *P.* Kuturių k., Pagramančio apyl., Trg raj. – A.Marozienė, 45 m. *u.* M.Juškaitė 1979. – LTR 5031(229); LTRF 2318(38).

VELIUONA

422. *P.* Seredžius, K aps. *u.* P.Virakas. – LMD I 998(3).
423. *P.* Paskynų k., Vadžgirio apyl., Jrb raj. – Jonas Greičius, 73 m. *u.* B.Kerbelytė 1973. – LTR 4545(437); LTRF 1459(8).
424. *P.* Volungiškių k., Stakių apyl., Jrb raj. – P.Zaksienė, 74 m. *u.* B.Kerbelytė 1973. – LTR 4545(110); LTRF 1451(17).
425. *P.* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 423. – LTR 4545(436).
426. *P.* Žaldvario k., Eržvilko prp., Rs aps. – M.Juškienė, 35 m. *u.* V.Juškys 1910. – LMD I 827(2).

VELIUONOS IR ZAPYŠKIO BAŽNYČIOS

427. *P.* Kisielių k., Plokščių apyl., Šk raj. – V.Duoba, 75 m. *u.* M.Juškaitė 1974. – LTR 4767(8).

RAUDONĖS PILIS

Pasakojama apie reprezentacinę pilį Raudonėje (Jurbarko raj.).

428. *P.* Kisielių k., Plokščių apyl., Šk raj. – P.Sutkus, 65 m. *u.* M.Juškaitė 1973. – LTR 4898(236).

VYTĖNŲ PILIS

Pasakojama apie reprezentacinę pilį Vytėnuose (Jurbarko raj.).

429. *P.* Šimkaičiai, Jrb raj. – Ona Šukevičienė, 68 m. *u.* B.Kerbelytė 1973. – LTR 4545(311); LTRF 1455(32).

430. *P.* Paskynų k., Vadžgirio apyl., Jrb raj. – Ona Gedminienė, 65 m. *u.* B.Kerbelytė, Z.Puteikienė 1967. – LTR 3858(40); LTRF 596(14).

BIŠPILIS

431. *P.* Vadžgirio k., Jrb raj. – B.Budrienė, 73 m. *u.* B.Jackevičienė 1973. – LTR 4542(141).

432. *P.* Girdžių k., Jurbarko vls., Rs aps. – Vincas Bastys. *u.* V.Augaitis-Butkus 1937. – LTR 1437(24).

LIETUVININKŲ KRAŠTAS

RAMBYNAS

433. *u.* V.Kalvaitis (1902). – *sp.* BsV p. 183.

VORPILIS

434. *P.* Prūsų k., buv. Rytų Prūsija. *u.* V.Kalvaitis (1902). – *sp.* BsV p. 195.

435. *P.* ir *u.* žr. paaiškinimą Nr. 434. – *sp.* BsV p. 195.

436. *P.* Prūsų k., buv. Rytų Prūsija – Sturys. *u.* V.Kalvaitis (1902). – *sp.* BsV p. 196.

TAMOVIŠKIŲ PILIAKALNIS

437. *u.* V.Kalvaitis (1902). – *sp.* BsV p. 191.

SKUMBURŲ PILIAKALNIS

438. *u.* V.Kalvaitis (1902). – *sp.* BsV p. 188.

JOVARYNĖ

439. *u.* V.Kalvaitis (1910). – CABR F 163 – 1069 p. 9.

JUODŽIŲ PILIAKALNIS

440. *P.* Šeputaičių k., Šlu raj. – L.Butvydas, 56 m. *u.* Z.Butvydaitė 1959. – LTR 3443(71).

DRAUDENIŲ EŽERAS

441. *P.* Degučių k., Žemaičių Naumiesčio apyl., Šlu raj. – A.Masidonskytė, 62 m. *U.* I.Urbonienė, J.Plerpaitė 1974. – LTR 4639(125); LTRF 1626(49).
442. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 441. – LTR 4639(124); LTRF 1626(48).

VOGTILTĖ

443. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 441. – LTR 4639(115); LTRF 1686(39).

DREVERNOS KALNAS

444. *U.* V.Kalvaitis (1902). – *Sp.* BsLP 2 p. 217.
445. *P.* Dreižių k., Priekulės raj. – M.Reizgienė. *U.* E.Grinaveckienė 1959. – LTR 3289(104); *Sp.* LTt 4 624.
446. *P.* Drevernos k., Kl raj. – A.Endriulienė, 80 m. *U.* B.Kerbelytė, E.Mažulienė 1960. – LTR 3426(62).
447. *P.* Drevernos k., Kl raj. – M.Skverblis, 64 m. *U.* B.Kerbelytė, E.Mažulienė 1960. – LTR 3426(88).

VENTĖS RAGO IR LIEKŲ RAGO MILŽINAI

448. *U.* O.Vilmantienė 1936. – LTR 983(24); *Sp.* TD 3 p. 59 = LTt 4 619.

TAURLAUKIO AKMUO

449. *P.* Klipštų k., Kl aps. *U.* S.Pipiraitė 1938. – LTR 2321(13).

BIESO KELIAS

450. *P.* Dargužių k., Kl aps. – Seigienė. *U.* H.Seigys (1928). – LTR 2268(207).

KAPSTATAS

451. *P.* Judrėnai, Kvėdarnos vls., Trg aps. *U.* P.Uoselis 1910. – LMD I 897(39); *Sp.* LTt 4 650.

EKETĖS PILIAKALNIS

452. *P.* Klipštų k., Kl aps. *U.* S.Pipiraitė 1938. – LTR 2321(11).

KROKŲ LANKA

453. *U.* V.Kalvaitis (1902). – *Sp.* BsV p. 377.
454. *Sp.* NPPB XI 1866 p. 413. Tekstas vokiečių kalba.
455. *Sp.* NPPB XI 1866 p. 413. Tekstas vokiečių kalba.
456. *P.* Ventės k., Kintų apyl., Šlu raj. – M.Engelynas, 69 m. *U.* K.Grigas, B.Kerbelytė 1960. – LTR 3426(189).

VILŪNŲ MARELĖ

457. *u.* V.Kalvaitis (1902). – *sp.* BsV p. 380.
458. *p.* Šunkarių k., Sintautų vls., Šk aps. – P.Kažimėkaitis, 80 m. *u.* A.Spurgaitė 1938. – LTR 2291(465).

SŪDUVA

VIŠTYTIS

459. *p.* Vištytis, Kalvarijos raj. – A.Mackevičienė, K.Stašauskienė, 85 m. *u.* L.Sauka, R.Skominienė 1962. – LTR 3517(153).
460. *u.* V.Kalvaitis (1902). – *sp.* BsV p. 377.
461. *p.* Pavištyčio k., Kalvarijos raj. – P.Varnienė, 64 m. *u.* K.Aleksynas, P.Dabulevičienė 1962. – LTR 3517(228).

DIDYSIS AKMUO

Pasakojama apie Vištyčio Didįjį, arba Velnio, akmenį (Vilkaviškio raj.).
462. *p.* Nebūtkiemio k., Vištyčio vls., Vlkv aps. – J.Čiuprinskas. *u.* A.Tarasovas 1935. – LVA (Nebūtkiemis).
463. *p.* Vištytis, Kalvarijos raj. – S.Bulkevičius, 68 m. *u.* E.Mažulienė, L.Sauka 1962. – LTR 3517(42).
464. *p.* Vištytis, Kalvarijos raj. – V.Janulevičienė, 72 m. *u.* E.Mažulienė, L.Sauka 1962. – LTR 3517(7).
465. *p.* Linkių k., Vlkv raj. – Juozas Nebjonas, 83 m. *u.* E.Mažulienė, L.Sauka 1962. – LTR 3517(2574).

PILIŪNŲ PILIAKALNIS

466. *p.* Bebrininkų k., Parausių apyl., Vlkv raj. – M.Jurkšienė, 74 m. *u.* J.Pečkys 1943. – LTR 3058(92).

ALVITO EŽERAS

467. *u.* A.Bielinis (1926). – LMD I 457(1–18).
468. *p.* Skarpiejų k., Vlkv aps. *u.* A.Grigaitis. – VUBR D – 146 p. 301.

PILIAKALNIO KAIMO PILIAKALNIS

469. *p.* Rasių k., Kalvarijos raj. – Katrė Kavaliauskienė, 72 m. *u.* B.Kerbelytė, K.Viščinis 1962. – LTR 3517(1099).
470. *p.* Piliakalnio k., Kalvarijos raj. – J.Griešius, 55 m. *u.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(1130).
471. *p.* Bartninkai, Vlkv aps. *u.* M.Navickienė. – LMD I 987(2).
472. *p.* Piliakalnio k., Kalvarijos raj. – Č.Griešienė, 48 m. *u.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(1135).
473. *p.* Piliakalnio k., Kalvarijos raj. – K.Griešius, 20 m. *u.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(1139).

474. *P.* Ožkabaliai, Vlkv aps. – Juras Basanavičius. *U.* J.Basanavičius (1901). – *Sp.* BsV p. 177.
475. *P.* Bartninkai, Vlkv aps. *U.* M.Navickienė. – LMD I 987(3).
476. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 470. – LTR 3517(1128).
477. *P.* Piliakalnio k., Kalvarijos raj. – E.Bendoravičiūtė, 21 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(1126).
478. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 470. – LTR 3517(1134).

KOPLYČKALNIS

479. *P.* ir *U.* žr. paaiškinimą Nr. 472. – LTR 3517(1136).

LAKINSKŲ PILIAKALNIS

480. *P.* Poliaučiznos k., Kalvarijos raj. – M.Česnulienė, 61 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(314).
481. *P.* Lakinskų k., Kalvarijos raj. – A.Kilinskas, 70 m. *U.* B.Kerbelytė 1962. – LTR 3517(320).

AMALVIŠKIŲ EŽERAS

482. *P.* Verebiejų k., Simno vls., Al aps. – M.Grebliauskienė, 83 m. *U.* A.Arcikauskas 1937. – LTR 1445(124).
483. *P.* Gudinės k., Jievaravo vls., Mrj aps. – J.Dagilis, 65 m. *U.* S.Dagilytė 1934. – LTR 452(140).

RAUDADUOBĖ

484. *P.* Našiškių k., Alksnėnų prp., Vlkv aps. – M.Pakarklytė. *U.* V.Kulbokas 1932. – LTR 395(52).
485. *P.* Vaiguviškių k., Plokščių apyl., Šk raj. – Agota Vaičiūnienė, 65 m. *U.* A.Jonaitytė 1965. – LTR 4927(8).

IŠ VISOS LIETUVOS

MILŽINAI

486. *P.* Švendubrės k., Vrn raj. – A.Smaliukas, 73 m. *U.* B.Kerbelytė 1965. – LTR 3804(22).
487. *P.* Kuliešių k., Žemaičių Naumiesčio apyl., Šlu raj. – Teresė Gaučienė, 76 m. *U.* Sungailienė, S.Bartkutė, Jakutytė 1974. – LTR 4645(12).
488. *P.* Ožkabalių k., Bartninkų vls., Vlkv aps. *U.* V.Basanavičius (1900). – *Sp.* BsLP 1 p. 143.
489. *P.* Trumpaičių k., Šl aps. – M.T.Slančiauskas. *U.* M.Slančiauskas (1890). – *Sp.* BsLP 1 p. 143.

BAUSMĖ PO ŠIMTO METŲ

490. *P.* Dusetos, Zr raj. – Vincas Šaikus, 86 m. *U.* B.Kerbelytė 1968. – LTR 3987(77); LTRF 773(8).

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

RANKRAŠTINIAI TEKSTŲ ŠALTINIAI

CABR – Lietuvos mokslų akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyrius
LLTIR – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynas
LMD – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių mokslo draugijos tautosakiniai fondai
LTR – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas
LVA – Lietuvių kalbos instituto Lietuvos vietovardžių anketos
LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas
VUBR – Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos Rankraščių skyrius

TEKSTŲ PUBLIKACIJOS

BLLS – Lietuvių liaudies sakmės, t. 1, parengė J.Balys. K., 1940.
BsLP – Lietuviškos pasakos, 1-2. Surinko J.Basanavičius. Shenandoah Pa, 1898 – 1902.
BsLPY – Lietuviškos pasakos įvairios, t. 1-4. Surinko J.Basanavičius. Chicago, 1903 – 1905; (1-3). – V., 1993 – 1996.
BsV – Iš gyvenimo vėlių bei velnių. Surinko J.Basanavičius. Chicago, 1903.
BUKP – Utenos krašto padavimai, parengė L.Buičenkienė. [Utena], 1996.
BUL – *J.Balys*. Užburti lobiai. Lietuvių liaudies sakmės. Nida. Nidos knygų klubo leidinys Nr. 22, 1958.
DGKpS – *E.Dulaitienė-Glemžaitė*. Kupiškėnų senovė. V., 1958.
DSPŽ – Podania źmujdskie, cz. 1-2, zebrał i dosłownie spolszczył M.Dowojna-Sylwestrowicz. Warszawa, 1894.
GZKr – *P.Gipiškis*. Zarasų kraštas. Zarasai, 1936.
K – Kernavė. V., 1972.
КЮР – *Л.О.Крживицкий*. Жмудские пилькалнисы. – Известия Императорской археологической комиссии, выпуск 29. (1909)
LTt 4 – Lietuvių tautosaka, t. 4. Paruošė L.Sauka ir A.Seselskytė, N.Vėlius, K.Viščinis, red. L.Sauka, vyr. red. K.Korsakas. V., 1967.
NPPB – Neue Preussische Provinzial Blätter, XI, 1866.
PkAK – *Ф.В.Покровский*. Археологическая карта Ковенской губернии. Вильна, 1899.

PkAV – *Ф.В.Покровский.* Археологическая карта Виленской губернии. Вильна, 1893.
SchLG – *A.Schleicher.* Litauisches Lesebuch und Glossar. Prag, 1857.
SlŠLSA – Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai, surinko M.Slančiauskas. Parengė N.Vėlius ir A.Seselskytė, red. K.Aleksynas. V., 1975.
TD – Tautosakos darbai
TDAP – Dapkūniškių apylinkės padavimai. Parengė R.Tamašauskas. Molėtai, 1992.
TŽ – Tauta ir žodis, 1. K., 1923.

NUOTRAUKŲ ŠALTINIAI

KPC – Kultūros paveldo centras, Dokumentacijos centras.
LII – Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyrius.
LVGA – Lietuvos vaizdo ir garso archyvas.

LIETUVIŲ LIAUDIES PADAVIMAI

Parengė Bronislava Kerbelytė
Iliustracijas parengė Vykintas Vaitkevičius
Redaktorė Danutė Giliasevičienė
Dailininkas Saulius Chlebinskas
Maketavo Rokas Gelažius

Viršelyje Vytauto Ylevičiaus Platelių ežero nuotrauka

Išleido
LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS
Antakalnio g. 6, 2055 Vilnius, Tel./faks. (+370 2) 616254
el. paštas knyga@llti.lt, svetainė internete www.llti.lt

Spausdino
P. Kalibato IĮ *PETRO OFSETAS*
Žalgirio g. 90, 2600 Vilnius, Tel. (+370 2) 733347

Užsakymas 150